Sfântul ierarh Diadoh, episcop al Foticeii

(29 martie)

Sfântul Diadoh al Foticeii, scriitor filocalic de secol V. Marele ascet (gnostic) consideră că scopul vieţii noastre este unirea cu Dumnezeu prin iubire.

Index

Acatistul Sfântului Diadoh, episcopul Foticeii.....4
Sinaxar.....16
Viaţa şi scrierile lui Diadoh al Foticeii.....22
Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii - Scrieri.....28

Fericitul Diadoh, episcopul Foticeii – Definiţii şi Cuvânt ascetic despre viaţa morală, despre cunoştinţă şi despre dreapta socoteală duhovnicească, împărţit în 100 de capete 29
Diadoh al Foticeii - Despre păzirea minţii, în 27 de capete 67
Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii: Cum pot unii oameni să ierte totul? 73
Jugul Meu este bun, şi povara Mea este uşoară 74
Despre minte/ Ține mintea în pomenirea sfântului nume al Domnului Iisus 75
Nu mai iubești cele pământești? Te pasc alte pericole 76
Ce se întâmplă când vorbim prea mult? 77
Editoriale despre Sfântul Diadoh al Foticeii 78
Adrian Agachi - Chip şi asemănare prin conlucrarea cu harul divin 79
Sfântul ierarh Diadoh, episcop al Foticeei, Epir, Grecia (29 martie) 83
Ascultarea - uşă a dragostei către Dumnezeu 85
Foarte puţini pot cunoaşte cu de-amănuntul greşelile lor 86
Pr. dr. Andrei Ionescu - Iraţionalul în teologie 88
Părintele Dumitru Stăniloae - Progresul omului în viaţa cea nouă în Hristos 91
Cel care crede că ştie tot nu are dragoste 100
Arhimandrit Cleopa Ilie - Deosebirea viselor 101
Jean-Claude Larchet - La ce este buna mânia? 102
Jean-Claude Larchet - Boala poate fi o cale spre sfințenie 104
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Rugăciunea hrăneşte mintea şi-i dă viaţă 106
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Purificându-ne mintea, dobândim totodată şi o adevărată cunoaştere de sine 107
Mitropolit Hierotheos Vlachos -Din însăşi clipa în care ne-am botezat, harul se ascunde în adâncul minţii 109
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Cele mai grele bătălii ale vieții se dau în inima omului 111
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Tratament și vindecare pentru gândurile rele 113
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Când este nepotrivit zelul de a-I fi plăcut lui Dumnezeu? 115
Mitropolit Hierotheos Vlachos - Două forme ale spovedaniei 117
Ierotheos, mitropolit al Nafpaktosului - Curăţirea minţii 119
Ierotheos, mitropolit al Nafpaktosului - Cum ia naştere rugăciunea în inimă 123
Arhiepiscopul Antonie de Golânsk şi Mihailovsc - Cum să fie mintea lucrătoare? 129

Ieromonah Sava Aghioritul - Ascultarea: smerenia pusă în practică 131
Marius Matei - Miza Sfântului Diadoh 134
Protos. lect. dr. Vasile Bîrzu - Mărturii patristice despre viaţa şi opera Sfântului Diadoh al Foticeei 136
Cărţi despre Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii 158
Icoane 162

Acatistul Sfântului Diadoh, episcopul Foticeii

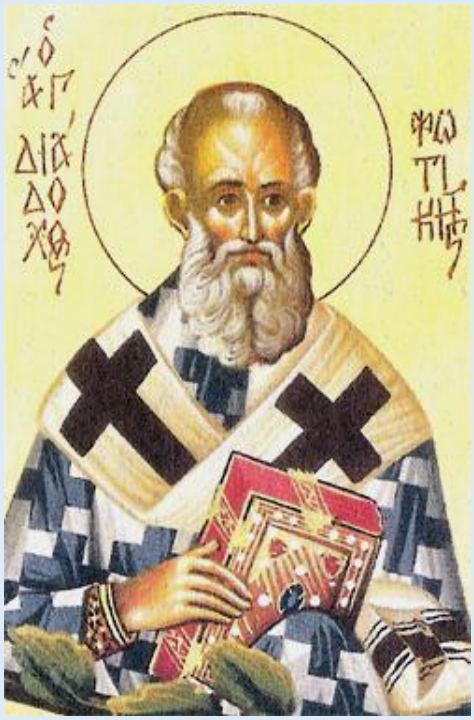

Rugăciunile începătoare

În numele Tatălui, şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.

Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, Slavă Ţie !
Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, Slavă Ţie !
Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, Slavă Ţie !

Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul Adevărului, care pretutindenea eşti, şi toate le implineşti, Vistierul bunătăţilor şi Dătătorule de viaţă, vino şi te sălăşluieşte întru noi, şi ne curăţeşte pe noi de toată intinăciunea, şi mântuieşte, Bunule, sufletele noastre.

Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi.
Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi.
Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi.

Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh. Şi acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Preasfântă Treime, miluieşte-ne pe noi;

Doamne, curăţeşte păcatele noastre;
Stăpâne, iartă fărădelegile noastre;
Sfinte, cercetează şi vindecă neputinţele noastre, pentru numele Tău.

Doamne, miluieşte !
Doamne, miluieşte !
Doamne, miluieşte !

Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh. Şi acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Tatăl nostru, care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău, vie împărăţia Ta, facă-se voia Ta precum în cer aşa şi pe pământ. Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi. Şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri. Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău. Că a Ta este Împărăţia şi puterea şi slava, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Miluieşte-ne pe noi, Doamne, miluieşte-ne pe noi, că nepricepându-ne de nici un răspuns, această rugăciune aducem Ţie, ca unui Stăpân, noi, păcătoşii robii Tăi, miluieşte-ne pe noi.

Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh.

Doamne, miluieşte-ne pe noi, că întru Tine am nădăjduit; nu Te mânia pe noi foarte, nici pomeni fărădelegile noastre, ci caută şi acum ca un Milostiv şi ne izbăveşte pe noi de vrăjmaşii noştri, că Tu eşti Dumnezeul nostru şi noi suntem poporul Tău, toţi lucrul mâinilor Tale şi numele Tău chemăm.

Şi acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Uşa milostivirii deschide-o nouă,binecuvântată Născătoare de Dumnezeu, ca să nu pierim cei ce nădăjduim întru tine, ci să ne mântuim prin tine din nevoi, că tu eşti mântuirea neamului creştinesc.

Crezul
Cred Într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atoţiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, al tuturor celor văzute şi nevăzute.
Şi întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, care din Tatăl S-a născut, mai înainte de toţi vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu

adevărat din Dumnezeu adevărat, Născut, nu făcut, Cel de o fiinţă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut.
Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire.S-a pogorât din ceruri Şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara Şi S-a făcut om.
Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, Şi a pătimit şi S-a îngropat.
Şi a înviat a treia zi după Scripturi .
Şi S-a suit la ceruri şi Şade de-a dreapta Tatălui. Şi iarăşi va să vină cu slavă, să judece viii şi morţii, A cărui Împărăţie nu va avea sfârşit.
Şi întru Duhul Sfânt, Domnul de viaţă Făcătorul, care din Tatăl purcede,
Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, care a grăit prin prooroci.
Întru-una Sfântă Sobornicească şi apostolească Biserică,
Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor,
Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie. Amin !

***

Troparul Sfântului Diadoh, episcopul Foticeii, glasul 1: Păstor și dascăl prea înțelept al Bisericii te-ai arătat, Sfinte Diadoh, iar de dumnezeiasca înțelepciune și cunoștință împărtășindu-te, te-ai ridicat întru smerenie și dragoste la desăvârșitul chip al Arhieriei Domnului. Pentru aceasta rugămu-te, fii nouă mijlocitor și pururi rugător înaintea scaunului Treimii, ca să aflăm iertare de greșeli și sufletelor noastre mare milă.

Condacul 1
Unindu-ți chipul prin dragoste cu virtuțile lui Dumnezeu, te-ai arătat icoană vie a Arhiereului Hristos, Sfinte Diadoh. Şi gustând întru multă simțire dulceața Preasfântului Duh, întru bucuria Tatălui Ceresc ca un fiu ai intrat: ***Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!***

Icosul 1
Viața ta, Sfinte Diadoh, a rămas înveșmântată în taină, însă din cuvântul tău ca un mare ascet și cunoscător al dumnezeieștii viețuiri ai strălucit, pom înmiresmat al Raiului din roade vădindu-te:
Bucură-te, hotar al viețuirii celei înalte;
Bucură-te, teolog întru lărgimea vederii duhovnicești;
Bucură-te, vas al smereniei și milei dumnezeiești;
Bucură-te, pomenire de Dumnezeu ce surpi deprinderea răului;
Bucură-te, chip al negrăitei mișcări spre Cel Necuprins;
Bucură-te, îndrăzneală ce cauți dragostea Sfintei Treimi;
Bucură-te, libertate robită prin dragoste lui Hristos;

Bucură-te, credință hrănită de strălucirea iluminării dumnezeiești;
Bucură-te, nevoitor al curăției;
Bucură-te, cuvânt ce saturi simțirea duhovnicească a minții;
Bucură-te, cuvânt lărgit prin contemplație după măsura dragostei;
Bucură-te, cuvânt închinat lui Dumnezeu prin smerita cugetare;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 2-lea

Ai învățat, părinte, că harul Botezului curăță chipul lui Dumnezeu din om de întinăciunea păcatului, sălășluindu-se în adâncul minții, chiar dacă prezența lui e acoperită. Abia după ce am sporit în dragoste ni se face și harul simțit, zugrăvind peste chip asemănarea. Iar cu dumnezeieștile tale cuvinte ai păzit curată de erezia masalienilor învățătura Bisericii și credința în Sfintele ei Taine, pentru care împreună cu tine slăvim pe Hristos: ***Aliluia!***

Icosul al 2-lea

Din Sfintele Scripturi și trăirea în Duhul ai arătat că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune din afară, iar satana foiește în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieșirile minții spre Domnul. Dar din ceasul în care renaștem, harul intră înlăuntru, iar diavolul e scos afară, războindu-ne din jurul inimii, prin gânduri și simțirile trupului. Pentru aceasta și dragostea de Dumnezeu, când ne gândim la El fierbinte, din adâncul inimii o simțim, iar noaptea patimilor ca pe întunericul cel din afară.
Bucură-te, căutare a locului inimii;
Bucură-te, aflare în adâncul de taină a comorilor vieții;
Bucură-te, alergare pe cărarea sfintelor nevoințe;
Bucură-te, răbdare a necazurilor de la demoni întru simțirea propriei neputințe;
Bucură-te, câștigare prin răbdare a smereniei curățitoare;
Bucură-te, sărăcie cu duhul făcută piatră de altar;
Bucură-te, minte pironită pe crucea inimii;
Bucură-te, pază a Chipului nestricăciunii cu armele luminii;
Bucură-te, trecere prin apa pocăinței și focul cunoștinței de Dumnezeu;
Bucură-te, închinare, chip al unirii celor despărțite de păcat;
Bucură-te, inimă în rugăciune, renăscută din apă și duh;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 3-lea

Doctor și călăuză iscusită ești celor încercați de patimi, pătrunzând prin harul lui Dumnezeu în tainițele inimii și vindecând cu puterea Lui sufletele celor ce voiesc tămăduirea. Iar prin tine lucrând Hristos, toată Biserica se întărește și într-un glas cântă: ***Aliluia!***

Icosul al 3-lea

Ne-ai învățat, părinte, că viața duhovnicească începe prin curățire cu multă luare aminte și frică de Dumnezeu. Căci Domnul ne cheamă să-L urmăm întru lumină, lăsând grijile deșarte și poftele ce așternt întunericul nepăsării.
Bucură-te, curățire, rod al ascultării și înfrânării;
Bucură-te, curățire ce trezești simțirea mângâierii dumnezeiești;
Bucură-te, curățire ce odrăslești rodul dragostei;
Bucură-te, trezvie a minții ce străjuiești vistieriile firii;
Bucură-te, tăcere ce dai tărie în mânia cea împotriva patimii;
Bucură-te, liniștire ce iubești dreapta socoteală;
Bucură-te, răbdare neclintită în așteptarea harului Sfântului Duh;
Bucură-te, cămară strălucind de lumina Lui sfântă și slăvită;
Bucură-te, sfântă nevoință întru a nu stinge duhul;
Bucură-te, minte făcută străvezie de lumina dumnezeiască;
Bucură-te, fierbinte pomenire a numelui Domnului Iisus;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 4-lea

Pământul iubirii de sine l-ai părăsit pentru dragostea lui Hristos, de care te-ai alipit prin puterea unui negrăit dor. Neîncetat către hotarul vederii lui Dumnezeu călătorind, cu închinare cântai: ***Aliluia!***

Icosul al 4-lea

Toate ispitele și supărările le topeai în dulceața harului, încât ocărât sau păgubit fiind, nedesfăcut de legătura dragostei te arătai, întru plinirea legii duhovnicești.
Bucură-te, suflet condus de alaiul virtuților înaintea Sfintei Treimi;
Bucură-te, credință, cugetare nepătimașă despre Dumnezeu;
Bucură-te, smerenie, căutare doar de slava lui Dumnezeu;
Bucură-te, nădejde, călătoria minții spre cele nevăzute;
Bucură-te, răbdare, stăruință de a-L vedea cu ochii înțelegerii pe Cel Nevăzut, ca văzut;
Bucură-te, neiubire de arginți, dorire de neagonisire, așa cum cineva vrea să aibă;
Bucură-te, cunoștință, uitare de sine când te gândești la Dumnezeu;
Bucură-te, smerită cugetare, uitare atentă a isprăvilor tale;

Bucură-te, nemâniere, dorință multă de a nu te mânia;
Bucură-te, curăție, simțire pururea lipită de Domnul;
Bucură-te, iubire, sporire a prieteniei cu cei ce ne ocărăsc;
Bucură-te, desfătare în Dumnezeu, socotire ca bucurie a tristeții morții;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 5-lea

Sfeșnicul cunoștinței lumina în tine pururi, căci prin toate, și mai ales prin pacea sufletului, dăruiai odihnă Duhului Sfânt, neîntristând cu nimic bunătatea Lui. Pentru aceasta, tuturor grăiai că numai El poate curăți mintea și să o izbăvească din mâinile nevăzuților tâlhari cu puterea Sa, ca luminată și neîncețoșată să cânte cu mulțumire: ***Aliluia!***

Icosul al 5-lea

Chipul tău izvora puterea credinței lucrătoare prin dragoste, pe toți îndemnându-i să intre în focul trăirii duhovnicești, iar mustrările conștiinței ca pe un leac al vieții să le primească.
Bucură-te, cuget subțiat prin osteneli și dureri;
Bucură-te, dor nemărginit de mărturisire;
Bucură-te, cuvânt fără pizmă;
Bucură-te, râvnă fără răutate;
Bucură-te, credință, apă a uitării relelor;
Bucură-te, pocăință, revărsare de lacrimi cu multă mulțumire;
Bucură-te, osândire a păcatelor proprii ce alungi judecata;
Bucură-te, frică de Domnul ce cureți lepra voluptății;
Bucură-te, mișcare spre bunătatea dumnezeiască neîmpiedicată de grijă;
Bucură-te, simplitate a dispoziției inimii ce atingi limanul voii dumnezeiești;
Bucură-te, trup înflorit prin har și nădejdea cea bună a inimii;
Bucură-te, desăvârșită nemișcare din locul rugăciunii;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 6-lea

Pe calea fără întoarcere a prefacerii duhovnicești ai alergat, Sfinte Diadoh, iar împlinind faptele dreptății în duh de smerenie, Chipul ți l-ai luminat cu liniștea negrăită a chemării lui Hristos: ***Aliluia!***

Icosul al 6-lea

Pătimind lucrarea harului, izvor de dragoste și bucurie spre slava Bisericii te-ai arătat, iar uns de mirul Cuvântului ne-ai împărtășit din experiență știința luptei duhovnicești.
Bucură-te, îmbrăcare în Hristos, prin împărtășirea de dumnezeieștile Taine;
Bucură-te, risipire prin pomenirea Domnului Iisus a adierii vicleanului;
Bucură-te, suflet purtat spre Hristos de o mișcare neșovăielnică și fără năluciri;
Bucură-te, trup atras de suflet în sânul dragostei netâlcuite;
Bucură-te, feciorie a minții ce naști deosebirea duhurilor;
Bucură-te, stăruință în ascultare ce nimicești părerea de sine;
Bucură-te, ascultare cu bucurie ce odrăslești smerita cugetare;
Bucură-te, ascultare, ușă și intrare spre dragostea lui Hristos;
Bucură-te, bărbăție și milă ce așterni cale blândeții;
Bucură-te, împlinire a canonului conștiinței;
Bucură-te, chip de împărat al creației, prin asemănarea cu Hristos;
Bucură-te, iubire de Dumnezeu din tot cugetul și simțirea inimii;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 7-lea

Prin paza simțurilor ținerea de minte a inimii spre lucrarea poruncilor o ai întărit. Iar prin ochii virtuților pe Dumnezeu văzând, cu aripile dragostei Lui te-ai acoperit, asemănându-te heruvimilor, care neîncetat cântă: ***Aliluia!***

Icosul al 7-lea

Ai învățat pe creștini să deprindă ura față de patimile neraționale, dar să nu se scarbească precum maniheii de cele firești invocând asceza. Ci cu înfrânarea să-și înfrumusețeze trupul ca pe un altar al Duhului Sfânt și semn al dragostei adevărate.
Bucură-te, lucrare a virtuților cu măsura dreptei socoteli;
Bucură-te, nevoință a trupului ce slujești luptei duhovnicești;
Bucură-te, păzire a înfrânării de viermele slavei deșarte;
Bucură-te, postire, cale spre fericita cumpătare;
Bucură-te, răbdare fără șovăire a amărăciunii luptei;
Bucură-te, tărie a cugetului nemoleșită de desfătări;
Bucură-te, nădejde a vindecării aruncată spre Hristos;
Bucură-te, inimă mulțumitoare ce atingi hotarul neprihănirii;
Bucură-te, mutare a plăcerii în simțirile duhovnicești;
Bucură-te, strâmtorare a cugetului, cărare a vieții veșnice;
Bucură-te, credință ce primești arvuna vieții viitoare;
Bucură-te, privire întoarsă prin pomenirea de Dumnezeu în adâncul inimii;

Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 8-lea

De asprimea patimilor curățindu-ți mintea, iar simțirea ca pe un prunc la sânul Duhului încălzind-o, ca de la o maică te-ai învățat a cugeta și a striga: „Doamne Iisuse Hristoase!”. Așa ai aflat înlăuntrul inimii mărgăritarul iubirii de Dumnezeu și pentru El cele trecătoare lăsând, neîncetat cântai: ***Aliluia!***

Icosul al 8-lea

Ca pe o mireasă fără prihană cugetul Bisericii l-ai înfățișat lui Hristos, tuturor împărtășind lumina dragostei și curăția credinței, cu arhierească vrednicie.
Bucură-te, nevedere a lumii făcută mahramă a Cuvântului;
Bucură-te, mahramă a simțirii pecetluită cu Chipul Lui;
Bucură-te, vedere apoi și a celor din afară prin lumina din icoană;
Bucură-te, memorie sfințită de întipărirea Numelui mântuitor;
Bucură-te, păzire a cugetului în hotarul închinării;
Bucură-te, jertfire a voii proprii ce întrupezi voia dumnezeiască;
Bucură-te, tăcere la vreme, maica gândurilor prea înțelepte;
Bucură-te, înlăcrimată și blândă cugetare;
Bucură-te, limpede cântare a stăpânirii Domnului;
Bucură-te, sărăcie de Dumnezeu iubitoare, năstrapă a Teologiei;
Bucură-te, nejudecare, inimă copleșită de dreptatea dragostei lui Hristos;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 9-lea

Sfântul Ioan Botezătorul însuși ți s-a arătat în vedenie, din ale cărui cuvinte chipul vederii duhovnicești l-ai zugrăvit, cântând împreună cu el: ***Aliluia!***

Icosul al 9-lea

În fulgerările luminii negrăite cu cuvintele lui Dumnezeu hrănindu-ți mintea, ai intrat în cămara Mirelui Hristos, prin care chipul unirii celei mai presus de fire Bisericii l-ai împărtășit.
Bucură-te, rugăciune ostenitoare, plinire a milosteniei;
Bucură-te, pocăință izbăvitoare de patimi;
Bucură-te, vestire cu putere multă a Împărăției lui Dumnezeu;
Bucură-te, răbdare cu bucurie a lipsei și necazurilor;
Bucură-te, neprihănită mânie ce alungi moleșeala și întristarea;
Bucură-te, râvnă a cuviosiei împotriva păcatului;

Bucură-te, mișcare nemișcată a inimii sub suflarea harului;
Bucură-te, smerenie, veșmânt al dumnezeirii;
Bucură-te, îngerească pace a mărturisirii curate;
Bucură-te, conștiință încredințată de iertare prin lacrimile dragostei;
Bucură-te, gustare întru cunoștință a Trupului și Sângelui lui Hristos;
Bucură-te, răstignire de bunăvoie pe Crucea Iubirii;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 10-lea
Împărățind în tine harul, frumusețea izvoarelor Foticeii cu strălucirea dogmelor o ai umbrit. Căci învățai ca unul care are putere, iar de buruienile eretice pământul inimilor curățind, sobornicească credință o ai semănat: ***Aliluia!***

Icosul al 10-lea
Împreună cu alți ierarhi, pe împăratul Leon I l-ai înștiințat de moartea patriarhului Alexandriei, Proterie, ucis de monofiziți. Și de cugetul pângăritor icoana mântuirii apărând, pe Hristos în două firi nedespărțite și neamestecate L-ai mărturisit.
Bucură-te, stâlp neclintit al Bisericii;
Bucură-te, mântuitoare grijă de odoarele credinței;
Bucură-te, minte înălțată deasupra zidirii;
Bucură-te, cuvânt încălzit de Soarele Hristos;
Bucură-te, cuvânt mângâiat de adierea Sfântului Duh;
Bucură-te, cuvânt umbrit de Părintele luminilor;
Bucură-te, gândire adâncă la moarte, hotarul veșniciei;
Bucură-te, smerenie ce prefaci deznădejdea în fericită întristare;
Bucură-te, socotire de sine mai prejos decât toată zidirea;
Bucură-te, dar și lepădare de sine întru mărturisirea credinței;
Bucură-te, inimă unită cu mintea lui Hristos;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 11-lea
Pe scara de la pământ la cer descoperită lui Iacov, ca un înger al păcii urcai și coborai, adâncul Proniei dumnezeiești scrutând cu inimă curată: ***Aliluia!***

Icosul al 11-lea
Ca un prunc adevărat al harului, cu mici părăsiri și dese mângâieri alăptat, te-ai deprins cu toată frica și întru multă smerenie să-L chemi pe Domnul în ajutor,

cunoscând răutatea vrăjmașului. Pe care prin bunătatea lui Dumnezeu risipind-o, ai ajuns la bărbatul desăvârșit și măsura vârstei plinirii lui Hristos.
Bucură-te, iubire de Hristos cu nesăturată voință;
Bucură-te, iubire de osteneală întru simțirea dragostei Lui;
Bucură-te, gustare cu toată încredințarea din dulceața ei;
Bucură-te, zi de zi înnoit întru omul dinăuntru;
Bucură-te, prefăcut întreg în cuptorul harului;
Bucură-te, suflet hrănit cu focul necreat;
Bucură-te, trup îmbrăcat în slava Mirelui;
Bucură-te, inimă acoperită de vălul pomenirii de Dumnezeu;
Bucură-te, chip zugrăvit de har după dumnezeiasca asemănare;
Bucură-te, mucenicie cu duhul și desăvârșită mărturisire;
Bucură-te, a dragostei lui Hristos cu viața zugrăvire;
Bucură-te, fierbinte ajutător și păcii de sus mijlocitor;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 12-lea

Chiar și pentru greșelile sau împrăștierile fără de voie ne-ai învățat, părinte, să facem Stăpânului jertfă de mărturisire, până ce conștiința se va încredința de iertare prin lacrimile dragostei. Ca nu cumva în vremea ieșirii să aflăm în frică o mărturie a păcatului, ci cu îngerii păcii deasupra oștilor întunecate înălțându-ne, să cântăm: ***Aliluia!***

Icosul al 12-lea

Într-aripat de dragostea Sfintei Treimi și întru Duhul numind pe Dumnezeu Tată, în ceasul ieșirii tale ai fost înălțat pe carul de foc al virtuților până în prezența Domnului, împreună cu toți sfinții.
Bucură-te, strălucire a smereniei de pe urmă;
Bucură-te, smerită cugetare ce te umpli de dumnezeiasca bunătate;
Bucură-te, gustare întru răbdare a paharului pătimirilor;
Bucură-te, bucurie și înțeleaptă sfială a păsirii întru odihnă;
Bucură-te, mucenicească mărturisire a conștiinței în suferințele ultime;
Bucură-te, păzire cu hotărâre și evlavie a darului dumnezeiesc;
Bucură-te, locaș al harului prin desăvârșirea întru neputințe;
Bucură-te, primire prin cruce a peceții virtuții lui Dumnezeu;
Bucură-te, dar al închinării adus la altarul iubirii Sfintei Treimi;
Bucură-te, rod înmiresmat al Bisericii;
Bucură-te, inimă întipărită cu Numele biruinței;
Bucură-te, că viața lui Hristos a înghițit ceea ce era în tine muritor;

Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul al 13-lea (de trei ori)
O, Sfinte arhiereule al lui Hristos și cinstit mădular al Bisericii, ascultă smerita noastră rugăciune și, văzându-ne neputința, cheamă dintru negrăita strălucire asupra noastră milostivirea Domnului și a prea curatei Maicii Sale. Ca îndreptați din credință, înrădăcinați în dragoste și într-aripați prin nădejde să primim la Judecată cercarea de foc a faptelor, nu spre osândă, ci spre luminare și cu îndrăznire să cântăm: ***Aliluia!***

Apoi se zice iarăși:

Icosul 1
Viața ta, Sfinte Diadoh, a rămas înveșmântată în taină, însă din cuvântul tău ca un mare ascet și cunoscător al dumnezeieștii viețuiri ai strălucit, pom înmiresmat al Raiului din roade vădindu-te:
Bucură-te, hotar al viețuirii celei înalte;
Bucură-te, teolog întru lărgimea vederii duhovnicești;
Bucură-te, vas al smereniei și milei dumnezeiești;
Bucură-te, pomenire de Dumnezeu ce surpi deprinderea răului;
Bucură-te, chip al negrăitei mișcări spre Cel Necuprins;
Bucură-te, îndrăzneală ce cauți dragostea Sfintei Treimi;
Bucură-te, libertate robită prin dragoste lui Hristos;
Bucură-te, credință hrănită de strălucirea iluminării dumnezeiești;
Bucură-te, nevoitor al curăției;
Bucură-te, cuvânt ce saturi simțirea duhovnicească a minții;
Bucură-te, cuvânt lărgit prin contemplație după măsura dragostei;
Bucură-te, cuvânt închinat lui Dumnezeu prin smerita cugetare;
Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!

Condacul 1
Unindu-ți chipul prin dragoste cu virtuțile lui Dumnezeu, te-ai arătat icoană vie a Arhiereului Hristos, Sfinte Diadoh. Și gustând întru multă simțire dulceața Preasfântului Duh, întru bucuria Tatălui Ceresc ca un fiu ai intrat: ***Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!***

și se face otpustul.

Sursa:
http://schitulclosca.ro/29-martie-acatistul-sfantului-diadoh-episcopul-foticeii/

http://www.ortodoxia.md/2009/11/acatistul-sfantului-diodoh-al-foticeii-29-martie/

Sinaxar

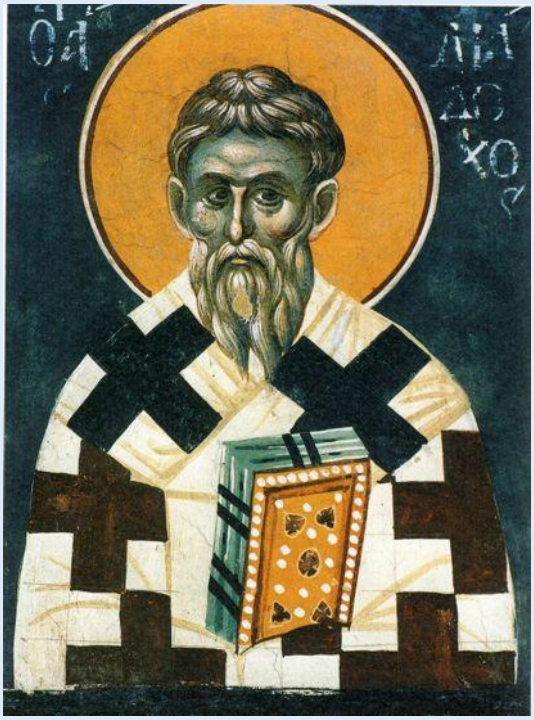

Tot în această zi (29 martie), pomenirea celui întru sfinţi părintele nostru Diadoh, episcopul Foticeii, în Epir, al cărui "Cuvânt ascetic" se găseşte în Filocalia românească, volumul 1.

După Diadoh scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste. El face deosebirea între "chipul" lui Dumnezeu în om şi "asemănarea" cu El. Prin păcatul strămoşesc "chipul" dumnezeiesc s-a întinat, s-a spălăcit. Harul Botezului curăţă "chipul", îl spală de întinarea păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem şi "asemănarea". Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lucrarea aceasta a harului încă n-o simţim. "Asemănarea" începem să o câştigăm pe măsură ce ne sporim sforţările noastre pentru o viaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în "asemănare", în dragoste, ni se face şi harul "simţit".

"Harul, cum am zis, chiar din clipa în care ne botezăm se ascunde în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră în comuniune într-un chip tainic, cu sufletul prin simţirea minţii. Căci pe măsură ce sporeşte sufletul, şi darul dumnezeiesc îşi arată dulceaţa sa minţii".

"Două bunuri ne aduce nouă sfântul har al Botezului renaşterii, dintre care unul covârşeşte pe celălalt în chip nesfârşit. Cel dintâi ni se dă îndată. Căci ne înnoieşte chiar în apă şi luminează toată trăsăturile sufletului, adică "chipul", îndepărtând toată zbârcitura păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă ca să înfăptuiască împreună cu noi, ceea ce este "asemănarea". Când începe deci mintea să guste întru multă simţire dulceaţa PreaSfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească aşa zicând peste chip, "asemănarea".

Diadoh arată că, dacă până la Botez înăuntrul sufletului se află diavolul, de la Botez înăuntrul lui se sălăşluieşte harul, iar diavolul e scos afară. De aici înainte sufletul este influenţat de har dinăuntrul său; iar diavolul îl influenţează numai din afară, prin mustul trupului şi prin simţurile lui.

"Unii au născocit cu atât harul cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului cât şi duhul rătăcirii se ascund în mintea celui ce se botează. De aceea zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă îndată spre cele potrivnice. Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune din afară, iar satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile minţii înspre dreapta. Dar din ceasul în care renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare aflăm că, precum odinioară stăpânea asupra sufletului rătăcirea, aşa după Botez stăpâneşte asupra lui adevărul. Lucrează, ce e drept, satana asupra sufletului şi după Botez, ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află la un loc cu harul, să nu fie, ci învăluind oarecum mintea în fumul dulceţurilor neraţionale, prin mustul trupului".

Cu alte cuvinte, până nu se sălăşluieşte harul în adâncul sufletului, lucrează chiar din el dracii cei mai subţiri, oprindu-l de la dorirea binelui şi îndemnându-l la patimi sufleteşti. Dar după ce se sălăşluieşte harul în minte, vin la rând dracii mai materiali, care aţâţă trupul spre patimi trupeşti, ca să despartă mintea din comuniunea cu harul.

"Harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului. De aceea din însuşi adâncul inimii simţim oarecum izvorând dragostea de Dumnezeu, când ne gândim fierbinte la El. Iar dracii de aici înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin firea uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. De aceea harul, prin simţirea minţii înveseleşte trupul cu o bucurie de negrăit la cei ce sporesc în cunoştinţă; iar dracii, prin simţurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, când ne află mai ales umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei".

Viaţa duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. "Nimeni nu poate iubi pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se teme mai întâi de El întru simţirea inimii". Prin frică începe să se cureţe sufletul de păcate. Dar chiar înainte de aceasta trebuie să se desfacă de grijile lumeşti. Până ce sufletul e nepăsător şi dornic de plăceri nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se cureţe cu luare aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieţii. Curăţindu-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârşită, în care nu mai este frică, ci nepătimire. "Cel ce iubeşte pe Dumnezeu crede cu adevărat în El şi împlineşte cu evlavie poruncile. Iar cel ce crede numai şi nu este în iubire, nu are nici credinţa pe care crede că o are".

După curăţirea de patimile trupeşti, lucrarea în care rol mare are ascultarea şi înfrânarea, trebuie să se facă şi curăţirea minţii de gânduri rele, lucru care cere o liniştire a minţii. "Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păzească pururi cugetul neînviforat, ca mintea deosebind gândurile ce intră în ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările memorie, iar pe cele urâte şi drăceşti să le arunce afară din vistieriile firii". "Dar numai Duhul Sfânt poate curăţa mintea cu adevărat. Căci strălucind El necontenit în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte micile şi întunecoasele năvăliri ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind vădite de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea zice apostolul: "Duhul să nu-l stingeţi".

Curăţindu-se mintea, se pune în lucrare simţirea ei, care este un organ prin care mintea se raportează la cele nevăzute şi dumnezeieşti, ca simţurile trupului la cele văzute. "Simţirea aceasta a minţii", sau a "inimii", sau a "sufletului", nu trebuie înţeleasă însă ca o vedere materială a lui Dumnezeu.

"Nimeni să nu nădăjduiască, auzind de simţirea minţii că i se va arăta în chip văzut slava lui Dumnezeu. Spunem numai că cel ce şi-a curăţit sufletul simte printr-o gustare negrăită mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. Pentru că acum umblăm prin credinţă, nu prin vedere, zice fericitul Pavel. Dacă deci i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere. Căci este amăgire vădită a vrăjmaşului".

"Că mintea, când începe să fie lucrată cu putere de lumina dumnezeiască, se face întreagă străvezie, încât îşi vede în chip îmbelşugat lumina sa, nimeni nu se îndoieşte. Căci aşa devine când puterea sufletului biruieşte cu totul asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o formă oarecare, fie ca lumină, fie ca foc, vine din reaua uneltire a vrăjmaşului ne învaţă limpede dumnezeiescul Pavel, spunând că acela se preface în înger al luminii".

Dar înaintarea aceasta în viaţa duhovnicească, spre nepătimire, dragoste şi vedere tainică, nu se face fără lupte. "Când mintea începe să simtă harul Preasfântului Duh, atunci şi satana mângâie sufletul printr-o simţire dulce, în timpul odihnei de noapte, când vine ca o adiere de somn uşor peste el". Ceea ce ajută atunci sufletului să alunge adierea dulce a satanei este numele Domnului Iisus. "Dacă deci mintea va fi aflată ţinând în amintire fierbinte numele sfânt al Domnului Iisus şi se va folosi ca de o armă de numele acela prea sfânt şi prea mărit, va pleca amăgitorul viclean".

Cu cât se îmbogăţeşte sufletul mai mult de darurile lui Dumnezeu, cu atât "îngăduie Domnul mai mult să fie supărat de draci, ca să înveţe tot mai mult să facă deosebire între bine şi rău şi să se facă mai smerit".

Diadoh are comună cu mulţi scriitori din Răsărit teoria deosebirii dintre "teolog" şi "gnostic".

⇒ *Teologul este propovăduitorul, cuvântătorul tainelor dumnezeieşti, care a primit darul cuvântului, al învăţăturii, care e totodată şi darul înţelepciunii.*

⇒ *Spre deosebire de el, gnosticul a primit darul "cunoştinţei", al unirii cu Dumnezeu şi al trăirii acestei uniri. Drumul gnosticului este mai ales acela al rugăciunii, al însingurării în adâncurile trăirii mistice, departe de orice grijă.*

În această lună, în ziua a douăzeci şi noua, pomenirea Sfinţilor mucenici Marcu, episcopul Aretuselor, Chiril diaconul şi alţi mulţi, împreună cu ei.

Sfântul Marcu, episcopul Aretuselor, a trăit pe vremea împăratului Constantin cel mare. Plin fiind de dumnezeiască râvnă a dărâmat la pământ multe temple ale idolilor şi a zidit nenumărate biserici.

Când, după Constantin cel mare, în fruntea împărăţiei a venit Iulian apostatul, iar credinţa în idoli a fost ridicată din nou la mare cinste, a avut de suferit nu numai Sfântul Marcu, ci şi mulţi alţii, care luaseră parte la dărâmarea templelor idoleşti.

La început Sfântul Marcu s-a ascuns de cei ce îl căutau; dar înţelegând că unii dintre credincioşi erau traşi la răspundere pentru el, a venit şi s-a predat lor. Iar ticăloşii aceia de păgâni luându-l, l-au dezbrăcat şi după ce i-au acoperit trupul de răni, l-au aruncat în nişte locuri pline de murdărie. După aceasta l-au scos de acolo şi l-au dat pe mâna unor slugi, ca să-l înţepe cu andrelele.

Apoi i-au acoperit tot trupul cu saramură şi în cele din urmă ungându-l cu miere, l-au ridicat în aer cu nişte frânghii, în toiul verii, ca să fie ars de razele soarelui care cădeau asupra capului şi trupului său gol cu desăvârşire, în arşiţa cea mare a prânzului, şi să fie hrană viespilor şi albinelor.

În tot timpul cât a pătimit acestea însă, acest minunat bărbat a răbdat cu tărie, nu numai din pricina evlavie lui, ci şi pentru ca să nu se mai dea chinuitorilor lui şi alţi bani pentru zidirea din nou a templelor idoleşti dărâmate. Biruind cu gândul său, a biruit şi cu fapta. Căci, văzându-l toţi că suferă chinurile cu bărbăţie şi cu putere, păgânii din jur în cele din urmă s-au schimbat şi au învăţat prin pocăinţă credinţa cea adevărată.

Tot pentru îndrăznirea de a sfărma templele idoleşti, un lucru asemănător cu acesta s-a întâmplat şi în Fenicia. Aici, un diacon, anume Chiril, din dragostea de adevăr îndrăznind să doboare la pământ nişte statui de ale idolilor, a fost prins şi i s-a despicat pântecele, scoţându-i-se măruntaiele şi fiind lăsat aşa, ca să fie văzut de toţi. Şi se zice că ticăloşii aceştia bătându-şi joc de ficaţii lui şi-au primit răsplata bine meritată, căci le-au căzut dinţii, limba li s-a topit în gură şi au pierdut puterea vederii.

Dar cine ar fi în stare să povestească, precum se cuvine, chinurile suferite în Ascalon şi Gaza de femeile fecioare şi de bărbaţii cei sfinţiţi, cărora spintecându-li-se pântecele şi umplându-li-se măruntaiele cu orz, au fost puşi în troacele porcilor spre mâncare?

Acestea au fost faptele păgâneşti ale împărăţiei lui Iulian şi ale celor de sub poruncile lui. Dar cei ce au pătimit, în locul chinurilor de aici, au dobândit fericirea cea nesfârşită; pe când lucrătorilor nedreptăţii li s-a pregătit pedeapsa focului şi chinul cel veşnic.

Tot în această zi, pomenirea Sfinţilor mucenici Iona, Varahisiu şi a celorlalţi nouă mucenici, împreună cu dânşii.

Sfinţii Iona şi Varahisiu erau din Persia şi au trăit pe vremea lui Sapor al perşilor şi a împăratului Constantin cel mare al romanilor. Ei erau călugări şi, părăsind mănăstirea lor, au venit într-o cetate care se numea Marmiavoh. Aici au aflat închişi în temniţă pe Sfinţii mucenici: Zaniat, Lazăr, Maruta, Narsin, Ilie, Marin, Aviv, Savelt şi Sava, pe care i-au mângâiat şi i-au îndemnat spre pătimire. Dar fiind şi ei prinşi, au fost aduşi înaintea mai-marilor: Masdrat, Siro şi Marmisi, care mai întâi

i-au sfătuit, apoi i-au amenințat şi pentru că nu au voit să se lase înduplecaţi, mai întâi i-au pus în lanţuri, după legea persană.

Apoi au fost supuşi, fiecare în parte, la felurite chinuri în timpul cărora şi-au dat duhul în mâna lui Dumnezeu.

Moaştele lor au fost adunate şi au fost îngropate împreună cu ale celorlalţi nouă mucenici, care s-au săvârşit din viaţă în ziua de douăzeci şi şapte a lunii martie, în timp ce Sfinţii Iona şi Varahisiu s-au săvârşit din viaţă în ziua de douăzeci şi nouă ale aceleiaşi luni.

Tot în această zi, pomenirea prea cuviosului părintelui nostru şi mărturisitorului Eustaţiu, episcopul Bitiniei.

Sfântul Eustaţiu mărturisitorul, episcopul Bitiniei, era de la începutul nevoinţelor sale duhovniceşti un călugăr evlavios, smerit, blajin şi cu dragoste faţă de aproapele. Pentru viaţa sa virtuoasă a fost numit episcop al oraşului Bitinia (o provincie romană din Asia Mică) şi şi-a condus turma mulţi ani, dând exemplu de viaţă sfântă şi perfecţiune.

În timpul ereziei iconoclaste Sfântul Eustaţiu i-a înfruntat cu curaj pe eretici apărând cinstirea sfintelor icoane. Urâtorii de icoane l-au denunţat împăratului, iar sfântul a fost închis şi bătut crunt. În cele din urmă a fost înlăturat de la scaunul episcopal şi închis din nou.

Sfântul mărturisitor a murit în exil în timpul secolului al XIX-lea, după ce a pătimit timp de trei ani insulte, privare de libertate, foamete şi alte chinuri.

Tot în această zi, pomenirea Sfinţilor apostoli, dintre cei şaptezeci: Sosten, Apolo, Chifa şi Epafrodit.

Cu ale lor sfinte rugăciuni, Doamne, miluieşte-ne şi ne mântuieşte pe noi. Amin.

Viaţa şi scrierile lui Diadoh al Foticeii

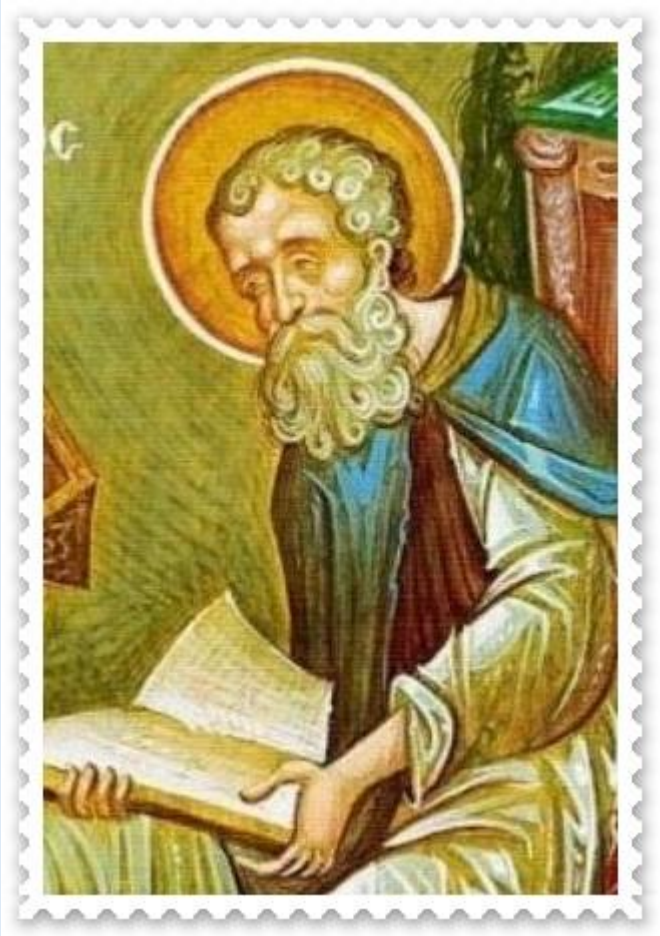

***

Sub numele lui Diadoh al Foticeii e cunoscută o scriere de cuprins duhovnicesc, împărţită în 100 de capete.

Încă din veacul al VII-lea Sfântul Maxim Mărturisitorul şi Sofronie din Ierusalim citează din această scriere şi îl socotesc ca autor pe Diadoh, episcop de Foticeea. Acesta nu poate fi decât acel Diadoh, episcop al Foticeii din Epirul vechi, care la anul 458 semnează împreună cu alţi ierarhi o scrisoare către împăratul Leo I, anunţându-i moartea patriarhului Proterie din Alexandria, ucis de monofiziţi. *(J. D. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, vol. VII, Florenţa, 1757–1764, p. 619.)*

Altceva nu se ştie despre viaţa acestui ierarh, care trebuie să fi fost un mare ascet şi un adânc cunoscător al tainelor vieţii mistice, după cum rezultă din scrierea sa ami-

ntită, care s-a bucurat de o deosebită preţuire în timpul de după el, cum arată mulţimea manuscriselor în care s-a păstrat.

De la el a mai rămas şi o Vedere *(Ορασις τού άγίου Διαδόχου έπισκόπου Φωτικής τής Ηπείρου, ediţie de Iustinos Bithynos în Νέα Ζιών 6, vol. IX, Ierusalim, 1909, pp. 247–254. O ediţie mai bună: W. N. Beneşevici, „Viziunea“ lui Diadoh, episcopul Foticeii în Epir în Memoriile Academiei Imperiale de Ştiinţe din Sankt Petersburg, seria a VIII-a, clasa istoric-filozofică, vol. VIII, nr. 11, Sankt Petersburg, 1908 (în ruseşte).)* în care, în forma unui dialog purtat în vis între el şi Ioan Botezătorul, se discută asupra problemelor în legătură cu vederea lui Dumnezeu pe pământ şi în viaţa viitoare. (De la Diadoh a mai rămas o predică Despre înălţarea Domnului nostru Iisus Hristos (Sermo de ascensione D. N. Iesu Christi; P. G. 65, 1141A–1148A) şi Cuvântare contra arianilor (Sermo contra arianos; P. G. 65, 1149A–1165D), care, fiind din vol. IV, nu e a lui Diadoh.)

Scrierea lui amintită, în 100 de capete, nu e tipărită în Patrologia lui Migne decât într-o traducere latină (În P. G. 65, 1167A–1212A. Traducerea latină e făcută de Fr. Turrianus la 1570 şi are titlul Capita centum de perfectione spirituali), măcar că un text grecesc al ei fusese publicat încă în 1782 la Veneţia, în Filocalia *(Textul acesta, reprodus în ed. a II-a a Filocaliei greceşti, vol. I, Atena, 1893, pp. 140–164, e intitulat Λόγος άσκητικός, διηρημένος είς ρ' κεφάλαια πρακτικά γνώσεως καί διακρίσες πνευματικής. Traducerea românească am făcut-o după el, neavând la îndemână textele mai critice editate de C. Popov şi J. E. Weiss-Liebersdorf. Ediţia lui C. Popov a apărut în 1903 la Kiev, iar a lui Weiss-Liebersdorf în 1912, la Leipzig, în „Bibliotheca Teubneriana“.)*

Această scriere este un tratat complet asupra vieţii duhovniceşti, scris de un om care a practicat-o. Ea ne lămureşte mai bine decât multe volume groase despre duhul în care se trăia în lumea monahală. Ea ne arată că în vremea sinoadelor ecumenice şi a marilor certe hristologice, nici învăţătura despre trăirea creştină nu era lipsită de dispute. Scrierea aceasta are şi o parte polemică, în care respinge învăţături greşite.

După Diadoh, scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste (cap. 1–2).

El face deosebirea între „chipul“ lui Dumnezeu în om şi „asemănarea“ cu El (cap. 4, 88). Prin păcatul strămoşesc „chipul“ dumnezeiesc s-a întinat, s-a spălăcit. Harul botezului curăţă „chipul“, îl spală de întinăciunea pă-catului. Dar prin aceasta încă nu avem şi „asemănarea“. Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lu-

crarea aceasta a harului încă n-o simţim. „Asemănarea“ începem să o câştigăm pe măsură ce ne sporim sforţările noastre pentru o viaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în „asemănare“, în dragoste, ni se face şi harul „simţit“. ***„Harul se ascunde, cum am zis, chiar din clipa în care ne botezăm în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră în comuniune într-un chip tainic cu sufletul prin simţirea minţii. Căci pe măsură ce sporeşte sufletul, şi darul dumnezeiesc îşi arată dulceaţa sa minţii“ (cap. 77).***

„Două bunuri ne aduc nouă sfântul har al botezului renaşterii, dintre care unul îl covârşeşte pe celălalt în chip nesfârşit. Cel dintâi ni se dă îndată. Căci ne înnoieşte chiar în apă şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul“, îndepărtând toată zbârcitura păcatului nostru. Iar celălalt aşteaptă ca să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemănarea“. Când începe deci mintea să guste întru multă simţire dulceaţa Preasfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zu-grăvească, aşa zicând, peste chip „asemănarea“ (cap. 88).

Prin această deosebire Diadoh vrea să combată masalianismul. Pentru acesta harul şi experienţa prezenţei harului erau identice. Abia această experienţă este o dovadă că omul este eliberat de păcat şi de diavol. De aceea, preţuind exclusiv rugăciunea ca mijloc al experierii harului, nesocoteau taina botezului ca mijlocitoare a harului care şterge, fără să avem conştiinţa, păcatul din noi.

Cei ce combăteau masalianismul (mai ales Marcu Ascetul şi Diadoh al Foticeii) preţuind, ca şi adversarii lor, trăirea mistică a harului, trebuiau să distingă „chipul“ lui Dumnezeu de „asemănarea“ cu Dumnezeu, pentru a putea distinge şi harul botezului, care restabileşte acest chip fără să ne dăm noi seama, de trăirea conştientă a harului, care realizează treptat „asemănarea“ nu numai prin rugăciune, cum ziceau masalienii, ci prin sforţările cu voia spre toată virtutea.

Porniţi pe calea deprecierii botezului şi a harului nesesizat de conştiinţă dăruit prin această taină, masalienii afirmau că botezul nu alungă pe diavol din sufletul omului, aşadar nu şterge nici păcatul cu totul, ci în omul botezat sălăşluieşte şi harul, şi păcatul, şi Duhul Sfânt, şi diavolul.

Această teorie o respinge Diadoh, arătând că, dacă până la botez înăuntrul sufletului se află diavolul, de la botez înăuntrul lui se sălăşluieşte harul, iar diavolul e

scos afară. De aici înainte sufletul este influenţat de har dinăuntrul său; iar diavolul îl influenţează numai din afară, prin mustul trupului şi prin simţurile lui.

„Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se ascunde în mintea celor ce se botează. De aceea zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă, îndată spre cele potrivnice. Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul botez harul îndeamnă sufletul spre cele bune din afară, iar satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile minţii dinspre dreapta. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare, aflăm că, precum odinioară stăpânea asupra sufletului rătăcirea, aşa după botez stăpâneşte adevărul asupra lui. Lucrează satana asupra sufletului şi după botez, ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află la un loc cu harul (să nu fie!), ci învăluind oarecum mintea în fumul dulceţurilor neraţionale, prin mustul trupului“ (cap. 76).

Cu alte cuvinte, până nu se sălăşluieşte harul în adâncul sufletului, lucrează chiar din el dracii cei mai subţiri, oprindu-l de la dorirea binelui şi îndemnându-l la patimi sufleteşti. Dar după ce se sălăşluieşte harul în minte, vin la rând dracii mai materiali, care aţâţă trupul spre patimi trupeşti, ca să despartă mintea din comuniunea cu harul (cap. 81).

„Harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului. De aceea din însuşi adâncul inimii simţim oarecum izvorând dragostea de Dumnezeu, când ne gândim fierbinte la El. Iar dracii de aici înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin firea uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. (…) De aceea harul prin simţirea minţii înveseleşte trupul cu o bucurie negrăită la cei ce sporesc în cunoştinţă; iar dracii prin simţurile trupului robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, când ne află mai ales umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei (cap. 79).

Viaţa duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu. ***„Nimenea nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se va teme mai întâi de El întru simţirea inimii“ (cap. 16).*** Prin frică începe să se cureţe sufletul de păcate. Dar chiar înainte de aceasta trebuie să se desfacă de grijile lumeşti. Până ce sufletul e nepăsător şi dornic de plăceri nu simte frica de Dumnezeu. Dar când începe să se cureţe cu multă luare-aminte, atunci simte frica de Dumnezeu ca pe un medicament al vieţii. Curăţindu-se astfel tot mai mult, ajunge la dragostea desăvârşită, în care

nu mai este frică, ci nepătimire (cap. 17). ***„Cel ce iubeşte pe Dumnezeu crede cu adevărat în El şi împlineşte cu evlavie poruncile. Iar cel ce crede numai şi nu este în iubire nu are nici credinţa pe care crede că o are“ (cap. 21).***
După curăţirea de patimile trupeşti, lucrare în care rol mare au ascultarea şi înfrânarea, trebuie să se facă şi curăţirea minţii de gânduri rele, lucru care cere o liniştire a minţii.

„Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păzească pururea cugetul neînviforat, ca mintea, deosebind gândurile ce intră în ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările memoriei, iar pe cele urâte şi drăceşti să le arunce afară din vistieriile firii“ (cap. 26).

„Dar numai Duhul Sfânt poate curăţi mintea cu adevărat. (…) Căci strălucind El necontenit în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte micile şi întunecoasele năvăliri ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind vădite de lumina aceea sfântă şi slăvită.“

De aceea zice apostolul: „Duhul să nu-l stingeţi“ (1 Tes. V, 19). Curăţindu-se mintea, se pune în lucrare simţirea ei, care este un organ prin care mintea se raportează la cele nevăzute şi dumnezeieşti, ca simţurile trupului la cele văzute (cap. 24, 30).

„Simţirea aceasta a minţii“ sau a „inimii“, sau a „sufletului“ nu trebuie înţeleasă însă ca o vedere materială a lui Dumnezeu. „Nimenea să nu nădăjduiască auzind de simţirea minţii că i se va arăta în chip văzut slava lui Dumnezeu. Spunem numai că cel ce şi-a curăţit sufletul simte printr-o gustare negrăită mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. ***„«Pentru că acum umblăm prin credinţă, şi nu prin vedere», zice fericitul Pavel. Dacă deci i se va arăta vreunui nevoitor fie vreo lumină, fie vreo formă cu chip de foc, fie vreun glas, să nu primească nicidecum o astfel de vedere. Căci este amăgire vădită a vrăjmaşului“ (cap. 36; vezi şi cap. 37, 38).***

„Că mintea, când începe să fie lucrată cu putere de lumină dumnezeiască, se face întreagă străvezie, încât îşi vede în chip îmbelşugat lumina sa, nimenea nu se îndoieşte. Căci aşa devine când puterea sufletului biruieşte cu totul asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o formă oarecare fie ca lumină, fie ca foc, vine din reaua uneltire a vrăjmaşului, ne învaţă limpede dumnezeiescul Pavel, spunând că acela se preface în înger al luminii“ (cap. 40).

Dar înaintarea aceasta în viaţa duhovnicească spre nepătimire, dragoste şi vedere tainică nu se face fără lupte.

„Când mintea începe să simtă harul Preasfântului Duh, atunci satana mângâie sufletul printr-o simţire dulce în timpul odihnei de noapte, când vine ca o adiere de somn uşor peste el.“ Ceea ce ajută atunci sufletului să alunge adierea dulce a satanei este numele Domnului Iisus. ***„Dacă deci mintea va fi aflată ţinând în amintire fierbinte numele sfânt al Domnului Iisus şi se va folosi ca de o armă de numele acela prea sfânt şi prea mărit, va pleca amăgitorul viclean“ (cap. 31, 32).***

Cu cât se îmbogăţeşte sufletul mai mult de darurile lui Dumnezeu, cu atât ***„îngăduie Domnul mai mult să fie supărat de draci, ca să înveţe tot mai mult să fa-că deosebire între bine şi rău, şi să-l facă mai smerit“ (cap. 77).***

Diadoh are comună cu mulţi scriitori din Răsărit teoria deosebirii dintre „teolog“ şi „gnostic“. Teologul este propovăduitorul, cuvântătorul tainelor dumnezeieşti care a primit darul cuvântului, al învăţăturii, care e totodată şi darul înţelepciunii. Spre deosebire de el, gnosticul a primit darul „cunoştinţei“, al unirii cu Dumnezeu şi al trăirii acestei uniri. Drumul gnosticului este mai ales acela al rugăciunii, al însingurării în adâncurile trăirii mistice, departe de orice grijă (cap. 7–11).

„Poate nota cea mai surprinzătoare a acestei scrieri, zice Viller-Rahner (op. cit., 223), este că viaţa duhovnicească apare de la început până la sfârşit ca o «trăire» şi că la orice pas se vorbeşte de «experienţă».“ Aceasta e o caracterizare justă. Nu tot aşa de potrivită este însă observaţia că „Diadoh aparţine teologiei de sentiment, direcţia pietăţii răsăritene, a cărei formă decăzută extremă este masalianismul“. Trăirea mistică de care vorbeşte Diadoh nu poate fi identificată pur şi simplu cu o stare sentimentală, împreunarea celor două cuvinte - „simţirea minţii“ - este o dovadă îndestulătoare despre acest adevăr. *(Pentru informaţiile biografice şi bibliografice am folosit I. Bardenhewer, op. cit., vol. IV, 1924, pp. 186–189 şi Viller-Rahner, op. cit., pp. 216–228.)*

Sursa: http://www.pateric.ro/viata-si-scrierile-lui-diadoh-al-foticeii/

Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii - Scrieri

Fericitul Diadoh, episcopul Foticeii – Definiţii şi Cuvânt ascetic despre viaţa morală, despre cunoştinţă şi despre dreapta socoteală duhovnicească, împărţit în 100 de capete

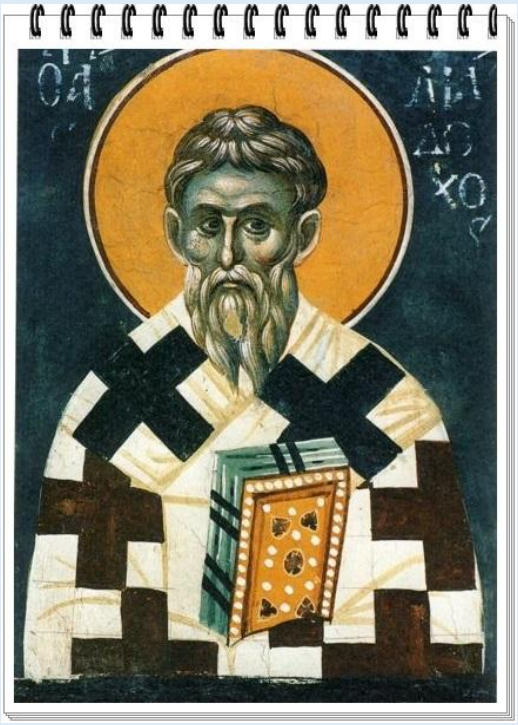

Sfântul ierarh Diadoh al Foticeei - Filocalia volumul I - Viaţa şi scrisul lui: https://www.academia.edu/42376873/Sf%C3%A2ntul_ierarh_Diadoh_al_Foticeei_-_Filocalia_volumul_I_-_Via%C5%A3a_%C5%9Fi_scrisul_lui

https://www2.slideshare.net/steaemy1/sf-diadoh-scrieri

https://archive.org/details/sf-diadoh-scrieri

***

1. Definiţia credinţi: cugetare nepătimaşă despre Dumnezeu.
2. Definiţia nădejdii: călătoria minţii spre cele nădăjduite.
3. Definiţia răbdării: stăruinţa neîncetată de a vedea cu ochii înţelegerii pe Cel nevăzut, ca văzut.
4. Definiţia neiubirii de argint: a vrea să nu ai bani, aşa cum vrea cineva să aibă.
5. Definiţia cunoştinţii: e te uita pe tine când te gândeşti la Dumnezeu.
6. Definiţia smeritei cugetări: uitarea atentă a isprăvilor tale.
7. Definiţia nemânierii: dorinţa multă de a nu te mânia.
8. Definiţia curăţiei: simţire pururea lipită de Dumnezeu.
9. Definiţia iubirii: sporirea prieteniei faţă de cei ce ne ocărăsc.

10. Definiţia desăvârşitei desfătări în Dumnezeu: a socoti bucurie tristeţea morţii.

Al aceluiaşi - Cuvânt ascetic despre viaţa morală, despre cunoştinţă şi despre dreapta socoteală duhovnicească, împărţit în 100 de capete

1. Fraţilor, oricărei vederi (contemplaţii) duhovniceşti să-i premeargă credinţa, nădejdea şi dragostea, dar mai ales dragostea. Căci acelea ne învaţă să nesocotim bunătăţile văzute; iar dragostea ne leagă sufletul însuşi de bunătăţile lui Dumnezeu, adulmecând printr-o simţire a minţii urma Celui nevăzut.

2. Singur Dumnezeu e bun prin fire. Dar şi omul se face bun prin Cel cu adevărat bun, dacă îşi cultivă modurile vieţuirii. Din această stare nu se mai poate schimba când sufletul, prin cultivarea binelui, a ajuns în Dumnezeu aşa de mult, cât poate vrea cu puterea care lucrează în el. Căci zice: „Fiţi buni şi milostivi, ca Tatăl vostru cel din ceruri“ (Luca VI, 36).

3. Răul nu este în fire, nici nu este cineva rău prin fire. Căci Dumnezeu nu a făcut ceva rău. Când însă cineva, din pofta inimii, aduce la o formă ceea ce nu are fiinţă, atunci aceea începe să fie ceea ce vrea cel ce face aceasta. Se cuvine deci ca prin cultivarea necontenită a amintirii lui Dumnezeu să ne ferim de a ne deprinde cu răul. Căci e mai puternică firea binelui decât deprinderea răului. Fiindcă cel dintâi este, pe când cel de al doilea nu este decât numai în faptul că se face.

4. Toţi oamenii suntem „după chipul“ lui Dumnezeu; dar „după asemănare“ nu sunt decât aceia care prin multă dragoste şi-au robit libertatea lor lui Dumnezeu. Când deci nu suntem ai noştri, atunci suntem asemenea Celui ce prin dragoste ne-a împăcat cu Sine. La aceasta însă nu va ajunge cineva de nu-şi va convinge sufletul său să nu se mai lase vrăjit de slava vieţii uşoare.

5. Libertatea voinţei se arată în voirea sufletului raţional, care e gata să se mişte spre orice ar vrea. Pe aceasta să o convingem să fie gata numai spre bine, ca prin amintirile cele bune să nimicim totdeauna pomenirea răului.

6. Lumina cunoştinţei adevărate stă în a deosebi fără greşeală binele de rău. Căci atunci calea dreptăţii, atrăgând mintea spre Soarele dreptăţii, o duce la lumina nesfârşită a cunoştinţei, ca pe una care caută de aici înainte cu îndrăznire dragostea. Trebuie deci să smulgem într-o pornire nemânioasă dreptatea de la cei ce îndră-znesc să o necinstească. Căci râvna evlaviei îşi arată biruinţa nu urând pe cineva, ci mustrându-l.

7. Cuvântul duhovnicesc umple de siguranţă simţirea minţii, căci e purtat de lucrarea dragostei ce izvorăşte din Dumnezeu. De aceea mintea noastră se îndeletniceşte, fără să fie silită, cu grăirea despre Dumnezeu. Căci nu simte atunci vreo lipsă care provoacă grijă. Fiindcă atât de mult se lărgeşte prin vederi, cât vrea lucrarea dragostei. Bine este deci să aşteptăm totdeauna cu credinţă, ca să primim prin dragoste iluminarea pentru a cuvânta. Căci nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filozofează despre Dumnezeu.

8. Nici cel ce nu este încă luminat nu se cade să se apropie de vederile duhovniceşti; nici cel învăluit din belşug de lumina bunătăţii Preasfântului Duh să nu înceapă a cuvânta. Pentru că lipsa luminii aduce neştiinţă; iar belşugul nu îngăduie să se vorbească. Căci sufletul fiind atunci beat de dragostea către Dumnezeu vrea să se desfăteze cu glas tăcut de slava Domnului. Prin urmare, numai cel ce ţine mijlocia iluminării trebuie să purceadă a grăi despre Dumnezeu. Căci această măsură dăruieşte sufletului cuvinte pline de strălucire. Iar strălucirea iluminării hrăneşte credinţa celui ce grăieşte întru credinţă. Căci rânduiala este ca cel ce învaţă pe alţii să guste, prin dragoste, el mai întâi din rodul cunoştinţei, aşa cum plugarul care se osteneşte trebuie să se împărtăşească el mai întâi din roade.

9. Atât înţelepciunea, cât şi cunoştinţa, cât şi celelalte daruri dumnezeieşti sunt ale unuia şi aceluiaşi Duh Sfânt. Fiecare din ele îşi are lucrarea sa deosebită. De aceea unuia i s-a dat înţelepciune, altuia cunoştinţa întru acelaşi Duh, mărturiseşte apostolul (1 Cor. XII, 7 ş. u.). Cunoştinţa leagă pe om de Dumnezeu prin experienţă, dar nu îndeamnă sufletul să cuvânteze despre lucruri. De aceea unii dintre cei ce petrec în viaţa monahală sunt luminaţi de ea în simţirea lor, dar la cuvinte dumnezeieşti nu vin. Dacă însă se dă cuiva pe lângă cunoştinţă, şi înţelepciune în duh de frică, lucru ce rar se întâmplă, aceasta descoperă însăşi lucrarea cunoştinţei prin dragoste. Fiindcă cea dintâi obişnuieşte să lumineze prin trăire, a doua, prin cuvânt. Dar cunoştinţa o aduce rugăciunea şi liniştea multă când lipsesc cu desăvârşire grijile; iar înţelepciunea o aduce meditarea fără slavă deşartă a cuvintelor Duhului, şi mai ales harul lui Dumnezeu care o dă.

10. Când facultatea impulsivă (mânia) a sufletului se porneşte împotriva patimilor, trebuie să ştii că este vreme de tăcere, căci este ceas de luptă. Iar când vede cineva că starea aceasta de nelinişte a ajuns la linişte fie prin rugăciune, fie prin milostenie, să se lase mişcat de dragostea cuvintelor, asigurând însă prin legăturile smeritei cugetări aripile minţii. Căci până nu se smereşte cineva foarte prin disprețuirea de sine, nu poate grăi despre măreţia lui Dumnezeu.

11. Cuvântul duhovnicesc păstrează sufletul celui ce-l grăieşte pururea neiubitor de slavă deşartă. Căci mângâind toate părţile sufletului prin simţirea inimii, îl face să nu mai aibă trebuinţă de slava de la oameni. De aceea îi păzeşte pururea cugetarea fără năluciri, prefăcând-o întreagă în dragoste de Dumnezeu. Dar cuvântul înţelepciunii lumeşti îl îndeamnă pe om pururea spre iubirea de slavă. Căci neputând mângâia şi satisface pe cei ce-l grăiesc prin experienţa simţirii, le dăruieşte plăcerea laudelor, fiind el însuşi o plăsmuire a oamenilor iubitori de slavă. Vom cunoaşte deci fără rătăcire această înrâurire a cuvântului lui Dumnezeu, dacă vom cheltui ceasurile când nu grăim, în tăcere lipsită de griji şi în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

12. Cel ce se iubeşte pe sine nu poate iubi pe Dumnezeu. Dar cel ce nu se iubeşte pe sine, din pricina bogăţiei covârşitoare a iubirii lui Dumnezeu, îl iubeşte pe Dumnezeu, fiindcă unul ca acesta nu caută niciodată slava sa, ci pe a lui Dumnezeu. Căci cel ce se iubeşte pe sine caută slava sa. Iar cel ce iubeşte pe Dumnezeu iubeşte slava Celui ce l-a făcut pe el. Fiindcă e propriu sufletului simţitor şi iubitor de Dumnezeu să caute, pe de o parte, pururea slava lui Dumnezeu în toate poruncile pe care le împlineşte, iar pe de alta, să se desfăteze întru smerenia sa. Căci lui Dumnezeu I se cuvine slavă pentru măreţia Lui, iar omului smerenie, ca prin ea să ajungem să fim ai lui Dumnezeu. De vom face aceasta şi noi, bucurându-ne întocmai ca Sfântul Ioan Botezătorul de slava Domnului, vom începe să zicem neîncetat: „Acesta trebuie să crească, iar noi să ne micşorăm“ (Ioan III, 30).

13. Ştiu pe cineva care iubeşte aşa de mult pe Dumnezeu, plângând totuşi că nu-l poate iubi cât vrea, încât sufletul lui este necontenit într-o astfel de dorinţă fierbinte, că Dumnezeu se slăveşte în el, iar el este ca şi când n-ar fi. Despre sine nu ştie ce valoare are, iar laudele cuvintelor nu-l îndulcesc. Căci din multa dorire a smereniei nu-şi cunoaşte vrednicia sa, ci slujeşte lui Dumnezeu după rânduiala preoţilor. Iar din multa iubire de Dumnezeu îşi ascunde amintirea vredniciei, îngropând cu smerenie undeva, în adâncul dragostei de Dumnezeu, lauda ce i se cuvine din pricina acestei vrednicii, ca să-şi pară în cugetarea sa totdeauna o slugă netrebnică, fiind cu totul străin de vrednicia sa, prin dorul după smerenie. Acest lucru suntem datori să-l facem şi noi, fugind de orice cinste şi slavă, pentru covârşitoarea bogăţie a dragostei Domnului, care ne-a iubit aşa de mult pe noi.

14. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu întru simţirea inimii, acela este cunoscut de El. Căci în măsura în care primeşte cineva în simţirea sufletului dragostea lui Dumnezeu, în aceeaşi măsură ajunge în dragostea lui Dumnezeu. De aceea unul ca acesta nu încetează să se dorească după lumina cunoştinţei cu o dragoste aşa de

puternică, încât să-şi simtă topindu-se până şi tăria oaselor, nemaiştiindu-se pe sine, ci fiind prefăcut întreg de dragostea lui Dumnezeu. De unul ca acesta putem spune şi că este în viaţa aceasta, şi că nu este. Căci petrecând în trupul său, călătoreşte, datorită dragostei, afară din el, mişcându-se necontenit cu sufletul către Dumnezeu. Arzând cu inima neîntrerupt de focul dragostei, s-a lipit de Dumnezeu prin puterea neslăbită a unui mare dor, ca unul ce a ieşit o dată pentru totdeauna din iubirea de sine pentru dragostea de Dumnezeu: „Căci dacă ne-am ieşit din minte, zice, este pentru Dumnezeu, iar de suntem cu mintea întreagă, este pentru voi“ (2 Cor. V, 13).

15. Când începe cineva să simtă cu îmbelşugare dragostea lui Dumnezeu, începe să iubească şi pe aproapele întru simţirea duhului. Şi aceasta este dragostea despre care grăiesc toate Sfintele Scripturi. Căci prietenia după trup se desface foarte uşor când se găseşte o cât de mică pricină. Pentru că nu a fost legată cu simţirea duhului. Dar în sufletul ce stă sub înrâurirea lui Dumnezeu, chiar dacă s-ar întâmpla să se producă vreo supărare, totuşi legătura dragostei nu se desface dintr-însul. Căci aprinzându-se pe sine însuşi din nou de focul dragostei lui Dumnezeu, îndată revine iarăşi la starea cea bună şi cu multă bucurie primeşte dragostea aproapelui, chiar dacă a fost ocărât sau păgubit mult de către acela. Pentru că acest suflet topeşte în dulceaţa lui Dumnezeu amărăciunea iscată de gâlceavă.

16. Nimenea nu poate să iubească pe Dumnezeu din toată inima, dacă nu se va teme de El mai întâi întru simţirea inimii. Căci numai curăţindu-se şi înmuindu-se sufletul prin înrâurirea temerii vine la dragoste lucrătoare. Dar nu va veni cineva la temerea de Dumnezeu în chipul arătat, dacă nu va părăsi toate grijile lumeşti. Căci numai când ajunge mintea la linişte multă şi la negrijă o strâmtorează frica de Dumnezeu, curăţind-o întru simţire multă de toată grosimea pământească, ca astfel să o aducă la marea dragoste a bunătăţii lui Dumnezeu. Astfel frica este o stare proprie a drepţilor care încă se curăţesc, fiind împreunată pe jumătate cu dragoste. Iar dragostea desăvârşită este proprie drepţilor curăţiţi deplin, în care nu mai este frică. „Căci dragostea desăvârşită, zice, scoate afară frica“ (1 Ioan IV, 18). Dar de amândouă au parte numai drepţii, care lucrează virtuţile cu ajutorul Duhului Sfânt. De aceea zice Scriptura într-un loc: „Temeţi-vă de Domnul, toţi sfinţii Lui“ (Ps. XXXIII, 10); iar în alt loc: „Iubiţi pe Domnul toţi cuvioşii Lui“ (Ps. XXX, 25). Prin acestea învăţăm limpede că frica de Dumnezeu este proprie drepţilor ce se curăţesc încă, fiind împreunată, cum s-a zis, pe jumătate cu dragoste; iar dragostea desăvârşită e proprie drepţilor curăţiţi, în care nu mai este gândul vreunei temeri, ci o ardere neîncetată şi o alipire a sufletului de Dumnezeu prin lucrarea Duhului Sfânt.

Căci s-a zis: „Lipitu-s-a sufletul meu de Tine şi dreapta Ta m-a sprijinit“ (Ps. LXII, 9).

17. Rănile primite de trup dacă s-au înăsprit şi s-au umplut de murdărie nu simt lucrarea leacului: dar după ce sunt curăţite simt lucrarea leacului, ajungând prin el la tămăduire desăvârşită. Aşa şi sufletul: câtă vreme e neîngrijit şi acoperit în întregime de lepra voluptăţii nu poate simţi frica lui Dumnezeu, chiar dacă i-ar vesti cineva neîncetat judecata înfricoşată şi aspră a lui Dumnezeu. Dar când începe să se curăţească cu multă luare-aminte, simte frica lui Dumnezeu ca pe un leac adevărat al vieţii care, mustrându-l, îl arde ca într-un foc fără durere. Pe urmă, curăţindu-se treptat, ajunge la curăţirea desăvârşită, sporind în dragoste pe măsură ce se micşorează frica din el. În felul acesta ajunge la dragostea desăvârşită, în care, cum am zis, nu mai este frică, ci nepătimirea deplină, produsă de slava lui Dumnezeu. Să avem deci ca laudă neîncetată, mai presus de toate laudele, întâi frica lui Dumnezeu, apoi dragostea, care este plinirea legii desăvârşirii în Hristos.

18. Sufletul care nu s-a izbăvit de grijile lumeşti nu iubeşte nici pe Dumnezeu cu adevărat şi nu dispreţuieşte nici pe diavolul cum trebuie. Căci grija vieţii îi este ca un acoperământ care îl împovărează. Din această pricină mintea nu-şi poate cunoaşte dreptul de judecată asupra acestui fel de lucruri ca să dea fără greşeală hotărârile judecăţii sale. Deci în toate chipurile retragerea din lume e folositoare.

19. Ţine de sufletul curat cuvântul fără pizmă, râvna fără răutate şi dragostea neîncetată faţă de Domnul slavei. Atunci şi mintea îşi potriveşte cumpenele sale cu exactitate, fiind de faţă în cugetarea sa ca în cel mai curat loc de judecată.

20. Credinţa fără faptă şi fapta fără de credinţă vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebuie să-şi arate credinţa aducând Domnului fapte. Pentru că nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credinţa spre dreptate, dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei.

21. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu, acela crede totodată cu adevărat şi săvârşeşte faptele credinţei cu evlavie. Iar cel ce crede numai şi nu este întru dragoste nu are nici credinţa însăşi, pe care socoteşte că o are. Căci crede cu o minte uşuratică, ce nu lucrează sub greutatea plină de slavă a dragostei. Drept aceea, ***credinţa lucrătoare prin dragoste este marele izvor al virtuţilor.***

22. Când cercetăm adâncul credinţei se tulbură, dar când îl privim cu dispoziţia simplă a inimii se înseninează. Căci adâncul credinţei fiind apa uitării relelor, nu

rabdă să fie cercetat de cugetări iscoditoare. Să plutim deci pe aceste ape cu simplitatea înţelegerii, ca să ajungem la limanul voii lui Dumnezeu.

23. Nimenea nu poate iubi sau crede cu adevărat dacă nu se are pe sine însuşi pârâş al său. Căci când conştiinţa noastră se tulbură prin mustrările ce şi le face, nu mai e lăsată mintea să simtă mireasma bunurilor supralumeşti, ci îndată e cuprinsă de îndoială: pe de o parte, doreşte acea mireasmă cu ardoare pentru experienţa lor anticipată prin credinţă, pe de alta, nu o mai poate prinde cu simţirea inimii prin dragoste, din pricina deselor împunsături ale conştiinţei mustrătoare. Dar curăţindu-ne pe noi înşine printr-o atenţie mai fierbinte, vom câştiga ceea ce dorim în Dumnezeu, dobândind o şi mai deplină experienţă.

24. Precum simţurile trupului ne mână spre cele ce ni se arată bune oarecum cu sila, tot aşa obişnuieşte să ne călăuzească simţirea minţii spre bunurile nevăzute, după ce a gustat o dată din ele. Căci fiecare se doreşte totdeauna după ceea ce e înrudit cu sine: sufletul ca netrupesc, după bunurile cereşti, iar trupul ca pământ, după desfătarea pământească. Deci la experienţa simţirii nemateriale vom ajunge fără rătăcire dacă vom subţia materia prin osteneli şi dureri.

25. Însăşi lumina sfintei cunoştinţe ne învaţă că simţirea naturală este una, dar e împărţită în două lucrări, din pricina neascultării lui Adam. Deci una şi simplă este şi lucrarea Duhului Sfânt coborâtă în acea simţire. Dar pe aceasta nimenea nu o poate cunoaşte, decât numai cei ce s-au lepădat cu bucurie de plăcerile vieţii pentru nădejdea bunurilor viitoare şi au veştejit toată dorinţa simţurilor trupeşti prin înfrânare. Mintea acelora, mişcându-se cu toată puterea numai spre acele bunuri, din cauza lipsei de griji, simte întâi ea în chip negrăit bunătatea dumnezeiască. Pe urmă împărtăşeşte şi trupului din bucuria sa, pe măsura înaintării sale, având un dor nemărginit de-a se mărturisi. „Căci întru El a nădăjduit, zice, inima mea şi am fost ajutat; şi a înflorit trupul meu, şi cu voia mea mă voi mărturisi Lui“ (Ps. XXVII, 7; Septuaginta). Bucuria adevărată ce se revarsă atunci în suflet şi în trup este o înştiinţare neînşelătoare despre viaţa cea nestricăcioasă.

26. Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păstreze cugetarea pururea netulburată, ca mintea, deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase şi drăceşti să le arunce afară din jitniţele firii. Căci atunci când marea e liniştită, pescarii văd până în adâncuri, încât nu le scapă aproape nici unul din peştii care mişună acolo. Dar când e tulburată de vânturi, ascunde în negura tulburării ceea ce lasă cu prisosinţă să fie văzut când e liniştită şi limpede. Meşteşugul celor ce pun la cale vicleşugurile pescăreşti nu mai are atunci nici o putere. Aceasta se întâmplă să o păţească şi

mintea contemplativă, mai ales atunci când dintr-o mânie nedreaptă se tulbură adâncul sufletului.

27. Sunt foarte puţini acei care îşi cunosc cu de-amănuntul toate greşelile lor şi a căror minte nu e răpită niciodată de la pomenirea lui Dumnezeu. Căci precum ochii noştri cei trupeşti când sunt sănătoşi pot vedea toate, până şi ţânţarii care zboară în aer, dar când sunt acoperiţi cu albeaţă sau de niscai urdori chiar dacă vine înaintea lor vreun lucru mare nu-l văd decât foarte şters, iar pe cele mici nici nu le prind cu simţul vederii, tot aşa şi sufletul, de îşi va subţia cu luare-aminte coaja care i-a venit din iubirea de lume, va socoti chiar şi cele mai mici greşeli ale sale ca foarte mari şi va vărsa neîncetat lacrimi peste lacrimi cu multă mulţumire. Căci s-a spus: „Drepţii se vor mărturisi numelui Tău“ (Ps. CXXXIX, 14). Dar de va stărui în dragoste de lume, chiar dacă ar săvârşi vreo ucidere sau altă faptă vrednică de mare pedeapsă o va privi foarte liniştit, iar celorlalte greşeli nu le va da nici o însemnătate, ci le va socoti adeseori ca isprăvi. De aceea nu se va ruşina netrebnicul nici chiar să le apere cu căldură.

28. Numai Duhul Sfânt poate să curăţească mintea. Căci de nu va intra Cel puternic să dezarmeze şi să lege pe tâlhar, nu se va slobozi nicidecum prada. Deci se cade ca prin toate şi mai ales prin pacea sufletului să dăm odihnă Duhului Sfânt în noi, ca să avem sfeşnicul cunoştinţei luminând în noi totdeauna. Căci răspândindu-şi el neîncetat lumina în cămările sufletului, nu numai că se fac arătate în minte acele mici şi întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind date de faţă de lumina aceea sfântă şi slăvită. De aceea apostolul zice: „Duhul să nu-l stingeţi!“ (1 Tes. V, 19), adică nu lucraţi sau nu gândiţi cele rele, ca să nu întristaţi bunătatea Duhului Sfânt şi să vă lipsiţi de sfeşnicul acela ocrotitor. Căci nu se stinge cel veşnic şi de viaţă făcător, ci de-l vom întrista se va depărta de la noi, lăsând mintea înceţoşată şi neluminată.

29. Precum am mai spus, ştim că nu există decât o singură simţire naturală a sufletului, căci cele cinci se deosebesc după trebuinţele trupului nostru, cum ne învaţă Preasfântul şi de oameni iubitorul Duh al lui Dumnezeu. Dar ea se împarte în tot atâtea părţi, câte feluri de mişcări sufleteşti există, din pricină că mintea s-a făcut lunecoasă în urma neascultării. Astfel, o parte din ea e dusă de latura pătimaşă a firii noastre şi de aceea simţim plăcere de bunătăţile vieţii. Altă parte se îndulceşte adeseori de mişcarea raţională şi mintală a firii noastre, întrucât mintea noastră doreşte să alerge spre frumuseţile cereşti când petrecem în curăţie. Dar când vom dobândi deprinderea de a nesocoti bunurile din lume, vom putea să unim şi pofta pământească a sufletului cu dorinţa lui raţională. Iar de acest lucru ne va face parte împărtăşirea de Duhul Sfânt. Căci dacă n-ar lumina dumnezeirea Lui cu

putere cămările inimii noastre, n-am putea să gustăm binele cu o simţire neîmpărţită, adică cu toată afecţiunea sufletului.

30. Simţirea minţii constă în gustarea precisă a realităţilor distincte din lumea nevăzută. Căci precum prin simţul gustului trupesc, când se află în stare de sănătate, deosebim fără greşeală cele bune de cele rele şi dorim cele bune, tot aşa mintea noastră, când începe să se mişte în deplină sănătate şi fără griji, poate să simtă din belşug mângâierea dumnezeiască şi să nu mai fie răpită niciodată de contrarul aceleia. Şi precum trupul gustând din dulceţurile pământeşti experiază fără greşeală simţirea lor, aşa şi mintea când se află deasupra cugetului trupesc poate să guste fără să se înşele mângâierea Duhului Sfânt - „Gustaţi, zice, şi vedeţi că e bun Domnul“ (Ps. XXXIV, 9) - şi să păstreze amintirea gustării neuitată prin lucrarea dragostei, încât să-şi poată da seama fără greşeală de cele ce-i sunt de folos, după Sfântul care zice: „Şi aceasta mă rog, ca dragostea voastră să prisosească tot mai mult şi mai mult, în cunoştinţă şi simţire, ca să preţuiţi cele ce sunt de folos“ (Filip. I, 9-10).

31. Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, satana caută şi el să mângâie sufletul printr-o simţire la aparenţă plăcută, aducând peste noi, în vremea liniştirii de noapte, o adiere asemenea unui somn foarte uşor. Dar dacă mintea va fi găsită ţinând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus şi va folosi prea sfântul şi slăvitul nume al Lui ca pe o armă împotriva înşelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean. Însă de aici înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului. Iar urmarea va fi că mintea, cunoscând cu de-amănuntul înşelăciunea celui viclean, va câştiga şi mai multă experienţă în a deosebi aceste două lucrări.

32. Mângâierea cea bună vine sau în vreme de veghe a trupului, sau ca o arătare în somn a vreunui bun viitor; însă numai când cineva stăruind în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu s-a lipit de dragostea Lui. Iar mângâierea amăgitoare vine, cum am spus, totdeauna când cel ce se nevoieşte e furat de o toropeală uşoară, amestecată cu o jumătate de pomenire a lui Dumnezeu. Cea dintâi, ca una ce e de la Dumnezeu, îndeamnă în chip vădit sufletele nevoitorilor spre dragoste, umplându-le de multă bucurie. Cea de-a doua, obişnuind să învăluie sufletul într-o adiere amăgitoare, încearcă să fure prin somnul trupului simţirea minţii sănătoase, care păstrează pomenirea lui Dumnezeu. Deci dacă mintea se va afla, cum am spus, stăruind cu luare aminte în pomenirea Domnului Iisus, va risipi adierea dulce la părere a vrăjmaşului şi se va porni cu bucurie la războiul împotriva lui, având la îndemână ca armă, pe lângă har, experienţa dobândită.

33. Se întâmplă uneori că sufletul se aprinde spre dragostea lui Dumnezeu, fiind luat de o mişcare neşovăielnică şi lipsită de năluciri; el atrage atunci oarecum şi trupul în adâncul dragostei aceleia negrăite, fie că aceasta se întâmplă în vremea de veghe, fie, cum am zis, când cel care e stăpânit de lucrarea sfântului har ajunge în stare de somn. Atunci el nu mai cugetă la nimic, decât la aceea spre ceea ce e mişcat. Când i se întâmplă aşa ceva, trebuie să ştie că aceasta este lucrarea Duhului Sfânt. Căci îndulcindu-se atunci întreg de acea dulceaţă negrăită, nu mai poate cugeta la nimic altceva, fiind copleşit de o bucurie adâncă. Dar dacă mintea aflându-se sub o astfel de lucrare zămisleşte vreo îndoială sau vreun înţeles întinat şi se foloseşte de sfântul nume spre a se apăra de cel rău, şi nu numai pentru a primi dragostea lui Dumnezeu, trebuie să înţeleagă că acea mângâiere cu înfăţişare de bucurie este de la înşelătorul. Bucuria aceasta este lipsită de calitate şi de intimitate, fiind produsă de vrăjmaşul care vrea ca sufletul să prea curvească. Căci atunci când vede mintea lăudându-se cu experienţa simţirii sale, el îmbie sufletului anumite mângâieri bune la aparenţă, ca acesta, distrat de dulceaţa aceea moale şi umedă, să nu poată cunoaşte amestecul celui viclean. Din aceasta să cunoaştem, prin urmare, Duhul adevărului şi duhul înşelăciunii. Căci este cu neputinţă să guste cineva cu simţirea amărăciunea dracilor dacă nu s-a umplut de încredinţarea că harul s-a sălăşluit în adâncul minţii, iar duhurile rele petrec împrejurul mădularelor inimii - lucru care dracii nu vor să fie niciodată crezut de oameni, ca nu cumva, ştiind aceasta sigur, să se înarmeze împotriva lor cu pomenirea lui Dumnezeu.

34. Alta este dragostea naturală a sufletului şi alta cea care vine în el de la Duhul Sfânt. Cea dintâi e moderată şi e pusă în mişcare şi de voinţa noastră atunci când vrem. De aceea e şi răpită cu uşurinţă de duhurile rele când nu ţinem cu tărie la hotărârea noastră. Cealaltă aşa de mult aprinde sufletul de dragostea către Dum-nezeu, încât toate părţile lui se lipesc de dulceaţa negrăită a acestei iubiri printr-o afecţiune de o simplitate infinită. Căci mintea, umplându-se atunci de lucrarea duhovnicească, se face ca un izvor din care ţâşnesc dragostea şi bucuria.

35. Precum se linişteşte marea tulburată când se varsă untdelemn în ea, furtuna ei fiind biruită de calitatea aceluia, aşa şi sufletul nostru se umple de o linişte fericită când se toarnă în el dulceaţa Duhului Sfânt. Căci se lasă biruit cu bucurie de nepătimirea şi de dulceaţa negrăită care-l umbreşte, potrivit cu Sfântul care zice: „Suflete al meu, supune-te lui Dumnezeu“ (Ps. LXI, 6, 15; LXX). De aceea, oricâte întărâtări ar încerca atunci dracii să aducă în suflet, el rămâne fără mânie şi plin de toată bucuria. Dar la această stare nu va veni şi nu va rămâne cineva fără numai dacă îşi va îndulci sufletul său neîncetat cu frica lui Dumnezeu. Pentru că celor ce

se luptă, frica Domnului Iisus le dă un anumit fel de curăţie. Căci „frica Domnului, zice, e fără prihană; ea rămâne în vecii vecilor“ (Ps. XVIII, 10).

36. Auzind despre simţirea minţii, nimenea să nu creadă că i se va arăta slava lui Dumnezeu în chip văzut. Căci zicem că sufletul simte, când e curat, printr-o anumită gustare negrăită mângâierea dumnezeiască, dar nu că i se arată ceva din cele nevăzute. „Fiindcă acum umblăm prin credinţă, şi nu prin vedere“, cum zice fericitul Pavel (2 Cor. V, 7). Deci, dacă i se va arăta vreunuia dintre cei ce se nevoiesc fie vreo lumină, fie vreo figură în chip de foc, fie vreun glas, nicidecum să nu primească o astfel de arătare. Căci este o înşelăciune vădită a vrăjmaşului, care a amăgit pe mulţi prin neştiinţă, făcându-i să se abată de la calea adevărului. Noi însă ştim că până ce petrecem în trupul acesta stricăcios suntem departe de Dumnezeu, adică nu putem să-L vedem în chip văzut nici pe El, nici altceva din minunile cereşti.

37. Visurile, care sunt trimise sufletului de iubirea lui Dumnezeu, sunt mărturiile neînşelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea nu trec de la o înfăţişare la alta, nici nu îngrozesc simţirea, nici nu aduc râsul sau plânsul aşa, deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândeţea, umplându-l de bucurie duhovnicească. De aceea şi după ce s-a trezit trupul din somn sufletul caută cu mult dor să prelungească bucuria visului. Dar în nălucirile aduse de draci totul se întâmplă dimpotrivă. Ele nici nu rămân la aceeaşi înfăţişare, nici nu arată multă vreme o formă netulburată. Căci ceea ce nu au dracii din voie liberă, ci împrumută numai din dorinţa de a amăgi, nu poate să-i îndestuleze pentru multă vreme. De aceea spun lucruri mari şi ameninţă cumplit, luându-şi adeseori chip de ostaşi; iar uneori şi cântă în suflet cu strigăt. Dar mintea recunoscându-i din aceste semne, când e curată, trezeşte trupul, iar uneori se şi bucură fiindcă a putut cunoaşte viclenia lor. De aceea, vădindu-i adeseori chiar în vis, îi înfurie grozav. Dar se întâmplă uneori că nici visele bune nu aduc bucurie sufletului, ci aşază în el o întristare dulce şi lacrimi fără durere. Iar aceasta se întâmplă celor ce au înaintat mult în smerenia cugetării.

38. Am arătat, precum am auzit de la cei ce au făcut experienţa, deosebirea dintre visurile bune şi cele rele. Ne va ajunge însă pentru sporirea la cât de multă virtute să nu ne încredem nicidecum în nici o nălucire. Căci visurile de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor sau, precum am zis, batjocuri ale dracilor. Chiar dacă ni s-ar trimite vreodată de către bunătatea lui Dumnezeu vreo vedere şi n-am primi-o, nu s-ar supăra pentru aceasta Preadoritul Domn Iisus pe noi. Căci ştie că facem aceasta pentru vicleşugurile dracilor. Desigur, deosebirea arătată mai înainte este precisă. Dar se întâmplă că sufletul întinându-se pe nesimţite, din pricină că furat de vreun gând (lucru de care cred că nimenea nu e

cruţat), nu mai poate distinge precis şi crede celor care nu sunt bune, ca şi cum ar fi bune.

39. Să luăm următoarea pildă pentru înţelegerea lucrului: O slugă e chemată de stăpân noaptea, la poarta curţii, după o lipsă îndelungată; dar ea necunoscându-l precis, nu-i deschide uşa, căci se teme ca nu cumva înşelând-o asemănarea glasului să se facă pierzătoare a lucrurilor ce i-au fost încredinţate de stăpân. Domnul acesteia nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că şi vocea stăpânului este înşelăciune şi n-a voit să piardă lucrurile lui.

40. Nu trebuie să ne îndoim că atunci când mintea începe să se afle sub lucrarea puternică a luminii dumnezeieşti se face întreagă străvezie, încât îşi vede cu îmbelşugare propria ei lumină. Căci aceasta se întâmplă, zice, când puterea sufletului pune stăpânire asupra patimilor. Dar că tot ce i se arată într-o anumită formă, fie ca lumină, fie ca foc, se întâmplă din uneltirea vrăjmaşului ne învaţă limpede dumnezeiescul Pavel, zicând că acela se preface în chipul îngerului luminii (2 Cor. XI, 14). Prin urmare, nu trebuie să se apuce cineva de viaţa ascetică cu nădejdea aceasta, ca nu cumva să afle satana prin aceasta sufletul gata pentru răpire; ci cu nădejdea ca să ajungă numai să iubească pe Dumnezeu cu toată simţirea şi convingerea inimii, ceea ce înseamnă din tot sufletul, din toată inima şi din tot cugetul (Luca X, 27). Căci cel ce e adus de lucrarea harului lui Dumnezeu la această stare a ieşit din lume, chiar dacă este în lume.

41. Se ştie că ascultarea este bunul cel dintâi în toate virtuţile începătoare, fiindcă nimiceşte părerea de sine şi naşte în noi smerita cugetare. De aceea, celor ce stăruiesc în ea cu bucurie li se face intrare şi uşă spre dragostea lui Hristos. Pe aceasta nesocotind-o, Adam s-a rostogolit în adâncul iadului; şi pe aceasta iubind-o Mântuitorul, în scopul mântuirii, a ascultat până la cruce şi moarte pe Părintele Său. Iar făcând aceasta nu s-a aflat întru nimic mai prejos de măreţia Sa. Căci stingând vina neascultării omeneşti prin ascultarea Sa, a adus iarăşi la viaţă fericită şi veşnică pe cei ce vieţuiesc în ascultare. Prin urmare, aceasta trebuie să se îngrijească să o aibă în primul rând cei ce pornesc lupta cu părerea de sine adusă de diavolul. Căci mergând aceasta înainte, ne va arăta fără rătăcire toate cărările virtuţilor.

42. Înfrânarea este un nume de obşte, care se adaugă la numele tuturor virtuţilor. Deci cel ce se nevoieşte trebuie să se înfrâneze în toate. Căci precum oricare mădular al omului, chiar dacă e dintre cele mai mici, de va fi tăiat face urâtă întreaga înfăţişare a omului, fie cât de mic mădularul care lipseşte, tot aşa cel ce

neglijează chiar şi numai o singură virtute strică toată frumuseţea înfrânării fără să ştie. Se cuvine deci să ne ostenim nu numai pentru virtuţile trupeşti, ci şi pentru cele care pot curăţi omul nostru cel dinlăuntru. Căci ce folos va avea cel ce-şi păzeşte trupul feciorelnic, dacă sufletul şi-l lasă să desfrâneze cu dracul neascultării? Sau cum se va încununa cel ce s-a înfrânat de la lăcomia pântecelui şi de la toată pofta trupească, dar n-a avut grijă de închipuirea de sine şi de iubirea de slavă şi n-a răbdat nici cel mai mic necaz, care e măsura cu care se va măsura lumina dreptăţii celor ce au împlinit faptele dreptăţii în duh de smerenie?

43. Cei ce se nevoiesc trebuie să urască toate patimile neraţionale în aşa fel, încât să le ajungă ura faţă de ele o adevărată obişnuinţă. Dar înfrânarea de mâncări trebuie să o păzească în aşa fel, ca să nu câştige careva vreo scârbă faţă de vreuna din ele. Acesta ar fi un lucru vrednic de osândă şi cu totul drăcesc. Căci nu ne înfrânăm de la ele fiindcă ar fi vrednice de ocară (să nu fie), ci ca depărtându-ne de multele mâncări să pedepsim cu dreaptă măsură mădularele aprinse ale trupului; apoi, ca să avem destul prisos ca să-l putem da săracilor drept semn al dragostei adevărate.

44. A mânca şi a bea din toate cele puse înainte, mulţumind lui Dumnezeu, nu este ceva care se împotriveşte canonului cunoştinţei. Căci toate, zice, erau bune foarte (Facere I, 31). Dar a te înfrâna cu bucurie de la cele multe şi dulci este un lucru şi mai potrivit cu dreapta socoteală şi cu cunoştinţa. Însă n-am putea dispreţui cu bucurie lucrurile dulci de aici dacă n-am gusta cu toată simţirea şi încredinţarea dulceaţa lui Dumnezeu.

45. Precum trupul îngreunat de mulţimea mâncărilor face mintea molâie şi greoaie, tot aşa când e slăbit de prea multă înfrânare face partea contemplativă a sufletului posomorâtă şi neiubitoare de cunoştinţă. Deci mâncările trebuie să se potrivească cu starea trupului. Când trupul e sănătos, trebuie să fie chinuit atât cât trebuie, iar când e slăbit, să fie îngrijit, dar cu măsură. Căci cel ce se nevoieşte nu trebuie să-şi slăbească trupul decât atâta cât trebuie ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenelile trupului şi sufletul să se curăţească după cuviinţă.

46. Când dracul slavei deşarte se aprinde puternic împotriva noastră luând ca motiv venirea vreunor fraţi sau a oricărui alt străin la noi, bine este să lăsăm cu acest prilej ceva din asprimea dietei noastre obişnuite. Prin aceasta vom face pe drac să plece fără ispravă, ba mai degrabă plângându-şi încercarea neizbutită. Totodată vom împlini cu dreaptă judecată legea dragostei, păzind în aceeaşi vreme taina înfrânării nedezvăluită, prin pogorământul ce l-am primit.

47. Postul are în sine laudă, dar nu la Dumnezeu. Căci este numai o unealtă, ducând spre cumpătare pe cei ce vor. Deci cei ce se nevoiesc nu se cade să se fălească cu el, ci să aştepte numai cu credinţă în Dumnezeu sfârşitul după care o doresc. Căci meşterii nici unui meşteşug nu se laudă cu uneltele lor ca şi când ar fi rezultatul meşteşugului lor, ci aşteaptă fiecare să isprăvească lucrul de care s-a apucat, ca din el să arate destoinicia meşteşugului lor.

48. Precum pământul udat cu măsură face să răsară cu cel mai mare spor sămânţa curată semănată în el, dar înecat de multe ploi aduce numai spini şi mărăcini, aşa şi pământul inimii, de vom folosi vinul cu măsură, va scoate la iveală, curate, seminţele ei fireşti, iar pe cele semănate de Duhul Sfânt în ea le va face să răsară foarte înfloritoare şi cu mult rod; dar de o vom scălda în multă băutură, va preface în spini şi mărăcini toate gândurile ei.

49. Când mintea noastră înoată în valurile băuturii, nu numai că vede în somn cu patimă chipurile zugrăvite de draci, ci îşi plăsmuieşte şi în sine anumite vederi frumoase, îmbrăţişând cu foc nălucirile sale, ca pe nişte amante. Căci înfierbântându-se mădularele ce servesc la împreunarea trupească de căldura vinului, mintea e silită să-şi înfăţişeze vreo umbră plăcută a patimei. Se cuvine deci ca folosindu-ne de dreapta măsură să ne ferim de vătămarea ce vine din lăcomie. Căci, dacă nu s-a născut în minte plăcerea care să o împingă spre zugrăvirea păcatului, ea rămâne întreagă lipsită de năluciri şi, ceea ce-i mai mult, neafemeiată.

50. Cei ce vor să-şi înfrâneze părţile trupului care se umflă nu trebuie să umble după băuturile drese, pe care meşterii acestei născociri le numesc aperitive, fiindcă deschid drumul spre pântece belşugului de mâncări. Căci nu numai calitatea lor e vătămătoare pentru trupurile celor ce se nevoiesc, ci şi însăşi amestecarea lor prostească răneşte foarte tare conştiinţa temătoare de Dumnezeu. Ce-i lipseşte dar vinului ca să fie muiată asprimea lui prin amestecare cu felurite dulcegării?

51. Domnul nostru Iisus Hristos, învăţătorul acestei sfinţite vieţuiri, a fost adăpat cu oţet în vremea patimilor de către cei ce slujeau poruncii diavoleşti, ca să ne lase (îmi pare mie) o pildă învederată despre dispoziţia ce trebuie să o avem în timpul sfinţitelor nevoinţe. Căci nu trebuie să se folosească, zice, de mâncări şi băuturi dulci cei ce se luptă împotriva păcatului, ci să rabde mai degrabă fără şovăire acreala şi amărăciunea luptei. Dar s-a mai adăugat şi isop în buretele ocării ca să ni se arate deplin modul în care ne putem curăţi. Căci acreala este proprie nevoinţelor, iar curăţirea e proprie desăvârşirii.

52. Nimeni n-a spus că a te duce la băi ar fi ceva păcătos sau nesocotit. Dar a te feri de ele pentru păzirea curăţiei este semn şi de tărie, şi de înfrânare. Pentru că, astfel, nici îmbăierea voluptoasă nu ne va moleşi trupul, nici nu ne vom aminti de goliciunea fără cinste a lui Adam, silindu-ne să acoperim cu frunzele aceluia a doua pricină a goliciunii noastre, mai cu seamă noi, cei care, scăpaţi de curând din stricăciunea vieţii, se cuvine să ne unim, prin uitare de trupul nostru, cu frumuseţea curăţiei.*(Capitol omis în traducere în ediţiile anterioare (n. red.).)

53. Nimic nu te împiedică să chemi doftorul la vreme de boală. Căci trebuia ca experienţa omenească să dea o dată naştere acestui meşteşug. De aceea au şi existat leacurile mai înainte de a fi aflate. Dar nu trebuie să ne punem nădejdea vindecării în ei, ci în Iisus Hristos, Mântuitorul şi Doftorul nostru cel adevărat. Iar aceasta o spun celor ce urmăresc ţinta înfrânării în chinovii şi în cetăţi, pentru faptul că nu pot să aibă neîncetat credinţa lucrătoare prin dragoste, din cauza împrejurărilor ce li se întâmplă; dar şi pentru ca să nu cadă în slava deşartă şi în ispita diavolului, din care pricini unii dintre ei se laudă adeseori că nu au trebuinţă de doftori. Dacă însă cineva îşi duce viaţa retrasă în locuri mai pustii, numai între doi sau trei fraţi de acelaşi fel, să se lase pe sine cu credinţă numai în grija Domnului, care ne tămăduieşte toată boala şi toată neputinţa, în orice pătimiri ar cădea. *(Este de remarcat atitudinea pozitivă a lui Diadoh faţă de medicină şi în general faţă de ştiinţă. Natura în calitate de revelaţie naturală e dată minţii noastre ca o carte, la a cărei descifrare fiecare generaţie îşi aduce contribuţia ei, sporind tezaurul ştiinţei care, aşadar, şi ea ne descoperă înţelepciunea Creatorului şi pune în valoare pentru viaţa noastră puterile depozitate de Dumnezeu în natură tocmai în acest scop. Diadoh merge aşa de departe în recomandarea medicinei, încât consideră refuzul ei drept mândrie. Desigur, creştinul trebuie să-şi pună nădejdea nu numai în puterea medicamentelor, ci şi în Făcătorul acestei puteri, ca rezultatul să fie mai sigur. Numai pe pustnici îi mângâie de lipsa doctorului, spunându-le că credinţa lor trebuie să fie atât de mare, încât să suplinească lipsa aceluia.)* Căci după Domnul, îi ajunge pustia ca să-l mângâe în boala lui. Fiindcă unul ca acesta nu e lipsit niciodată de lucrarea credinţei, nici nu are prilej să se fălească cu virtutea răbdării, ci se foloseşte de pustie ca de o bună acoperitoare. De aceea „sălăşluieşte Domnul în casă pe cei ce vieţuiesc în singurătate“ (Ps. LXVII, 7; Septuaginta).

54. Când din pricina unor boli trupeşti ce ni se întâmplă ne scârbim de noi înşine, trebuie să ştim că sufletul nostru este încă rob poftelor trupului. De aceea doreşte el fericire pământească şi nu vrea să se despartă de bunătăţile vieţii, ci socoteşte un mare neajuns să nu se poată folosi din pricina bolii de frumuseţile vieţii. Dar de va primi cu mulţumire supărările bolii, va cunoaşte că nu e departe de hotarele

neprihănirii. Drept aceea, atunci şi moartea o aşteaptă cu bucurie, ca fiind mai degrabă pricină a vieţii adevărate.

55. Sufletul nu va dori să se despartă de trup până nu-şi va pierde orice plăcere pentru lumea de aici. Căci toate simţurile trupului se împotrivesc credinţei, fiindcă ele sunt numai pentru lucrurile de acum, iar aceea vesteşte măreţia bunurilor viitoare. Se cuvine deci ca cel ce se nevoieşte să nu se gândească niciodată la pomi cu ramuri bogate şi umbroase, la izvoare cu ape curgătoare, la grădini felurite şi înflorite, la case împodobite şi la petreceri cu rudeniile; de asemenea, să nu-şi amintească de ospeţele care s-ar întâmpla la praznice, ci să se folosească numai de cele strict trebuincioase cu toată mulţumirea, iar încolo să socotească viaţa ca o cale străină, pustie de orice plăcere trupească. Căci numai strâmtorând astfel cugetarea noastră o vom îndrepta întreagă pe urmele vieţii veşnice.

56. Că vederea, gustul şi celelalte simţuri slăbesc ţinerea de minte a inimii când ne folosim de ele peste măsură, ne-o spune cea dintâi Eva. Căci până ce n-a privit la pomul oprit cu plăcere, îşi amintea cu grijă de porunca dumnezeiască. De aceea era acoperită de aripile dragostei dumnezeieşti, nedându-şi seama, din această pricină, de goliciunea ei. Dar când a privit la pom cu plăcere şi s-a atins de el cu multă poftă şi în sfârşit a gustat din rodul lui cu o voluptate puternică, îndată s-a pătruns de dorinţa după împreunarea trupească, aprinzându-se de patimă prin faptul că era goală. Şi astfel toată pofta ei şi-a întors-o spre gustarea lucrurilor de aici, amestecând, din pricina fructului plăcut la vedere, în greşeala ei, şi greşeala lui Adam. De atunci, cu anevoie îşi mai poate aduce omul aminte de Dumnezeu sau de poruncile Lui. Deci noi, privind pururea în adâncul inimii noastre cu necontenita pomenire a lui Dumnezeu, să petrecem în această viaţă înşelătoare ca nişte lipsiţi de vedere. *(Avem aici esenţa rugăciunii mintale.)* Căci e propriu înţelepciunii duhovniceşti să păzească pururea neînaripat dorul privirilor. La aceasta ne îndeamnă şi mult încercatul Iov, zicând: „Inima mea nu s-a luat după ochii mei“ (XXXI, 7). Lucrul acesta este cu adevărat semnul celei mai de pe urmă înfrânări.

57. Cel ce petrece pururea în inima sa e departe de toate lucrurile frumoase ale vieţii. Căci umblând în duh nu poate cunoaşte poftele trupului. Unul ca acesta făcându-şi plimbările în cetatea întărită a virtuţilor le are pe acestea ca păzitori la porţile cetăţii curăţiei. De aceea uneltirile dracilor împotriva lui rămân fără succes, chiar dacă ar ajunge săgeţile poftei josnice până la ferestrele firii.

58. Când sufletul nostru începe să nu mai poftească lucrurile frumoase ale pământului, se furişează de cele mai multe ori în el un gând de trândăvie care nu-i îngăduie să stea cu plăcere nici în slujba cuvântului şi nu-i lasă nici dorinţa

hotărâtă după bunurile viitoare; ba îi înfăţişează şi viaţa aceasta trecătoare ca neavând nici un rost şi fiind cu totul incapabilă de vreo faptă vrednică de-a fi numită virtute; şi însăşi cunoştinţa o dispreţuieşte ca pe una ce a fost dată şi altor mulţi oameni sau ca pe una ce nu ne făgăduieşte nimic desăvârşit. De această patimă moleşitoare şi aducătoare de toropeală vom scăpa de ne vom ţine cu tărie cugetul nostru între hotare foarte înguste, căutând numai la pomenirea lui Dumnezeu. Căci numai întorcându-ne astfel mintea la căldura ei va putea să se izbăvească fără durere de acea împrăştiere nesocotită.

59. Când îi închidem minţii toate ieşirile cu pomenirea lui Dumnezeu, ea cere o ocupaţie care să dea de lucru hărniciei ei. Trebuie să-i dăm deci pe „Doamne, Iisuse Hristoase“, *(Avem aici una dintre cele mai vechi mărturii despre rugăciunea lui Iisus.)* prin care îşi poate ajunge deplin scopul. „Căci nimenea nu numeşte Domn pe Iisus, fără numai în Duhul Sfânt“ (1 Cor. XII, 3). Dar aşa de strâns şi de neîncetat să privească la acest cuvânt în cămările sale, încât să nu se abată nicidecum spre niscai năluciri. Căci toţi aceia care cugetă neîncetat la acest nume sfânt şi slăvit în adâncul inimii vor putea vedea odată şi lumina minţii lor. Pentru că dacă e ţinut strâns în amintire, el arde toată pata de pe faţa sufletului prinţr-o simţire puternică. „Căci Dumnezeul nostru este foc mistuitor“ (Deut. IV, 24; Evr. XII, 29), ce arde toată răutatea. Ca urmare, Domnul atrage sufletul la iubirea puternică a slavei Sale. Căci zăbovind numele acela slăvit şi mult dorit prin pomenirea minţii în căldura inimii sădeşte în noi numaidecât deprinderea de-a iubi bunătatea Lui, nemaifiind nimic care să ne împiedice. Acesta este mărgăritarul cel de mult preţ pe care-l poate agonisi cineva vânzând toată averea sa, ca să aibă o bucurie negrăită de aflarea lui (Matei XIII, 46).

60. Alta este bucuria începătoare şi alta cea desăvârşitoare. Cea dintâi nu e lipsită de lucrarea închipuirii (de năluciri); cealaltă are ca putere smerita cugetare. Iar la mijlocul lor se află întristarea iubitoare de Dumnezeu şi lacrima fără durere. „Căci întru înmulţirea înţelepciunii stă spor de amărăciune şi cine-şi înmulţeşte cunoştinţa îşi sporeşte suferinţa“ (Eccl. I,18). De aceea sufletul trebuie îmbiat întâi la nevoinţe prin bucuria începătoare, ca apoi să fie mustrat şi probat de către adevărul Duhului Sfânt pentru relele pe care le-a făcut şi pentru împrăştierile de care se mai face vinovat. „Căci întru mustrări, zice, ai pedepsit pe om pentru fărădelege şi ai subţiat ca pe-o pânză de păianjen sufletul lui“ (Ps. XXXVIII, 12; Septuaginta). Iar după ce mustrarea aceasta va fi probat sufletul ca într-un cuptor, acesta va primi bucuria fără năluciri, în pomenirea fierbinte a lui Dumnezeu.

61. Când sufletul se tulbură de mânie sau se înceţoşează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să ţină pomenirea lui Dumnezeu (oricât

de mult s-ar sili). Căci fiind întunecată întreagă de furia patimilor, se înstrăinează cu totul de simţirea sa. De aceea lucrul dorit nu are unde să-şi întipărească pecetea sa, ca mintea să poarte fără uitare chipul întărit, dat fiind că memoria cugetării s-a învârtoşat din pricina asprimii patimilor. Dar izbăvindu-se sufletul de acestea, chiar dacă lucrul bun a fost furat pentru scurtă vreme de uitare, folosindu-se mintea îndată de agerimea ei se prinde iarăşi cu căldură de lucrul acela mult dorit şi mântuitor. Fiindcă are atunci harul însuşi, care cugetă împreună cu sufletul şi strigă împreună cu el, „Doamne, Iisuse Hristoase“. Căci harul învaţă sufletul cum învaţă mama copilul, străduindu-se împreună cu el să spună numele tată, până când îl aduce la deprinderea de-a rosti limpede, în loc de orice altă vorbă copilărească, numele tatălui, chiar când doarme. De aceea zice apostolul: „Asemenea şi Duhul stă într-ajutor neputinţelor noastre. Căci a ne ruga precum trebuie nu ştim, ci însuşi Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite“ (Rom. VIII, 26). Pentru că fiind noi prunci faţă de desăvârşirea virtuţii, avem trebuinţă numaidecât de ajutorul Lui, ca unind şi îndulcind El toate gândurile noastre cu dulceaţa Sa să ne putem mişca din toată inima spre pomenirea şi spre dragostea lui Dumnezeu şi Tatăl nostru. De aceea întru Dânsul, cum zice tot dumnezeiescul Pavel, strigăm neîncetat când suntem călăuziţi de El să numim pe Dumnezeu, Tată: „Ava! (Părinte!)“ (Rom. VIII, 15).

62. Mânia obişnuieşte mai mult decât celelalte patimi să tulbure şi să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi şi foloseşte cât se poate de mult. Căci, când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioşi sau într-un fel sau altul neînfrânaţi ca sau să se mântuiască, sau să se ruşineze, prilejuim sufletului un spor de blândeţe: fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptăţii şi al bunătăţii lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleşeală. De asemenea, nu încape nici o îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii când suntem în mare întristare şi descurajare, ne aflăm cu cugetul mai presus de lauda cea spre moarte. Ca să ne înveţe aceasta, Domnul s-a mâniat şi s-a tulburat de două ori împotriva duhului iadului, deşi făcea toate câte voia cu o voinţă netulburată (Ioan XI, 33 ş. u.). Aşa a întors sufletul lui Lazăr în trup. Încât mie îmi pare că mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, care ne-a zidit mai degrabă ca o armă a dreptăţii. Dacă s-ar fi folosit Eva de ea împotriva şarpelui, nu ar fi fost robită de plăcerea aceea pătimaşă. Astfel, mie mi se pare că cel ce se foloseşte cu neprihănire de mânie, din râvna cuviosiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor, decât cel ce nu se mişcă nicidecum la mânie, pentru greutatea de a se mişca a minţii. Fiindcă cel din urmă se dovedeşte a nu-şi fi deprins vizitiul să stăpânească frâiele simţurilor omeneşti. Iar celălalt luptă strunind caii virtuţii şi e purtat în mijlocul bătăliilor cu dracii, conducând neîntrerupt cu frica lui Dumnezeu carul cel cu patru cai al înfrânării. Pe acesta îl

aflăm numit în Scriptură, la înălţarea dumnezeiescului Ilie, „carul lui Israil“, pentru motivul că Dumnezeu a vorbit întâia oară iudeilor despre cele patru virtuţi în chip deosebit. Iar cel ce s-a hrănit aşa de mult cu neprihănirea a fost înălţat la cer de un car de foc, pentru că s-a folosit, socotesc, de virtuţile sale ca de nişte cai, vieţuind întru Duhul care l-a răpit pe el într-un vârtej de foc (4 Regi II, 11–12).

63. Cel ce s-a împărtăşit de sfânta cunoştinţă şi a gustat din dulceaţa lui Dumnezeu nu mai trebuie să judece pe nimeni, niciodată. Fiindcă dreptatea căpeteniilor lumii acesteia e copleşită cu totul de dreptatea lui Dumnezeu, mai bine zis nu e nimic faţă de dreptatea lui Dumnezeu. Căci care ar fi deosebirea între fiii lui Dumnezeu şi oamenii veacului acestuia, dacă dreptul acestora n-ar apărea ca nedesăvârşit faţă de dreptatea acelora? De aceea cel dintâi se numeşte drept omenesc, iar cea de-a doua, dreptate dumnezeiască. Astfel, Mântuitorul nostru „fiind ocărât nu răspundea cu ocară, dat la chinuri nu ameninţa“ (1 Petru II, 23), ci răbda în tăcere să fie dezbrăcat şi de haine, şi pentru mântuirea noastră a suferit durere; ba, ceea ce e mai mult, se ruga Tatălui pentru cei cu care chinuia (Luca XXIII, 34). Dar oamenii lumii nu încetează să se judece până ce nu-şi iau cu adaos înapoi lucrurile de la cei cu care se judecă, mai ales când îşi primesc dobânzile înainte de a li se plăti datoria. Aşa încât dreptul lor se face adeseori început de mare nedreptate.

64. Am auzit pe unii oameni evlavioşi zicând că nu trebuie să îngăduim să ni se ia lucrurile ce le avem pentru susţinerea noastră sau pentru ajutorarea săracilor, ca să nu ne facem pricină de păcat celor ce ne nedreptăţesc pe noi prin faptul că răbdăm, mai ales dacă se întâmplă să pătimim aceasta de la creştini. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât a ţine cineva la ale sale mai mult decât la sine însuşi, pentru o pricină neraţională. Pentru că dacă părăsesc rugăciunea şi paza inimii şi încep puţin câte puţin să umblu după judecăţi împotriva celor ce voiesc să mă păgubească şi să aştept pe la uşile judecătoriilor, vădit este că cele pentru care mă judec le socotesc mai însemnate decât mântuirea mea, ca să nu zic şi decât însăşi porunca mântuitoare. Căci cum mai ascult atunci în întregime de cuvântul evanghelic care-mi porunceşte: „Şi de la cel ce ia ale tale nu cere îndărăt“ (Matei V, 40), dacă nu rabd cu bucurie, după cuvântul apostolic, răpirea lucrurilor mele (2 Cor. XI, 20) sau dacă, judecându-mă şi primind înapoi cele ce mi-au fost luate cu sila, cu aceasta nu-l izbăvesc de păcat pe acel lacom? Deci dat fiind că judecătoriile stricăcioase nu judecă potrivit cu judecata nestricăcioasă a lui Dumnezeu, căci vinovatul are toată încrederea în legile acestea în faţa cărora îşi apără pricina sa, bine este să suferim sila celor ce vor să ne nedreptăţească şi să ne rugăm pentru ei ca prin pocăinţă, şi nu prin întoarcerea lucrurilor ce le-au răpit de la noi să fie izbăviţi de păcatul lăcomiei. Căci aceasta o vrea dreptatea lui Dumnezeu, ca să primim nu lucrul lăcomit, ci pe lacomul însuşi, izbăvit de păcat prin pocăinţă.

65. Este foarte potrivit şi cât se poate de folositor ca o dată ce am cunoscut calea evlaviei să vindem îndată toate avuţiile noastre, iar banii de pe ele să-i împărţim după porunca Domnului (Matei XIX, 21), ca nu cumva pe motiv că vrem să împlinim poruncile totdeauna să nesocotim porunca mântuitoare. Căci făcând aşa vom dobândi întâi negrija cea bună şi apoi sărăcia nepândită de curse, care ne ţine cugetul mai presus de orice nedreptate şi de orice judecată, dat fiind că nu mai avem materia care aprinde focul din cei lacomi. Dar mai mult decât celelalte virtuţi ne va încălzi şi ne va odihni la sânul ei pe noi, cei rămaşi goi, smerita cugetare. Ea ne va fi ca o mamă care îşi încălzeşte copilul luându-l în braţele sale, când din simplitate copilărească acela şi-a aruncat departe de el haina de care s-a dezbrăcat, găsind plăcere, din pricina nerăutăţii, mai degrabă în goliciune, decât în culoarea pestriţă a hainei. Căci zice Scriptura: „Domnul păzeşte pe prunci; de aceea m-am smerit, iar El m-a mântuit“ (Ps. CXIV, 6; Septuaginta).

66. Domnul ne va cere socoteală despre milostenia ce-am făcut-o după cât avem, nu după cât nu avem (2 Cor. VIII, 12). Dacă deci ceea ce aveam de dat vreme îndelungată voi cheltui de frica lui Dumnezeu în vreme scurtă, mânat de o pornire fierbinte, cum voi mai fi învinuit eu, care nu am nimic? Dar va zice cineva: De unde vor fi miluiţi în viitor săracii care s-au obişnuit să fie ajutaţi cu măsură şi pe rând din ale noastre? Să înveţe unul ca acesta să nu hulească pe Dumnezeu din pricina iubirii sale de bani. Doar nu va lipsi lui Dumnezeu puterea să poarte de grijă de zidirea Sa, cum a făcut-o de la început, nici n-au fost lipsiţi săracii de hrană sau de îmbrăcăminte înainte de a fi fost stârnit acesta sau acela la milostenie. Bine este deci când cineva, împărţind ale sale într-o slujire bună şi în deplină conştiinţă, îşi leapădă cugetul nesocotit şi lauda ce vine din bogăţie, urându-şi poftele sale. Iar aceasta înseamnă să ne urâm sufletul nostru, întrucât nemaiputându-ne bucura de împărţirea de bani ne dispreţuim sufletul nostru foarte, ca unii ce nu mai facem nici un bine. Căci până ce suntem plini de bani ne bucurăm mult (dacă se întâmplă să săvârşim binele) de împărţirea lor, ca unii ce slujim cu bucurie poruncii dumnezeieşti. Dar după ce am dat tot ce am avut, vin asupra noastră o întristare şi o umilinţă fără margini, ca asupra unora ce nu fac nimic vrednic de dreptate. Prin aceasta sufletul se întoarce asupra sa cu multă smerenie, ca ceea ce nu poate câştiga în fiecare zi prin milostenie, să-şi agonisească prin rugăciunea ostenitoare, prin răbdare şi prin smerită cugetare. „Căci săracul şi lipsitul, zice, vor lăuda numele Tău, Doamne“.

Nici darul (harisma) cuvântării de Dumnezeu nu va fi dat cuiva de Dumnezeu de nu se va fi pregătit pe sine astfel, încât să se fi lepădat de toate averile sale pentru slava Evangheliei lui Dumnezeu, ca în sărăcie iubitoare de Dumnezeu să vestească bogăţia Împărăţiei lui Dumnezeu. Căci aceasta vrea să o arate, desigur, cel ce a zis:

„Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului, Dumnezeule“, adăugând: „Domnul va da cuvânt celor ce binevestesc cu putere multă“ (Ps. LXVII, 11–12).

67. Toate darurile (harismele) Dumnezeului nostru sunt bune foarte şi dătătoare de toată bunătatea. Dar nici unul nu ne aprinde şi nu ne mişcă inima aşa de mult spre iubirea bunătăţii Lui cum o face harisma cuvântării de Dumnezeu (teologia). Căci aceasta fiind un rod timpuriu al bunătăţii lui Dumnezeu dăruieşte sufletului cele dintâi daruri. Ea ne face mai întâi să dispreţuim cu bucurie toată dragostea de viaţă, ca unii ce avem în locul poftelor stricăcioase, ca bogăţie negrăită, cuvintele lui Dumnezeu. Apoi luminează mintea noastră cu focul care o preschimbă, încât o face să fie în comuniune cu duhurile slujitoare.

Să păşim deci, iubiţilor, cu toată inima spre această virtute, cei ce ne-am pregătit pentru ea. Căci ea este frumoasă, atotvăzătoare şi depărtează toată grija, hrănind mintea cu cuvintele lui Dumnezeu în fulgerările luminii negrăite; ca să nu spun multe, ea pregăteşte sufletul raţional pentru comuniunea nedespărţită cu Dumnezeu, prin sfinţii prooroci, ca şi între oameni (o minune!) să se cânte limpede stăpânirea lui Dumnezeu, în sunete dumnezeieşti, armonizate de această dumnezeiască aducătoare a miresei la mirele ei. *(Avem aici cunoscuta icoană a nunţii pentru unirea sufletului cu Dumnezeu. Icoana e uşurată de faptul că în greceşte, reamintim, „sufletul“ e de genul feminin.)*

68. Mintea noastră adeseori se simte îngreunată la rugăciune din pricina marii îngustimi şi concentrări a acestei virtuţi. Dar îmbrăţişează cu bucurie contemplarea şi cuvântarea de Dumnezeu, dată fiind lărgimea şi libertatea de mişcare ce i-o procură vederile dumnezeieşti. ***Ca să nu-i dăm, aşadar, minţii putinţa să spună multe sau chiar să zboare peste măsură, să ne îndeletnicim cel mai mult cu rugăciunea, cu cântarea psalmilor şi cu cetirea Scripturilor, netrecând cu vederea nici tâlcuirile bărbaţilor învăţaţi, a căror credinţă se cunoaşte din cuvinte.*** Pentru că făcând aceasta, nu lăsăm mintea să amestece cuvintele sale în cuvintele harului, precum nu-i îngăduim să fie furată de slava deşartă şi să fie împrăştiată de multa plăcere a vorbăriei, ci o păzim în vremea contemplaţiei în afară de orice lucrare a închipuirii şi facem prin aceasta ca aproape toate cugetările ei să fie întovărăşite de lacrimi. Căci odihnindu-se în ceasurile de liniştire (isihie) şi îndulcindu-se mai ales cu dulceaţa rugăciunii, nu numai că se va elibera de neajunsurile mai sus pomenite, ci va prinde şi mai multă putere spre a se deda cu agerime şi fără osteneală contemplaţiilor dumnezeieşti, sporind totodată cu multă smerenie în darul deosebirii. Dar trebuie să ştim că este şi o rugăciune mai presus de orice lărgime. Aceasta însă e proprie numai acelora care sunt plini în toată simţirea şi încredinţarea lor de harul Duhului Sfânt.

69. ***Harul obişnuieşte la început să umple sufletul de lumină prin simţire multă. Dar înaintând omul în nevoinţe, adeseori harul lucrează nesimţit tainele sale în sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu.*** Făcând la început aşa, el vrea ca bucurându-ne să ne mâne spre contemplaţiile dumnezeieşti ca pe unii ce suntem chemaţi de la neştiinţă la cunoştinţă. La mijlocul nevoinţelor însă vrea să ne păstreze cunoştinţa nepătată de slava deşartă. Prin urmare, trebuie să ne lase să ne întristăm într-o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiţi, ca şi mai mult să ne smerim şi să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne şi bucurăm cu măsură, într-aripaţi de nădejdea cea bună. Căci precum multa întristare învăluie sufletul în deznădejde şi necredinţă, aşa şi multa bucurie îl îmbie la părerea de sine. Desigur, e vorba despre cei ce sunt încă prunci. Iar la mijloc, între iluminare şi părăsire se află încercarea; precum la mijloc, între întristare şi bucurie se află nădejdea. „Căci aşteptând, zice, am aşteptat pe Domnul şi a căutat spre mine“ (Ps. XXXIX, 2; Septuaginta); şi iarăşi: „După mulţimea durerilor mele în inima mea, mângâierile tale au veselit sufletul meu“ (Ps. XCIII, 19; Septuaginta).

70. Precum uşile băilor deschizându-se necontenit împing căldura dinlăuntru afară, aşa şi sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăştie şi slăbeşte puterea ţinerii de minte prin poarta grăitoare. Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile care se cuvin la vreme potrivită şi împărtăşeşte de-a valma oricui se nimereşte o amestecătură de gânduri, nemaiavând nici pe Duhul Sfânt care să-i păzească cugetarea ferită de năluciri. Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmăşag şi imaginaţie. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înţelepte.

71. Însuşi cuvântul cunoştinţei ne învaţă că multe patimi supără la început sufletul contemplativ (văzător) şi cuvântător de Dumnezeu. Dar mai mult decât toate, mânia şi ura. Iar aceasta o pătimeşte nu atât pentru dracii care le stârnesc pe acestea, cât din pricina înaintării sale. Pentru că până ce sufletul e dus de cugetul lumii, chiar dacă vede că ceea ce e drept e călcat în picioare de unii sau de alţii, rămâne nemişcat şi netulburat, căci îngrijindu-se de poftele sale nu-l interesează ceea ce e drept în ochii lui Dumnezeu. Dar când începe să se ridice deasupra patimilor, dispreţul lucrurilor de aici şi dragostea lui Dumnezeu nu-l mai lasă să sufere a vedea nesocotit ceea ce este drept nici în sine, nici în altul, ci se mânie şi se tulbură împotriva făcătorilor de rele, până ce vede pe batjocoritorii dreptăţii că se fac apărătorii ei cu cuget cuvios. De aceea pe cei nedrepţi îi urăşte, iar pe cei drepţi îi iubeşte peste măsură. Căci ochiul sufletului nu mai poate fi înşelat când acoperământul lui, adică trupul, a devenit prin înfrânare o ţesătură foarte subţire. Totuşi este cu mult mai bun lucru a plânge nesimţirea celor nedrepţi, decât a-i urî. Căci deşi aceia sunt vrednici de ură, raţiunea nu vrea ca sufletul iubitor de

Dumnezeu să fie tulburat de ură. Fiindcă până ce se află ura în suflet, nu lucrează în el cunoştinţa.

72. Mintea cuvântătoare de Dumnezeu (teologică), îndulcindu-şi şi încălzindu-şi sufletul cu înseşi cuvintele lui Dumnezeu, dobândeşte nepătimirea în măsură potrivită. Căci „cuvintele Domnului, zice, sunt cuvinte curate, argint lămurit în foc pe seama pământului“ (Ps. XI, 7). Iar mintea cunoscătoare (gnostică), întărită prin experienţa cu lucrul, se ridică mai presus de patimi. Dar şi mintea cuvântătoare de Dumnezeu gustă din experienţa celei cunoscătoare dacă se face pe sine mai smerită, precum şi mintea cunoscătoare gustă din virtutea contemplativă (văzătoare) dacă îşi păstrează nerătăcită puterea discriminatoare a sufletului. Căci nu se întâmplă ca să se dea amândouă darurile în întregime fiecărei minţi. Iar pricina este ca amândouă să se minuneze de ceea ce are mai mult cealaltă decât ea, şi aşa să sporească în ele smerita cugetare împreună cu râvna dreptăţii. De aceea zice apostolul: „Unuia prin Duhul i s-a dat cuvânt de înţelepciune, altuia, cuvânt de cunoştinţă în acelaşi Duh (1 Cor. XII, 8 ş. u.).

73. Când sufletul e plin de belşugul rodurilor sale fireşti, îşi face cu glas mai mare şi cântarea de psalmi şi vrea să se roage mai mult cu vocea. Dar când se află sub lucrarea Duhului Sfânt, cântă şi se roagă întru toată destinderea şi dulceaţa numai cu inima. Stării de suflet celei dintâi îi urmează o bucurie amestecată cu închipuiri, iar celei din urmă, lacrimi duhovniceşti şi după aceea o mulţumire iubitoare de linişte. Căci pomenirea rămânând fierbinte din pricina glasului domol face inima să izvorască anumite cugetări înlăcrimate şi blânde. Atunci se poate vedea cum se seamănă seminţele rugăciunii cu lacrimi în pământul inimii, în nădejdea bucuriei secerişului ce va urma. Totuşi, când suntem apăsaţi de multă tristeţe, trebuie să facem cântarea rugăciunii cu un glas puţin mai mare, lovind sufletul cu sunete în nădejdea bucuriei, până ce norul acela greu va fi împrăştiat de valurile melodiei.

74. Când sufletul ajunge la cunoştinţa de sine, produce şi din sine o oarecare ardoare şi sfială iubitoare de Dumnezeu. Căci nefiind tulburat de grijile vieţii, naşte o anumită dragoste plină de pace, care caută cu măsură pe Dumnezeul păcii. Dar e desfăcut degrabă de la acest gând fie pentru că pomenirea lui Dumnezeu e furată de simţuri, fie pentru că firea îşi cheltuieşte repede virtutea sa din pricină că e săracă. De aceea înţelepţii elinilor nu aveau cum trebuie ceea ce credeau că au dobândit prin înfrânare, deoarece mintea lor nu stătea sub înrâurirea înţelepciunii netrecătoare şi adevărate. Dar ardoarea venită din inimă de la Preasfântul Duh este întreagă numai pace. Apoi ea nu slăbeşte nicidecum şi cheamă toate părţile sufletului la dorul după Dumnezeu. Ea nu iese afară din inimă şi înveseleşte tot omul cu o dragoste şi cu o bucurie fără margini. Se cuvine deci ca, după ce o

cunoaştem, să căutăm să ajungem la ea. Căci dragostea naturală este un semn al firii însănătoşite prin înfrânare. Dar ea nu poate duce mintea la nepătimire, ca dragostea duhovnicească.

75. Aerul din jurul nostru se face curat când suflă vântul de la miazănoapte, din pricina naturii subţiri şi înseninătoare a acestui vânt. Dar când suflă cel de la miazăzi, se încarcă, datorită naturii ceţoase a acestui vânt, care aduce, în virtutea oarecărei înrudiri, din ţinuturile sale nori peste tot pământul. Aşa şi sufletul, când stă sub suflarea Duhului adevărat şi Sfânt, se află întreg în afară de pâcla diavolească. Dar când stă sub suflarea viforoasă a duhului amăgitor, se acoperă întreg de norii păcatului. Deci trebuie să fim pururea hotărâţi de a sta întorşi cu toată puterea spre adierea curăţitoare şi de viaţă făcătoare a Duhului Sfânt, adică spre vântul pe care l-a văzut proorocul Iezechil întru lumina cunoştinţei, venind de la miazănoapte. Să facem aceasta, pentru ca partea contemplativă (văzătoare) a sufletului nostru să rămână pururea senină, ca să ne putem îndeletnici fără rătăcire cu vederile dumnezeieşti, privind în văzduh de lumină cele ale luminii. Căci aceasta este lumina cunoştinţei adevărate.

76. Unii au născocit că atât harul, cât şi păcatul, adică atât Duhul adevărului, cât şi duhul rătăcirii se află ascuns în mintea celor ce s-au botezat. Ca urmare, zic că o persoană îmbie mintea spre cele bune, iar cealaltă îndată spre cele dimpotrivă. ***Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul botez harul îndeamnă sufletul din afară spre cele bune, iar satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile dinspre dreapta ale minţii. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru. Ca urmare aflăm că precum odinioară stăpânea rătăcirea asupra sufletului, aşa după botez stăpâneşte adevărul asupra lui. Lucrează, desigur, satana asupra sufletului şi după aceea ca şi mai înainte, ba de multe ori chiar mai rău. Dar nu ca unul ce se află de faţă împreună cu harul (să nu fie!), ci învăluind prin mustul trupului mintea, ca într-un fum, în dulceaţa poftelor neraţionale. Iar aceasta se face din îngăduirea lui Dumnezeu, ca trecând omul prin furtună, prin foc şi prin cercare să ajungă astfel la bucuria binelui. „Căci am trecut, zice, prin foc şi apă, şi ne-ai scos pe noi la odihnă“ (Ps. LXV, 11; Septuaginta).***

77. Harul se ascunde, cum am zis, din însăşi clipa în care ne-am botezat, în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii. Prin aceasta, cel ce vrea să ţină cu tărie lucrul pe care l-a aflat vine la dorinţa să vândă

cu multă bucurie toate bunurile cele de aici, ca să cumpere cu adevărat ţarina în care a aflat ascunsă comoara vieţii. Căci când va vinde cineva toată bogăţia lumească, va afla locul în care stătea ascuns harul lui Dumnezeu. Fiindcă pe măsura înaintării sufletului îşi descoperă şi darul dumnezeiesc bunătatea lui în minte. (Vezi această idee şi la Marcu Ascetul, în Despre botez, (supra, pp. 269, 287).) Dar atunci îngăduie Domnul şi dracilor să supere sufletul, ca să-l înveţe să facă deosebirea între bine şi rău şi să-l facă mai smerit, prin aceea că, pe măsură ce se curăţeşte, simte tot mai multă ruşine de urâciunea gândurilor drăceşti.

78. Suntem după chipul lui Dumnezeu (Facere I, 26) prin mişcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Căci trupul este ca o casă a sufletului. Deci fiindcă prin greşeala lui Adam nu numai trăsăturile sufletului s-au întinat, ci şi trupul nostru a căzut în stricăciune, Cuvântul cel Sfânt al lui Dumnezeu s-a întrupat, dăruindu-ne ca un Dumnezeu apa mântuitoare prin botezul Său, ca să ne naştem din nou. Căci ne renaştem prin apă, cu lucrarea Sfântului şi de viaţă făcătorului Duh. Prin aceasta îndată ne curăţim şi sufletul, şi trupul, dacă venim la Dumnezeu din toată inima. Căci Duhul Sfânt sălăşluindu-se în noi alungă păcatul. Fiindcă nu este cu putinţă ca odată ce faţa sufletului este una şi simplă să fie prezente în el două persoane, cum au socotit unii. Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui rău, mai ales dat fiindcă nu există nici o împărtăşire între lumină şi întuneric? (2 Cor. VI, 14). Deci noi, alergătorii pe drumul sfintelor nevoinţe, credem că şarpele cel cu multe înfăţişări e scos prin baia nestricăciunii afară din cămările minţii. Nu trebuie să ne mirăm că după botez gândim iarăşi cele rele împreună cu cele bune. Căci baia sfinţeniei şterge pata noastră de pe urma păcatului, dar nu preschimbă acum putinţa de a se hotărî în două feluri a voinţei noastre şi nici nu opreşte pe draci să ne războiască sau să ne grăiască cuvinte înşelătoare. Aceasta, pentru ca cele ce nu le-am păzit când eram în starea naturală, să le păzim cu puterea lui Dumnezeu, după ce am luat armele dreptăţii.

79. Precum am zis, satana, prin Sfântul botez, e scos afară din suflet. Dar i se îngăduie, pentru pricinile mai înainte pomenite, să lucreze în el prin trup. Căci harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului, adică în minte. Pentru că „toată slava fiicei împăratului, zice, e dinăuntru“ (Ps. XLIV, 14; Septuaginta), nearătată dracilor. De aceea, din adâncul inimii însuşi simţim oarecum izvorând dragostea dumnezeiască atunci când ne gândim fierbinte la Dumnezeu. Iar duhurile rele de aici înainte se mută şi se încuibează în simţurile trupului, lucrând prin natura uşor de influenţat a trupului asupra celor ce sunt încă prunci cu sufletul. Astfel mintea noastră se bucură pururea, cum zice dumnezeiescul apostol, de legea Duhului (Rom. VII, 22), iar simţurile trupului sunt atrase de lunecuşul plăcerilor.

De aceea harul lucrând prin simţirea minţii înveseleşte trupul celor ce sporesc în cunoştinţă cu o bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simţurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei.

80. Cei ce spun că cele două puteri, a harului şi a păcatului, se află împreună în inimile credincioşilor vor să-şi sprijine născocirea lor pe faptul că evanghelistul a zis că „lumina luminează în întuneric şi întunericul nu o a cuprins pe ea“ (Ioan I, 5). Ei zic că strălucirea dumnezeiască nu se întinează nicidecum prin împreuna petrecere cu cel rău, oricât ar fi de apropiată în suflet lumina dumnezeiască de întunericul diavolului. Dar ei sunt vădiţi că cugetă alăturea de Sfintele Scripturi prin însuşi cuvântul evanghelic. Căci teologul a scris acestea ca să arate că Cuvântul lui Dumnezeu, lumina cea adevărată, a binevoit să se arate zidirii prin trupul Său, aprinzând printr-o nemăsurată iubire de oameni în noi focul sfintei cunoştinţe, dar cugetul lumii nu a cuprins în sine gândul lui Dumnezeu, adică nu l-a cunoscut, deoarece „cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu“. De aceea, după ce a mai spus puţine cuvinte, dumnezeiescul evanghelist a adăugat: „Era lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul, venind în lume (în loc de: îl călăuzeşte şi-l face viu). În lume era, şi lumea printr-însul s-a făcut, şi lumea pe El nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, şi ai Săi pe Dânsul nu L-au primit. Iar câţi L-au primit, le-a dat lor putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, celor ce cred în numele Lui“ (Ioan 1, 9–12).

Dar spune şi prea înţeleptul Pavel, tâlcuind cuvântul „nu a cuprins“: „Nu că am şi luat răsplata sau că sunt desăvârşit, dar alerg ca să o cuprind, întrucât şi eu am fost cuprins de Iisus Hristos“ (Filip. III, 12). Aşadar, nu de satana zice evanghelistul că nu a cuprins lumina cea adevărată. Căci de la început a fost străin de ea. Fiindcă nici nu luminează în el. Ci prin cuvântul său îi ceartă cu dreptate pe oamenii care aud despre puterile şi lucrurile minunate ale lui Dumnezeu, dar nu vor să se apropie de lumina cunoştinţei Lui pentru inima lor întunecată.

81. Cuvântul cunoştinţei ne învaţă că sunt două feluri de duhuri rele. Unele dintre ele sunt oarecum mai subţiri, iar altele, mai materiale. Cele mai subţiri războiesc sufletul. Celelalte obişnuiesc să ducă trupul în robie prin anumite îmboldiri stăruitoare. De aceea dracii care războiesc sufletul şi cei care războiesc trupul îşi sunt mereu potrivnici, cu toate că au acelaşi scop de-a vătăma pe oameni. Când deci harul nu locuieşte în om, aceştia foiesc ca nişte şerpi în adâncurile inimii, neîngăduind câtuşi de puţin sufletului să caute spre dorinţa binelui. Dar când harul e ascuns în minte, se strecoară ca nişte nori întunecoşi prin părţile inimii, spre patimile păcatului sau iau chipul feluritelor împrăştieri, ca furând mintea de la

pomenirea lui Dumnezeu să o desfacă de convorbirea cu harul. Când deci dracii care supără sufletul nostru ne aprind spre patimile sufleteşti şi mai ales spre înalta părere de sine, care este maica tuturor relelor, să ne gândim la moartea trupului nostru şi vom ruşina umflarea iubirii de slavă. Dar acelaşi lucru trebuie să-l facem şi când dracii care ne războiesc trupul ne împing inima să se aprindă spre pofte de ruşine. Căci singur acest gând, însoţit de pomenirea lui Dumnezeu, poate opri feluritele lucrări ale duhurilor rele. Dar dacă dracii care războiesc sufletul vor să se folosească şi de acest gând, punându-ne în minte nimicnicia nemărginită a firii omeneşti ca neavând nici un preţ din pricina trupului (căci aceasta iubesc să o facă dacă vrea cineva să-i chinuiască cu acest gând), să ne amintim de cinstea şi de slava Împărăţiei cereşti, netrecând cu vederea nici amărăciunea şi întunecimea osândei veşnice, ca printr-una să ne mângâiem tristeţea, iar prin cealaltă să întristăm uşurătatea inimii noastre.

82. Domnul nostru ne învaţă în Evanghelii (Luca XI, 24; Matei XII, 44–45; 2 Petru II, 20) că atunci când satana, întorcându-se, află casa lui măturată şi goală, adică inima fără rod, ia alte şapte duhuri mai rele decât el şi intră, şi se încuibă în ea, făcând cele de pe urmă ale omului mai rele decât cele dintâi. De aici trebuie să înţelegem că atâta vreme cât este Duhul Sfânt în noi, satana nu poate intra ca să rămână în adâncul sufletului.

Dar şi dumnezeiescul Pavel ne explică limpede înţelesul acestei icoane. Căci privind lucrul acesta din punctul de vedere al luptei, zice: „Mă bucur după omul dinlăuntru de legea lui Dumnezeu. Dar văd altă lege în mădularele mele oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă legii păcatului, care este în mădularele mele“ (Rom. VII, 22–23). Iar privindu-l din latura desăvârşirii, zice: „Aşadar, nu mai este nici o osândă pentru cei ce umblă în Iisus Hristos nu după trup, căci legea Duhului vieţii m-a slobozit de legea păcatului şi a morţii“ (Rom. VIII, 1–2). Dar zice şi altundeva, ca iarăşi să ne arate că satana războieşte sufletul ce se împărtăşeşte de Duhul Sfânt, din trup: „Staţi deci bine, încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul şi îmbrăcând platoşa dreptăţii şi încălţându-vă picioarele spre gătirea Evangheliei păcii, luând peste toate pavăza credinţei, întru care veţi putea stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului; luaţi coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu“ (Efes. VI, 14–17). Dar a lupta este altceva decât a fi dus în robie. Fiindcă lucrul al doilea arată o ducere cu sila, iar cel dintâi o luptă cu puteri egale. De aceea apostolul zice că diavolul se năpusteşte asupra sufletelor purtătoare de Hristos, cu săgeţi aprinse. Căci cel ce nu este stăpân pe potrivnicul său are trebuinţă numaidecât de săgeţi ca să-l poată birui şi supune pe cel ce se luptă cu el din depărtare, prin trimiterea săgeţilor. Deci satana, fiindcă nu se poate încuiba în mintea celor ce se nevoiesc, ca mai înainte, dată fiind

prezenţa harului, călăreşte pe mustul cărnii, ca unul ce e cuibărit în trup, ca prin firea uşor de mânuit a acestuia să amăgească sufletul. De aceea trebuie să uscăm trupul cu măsură, ca nu cumva prin mustul lui să se rostogolească mintea pe lunecuşul plăcerilor. Deci se cuvine ca din însuşi cuvântul apostolului să ne încredinţăm că mintea celor ce se nevoiesc stă sub lucrarea luminii dumnezeieşti (Rom. VII, 22); de aceea şi slujeşte legii dumnezeieşti şi se veseleşte cu ea. Iar trupul primeşte cu plăcere, pentru firea lui uşor de mânuit, duhurile rele; de aceea şi alege să slujească răutăţii lor. De aici se vede şi mai mult că mintea nu este un sălaş comun al lui Dumnezeu şi al diavolului. Căci cum ar zice atunci Pavel: „Slujesc cu mintea legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului“ (Rom. VII, 25)? De aici iarăşi se vede că mintea mea stă întru toată libertatea în luptă cu dracii, slujind cu bucurie bunătăţii harului, iar trupul primeşte aburul dulce al plăcerilor neraţionale, pentru faptul că îngăduie, cum am zis, duhurilor rele să stea cuibărite în el. „Căci ştiu, zice, că nu locuieşte în mine, adică în trupul meu, binele“ (Rom. VII, 18). E vorba de cei ce se împotrivesc păcatului, dar se află pe la mijlocul nevoinţelor. Căci nu spune despre sine aceasta.

Deci cu mintea se răz-boiesc dracii, iar trupul încearcă să-l povârnească spre lunecuşul plăcerilor prin îmboldiri stăruitoare. Căci li se îngăduie, după o dreaptă judecată, să petreacă în adâncurile trupului, chiar şi ale celor ce luptă întins împotriva păcatului, pentru faptul că voia slobodă a cugetului omenesc este pururea sub cercare. Iar dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăieşte, ajunge în întregime locaşul Duhului Sfânt. Căci unul ca acesta a înviat încă înainte de a muri. Aşa a fost cu fericitul Pavel şi cu toţi cei ce s-au luptat sau se luptă în chip desăvârşit împotriva păcatului.

83. E drept că inima izvorăşte şi din sine gânduri bune şi rele. Dar nu rodeşte prin fire cugetările rele, ci amintirea răului i s-a făcut ca un fel de deprindere din pricina rătăcirii dintâi. Însă cele mai multe şi mai rele dintre gânduri le zămisleşte din răutatea dracilor. Dar noi le simţim pe toate ca ieşind din inimă. Şi de aceea au bănuit unii că în minte se află împreună cu harul şi păcatul. De aceea socotesc ei că a zis şi Domnul „că cele ce ies din gură purced din inimă şi acelea spurcă pe om. Căci din inimă purced gânduri rele, curvii“ (Matei XV, 19) şi cele următoare. Ei nu ştiu însă că mintea noastră având o simţire foarte fină îşi însuşeşte lucrarea gândurilor şoptite ei de duhurile rele oarecum prin trup, dat fiind că firea lunecoasă a acestuia duce prin starea lui umorală (διά τής συγκράσεως) şi mai mult sufletul la această stare, într-un chip în care nu ştim. Numai fiindcă trupul iubeşte pururea şi fără măsură mângâierea amăgirilor, ni se pare că şi gândurile semănate de draci în suflet purced din inimă. Fapt e că noi ni le însuşim atunci când vrem să ne îndulcim cu ele. Acest lucru l-a osândit Domnul când a spus cuvântul de mai

înainte. Căci cel ce se îndulceşte cu gândurile suflate lui de răutatea satanei şi înscrie oarecum amintirea lor în inima sa e vădit că de aici înainte le rodeşte din cugetul său.

84. Domnul zice în Evanghelii că nu poate fi scos cel tare din casa sa, dacă nu-l va scoate unul şi mai tare, după ce l-a legat şi jefuit (Matei XII, 29). Cum poate deci cel scos cu atâta ruşine să intre iarăşi şi să petreacă împreună cu Stăpânul adevărat, care se odihneşte în casa Sa cum vrea? Căci nici împăratul nu se va gândi să lase împreună cu el în curţile împărăteşti pe tiranul care i-a stat cândva împotrivă şi pe care l-a biruit. Mai degrabă îl va omorî îndată sau îl va lega pentru o lungă pedeapsă şi-l va preda oştilor sale spre o moarte de ocară.

85. Dacă cineva presupune din pricină că gândim împreună atât cele bune, cât şi cele rele că Duhul Sfânt şi diavolul locuiesc laolaltă în minte, să afle că aceasta se întâmplă pentru aceea că încă n-am gustat şi n-am văzut „că bun este Domnul“ (Ps. XXXIII, 9). Căci la început, precum am spus şi mai înainte, harul îşi ascunde prezenţa sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului ca atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul să-şi arate, printr-o negrăită simţire, prezenţa în inimă. Pe urmă iarăşi aşteaptă mişcarea sufletului, îngăduind săgeţilor drăceşti să ajungă până în adâncul acestei simţiri, ca printr-o hotărâre şi mai caldă, şi prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu. Deci dacă omul va începe de aici înainte să sporească în păzirea poruncilor şi să cheme neîncetat pe Domnul Iisus, focul Sfântului Har se va revărsa şi peste simţurile mai de din afară ale inimii, arzând cu totul neghina pământului omenesc. Drept urmare, cursele diavoleşti se vor depărta de acest loc, înţepând de aici înainte mai domol partea pătimitoare a sufletului. Iar când nevoitorul se va îmbrăca cu toate virtuţile şi mai ales cu desăvârşita sărăcie, atunci harul îi va lumina toată firea printr-o oarecare simţire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste de Dumnezeu. Din această pricină săgeţile drăceşti se vor stinge în afară de simţirea trupului. Căci adierea Duhului Sfânt mişcând inima spre suflarea păcii stinge săgeţile dracului purtător de foc încă pe când sunt în aer. Dar şi pe cel care a ajuns la această măsură îl părăseşte Dumnezeu uneori în mâna răutăţii dracilor, lăsând mintea lui neluminată, ca voia noastră slobodă să nu fie câtuşi de puţin legată de lanţurile harului. Aceasta nu numai pentru că păcatul se biruieşte prin lupte, ci şi pentru că omul e dator să mai sporească încă în experienţa duhovnicească. Căci ceea ce pare lucru desăvârşit celui povăţuit este încă nedesăvârşit faţă de bogăţia lui Dumnezeu, care povăţuieşte cu dragoste largă, chiar dacă ar putea cineva sui toată scara arătată lui Iacov (Facere XXVIII, 12), înaintând prin osteneli.

86. Însuşi Domnul zice că satana a căzut din cer ca să nu privească cel sluţit la locaşurile sfinţilor îngeri (Luca X, 18). Cum deci va putea să aibă la un loc cu Dumnezeu drept locaş mintea omenească cel ce nu s-a învrednicit de împreuna-petrecere cu slugile cele bune? Iar de vor zice că aceasta se întâmplă prin îngăduinţa lui Dumnezeu, nu vor spune cu nimic mai mult. Căci părăsirea (îngăduinţa) în scop de povăţuire nu lipseşte nicidecum sufletul de lumina dumnezeiască, ci harul îşi ascunde numai, cum am zis, de multe ori prezenţa din faţa minţii, ca să împingă oarecum sufletul înainte prin răutatea dracilor, spre a căuta cu toată frica şi cu multă smerenie ajutorul lui Dumnezeu, cunoscând câte puţin răutatea vrăjmaşului său. Este ceea ce face mama care depărtează puţin copilul de la sânul său dacă se poartă cu neorânduială faţă de regulile alăptării ca, speriat de niscai oameni cu feţe urâte ce stau împrejur sau de niscai fiare, să se întoarcă cu frică multă şi cu lacrimi la sânul maicii. Dar părăsirea, în sens de lepădare, predă sufletul ce nu vrea să aibă pe Dumnezeu, legat dracilor. Noi însă nu suntem fiii lepădării (Evr. X, 39), să nu fie, ci credem că suntem prunci adevăraţi ai harului lui Dumnezeu, alăptaţi cu mici părăsiri şi cu dese mângâieri, ca prin bunătatea Lui să ajungem la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei plinirii lui Hristos (Efes. IV, 13).

87. Părăsirea povăţuitoare aduce sufletului întristare multă; de asemenea, o anumită smerenie şi deznădejde măsurată. Aceasta pentru ca partea lui iubitoare de slavă şi fricoasă să ajungă, după cuviinţă, la smerenie. Ea produce în inimă îndată frica de Dumnezeu şi lacrimi de mărturisire, precum şi multă dorinţă de tăcere. Dar părăsirea în sens de lepădare lasă sufletul să se umple de deznădejde, de necredinţă, de fumul mândriei şi de mânie. Deci având noi experienţa ambelor părăsiri suntem datori să ne apropiem de Dumnezeu după cum o cere fiecare, în cazul celei dintâi suntem datori să-I aducem mulţumire însoţită de rugăciuni de iertare, ca unuia ce ne pedepseşte neînfrânarea voii noastre cu certarea acestei părăsiri, ca să ne înveţe, asemenea unui Tată bun, deosebirea dintre virtute şi păcat. În cazul celei din urmă, trebuie să-I aducem mărturisirea neîncetată a păcatelor şi lacrimi nelipsite şi retragere şi mai multă, că doar vom putea astfel, prin sporirea ostenelilor, să ni-L facem pe Dumnezeu milostiv, ca să caute ca mai înainte la inimile noastre. Dar trebuie să ştim că atunci când se dă lupta între suflet şi satana, ciocnindu-se ca două fiinţe, din cauza părăsirii povăţuitoare, harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucrează cu sufletul, dându-i un ajutor nesimţit, ca să arate vrăjmaşilor sufletului că biruinţa este numai a lui.

88. Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare, sub cerul liber, privind la începutul zilei întreg spre răsărit, partea de dinainte a sa se încălzeşte de soare, iar cea din spate rămâne nepărtaşă de căldură, dat fiind că soarele nu se află

deasupra capului său. Tot aşa şi cei ce sunt la începutul lucrării duhovniceşti îşi încălzesc în parte inima prin harul sfânt, din care pricină şi mintea începe să rodească cugetări duhovniceşti; dar părţile de din afară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de sfânta lumină, printr-o simţire adâncă, toate mădularele inimii. Neînţelegând unii aceasta, au socotit că în mintea celor ce se nevoiesc sunt două ipostasuri ce se împotrivesc unul altuia. Dar dacă în aceeaşi clipă se nimereşte ca sufletul să gândească şi bune, şi rele, aceasta se întâmplă în chipul în care omul dat mai înainte ca pildă simte totdeodată şi gerul, şi căldura. Căci de când mintea noastră s-a rostogolit la chipul îndoit al cunoştinţei, e silită, chiar dacă nu vrea, să poarte în aceeaşi clipă şi gânduri bune, şi gânduri rele, mai ales la cei ce ajung la o subţirime a puterii de deosebire. Căci cum se grăbeşte să înţeleagă binele, îndată îşi aminteşte şi de rău. Fiindcă de la neascultarea lui Adam ţinerea de minte a omului s-a sfâşiat în două. ***Când vom începe însă să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simţurile noastre printr-o adâncă simţire, va arde, pe de o parte, amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovniceşti nu după trup. Iar aceasta se întâmplă foarte des celor ce s-au apropiat de desăvârşire, având în inimă neîntreruptă pomenirea Domnului.***

89. Două bunuri ne aduc harul cel sfânt prin botezul renaşterii, dintre care unul covârşeşte nemărginit pe celălalt.

- ✓ *Cel dintâi ni se dăruieşte îndată, căci ne înnoieşte în apa însăşi şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică „chipul“ nostru, spălând orice zbârcitură a păcatului nostru.*
- ✓ *Iar celălalt aşteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este „asemănarea“.*

Deci când începe mintea să guste întru multă simţire din dulceaţa Preasfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească, aşa zicând, peste chip, asemănarea. Căci precum zugravii desemnează întâi cu o singură culoare figura omului, apoi înflorind puţin câte puţin culoarea prin culoare scot la arătare chipul viu al celui zugrăvit până la firele părului, aşa şi sfântul har al lui Dumnezeu readuce întâi prin botez „chipul“ omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărârea frumuseţea „asemănării“ şi stând goi, şi fără frică în atelierul lui, înfloreşte o virtute prin alta şi înalţă chipul sufletului din strălucire în strălucire, dăruindu-i pecetea asemănării.

Aşa încât simţirea ne arată cum ia formă în noi asemănarea, dar desăvârşirea asemănării o vom cunoaşte abia din iluminare. Căci toate virtuţile le primeşte mintea prin simţire, înaintând după o măsură şi rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câştiga cineva până ce nu va fi iluminat întru toată încredinţarea de Duhul Sfânt. Căci până ce nu primeşte mintea în chip desăvârşit asemănarea prin lumina dumnezeiască poate avea aproape toate celelalte virtuţi, dar este încă lipsită de dragostea desăvârşită. Iar când se va asemăna cu virtutea lui Dumnezeu (vorbesc de asemănare cât e cu putinţă omului), atunci va purta şi asemănarea dragostei dumnezeieşti. Căci precum în cazul portretelor pictate, dacă se adaugă chipului culoarea cea mai vie, se scoate la iveală până şi asemănarea zâmbetului celui pictat, aşa şi la cei zugrăviţi după asemănarea dumnezeiască de către harul dumnezeiesc, dacă se adaugă lumina dragostei, „chipul“ e ridicat cu totul la frumuseţea „asemănării“. Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, fără numai dragostea. Căci dragostea „este împlinirea legii“ (Rom. XIII, 10). Încât „omul nostru cel dinlăuntru se înnoieşte zi de zi“ (2 Cor. IV, 16) în gustarea dragostei, dar se împlineşte abia întru desăvârşirea ei.

90. La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simţirea şi încredinţarea din dulceaţa lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoştinţă exactă răsplata desăvârşită a ostenelilor iubitorilor de Dumnezeu. Dar pe urmă ascunde pentru multă vreme bogăţia acestui dar de viaţă făcător, ca, chiar de vom împlini toate celelalte virtuţi, să ne socotim că nu suntem nimic, întrucât nu avem încă dragostea sfântă ca o deprindere. Drept aceea dracul urii tulbură atunci sufletele celor ce se nevoiesc, încât îi face să vorbească de rău chiar şi pe cei ce-i iubesc pe ei, şi să ducă lucrarea stricăcioasă a urii până la a-şi face din ea aproape o îndeletnicire plăcută. Din pricina aceasta sufletul se întristează şi mai mult, purtând în el amintirea dragostei dumnezeieşti, dar neputând-o dobândi în simţire, pentru lipsa ostenelilor celor mai desăvârşite. Este trebuinţă deci ca să o împlinim totuşi măcar de silă ca să ajungem la gustarea ei întru toată simţirea şi încredinţarea. Căci desăvârşirea ei nimeni nu o poate câştiga până ce se află în trupul acesta, decât numai sfinţii care au ajuns până la mucenicie şi la mărturisirea desăvârşită. Fiindcă cel ce ajunge la ea se preface întreg şi nu mai doreşte cu uşurinţă nici măcar hrană. Căci ce poftă va mai avea de bunătăţile lumii cel ce e hrănit de dragostea dumnezeiască? De aceea prea înţeleptul Pavel, marele vas al cunoştinţei, binevestindu-ne din convingerea sa deplină, zice: „Împărăţia Cerurilor nu este mâncare şi băutură, ci dreptate, pace şi bucurie în Duhul Sfânt“ (Rom. XIV, 17), care sunt roada dragostei desăvârşite. Aşa încât cei ce înaintează până la desăvârşire pot să guste aici des din ea, dar desăvârşit nimenea nu o poate câştiga, decât numai când „se va înghiţi desăvârşit ce este muritor de viaţă“ (2 Cor. V, 4).

91. Mi-a povestit careva dintre cei ce iubesc pe Domnul cu o voinţă nesăturată: „Dorind eu să cunosc lămurit dragostea lui Dumnezeu, mi-a dăruit aceasta Bunul întru simţire şi încredinţare multă. Şi aşa de mult am simţit această lucrare, încât sufletul se grăbea cu o negrăită bucurie şi dragoste să iasă din trup şi să ajungă la Domnul, nemaiştiind parcă chipul vieţii acesteia trecătoare.“ Cel ce a ajuns la trăirea acestei iubiri, chiar dacă ar fi ocărât sau păgubit de nenumărate ori de cineva (căci se întâmplă să aibă acesta încă pe cineva care să-l necăjească), nu se mânie împotriva lui, ci rămâne oarecum lipit de sufletul celui ce-l ocărăşte sau îl păgubeşte. Numai împotriva acelora se aprinde, care se pornesc împotriva săracilor sau grăiesc nedreptate împotriva lui Dumnezeu, cum zice Scriptura (Ps. LXXIV, 6), sau vieţuiesc altcumva în răutate. Căci cel ce iubeşte pe Dumnezeu mai mult decât pe sine însuşi, mai bine zis cel ce nu se mai iubeşte pe sine, ci numai pe Dumnezeu, nu-şi mai răzbună cinstea sa, ci vrea să fie cinstită numai dreptatea Celui ce l-a cinstit pe el cu cinste veşnică. Iar aceasta nu o face numai cu o voinţă mai slabă, ci ca unul care şi-a făcut o deprindere dintr-o astfel de aplecare, fiindcă a cercat mult dragostea lui Dumnezeu. Pe lângă acestea trebuie să ştim că cel ce a fost dus la o aşa de mare dragoste de către Dumnezeu se află mai presus şi de credinţă în vremea lucrării ei, ca unul ce are de acum întru simţirea inimii, prin marea lui dragoste, pe însuşi Cel cinstit prin credinţă. Aceasta ne-o arată lămurit Sfântul Pavel, zicând: „Iar acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea; iar mai mare dintre ele este dragostea“ (Cor. XIII, 13). Căci cel ce are, cum am zis, în bogăţia dragostei pe Dumnezeu, este cu mult mai mare decât credinţa sa, ca unul ce se află întreg în dragostea sa.

92. Faza de mijloc din lucrarea sfintei cunoştinţe ne pricinuieşte nu puţină întristare când, ocărându-l pe cineva dintr-o întărâtare oarecare, ni l-am făcut duşman. Fiindcă ea nu încetează de-a împunge conştiinţa noastră până ce, prin multă rugare de iertare, nu aducem pe cel ocărât la cugetul de odinioară. Dar cea mai desăvârşită înţelegere ne face foarte multă grijă şi mustrare chiar când careva dintre oamenii lumii s-ar mânia pe noi pe nedrept, pentru faptul că suntem peste tot sminteală cuiva din veacul acesta. Atunci mintea e stingherită şi de la contemplarea lui Dumnezeu, şi de la cuvântarea despre El. Căci temeiul cunoştinţei fiind, dragostea nu lasă cugetarea să se lărgească în zămislirea de contemplaţii dumnezeieşti, până nu vom recâştiga mai întâi în dragoste şi pe cel ce s-a mâniat în deşert pe noi. Iar dacă acela nu vrea să se întâmple aceasta sau s-a depărtat de locul unde vieţuim noi, se cuvine ca, aşezându-i chipul feţei lui în afecţiunea largă a sufletului, să împlinim astfel în adâncul inimii legea dragostei. Căci cei ce vor să aibă cunoştinţa lui Dumnezeu trebuie să privească spiritual şi feţele celor ce s-au mâniat fără temei, cu un cuget nemânios. Împlinindu-se aceasta, mintea noastră nu numai că se va mişca fără greşeală spre contemplarea lui Dumnezeu, ci se va înălţa şi spre

dragostea Lui cu multă îndrăznire, ca una ce se zoreşte neîmpiedicată de la treapta a doua la cea dintâi.

93. Calea virtuţii li se arată celor ce încep să iubească evlavia, aspră şi posomorâtă. Nu fiindcă aşa este ea, ci fiindcă firea omenească îndată ce-a ieşit din pântece la larg se dă în tovărăşia plăcerilor. Dar celor ce au răzbit dincolo de mijlocul ei li se arată plăcută şi uşoară. Căci obişnuinţele rele, fiind supuse celor bune prin împlinirea binelui, s-au pierdut deodată cu amintirea plăcerilor nesocotite. Drept urmare, sufletul umblă de aici înainte cu bucurie pe toate cărările virtuţilor. Pentru aceasta Domnul, aducându-ne la începutul căii mântuirii, zice: „Strâmtă şi anevoioasă este calea care duce la viaţă şi puţini umblă pe ea“ (Matei VII, 14). Iar către cei ce vor să se apuce cu multă hotărâre de păzirea sfintelor Sale porunci, zice: „Jugul Meu este blând şi sarcina mea uşoară“ (Matei XI, 40). Deci la începutul nevoinţelor trebuie să împlinim sfintele porunci ale lui Dumnezeu cu o voinţă oarecum silită, ca văzând Domnul cel bun scopul şi osteneala noastră să ne trimită voia Lui cea gata de ajutor, ca să slujim apoi cu multă plăcere poruncilor Sale slăvite. Căci atunci ni se întăreşte de la Domnul voinţa ca să facem, cu multă bucurie, neîncetat binele. Atunci vom simţi cu adevărat că Dumnezeu este „Cel ce lucrează în noi şi să vrem, şi să lucrăm pentru bunăvoinţă“ (Filip. II, 13).

94. Precum ceara dacă nu e încălzită şi înmuiată multă vreme nu poate primi pecetea întipărită în ea, aşa şi omul nu poate primi pecetea virtuţii lui Dumnezeu dacă nu e cercat prin dureri şi neputinţe. De aceea zice Domnul către dumnezeiescul Pavel: „Îţi este de ajuns harul Meu. Căci puterea Mea în neputinţe se desăvârşeşte“ (2 Cor. XII, 9). Dar însuşi apostolul se laudă zicând: „Cu mare plăcere deci mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca să se sălăşluiască întru mine puterea lui Hristos“ (ibidem). Dar şi în Proverbe s-a scris: „Pe care-l iubeşte, Domnul îl ceartă; şi bate pe tot fiul pe care-l primeşte“ (III, 12). Apostolul numeşte neputinţe năpustirile vrăjmaşilor crucii care se întâmplau necontenit lui şi tuturor sfinţilor, ca să nu se înalţe, cum însuşi zice, de bogăţia covârşitoare a descoperirii (2 Cor. XII, 7), ci să stăruiască mai degrabă prin smerenie în chipul desăvârşirii, păzind prin desele umiliri, cu evlavie, darul dumnezeiesc. Iar noi numim neputinţe gândurile rele şi slăbiciunile trupeşti. Căci atunci trupurile sfinţilor ce se nevoiau împotriva păcatului fiind predate bătăilor aducătoare de moarte şi altor felurite chinuri erau cu mult deasupra patimilor intrate în firea omenească prin păcat. Dar acum Bisericile având pace multă din mila Domnului, trebuie să fie cercat trupul celor ce se nevoiesc pentru evlavie cu multe slăbiciuni, iar sufletul, cu gânduri rele.

Aceasta se întâmplă mai ales celor în care cunoştinţa lucrează întru multă simţire şi încredinţare ca să fie feriţi de toată slava deşartă şi mândria şi să poată primi, cum

am zis, cu multă smerenie pecetea frumuseţii dumnezeieşti, după Sfântul care zice: „Însemnatu-s-a peste noi lumina feţei Tale, Doamne“ (Ps. IV, 7). Deci trebuie să răbdăm cu mulţumire voia Domnului. Căci în felul acesta ni se va socoti drept a doua mucenicie necontenita supărare din partea bolilor şi lupta cu gândurile drăceşti. Căci cel ce zicea atunci sfinţilor mucenici prin acele căpetenii nelegiuite să se lepede de Hristos şi să dorească slava lumească, spune şi acum neîncetat aceleaşi lucruri robilor lui Dumnezeu. Cel ce aducea atunci chinuri peste trupurile drepţilor şi ocăra cumplit pe cinstiţii dascăli prin cei ce slujeau socotinţelor sale diavoleşti aduce şi acum felurite pătimiri mărturisitorilor evlaviei, împreună cu multe ocări şi umiliri, mai ales când aceştia ajută cu multă putere săracilor ce suferă pentru slava Domnului. De aceea trebuie să ne împlinim mucenicia conştiinţei noastre cu multă hotărâre şi răbdare înaintea lui Dumnezeu. Căci „răbdând, zice, am aşteptat pe Domnul, şi El a căutat spre mine“ (Ps. XXXIX, 2).

95. Smerita cugetare este un lucru greu de câştigat. Cu cât este mai mare, cu atât se cer mai multe strădanii pentru dobândirea ei. Ea se iveşte în cei părtaşi de sfânta cunoştinţă în două cazuri şi chipuri: când luptătorul pentru evlavie se află la mijlocul drumului experienţelor duhovniceşti, el are un cuget mai smerit din pricina neputinţei trupului sau a celor ce duşmănesc fără temei pe cei ce se îngrijesc de dreptate, sau a gândurilor rele; apoi când mintea e luminată de harul dumnezeiesc întru simţire şi siguranţă multă, sufletul are smerita cugetare ca pe o însuşire firească, întrucât, fiind plin de bunătate dumnezeiască, nu mai poate să se umple de slavă deşartă, chiar dacă ar împlini neîncetat poruncile Domnului, ci se socoteşte pe sine mai smerit decât toţi, în urma împărtăşirii de bunăvoinţa dumnezeiască. Cea dintâi smerită cugetare cuprinde de multe ori întristare şi descurajare. Iar cea din urmă cuprinde bucurie împreunată cu o sfială plină de înţelepciune. Fiindcă cea dintâi se iveşte, cum am zis, în cei ce se află la mijlocul nevoinţelor, iar cea de-a doua se trimite celor ce s-au apropiat de desăvârşire. Cea dintâi se întristează adeseori când e lipsită de fericirile pământeşti. Cea de-a doua, chiar dacă i-ar oferi cineva toate împărăţiile pământului, nu se impresionează şi nu simte săgeţile cumplite ale păcatului. Căci fiind cu totul duhovnicească, nu mai cunoaşte deloc slava trupească. Dar tot cel ce se nevoieşte a trebuit să treacă prin cea dintâi ca să ajungă la cea de-a doua. Căci dacă nu ne-ar înmuia harul, aducând asupra noastră pătimirile povăţuitoare ca să lămurească voia noastră cea slobodă, nu ne-ar dărui strălucirea smereniei de pe urmă.

96. Cei ce iubesc plăcerile vieţii de aici trec de la gânduri la greşeli. Căci fiind purtaţi de o judecată nesocotită doresc să se prefacă aproape toate gândurile lor pătimaşe în cuvinte nelegiuite şi în fapte necuviincioase. Iar cei ce încearcă să ducă o viaţă de nevoinţe, scăpând de greşeli, trec uşor la gânduri rele sau la cuvinte rele

şi vătămătoare. Căci dacă dracii văd pe aceştia ţinându-se cu plăcere de ocări sau grăind lucruri deşarte şi nelalocul lor, sau râzând cum nu trebuie, sau mâniindu-se fără măsură, sau poftind slava goală şi deşartă, se înarmează cu grămada împotriva lor. Pentru că luând mai ales iubirea de slavă ca prilej pentru răutatea lor şi sărind prin ea înlăuntru, ca printr-o oarecare portiţă întunecoasă, ei izbutesc să răpească sufletele. Deci cei ce vor să vieţuiască la un loc cu mulţimea virtuţilor sunt datori să nu dorească nici slavă, nici întâlniri multe, nici să facă ieşiri dese sau să defăimeze pe cineva, chiar dacă ar fi vrednic de defăimare, nici să vorbească multe, chiar dacă ar putea să le spună toate bune; căci vorba multă împrăştiind fără măsură mintea nu numai că o opreşte de la lucrarea duhovnicească, ci o şi predă dracului trândăviei, care, slăbind-o peste măsură, o predă apoi dracului întristării şi pe urmă celui al mâniei. Deci se cuvine ca mintea să se ocupe pururea cu păzirea sfintelor porunci şi cu pomenirea adâncă a Domnului slavei. „Căci cel ce păzeşte, zice, porunca nu va cunoaşte cuvânt rău“, adică nu se va abate la gânduri sau la cuvinte rele.

97. Când inima primeşte cu oarecare durere fierbinte săgetăturile dracilor, încât îi pare celui războit că primeşte chiar săgeţile înseşi, sufletul urăşte cu amar patimile, ca unul ce se află la începutul curăţirii. Căci dacă nu s-ar îndurera mult de neruşinarea păcatului, nu ar putea să se bucure îmbelşugat de bunătatea dreptăţii. Cel ce vrea, prin urmare, să-şi curăţească inima să o încălzească necontenit cu pomenirea Domnului Iisus, neavând decât acest cuget şi acest lucru, fără încetare. Căci cei ce vor să se lepede de putreziciunea lor nu se cade ca uneori să se roage, iar alteori nu, ci pururea să petreacă cu rugăciune în păzirea minţii, chiar dacă s-ar afla undeva afară de casa de rugăciune. Căci precum cel ce vrea să curăţească aurul dacă lasă să înceteze oricât de scurtă vreme focul din cuptor face să se aşeze iarăşi zgura pe aurul curăţit, aşa şi cel ce uneori pomeneşte pe Dumnezeu, alteori nu, pierde prin întrerupere ceea ce socoteşte să câştige prin rugăciune. Este propriu bărbatului iubitor de virtute să ţină pururea pământul inimii în focul pomenirii lui Dumnezeu, ca aşa, curăţindu-se răul puţin câte puţin sub dogoarea bunei pomeniri, sufletul să se întoarcă cu desăvârşire la strălucirea sa firească, spre şi mai multă slavă.

98. Nepătimirea nu înseamnă a nu fi războiţi de draci, căci atunci ar trebui să ieşim, după apostol, din lume (1 Cor. V, 10), ci, războiţi fiind de ei, să rămânem nebiruiţi. Căci şi luptătorii îmbrăcaţi în fier sunt ţinta săgeţilor trimise de vrăjmaşi şi aud sunetul săgeţilor, şi văd săgeţile trimise, dar nu sunt răniţi de ele, pentru tăria îmbrăcăminţii de război. Pentru că fiind acoperiţi cu fier, ei rămân nebiruiţi când sunt războiţi. Deci şi noi fiind înarmaţi cu toate armele Sfintei Lumini şi cu coiful mântuitor al tuturor faptelor bune să tăiem cetele întunecoase ale dracilor. Căci

curăţia nu vine numai din a nu mai face cele rele, ci şi din a stinge cu totul relele, prin împlinirea cu grijă a celor bune.

99. Când va birui omul lui Dumnezeu aproape toate patimile, rămân să-l mai războiască doi draci. Dintre aceştia unul supără sufletul, ducându-l de la multa iubire de Dumnezeu la o râvnă nelalocul ei, încât acesta nu mai vrea să placă şi altul lui Dumnezeu afară de el. Iar celălalt supără trupul, stârnindu-l printr-o anumită aprindere spre pofta împreunării. Aceasta se întâmplă trupului din pricină că o atare plăcere e proprie firii în scopul naşterii de prunci şi de aceea e uşor de biruit; dar şi din pricina îngăduinţei (părăsirii) din partea lui Dumnezeu. Căci când vede Domnul pe vreun nevoitor înflorind bogat în mulţimea virtuţilor, îl lasă să fie întinat de acest drac, ca să se socotească pe sine mai nevrednic decât toţi oamenii din viaţă. Supărarea din partea acestei patimi sau urmează isprăvilor de vrednicie, sau chiar le premerge uneori, ca fie într-un fel, fie într-altul, să dea sufletului părerea că e netrebnic, oricât de mari ar fi isprăvile lui. Cu primul drac ne vom lupta folosind multă smerenie şi dragoste, iar cu al doilea, prin înfrânare, ne-mângâiere şi gândire adâncă la moarte. Simţind astfel neîncetat lucrarea Duhului Sfânt, ne vom ridica şi deasupra acestor patimi, întru Domnul.

100. Câţi ne facem părtaşi de sfânta cunoştinţă vom avea parte, fără îndoială, şi de împrăştierile fără de voie. „Am însemnat, zice dumnezeiescul Iov, şi ceea ce am greşit fără voie.“ Şi a făcut aşa cu dreptate. Căci dacă nu ar înceta cineva de-a pomeni pururea pe Dumnezeu şi dacă n-ar uita uneori sfintele lui porunci, nu ar cădea în greşeala de voie sau fără de voie. Trebuie, prin urmare, să aducem îndată Stăpânului mărturisire întinsă şi despre greşelile fără de voie, adică să împlinim cu prisosinţă canonul obişnuit (căci nu este om care să nu facă greşeli omeneşti), până se va încredinţa conştiinţa noastră prin lacrimile dragostei despre iertarea acestora. „Căci de vom mărturisi, zice, păcatele noastre, credincios este şi drept ca să ne ierte păcatele noastre şi să ne curăţească de toată strâmbătatea“ (1 Ioan I, 9).

Trebuie să luăm aminte la simţirea cu care facem mărturisirea, ca nu cumva conştiinţa noastră să se mintă pe sine cugetând că s-a mărturisit de-ajuns lui Dumnezeu. Fiindcă judecata lui Dumnezeu este cu mult mai bună decât conştiinţa noastră, chiar dacă ar fi cineva deplin încredinţat că nu mai ştie nimic necurăţit în sine.

Prea înţeleptul Pavel ne învaţă zicând: „Dar nici pe mine nu mă judec. Căci deşi nu ştiu nimic întru mine, dar nu mă îndreptez întru aceasta. Iar Cel ce mă judecă pe mine este Domnul“ (Efes. VI, 13). Dacă deci nu ne vom mărturisi cum trebuie şi pentru greşelile fără voie, vom afla în noi în vremea ieşirii noastre o oarecare frică

nelămurită. Trebuie să ne rugăm şi noi, cei ce iubim pe Domnul, ca să ne aflăm atunci în afară de orice frică. Căci cel ce se va afla atunci în frică nu va trece slobod peste căpeteniile iadului. Fiindcă are, ca şi acelea, în frica sufletului o mărturie a păcatului său.

Dar sufletul ce se veseleşte în dragostea lui Dumnezeu în ceasul dezlegării se înalţă atunci cu îngerii păcii deasupra oştilor întunecate. Căci dragostea duhovnicească parcă îl într-aripează, dat fiind că a împlinit fără lipsuri Legea (Rom. XIII, 10). De aceea cei ce ies cu o astfel de îndrăznire din viaţă vor fi răpiţi până în prezenţa Domnului împreună cu toţi sfinţii. Iar cei ce se tem chiar şi numai puţin în ceasul morţii vor fi lăsaţi în grămada celorlalţi oameni, ca unii ce se află sub judecată; căci ei vor trebui să fie cercaţi prin focul judecăţii (Din această tâlcuire a locului din 1 Corinteni III, 13 se vede că „focul“ de care vorbeşte Sfântul Pavel este judecata din urmă, care va proba definitiv sinceritatea faptelor bune şi le va arăta cum sunt pe cele aparent bune, ca să nu se mai laude fariseii cu ele.) şi aşa să primească partea ce li se cuvine după faptele lor, de la Bunul nostru Dumnezeu şi Împărat Iisus Hristos. Fiindcă El este Dumnezeul dreptăţii şi a Lui este bogăţia bunătăţii Împărăţiei, de care ne va face parte nouă celor ce-L iubim pe El, în veac şi în toţi vecii vecilor. Amin.

(extras din Filocalia volumul I, ed. a II-a, tradusă din greceşte de Prof. stavr.dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947 - Institutul de Arte grafice “Dacia Traiana S.A.)

Diadoh al Foticeii - Despre păzirea minţii, în 27 de capete

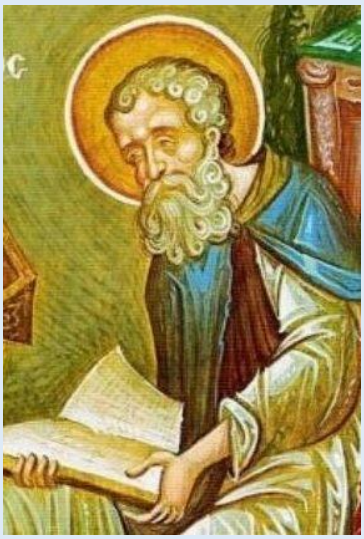

1. Este în firea minţii mânia împotriva patimilor. Căci dacă nu se mânie omul împotriva tuturor celor semănate de vrăjmaşul într-însul, nu va vedea nici curăţie întru sine. Când a aflat Iov lucrul acesta, a blestemat pe vrăjmaşii săi, zicând: „Necinstiţilor şi defăimaţilor, lipsiţi de tot binele, nu v-am socotit vrednici nici de câinii turmelor mele“ (30, 1-2). Iar cel ce vrea să ajungă la mânia cea firească taie toate voile sale, până când întăreşte în sine voia cea după fire a minţii.

2. Când, împotrivindu-te, vei birui oastea vrăjmaşilor şi o vei vedea că fuge de la tine slăbită, să nu ţi se bucure inima. Căci răutatea duhurilor este în urma lor. Ei pregătesc un război şi mai rău decât cel dintâi, şi adună forţe înapoia cetăţii, poruncindu-le să nu se mişte din loc. Dacă te vei împotrivi lor mai departe luptându-te, vor fugi de la faţa ta întru slăbiciune. Dar dacă te vei înălţa întru inima ta, pe motiv că i-ai izgonit şi vei părăsi cetatea, se vor ridica unii de la spate, alţii din faţă şi bietul suflet se va pomeni împresurat de ei fără scăpare. Cetatea este rugăciunea; lupta este împotrivirea prin Iisus Hristos; iar baza de unde pornim lupta noastră este mânia.

3. Să stăm deci, iubiţilor, întru frica lui Dumnezeu, păzind şi supraveghind lucrarea virtuţilor. Să nu dăm pricină de sminteală conştiinţei noastre, ci să luăm aminte la noi înşine întru frica lui Dumnezeu, până când se va dezrobi şi ea dimpreună cu noi, ca să se facă între noi şi ea unire deplină. Ea va fi atunci paznica noastră, arătându-ne fiecare lucru de care trebuie să ne ferim. Dacă însă nu o vom asculta, se va depărta de la noi şi ne va părăsi, şi vom cădea în mâinile vrăjmaşilor, care nu vor mai avea milă de noi. Căci iată cum ne-a învăţat Stăpânul nostru, zicând:

„Împacă-te cu pârâşul tău degrabă, până eşti încă pe cale cu el“ (Matei V, 25) şi cele următoare. Pârâşul este conştiinţa, fiindcă se împotriveşte omului ce vrea să facă voia trupului, iar dacă acesta nu vrea să o asculte, îl dă pe mâna vrăjmaşilor săi.

4. Când vede Dumnezeu că mintea I s-a supus Lui din toată puterea şi nu are alt ajutor fără numai pe El singur, o întăreşte, zicând: „Nu te teme, fiul meu, Iacov, prea micule la număr Israil“; şi iarăşi: „Nu te teme, că te-am răscumpărat; te-am numit cu numele Meu şi al Meu eşti tu. De va fi să treci prin apă, cu tine voi fi şi puhoaiele nu te vor înghiţi. Iar de va fi să treci prin foc, nu vei fi ars, iar flacăra nu te va mistui. Căci Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Sfântul lui Israil, Cel ce te mântuieşte“ (Isaia XLIII, 1-3).

5. De va auzi mintea această încurajare, va îndrăzni împotriva vrăjmaşului, zicând: „Cine vrea să bată război cu mine? Să vie de faţă! Cine este potrivnicul meu? Să se apropie de mine! Iată, Domnul este ajutorul meu! Cine mă va asupri? Voi, toţi, ca o haină vă veţi învechi şi veţi fi mâncaţi de molii“ (Isaia L, 8-9).

6. Dacă inima ta urăşte păcatul prin fire, va ieşi biruitoare şi se va depărta de la toate ce nasc păcatul. Pune muncile înaintea ta şi vei cunoaşte că ajutorul tău rămâne cu tine. Iar tu întru nimica să nu-L întristezi pe Dumnezeu, ci plângând înaintea Lui, zi aşa: „A Ta este mila, ca să mă izbăveşti pe mine, Doamne; căci fără ajutorul Tău îmi este cu neputinţă să scap din mâinile vrăjmaşilor mei.“ Fii cu luare-aminte şi la inima ta, şi El te va păzi de tot răul.

7. Dator este monahul să închidă toate porţile sufletului său, adică toate simţurile, ca să nu mai facă greşeli prin ele. Căci de se va vedea mintea pe sine nestăpânită de nimic, se va pregăti pentru nemurire, aducându-şi simţurile sale la un loc şi făcându-le un singur trup.

8. Când se va slobozi mintea de toată nădejdea din lumea văzută, să ştii că acesta e semn că a murit în tine păcatul.

9. Când se va elibera mintea, se va înlătura tot ce e la mijloc între ea şi Dumnezeu.

10. Când se va izbăvi mintea de toţi vrăjmaşii ei şi se va linişti, se va afla într-un veac nou, cugetând la cele nouă şi nestricăcioase. „Deci unde este stârvul, acolo se vor aduna şi vulturii“ (Matei XXV, 28; Luca XVII, 37).

11. Dracii se învăluie şi se acoperă pentru o vreme în vicleşugul lor, că doar îşi va lăsa omul slobodă inima socotind că s-a izbăvit de luptă. Iar dacă se întâmplă aceasta, sar dintr-o dată asupra bietului suflet şi îl răpesc ca pe o vrabie. Şi dacă se află mai puternici decât bietul suflet, îl prăvălesc fără milă în păcate mai grele ca cele de la început, pentru care s-a rugat să fie iertat. Să stăm deci cu frica lui Dumnezeu şi să străjuim inima, desăvârşind lucrarea noastră. Căci păzind virtuţile, împiedicăm răutatea vrăjmaşilor.

12. Iisus Hristos, învăţătorul nostru, ştiind vrăjmaşa lor neîndurare şi milostivindu-Se de neamul omenesc, ne-a poruncit să păzim inima cu stricteţe, zicând: „Fiţi gata în tot ceasul, că nu ştiţi în care ceas vine furul; deci nu cumva venind să vă găsească dormind“ (Luca XII, 39); şi iarăşi: „Vedeţi să nu se îngreuieze inima voastră întru desfrânare, beţie şi griji lumeşti, şi să vie peste voi fără de veste ceasul acela“ (Luca XXI, 34). Deci ia seama la inima ta, fiind cu luare-aminte la simţurile tale. Şi dacă se va întovărăşi cu tine pomenirea lui Dumnezeu, vei prinde pe tâlharii care te pradă de ea. Căci cel ce se deprinde să deosebească precis gândurile recunoaşte pe cele ce vor să intre şi să-l spurce, fiindcă acestea tulbură mintea ca să se facă mândră şi trândavă. Dar cei ce cunosc răutatea lor rămân netulburaţi, rugându-se Domnului.

13. De nu va urî omul toată lucrarea lumii acesteia nu va putea sluji lui Dumnezeu. Deci care este slujirea lui Dumnezeu? Numai aceasta: Să nu avem nimic străin în minte în vremea când ne rugăm Lui, nici plăcere când Îl binecuvântăm, nici răutate când Îi cântăm, nici ură când luăm partea Lui, nici râvnă rea care să ne împiedice să zăbovim cugetând la El şi să ne aducem aminte de El. Căci toate aceste lucruri întunecate se fac zid care închide nefericitul suflet, de nu poate sluji curat lui Dumnezeu. Fiindcă acestea îl reţin în văzduh şi nu-l lasă să meargă în întâmpinarea lui Dumnezeu şi să-L binecuvânteze întru ascuns şi să-L primească în cămara inimii, ca să fie luminat de El. Iată de ce se întunecă mintea totdeauna şi nu se poate apropia de Dumnezeu, dacă nu are grijă să taie acestea de la sine, întru cunoştinţă.

14. Când mintea va izbăvi simţirile sufletului de voile trupului şi le va aduce la nepătimire, şi va desface sufletul de voile trupului, atunci, dacă va vedea Dumnezeu neruşinatele patimi năvălind asupra sufletului ca să-i tragă simţirile în păcat şi va striga mintea întru ascuns pe Dumnezeu neîncetat, îi va trimite ajutorul Său şi le va alunga pe toate deodată.

15. Rogu-te, câtă vreme eşti în trup să nu laşi slobodă inima ta. Căci precum plugarul nu se poate bizui pe vreo roadă ce se arată în ţarina sa mai înainte de-a o

aduna în hambarele sale, fiindcă nu ştie ce i se poate întâmpla, tot aşa omul nu poate da drumul inimii sale „câtă vreme are suflare în nările sale“ (Iov XXVII, 3). Şi precum omul nu ştie ce patimă îl va întâmpina până la cea din urmă suflare, tot aşa nu poate slobozi inima sa până are răsuflare; ci trebuie să strige totdeauna către Dumnezeu, după ajutorul şi mila Lui.

16. Cel ce nu află ajutor în vremea războiului nu poate nădăjdui nici în pace.

17. Abia când cineva se va desface de cele de-a stânga (de cele rele) îşi va cunoaşte cu de-amănuntul toate păcatele ce le-a făcut înaintea lui Dumnezeu. Căci nu-şi vede omul păcatele sale de nu se va desface de ele cu amărăciune. Dar cei ce au ajuns la măsura aceasta nu au aflat plânsul şi rugăciunea, şi ruşinea înaintea lui Dumnezeu, aducându-şi aminte de urâta lor tovărăşie cu patimile. Să ne luptăm deci, fraţilor, după puterea noastră şi dimpreună cu noi va lucra şi Dumnezeu după mulţimea milelor Sale. Chiar dacă nu ne-am păzit inima ca părinţii noştri, să ne sârguim după putere să păzim trupurile noastre fără de păcat, precum cere Dumnezeu şi să credem că, ţinând seama de vremea foametei ce am apucat-o, va face şi cu noi mila pe care a făcut-o cu sfinţii Săi.

18. Cel ce şi-a închinat întreaga inimă căutării lui Dumnezeu întru evlavie şi după adevăr nu poate avea părerea că a ajuns plăcut înaintea lui Dumnezeu. Căci câtă vreme îl mustră conştiinţa pentru unele lucrări împotriva firii, nu este cu totul liber. Câtă vreme este cineva care îl mustră este şi cineva care îl învinovăţeşte; iar câtă vreme atârnă asupra lui învinuirea, nu e de faţă slobozenia. Dacă însă mai pe urmă, luând seama la tine în vremea rugăciunii, vezi că nimic nu te învinovăţeşte de păcat, să ştii că eşti slobod şi ai intrat în sfânta Lui odihnă după voia Sa. Dacă vezi că roada cea bună s-a împuternicit de n-o mai înăbuşă neghina vrăjmaşului, şi că nu din voia lor şi din vicleşug s-au depărtat potrivnicii, încetând a mai război simţurile tale; şi dacă norul face umbră deasupra cortului şi soarele nu te arde ziua, nici luna noaptea; dacă se află întru tine isprăvită toată pregătirea cortului ca să stai şi să-l străjuieşti după voia lui Dumnezeu, să ştii că ai biruit cu ajutorul lui Dumnezeu. Iar atunci şi El face umbră deasupra cortului, căci al Lui este. Până când însă ţine războiul, omul petrece în frică şi cutremur, cugetând că poate birui sau poate fi biruit azi, ori poate birui sau poate fi biruit mâine. Căci lupta strânge inima. Dar nepătimirea nu e tulburată de război. Cel ajuns la nepătimire a primit răsplata şi nu mai are grijă de dezbinarea celor trei, căci s-a făcut pace între ei prin Dumnezeu. Iar cei trei sunt sufletul, trupul şi duhul. Deci când cei trei se fac una prin lucrarea Duhului Sfânt nu se mai pot despărţi. Aşadar, să nu te socoţi pe tine că ai murit păcatelor câtă vreme eşti supărat de vrăjmaşii tăi fie în vremea

privegherii, fie în vremea somnului. Căci câtă vreme nefericitul om este pe arena de luptă, nu poate avea siguranţă.

19. Când se întăreşte mintea şi se pregăteşte să urmeze dragostei care stinge toate patimile trupului şi nu mai lasă să stăpânească ceva din cele potrivnice firii asupra inimii, se împotriveşte la toate cele opuse firii, până când le va despărţi de cele fireşti.

20. Cercetează-te, frate, în fiecare zi, ca să-ţi cunoşti inima şi să vezi ce patimi se află în ea înaintea lui Dumnezeu; şi leapădă-le din inima ta, ca să nu vie osânda rea asupra ta.

21. Fii deci cu luare-aminte la inima ta, frate, şi ia seama la vrăjmaşii tăi, căci sunt vicleni în răutatea lor. Încredinţează-te în inima ta de cuvântul acesta: Nu poate face cele bune omul care săvârşeşte cele rele. De aceea ne-a învăţat Mântuitorul să priveghem, zicând: „Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la viaţă, şi puţini sunt cei ce o află pe ea“ (Matei VII, 13–14).

22. Fii deci cu luare-aminte la tine, ca nu cumva ceva din cele ale pierzării să te desfacă de Dumnezeul dragostei. Stăpâneşte-ţi inima ta şi nu fi nepăsător, zicând: „Cum o voi păzi, om păcătos fiind?“ Căci când va părăsi omul păcatele sale şi se va întoarce la Dumnezeu, pocăinţa sa îl va naşte a doua oară şi-l va face cu totul nou.

23. Dumnezeiasca Scriptură, cea Veche şi cea Nouă, vorbeşte pretutindeni despre păzirea inimii. Întâi cântăreţul David strigă: „Fiii oamenilor, până când veţi fi grei la inimă?“; şi iarăşi: „Inima lor este deşartă“. Iar despre cei ce cugetă cele deşarte spune: „Zis-a întru inima sa: Nu mă voi clăti“; şi iarăşi: „Zis-au întru inima lor: Uitat-a Dumnezeu“. Şi câte ca acestea. Monahul este dator să înţeleagă scopul Scripturii către cine grăieşte şi când grăieşte, şi să ţină neîncetat lupta nevoinţei. Să fie cu luare-aminte la atacurile (momelile) vrăjmaşului. Şi ca un cârmaci să taie valurile, călăuzit de harul lui Dumnezeu. Să nu se întoarcă din cale, ci să fie cu luare-aminte numai la sine şi să vorbească în linişte cu Dumnezeu cu gând neclătit şi cu minte neiscoditoare.

24. Împrejurările cer de la noi rugăciune, precum valurile, vijeliile şi furtunile cer cârmaci. Căci suntem supuşi la atacul gândurilor atât ale virtuţii, cât şi ale păcatului. Iar stăpân peste patimi se zice că este gândul cel evlavios şi iubitor de Dumnezeu. Deci ni se cade nouă, celor ce râvnim liniştea, să deosebim şi să despărţim cu luare-aminte şi cu înţelepciune virtuţile şi păcatele, şi să aflăm care

virtute trebuie să o cultivăm când sunt de faţă părinţii şi fraţii, şi pe care s-o lucrăm când suntem singuri. Trebuie să mai ştim care este virtutea primă, care a doua, care a treia; şi care patimă este sufletească, şi care trupească; şi din care virtute ne răpeşte mândria mintea, din care se iveşte slava deşartă prin care se apropie mânia şi din care se iveşte lăcomia pântecelui. Căci datori suntem să curăţim gândurile, precum şi orice înălţare ce ar creşte împotriva cunoştinţei de Dumnezeu.

25. Cea dintâi virtute este nepurtarea de grijă, adică moartea faţă de orice om şi de orice lucru. Din aceasta se naşte dorul de Dumnezeu. Iar acesta naşte mânia cea după fire, care se împotriveşte oricărui atac încercat de vrăjmaşul. Atunci găseşte sălaş în om frica lui Dumnezeu, iar prin frică se face arătată dragostea.

26. Trebuie să alungăm din inimă momeala gândului prin împotrivire cucernică în vremea rugăciunii, ca să nu ne aflăm cu buzele vorbind cu Dumnezeu, iar cu inima cugetând cele necuvenite. Căci nu primeşte Dumnezeu rugăciune tulbure şi dispreţuitoare de la cel ce se îndeletniceşte cu liniştirea. Scriptura ne îndeamnă pretutindeni să păzim simţurile sufletului. De se va supune voia monahului legii lui Dumnezeu şi după legea Lui va ocârmui mintea cele supuse ei (înţeleg toate mişcările sufletului, dar mai ales mânia şi pofta, căci acestea sunt supuse puterii raţiunii), am săvârşit virtutea şi am împlinit dreptatea, îndreptând pofta spre Dumnezeu şi spre voile Lui, iar mânia împotriva diavolului şi a păcatului. Spre ce lucrare năzuim prin urmare? Spre meditaţia cea ascunsă.

27. De se va semăna vreun gând urât în inima ta, şezând în chilia ta priveşte şi împotriveşte-te păcatului, ca nu cumva să te biruie. Sârguieşte-te să-ţi aduci aminte de Dumnezeu gândind că îţi poartă de grijă şi că cele ce le grăieşti întru inima ta sunt descoperite înaintea Lui. Zi deci sufletului tău: Dacă te temi ca păcătoşii, care-s ca şi tine, să nu vadă păcatele tale, cu cât mai mult trebuie să te temi de Dumnezeu, care ia aminte la toate? Iar din sfătuirea aceasta cu tine însuţi vine în sufletul tău frica lui Dumnezeu. Şi dacă rămâi în ea, rămâi neclintit de patimi, precum este scris: „Cei ce nădăjduiesc spre Domnul sunt ca muntele Sionului; nu se va clăti în veac cel ce locuieşte în Ierusalim“. Şi la tot lucrul pe care-l faci să ai pe Dumnezeu înainte şi să cugeţi că vede orice gând al tău, şi nu vei păcătui niciodată. A Lui fie slava în veci. Amin.

Sursa: http://episcopia-italiei.ro/mps/?p=81

Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii: Cum pot unii oameni să ierte totul?

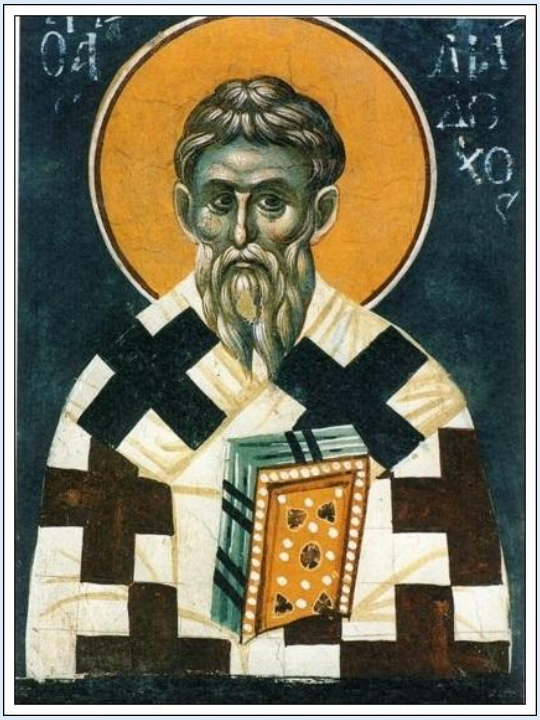

Când începe cineva să simtă cu îmbelşugare dragostea lui Dumnezeu, începe să iubească şi pe aproapele întru simţirea Duhului. Şi aceasta este dragostea despre care grăiesc toate Sfintele Scripturi. Căci prietenia după trup se desface foarte uşor când se găseşte o cât de mică pricină, pentru că nu a fost legată cu simţirea Duhului.

Dar în sufletul ce stă sub înrâurirea lui Dumnezeu, chiar dacă s-ar întâmpla să se producă vreo supărare, totuşi legătura dragostei nu se desface dintr-însul. Căci aprinzându-se pe sine însuşi din nou de focul dragostei lui Dumnezeu, îndată revine la starea cea bună şi cu multă bucurie primeşte dragostea aproapelui, chiar dacă a fost ocărât sau păgubit mult de către acela, pentru că acest suflet topeşte în dulceaţa lui Dumnezeu amărăciunea iscată de gâlceavă.

Jugul Meu este bun, şi povara Mea este uşoară

Calea faptei bune li se arată celor ce încep a îndrăgi cinstirea de Dumnezeu aspră foarte şi cu totul posomorâtă, nu pentru că aceea ar fi astfel, ci pentru că, încă din pântece, firea omenească petrece împreună cu lărgimea dulceţilor, iar celor ce au putut să treacă de mijlocul ei li se arată dulce foarte şi desfătată; căci, astfel, obiceiul cel rău, fiind supus celui bun prin împreună lucrarea bunătăţii, piere împreună cu pomenirea dobitoceştilor plăceri. Drept aceea, de aici, sufletul umblă cu dulceaţă pe toate cărările faptelor bune.

Pentru aceasta, Domnul, aducându-ne pe noi pe calea mântuirii, zice: „Strâmtă şi necăjicioasă este calea ce duce în împărăţie şi puţini sunt cei ce intră printr-însa” (Matei 7, 14). Iar celor ce cu multă osârdie vor să se apropie de păzirea sfintelor Sale porunci, El le zice: „Jugul Meu este bun, şi povara Mea este uşoară” (Matei 11, 30).

Deci, la începutul nevoinţei, se cuvine să lucrăm sfintele Lui porunci cu oarecare voie silită, ca, văzând Bunul Dumnezeu scopul şi osteneala noastră şi cum că cu plăcere foarte alegem a sluji slăvitelor Lui voi, gata spre ajutor să ne trimită sfânta Lui voie. Şi de atunci dar este gătită voia noastră de Domnul, încât cu multă bucurie să lucrăm. (Sfântul Diadoh)

(Everghetinosul, vol. 1-2, traducere de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Galați, 2009, p. 147)

Despre minte/ Ține mintea în pomenirea sfântului nume al Domnului Iisus

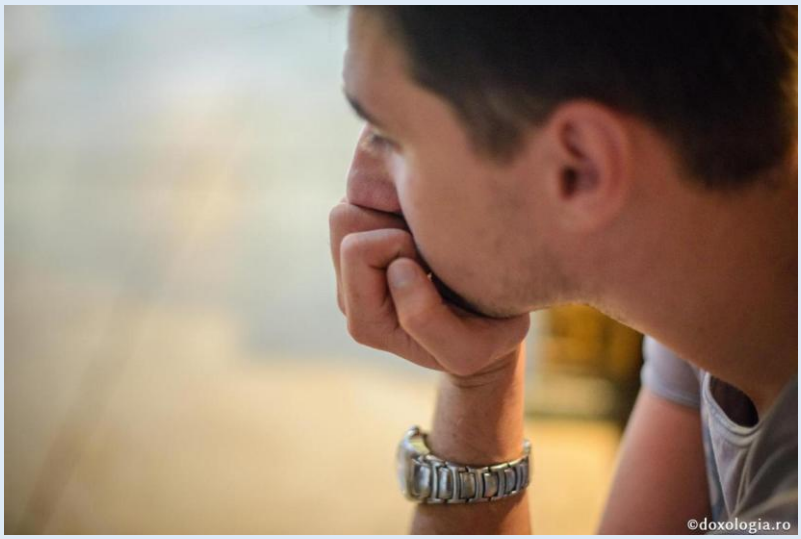

Când mintea noastră începe să simtă harul Preasfântului Duh, satana caută şi el să ne mângâie sufletul printr-o simţire la aparenţă plăcută, aducând peste noi, în vremea liniştirii de noapte o adiere asemenea unui somn foarte uşor. Dar dacă mintea va fi găsită ţinând în pomenire fierbinte sfântul nume al Domnului Iisus şi va folosi prea sfântul şi slăvitul nume al Lui ca pe o armă împotriva înşelăciunii, se va depărta amăgitorul viclean.

Însă de aici înainte se va aprinde statornic împotriva sufletului. Iar urmarea va fi că mintea, cunoscând cu de-amănuntul înşelăciunea celui viclean, va câştiga şi mai multă experienţă în a deosebi aceste două lucrări.

(Sfântul ierarh Diadoh - Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţa, lumina şi desăvârşi, vol. I, Editura Harisma, Bucureşti, 1993, p. 426) sau ***(Sfântul ierarh Diadoh al Foticeii, Cuvânt ascetic în 100 de capete, în Filocalia vol. I, Editura Harisma, p. 426)***

Nu mai iubești cele pământești? Te pasc alte pericole

Când sufletul nostru începe să nu mai poftească lucrurile frumoase ale pământului, se furişează de cele mai multe ori în el un gând de trândăvie, care nu-i îngăduie să stea cu plăcere nici în slujba cuvântului şi nu-i lasă nici dorinţa hotărâtă după bunurile viitoare; ba îi înfăţişează şi viaţa aceasta trecătoare ca neavând nici un rost şi fiind cu totul incapabilă de vreo faptă vrednică de-a fi numită virtute; şi însăşi cunoştinţa o dispreţuieşte, ca pe una ce a fost dată şi altor mulţi oameni, sau ca pe una ce nu ne făgăduieşte nimic desăvârşit.

De această patimă moleşitoare şi aducătoare de toropeală vom scăpa de ne vom ţine cu tărie cugetul nostru între hotare foarte înguste, căutând numai la pomenirea lui Dumnezeu. Căci numai întorcându-se astfel mintea la căldura ei, va putea să se izbăvească fără durere de acea împrăştiere nesocotită.

(Diadoh al Foticeii, Cuvânt ascetic în 100 capete, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în Filocalia, vol. I, Sibiu, 1947, pp. 356-357)

Ce se întâmplă când vorbim prea mult?

Precum uşile băilor, deschizându-se necontenit, împing căldura dinăuntru afară, aşa şi sufletul când vrea să vorbească multe, chiar dacă le-ar spune toate bune, împrăştie şi slăbeşte puterea ţinerii de minte prin poarta grăitoare.

Prin aceasta mintea uită să spună lucrurile care se cuvin la vreme potrivită şi împărtăşeşte de-a valma oricui se nimereşte o amestecătură de gânduri, nemai-având nici pe Duhul Sfânt, care să-i păzească cugetarea ferită de năluciri.

Căci lucrul bun scapă totdeauna vorbăriei, fiind străin de orice vălmăşag şi imaginaţie. Bună este deci tăcerea la vreme, ea nefiind decât mama gândurilor prea înţelepte.

(Diadoh al Foticeii, Cuvânt ascetic în 100 capete, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în „Filocalia”, vol. I, Sibiu, 1947, p. 365)

Editoriale despre Sfântul Diadoh al Foticeii

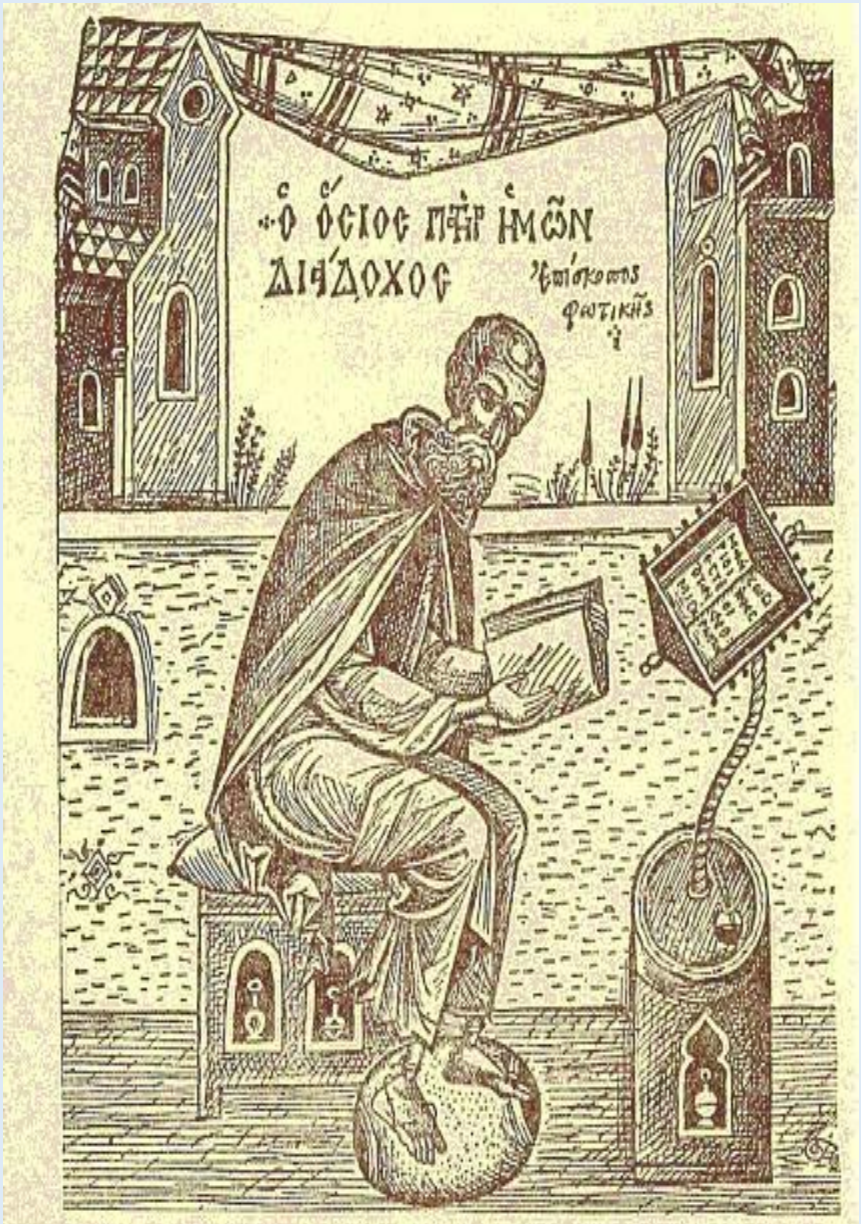

Τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὐρανόθεν δεξάμενος, θεῖος Φωτικῆς Ποιμενάρχης ἀνεδείχθης Διάδοχε· καὶ πράξει καὶ σοφίᾳ ἀληθῇ, καὶ θείων διδαγμάτων τῷ φωτί· πρὸς ἐνθέους ἀναβάσεις τῶν ἀρετῶν, ἰθύνεις τοὺς βοῶντας σοι· δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ· δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι· δόξα τῷ χορηγοῦντι διὰ σοῦ χάριν καὶ ἔλεος.

Adrian Agachi - Chip şi asemănare prin conlucrarea cu harul divin

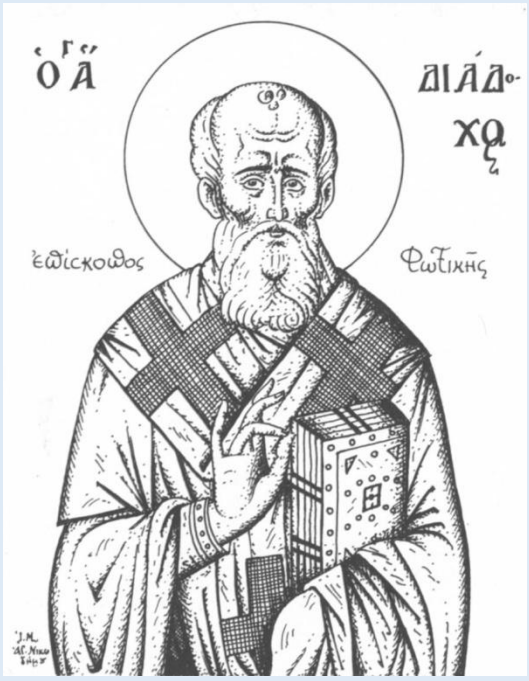

11 martie 2011

Harul primit prin Taina Botezului alungă din inimă orice lucrare a duhurilor satanice, însă nu transformă voinţa umană într-una supusă în întregime voinţei divine. Putem alege oricând să slujim păcatului în locul virtuţii. Deşi Taina Botezului restaurează chipul lui Dumnezeu în om, ea nu ne oferă şi asemănarea cu El. Acesta este un efect al conlucrării îndelungate pe care trebuie să o avem cu harul divin.

Dobândirea virtuţilor este un prim pas spre realizarea asemănării, iar păstrarea lor şi alungarea oricărei porniri păcătoase ne întăresc pe acest drum fără sfârşit al îndumnezeirii.

Sfântul Diadoh al Foticeii a descris prin cuvinte nemuritoare transformarea omului prin Botez din făptură supusă răului în persoană liberă şi iubitoare sub călăuzirea harului divin.

Diferenţa esenţială între chip şi asemănare

Părintele Dumitru Stăniloae ne-a oferit o rezumare eficientă a diferenţei dintre chip şi asemănare în scrierile Sfântului Diadoh al Foticeii.

"După Diadoh, scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu prin dragoste (cap. 1-2). El face deosebirea între "chipul" lui Dumnezeu în om şi "asemănarea" cu El (cap. 4, 88). Prin păcatul strămoşesc, "chipul" dumnezeiesc s-a întinat, s-a spălăcit. Harul Botezului curăţă "chipul", îl spală de întinăciunea păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem şi "asemănarea". Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră; lucrarea aceasta a harului încă nu o simţim. "Asemănarea" începem să o câştigăm pe măsură ce ne sporim sforţările noastre pentru o viaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în "asemănare" prin dragoste, ni se face şi harul "simţit" (Filocalia, vol. I, trad. pr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 306).

Practic, atunci când ni se administrează Taina Botezului au loc două efecte imediate: restaurarea chipului lui Dumnezeu în om şi sălăşluirea harului divin în partea cea mai intimă a sufletului (Sfinţii Părinţi o numesc atât "minte", cât şi "inimă", n.r.). Noi nu colaborăm decât cu simpla noastră voinţă de a fi botezaţi. Trebuie remarcat aici că naşii rostesc răspunsurile atunci când are loc botezul copiilor nounăscuţi.

Critica anumitor persoane la adresa administrării Botezului la o vârstă fragedă nu îşi are rostul. Cine nu doreşte pentru copilul său ceea ce este mai bun? Între a reprezenta o persoană în interesul său cel mai înalt (mântuirea) şi a lăsa o persoană să decidă atunci când poate fi prea târziu (de ex.: moarte prematură, aplecare totală spre păcat, influenţe de mediu negative), ce vom alege ca părinţi maturi? Consider că prima variantă. Astfel, Taina Botezului reprezintă prima unire a sufletului cu Hristos. Însă, aşa cum afirmam în debutul materialului, voinţa noastră îşi păstrează dualitatea. Putem oricând să alegem răul, dacă dorim astfel. Voinţa noastră nu poate fi supusă printr-un act exterior voinţei divine; doar noi putem să ne supunem lui Dumnezeu total şi necondiţionat.

Restaurarea chipului lui Dumnezeu în om

***Diadoh al Foticeii** defineşte acest proces astfel: "Două bunuri ne aduce harul cel sfânt al renaşterii, dintre care unul covârşeşte nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruieşte îndată, căci ne înnoieşte prin apa însăşi şi luminează toate trăsăturile sufletului, adică chipul nostru, spălând orice zbârcitură a păcatului nostru" (Cuvânt ascetic, cap. 89, în: "Filocalia", vol. I, p. 349).*

Observăm că Sfântul Diadoh al Foticeii consideră chipul divin al omului deformat de păcat. Prin propriile puteri, omul nu poate să cureţe întinăciunea aşternută pe

propria inimă şi nici să progreseze într-o oarecare asemănare cu Dumnezeu. Harul Botezului luminează sufletul omului, restaurând chipul lui Dumnezeu, şi îi oferă posibilitatea ca prin conlucrarea cu el să câştige sfintele virtuţi care sădesc asemănarea. În mod clar, această restaurare este deosebită de asemănarea cu Dumnezeu, tocmai pentru că ultima este fără sfârşit, în timp ce prima se încheie odată cu săvârşirea Tainei Botezului. Chipul lui Dumnezeu nu trebuie restaurat la nesfârşit. Omul este recreat prin moartea şi învierea cu Hristos petrecută în cadrul Tainei. Asemănarea însă este un proces infinit, care nu se încheie niciodată datorită simplului fapt că Dumnezeu este nelimitat. Nu putem să dobândim niciodată o asemănare definitivă cu El.

Folosind o descriere pictorială, Sfântul Diadoh subliniază această diferenţiere fundamentală. "Precum zugravii desemnează întâi cu o singură culoare figura omului, apoi înflorind puţin câte puţin culoarea prin culoare scot la arătare chipul viu al celui zugrăvit până la firele părului, aşa şi sfântul har al lui Dumnezeu readuce întâi prin botez chipul omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărârea frumuseţea asemănării şi stând goi, şi fără frică în atelierul Lui, înfloreşte o virtute prin alta, şi înalţă chipul sufletului din strălucire în strălucire, dându-i pecetea asemănării" (Cuvânt ascetic, cap. 89, în: "Filocalia", vol. I, p. 350).

Creşterea în asemănare prin virtuţi

Harul divin se ascunde după săvârşirea Tainei Botezului în partea cea mai intimă a sufletului. ***Pe măsură ce omul creşte prin virtuţi, el are posibilitatea de a gusta tot mai mult din darurile harului ascuns în inima sa.***

"Harul se ascunde, cum am zis, din însăşi clipa în care ne-am botezat, în adâncul minţii. Din momentul în care începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin "simţirea" minţii (Cuvânt ascetic, cap. 77, în: "Filocalia", vol. I, p. 341).

Însă, dacă o persoană alege calea păcatului, harul se ascunde din nou, iar creştinul pierde ceea ce Diadoh al Foticeii numeşte "simţirea" minţii. Nu mai reuşim să simţim harul, dar avem conştiinţa pierderii sale.

Uneori, această părăsire pedagogică nu are drept cauză săvârşirea unui păcat, ci dorinţa lui Dumnezeu de a ne face să conştientizăm propria slăbiciune şi, astfel, să ne sporim smerenia. ***Conlucrarea cu harul divin ne face să dobândim virtuţile şi***

să creştem în asemănarea cu Dumnezeu. Deşi această asemănare nu are sfârşit, ea atinge unul dintre punctele importante atunci când câştigăm dragostea dumnezeiască. Această obţinere a iubirii divine constituie un moment-cheie.

Sfântul Diadoh precizează următoarele: "Toate virtuţile le primeşte mintea prin simţire, înaintând după o măsură şi rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câştiga cineva până ce nu va fi iluminat întru toată încredinţarea de Duhul Sfânt. Căci până ce nu primeşte mintea în chip desăvârşit asemănarea prin lumina dumnezeiască poate avea aproape toate celelalte virtuţi, dar este încă lipsită de dragostea desăvârşită. (...) Căci precum în cazul portretelor pictate, dacă se adaugă chipului culoarea cea mai vie, se scoate la iveală până şi asemănarea chipului celui pictat, aşa şi la cei zugrăviţi după asemănarea dumnezeiască de către harul dumnezeiesc, dacă se adaugă lumina dragostei, "chipul" este ridicat cu totul la frumuseţea "asemănării" (Cuvânt ascetic, cap. 89, în: "Filocalia", vol. I, p. 350).

Din nou, cuviosul Diadoh foloseşte o imagine pictorială foarte reuşită. Asemănarea cu Dumnezeu nu cunoaşte sfârşit, dar dragostea este cea care ne apropie cel mai mult de "imaginea" divină arhetipală. În mod clar, creşterea aceasta întru asemănare este dăruită de conlucrarea cu harul divin dăruit prin Taina Botezului. El sădeşte în noi virtuţile şi ne ridică la capacitatea de a fi îndumnezeiţi.

Vom observa în materialele următoare şi tâlcuirile teologice ale Sfântului Marcu Ascetul, al doilea autor filocalic care ne-a oferit o contribuţie baptismală importantă.

În concluzie, putem afirma că Sfântul Diadoh al Foticeii ne propune o interpretare spirituală a Tainei Botezului. Aplicabilitatea teologiei sale la viaţa concretă a Bisericii este cât se poate de clară şi aduce cu sine o transparenţă necesară cu privire la conţinutul spiritual al Sfintelor Taine.

Un conţinut care trebuie întotdeauna să ne preocupe pentru că reflectă intrinsec propriul progres spiritual, început încă de la Botez.

Sfântul ierarh Diadoh, episcop al Foticeei, Epir, Grecia (29 martie)

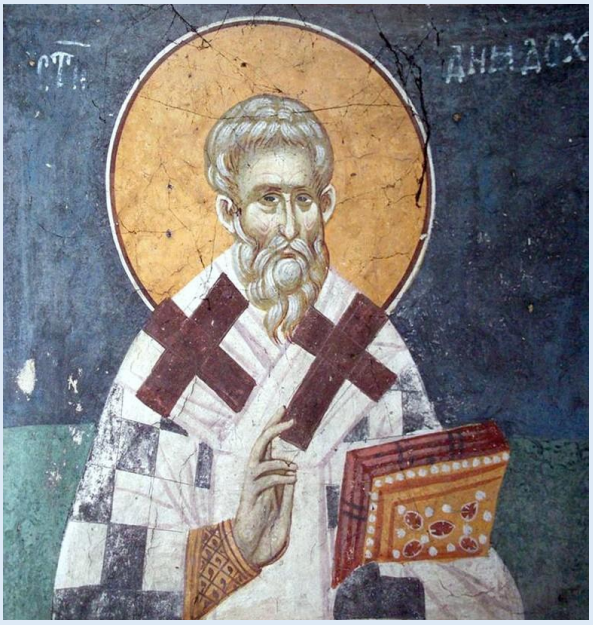

Frescă săvârșită în anul 1318 și aflată în Mănăstirea Gracanica, Kosovo, Serbia

Acest sfânt ierarh și-a petrecut viața sa pământească înveșmântat în haina smereniei, căci cele despre dânsul au fost acoperite de vreme. S-a mai păstrat despre dânsul până la noi doar faptul că la anul 458 semna dimpreună cu alți ierarhi o scrisoare către împăratul Leo I vestind trecerea la Domnul a patriarhului Proterie al Alexandriei, omorât de monofiziți.

Însă din rânduiala lui Dumnezeu s-a păstrat scrierea sa ce ni-l arată a fi un mare nevoitor și un adânc cunoscător al vieții duhovnicești. Astfel că scrierea sfântului păstor s-a bucurat de o deosebită prețuire după fericita sa adormire, după cum arată mulțimea manuscriselor ce s-au păstrat.

&&&

Viata ta, Sfinte Diadoh, a rămas înveșmântată în taină, însă din cuvântul tău ca un mare ascet și cunoscător al dumnezeiești viețuiri ai strălucit, pom înmiresmat al Raiului din roade vădindu-te.

Doctor și călăuză iscusită ești celor încercați de patimi, pătrunzând prin harul lui Dumnezeu în tainițele inimii și vindecând cu puterea Lui sufletele celor ce voiesc tămăduirea. Iar prin tine lucrând Hristos, toată Biserica se întărește și într-un glas cântă: Aliluia. (Din Acatistul Sfântului)

Scrierea Sfântului ierarh Didadoh, episcop al Foticeei poate fi aflată în:

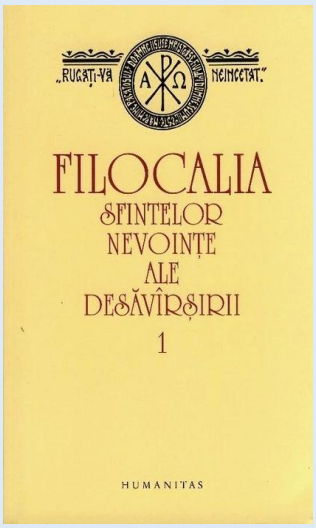

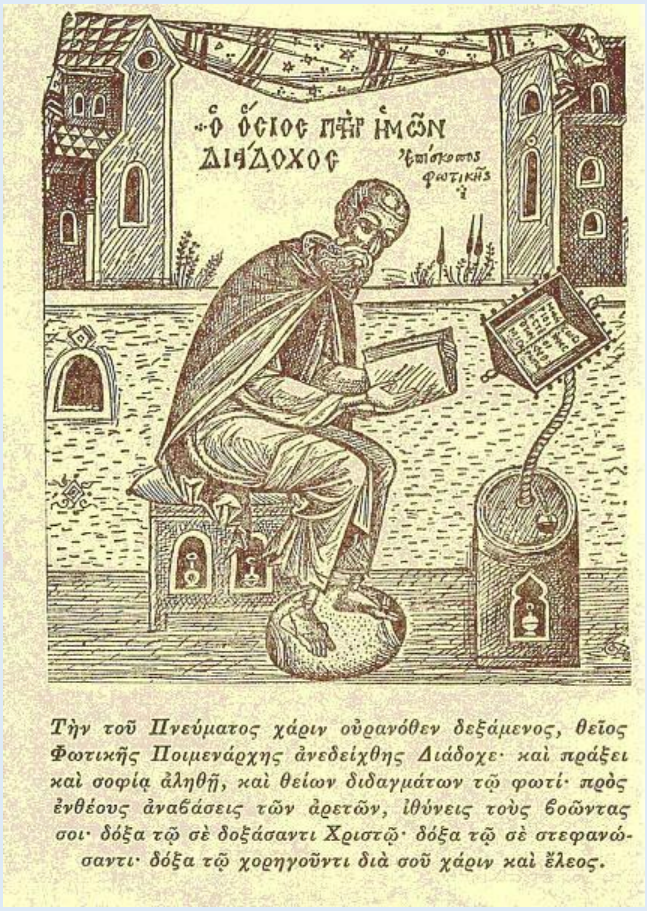

Τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὐρανόθεν δεξάμενος, θεῖος Φωτικῆς Ποιμενάρχης ἀνεδείχθης Διάδοχε· καὶ πράξει καὶ σοφίᾳ ἀληθῇ, καὶ θείων διδαγμάτων τῷ φωτί· πρὸς ἐνθέους ἀναβάσεις τῶν ἀρετῶν, ἰθύνεις τοὺς βοῶντας σοι· δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ· δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι· δόξα τῷ χορηγοῦντι διὰ σοῦ χάριν καὶ ἔλεος.

Frescă săvârșită în anul 1318 și aflată în Mănăstirea Gracanica, Kosovo, Serbia

Sursa: **https://sfintisiicoane.wordpress.com/2015/03/28/sfantul-ierarh-diadoh-episcop-al-foticeei-epir-grecia-29-martie/**

Ascultarea - uşă a dragostei către Dumnezeu

Ascultarea s-a cunoscut a fi întâia bunătate dintre toate faptele bune cele începătoare pe care cineva trebuie să o aibă, ca una care leapădă părerea de sine şi astfel născând nouă smerita cugetare. Drept aceea, celor ce o suferă pe ea cu dulceaţă, ea li se face uşă a dragostei către Dumnezeu.

Pe aceasta lepădând-o Adam, a alunecat în adâncul tartarului; pe aceasta îndrăgindo Domnul, întru cuvântul [pricina] iconomiei [mântuirii], a ascultat de Părintele Său până la Cruce şi la moarte - iar întru acestea nu S-a făcut întru nimic mai prejos decât măreţia Lui - ca, dezlegând prin ascultarea Sa vina neascultării omeneşti, să întoarcă întru fericita şi veşnica viaţă pe cei ce trăiesc cu ascultare. Deci se cuvine ca mai întâi pentru aceasta să ne sârguim noi, cei ce am primit asupră-ne lupta împotriva părerii de sine a [îngâmfării] diavolului; căci aceasta ne va arăta nouă (celor ce ne apropiem) în chip nerătăcit toate cărările faptelor bune.

(Everghetinosul, vol. 1-2, traducere de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Galați, 2009, p. 95)

Foarte puţini pot cunoaşte cu de-amănuntul greşelile lor

Sufletul care nu s-a izbăvit de grijile cele mireneşti, nici pe Dumnezeu nu va iubi curat, nici de diavolul nu se va îngreţoşa precum se cuvine; căci are grija vieţii drept acoperământ împovărător. Drept aceea, mintea nu poate cunoaşte într-unele ca acestea judeţul ei (lit. curtea judecătorească; fig. judecata sau puterea ei de judecată. În Filocalie (Vol. 1, Diadoh al Foticeii, Cuvânt ascetic, 18).

Avem redat mai liber: „Mintea nu-şi poate cunoaşte dreptul de judecată asupra acestor fel de lucruri”. Frumoasă şi plină de adevăr metaforă pentru minte, privită, cum am mai zis, de Părinţi ca parte socotitoare sau hotărâtoare a sufletului), ca astfel de la sineşi să cerce hotărârile judecăţii; deci, prin toate e bună depărtarea de lume. Foarte puţini pot cunoaşte cu de-amănuntul greşealele lor, şi numai cei cărora mintea nu li se răpeşte niciodată de la pomenirea lui Dumnezeu. Că în ce chip ochii noştri cei trupeşti, atunci când sunt sănătoşi, pe toate le pot vedea, până şi pe ţânţari sau altceva de felul ţânţarilor ce zboară în văzduh, când sunt acoperiţi cu albeaţă sau cu urdori, chiar de ar trece prin faţa lor ceva mare, nu-l văd decât umbros, iar dacă e ceva mic, nu-l pot vedea deloc cu vederea, tot aşa şi cu sufletul, de va simţi prin rugăciune, orbirea ceea ce i se întâmplă lui din iubirea lumii, şi pe greşelile lui cele foarte mici ca pe nişte foarte mari socotindu-le, neîncetat lacrimi peste lacrimi va vărsa întru multă mulţumire. Căci drepţii, zice, se vor mărturisi numelui Tău (Ps. 140:14), iar de va rămâne în aşezarea lumii, chiar de ar săvârşi vreo ucidere sau altă faptă vrednică de muncă, o priveşte liniştit, fără supărare, iar de vor fi alte greşeli, nu numai că nu le dă vreo însemnătate, ci, de multe ori, pe oarecari dintr-însele le socoteşte ca pe nişte îndreptări [isprăvi]. Pentru aceasta

ticălosul nu se va ruşina nici să le apere cu fierbinţeală, nici să se laude întru ele, fără a simţi astfel [mustrare în cuget]. (Sfântul Diadoh al Foticeii)

(Everghetinosul, vol. 1-2, traducere de Ștefan Voronca, Editura Egumenița, Galați, 2009, p. 127)

Pr. dr. Andrei Ionescu - Iraţionalul în teologie

Iraţionalul în teologie - între pervertirea raţiunii şi supraraționalitatea dată de har

Diadoh al Foticeii afirma că din momentul botezului "harul se ascunde în adâncul minţii", satana fiind alungat în afară de unde îi mai rămâne să poată interveni asupra omului prin simţurile trupului şi prin dulceaţa poftelor iraţionale. Răul este văzut de Sfântul Maxim Mărturisitorul ca mişcare neraţională a facultăţilor sufleteşti spre altceva decât ţinta lor finală.

În consecinţă, lucrarea de despătimire a omului este în fapt o lucrare bună, de intensă raţionalizare. Pornind de la realitatea prezenţei harului, omul capătă o putere tot mai deplină de a respinge "nu"-urile - fie ele păcate sau patimi -care tind să-i pervertească trăirea, să i-o iraţionalizeze. Păcatul este "nu"-ul prin excelenţă, este iraţionalul în sens de refuz al conlucrării cu o raţiune divină care structurează omul în fiinţa sa. Deopotrivă, sistemul de păcătuire numit patimă este comportamentul aberant care permanentizează iraţionalul, care îi dă tot mai multă substanţă. Patima declanşează o foame infinită de finit, perverteşte nevoia de hrănire a omului din realitatea prezenţei dumnezeieşti printr-o alienată alimentare cu roşcovele, nici-odată săţioase, al unei mâncări porceşti, ancorate în sensitiv. Patima dă dependenţă de comportamente care dezintegrează fiinţa umană, fiind în acest sens adevărată drogare.

Fiecare lucru din lume îşi are un sens al său propriu, o finalitate încifrată de Dumnezeu în mod obiectiv, care depinde de Creatorul său şi nu de interpretarea subiectivă a omului.

Sfântul Maxim Mărturisitorul caracterizează această finalitate prin folosirea termenului de "logos" - raţiune. Descoperirea acesteia şi conlucrarea dinamică cu ea urcă pe om către Dumnezeu.

Dimpotrivă, ignorarea sau pervertirea acestei raţiuni printr-o raportare la acel lucru sau fiinţă în mod neconform cu firea sa duce la o despărţire tot mai adâncă de Dumnezeu.

"Prin Fiul Său, Dumnezeu este pentru lume în general un glas ce răsună în fire, un semn doveditor al existenţei Lui, adică "Cuvânt", şi tot prin Fiul, Dumnezeu îi este lumii oarecum "Raţiune", adică realitate până la un anumit loc inteligibilă, sau cauza prin care lumea se ordonează, se explică şi îşi explică toate".

În ceea ce priveşte comportamentul uman, Sfântul Maxim Mărturisitorul insistă pe conformitatea facultăţilor naturale ale omului cu voinţa lui Dumnezeu, conformitate aprofundabilă prin conlucrarea acestora cu harul. Facultăţile naturale ale omului trebuie respectate în raţiunile lor de manifestare; orice abuz sau proastă întrebuinţare duce la o dezintegrare, mai întâi spirituală şi apoi somatică, a fiinţei umane: "Viaţa de păcat şi de viciu, după Maxim, se caracterizează printr-o dezintegrare continuă. Diferitele forme de abuz faţă de facultăţile naturale ale omului se condiţionează reciproc şi împreună distrug realitatea pozitivă a omului ca fiinţă compusă. Nici un viciu nu îl poate satisface pe om şi, prin urmare, îl duce în fiecare caz la alte vicii, iar toate viciile, în special cele ale facultăţilor concupiscibile şi raţionale, îl separă pe om de Dumnezeu, care este ţinta finală integratoare a vieţii umane".

Această luptă împotriva entropiei spirituale se realizează în om prin acţiunea harului. De la primii paşi ai ascezei, ai luptei cu patimile şi ai înlocuirii lor treptate cu virtuţile, omul păşeşte către o nouă vedere, mai duhovnicească, ajutată şi luminată de descoperirea raţionalităţii lumii în care trăieşte, ca reflectare a Raţiunii dumnezeieşti, a sensurilor ei. Prin această vedere lumea îşi pierde încetul cu încetul "opacitatea", câştigând "transparenţa" către Dumnezeu. În acest fel lumea se arată tot mai mult, după cum o numeşte părintele Dumitru Stăniloae, o raţiune plasticizată. Cu alte cuvinte, materia exprimă raţiunea ca principiu ordonator al său.

Acest proces culminează cu o sporită lucrare a lui Dumnezeu în om, mistica, acea prezentă a lui Dumnezeu prin care omul pătimeşte iubirea Lui nemijlocit.

De remarcat că acest drum, pe care îl putem numi al raţionalizării fiinţei umane, întrucât omul parcurge paşii de la starea de intensă neraţionalitate, a lucrării patimilor, la cea de intensă raţionalitate, a sănătăţii duhovniceşti, a sfinţeniei, a strălucirii lucrării puterilor firii în conlucrare cu harul dumnezeiesc, culminează cu iubirea de Dumnezeu şi de oameni. Este limpede deci că omul, sub lucrarea ha-

rului, dobândeşte o dilatare a forţelor sale spirituale care depăşeşte puterile naturale. Iese deci din raţionalitatea firii către o supra-raţionalitate dată de o trăire în coodonate divine. Cunoaşterea lui Dumnezeu este iraţională în sensul unei neconformităţi cu raţiunea prin adăugare şi nu prin scădere, ceea ce îndreptăţeşte să o numim supra-raţională şi nu anti-raţională, cum era lucrarea păcatului.

Argumentând posibilitatea saltului minţii de la raţional la supra-raţional, sfântul Grigorie Palama afirmă: "Căci deşi mintea coboară la viaţa multilaterală prin aceste dezvoltări (mintale, n.n), mânându-şi lucrările spre toate, totuşi dispune şi de o operaţie mai înaltă prin care lucrează însăşi şi în sine [...] aşa cum dispune şi călăreţul de o anumită energie cu mult mai înaltă decât aceea de a conduce calul, şi aceasta nu numai după ce se coboară de pe cal, ci şi pe cal şi în trăsură ar putea activa-o în sine, dacă nu s-ar dedica, benevol cu totul conducerii calului".

Acest salt tine însă de o lucrare a harului, ea este o luminare mai presus de raţiune şi de cunoştinţă: "Mintea noastră are pe de o parte puterea de a cugeta, prin care vede cele inteligibile, iar pe de altă parte unirea ce întrece natura minţii, prin care se împreună cu cele ce sunt mai presus de ea" .

Teologia ortodoxă afirmă deci existenţa a doi poli ai iraţionalităţii, unul profund negativ, anti-raţional, care se manifestă prin fabricarea artificială a unor false raţionalităţi cu scopul de a le eluda pe cele reale care stucturează fiinţa celor ce fiinţează în lume şi altul profund pozitiv, care se manifestă prin activare prin lucrarea harului, şi care ţine de o depăşire în sensul de plinătate a raţionalităţii, prin unirea cu puterea de lucrare a lui Dumnezeu. Aceasta din urmă este un supra-raţional făcut posibil prin acceptarea iniţiativei lui Dumnezeu în noi care ne cheamă către îndumnezeire.

Părintele Dumitru Stăniloae - Progresul omului în viaţa cea nouă în Hristos

Sfântul Marcu Ascetul şi Diadoh al Foticeii spun că prin Botez la început Hristos Se sălăşluieşte în ascunsul fiinţei noastre, fără să avem experienţa conştientă a acestui fapt. Experienţa acestui fapt începe să se producă şi creşte ulterior în sporirea în credinţă şi în fapte bune, pentru care primim putere de la Hristos aflat în acest ascuns şi pe care le oferim Lui.

"Fiindcă n-am crezut încă cu tărie lui Hristos şi nu ne-am socotit pe noi datori faţă de toate poruncile Lui, nici nu ne-am lepădat de noi înşine, după cuvântul Lui, nu cunoaştem tainele mai sus pomenite, pe care le-am primit din clipa Botezului. Când însă ne vom mustra pentru puţinătatea credinţei noastre şi vom crede în El cu sinceritate prin împlinirea tuturor poruncilor Lui, atunci câştigând în noi înşine experienţa lucrurilor mai sus pomenite, vom mărturisi că într-adevăr Sfântul Botez este desăvârşit, şi, prin el, ni se dă harul, însă acesta stă ascuns în chip nearătat, aşteptând ascultarea noastră şi împlinirea poruncilor pentru care am luat puterea."

Harul e însăşi Persoana lui Hristos care stă în intimitatea noastră, disponibilă cu toată iubirea Ei, dar aşteaptă ca să ne deschidem şi noi acestei iubiri, ca să începem dialogul iubirii şi să începem să ne umplem de bunătatea lui. "Harul acesta se află în noi în chip ascuns de la Botez, însă nu ni se face văzut decât atunci când, după ce vom fi străbătut bine drumul poruncilor, vom aduce ca jertfă Arhiereului Hristos gândurile cele sănătoase ale firii noastre, nu pe cele muşcate de fiare."

"Templul este locaşul sfânt al sufletului şi al trupului, care e zidit de Dumnezeu."

"Dar şi acest templu are un loc în partea dinăuntru a catapetesmei. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca înainte-mergător (Evr. 6, 20), locuind de la Botez în noi, "în afară numai dacă nu suntem netrebnici" (II Cor. 13, 5). ***Hristos a făcut totul ca să intre în dialogul iubirii cu noi. El sălăşluieşte în altarul fiinţei noastre,***

aducându-Se jertfă ca Arhiereu Tatălui ceresc pentru noi, ca să ne întărească în chip neştiut şi pe noi, ca să alăturăm jertfa fiinţei noastre la jertfa Lui, ca să renunţăm şi noi la noi înşine pentru a intra în dialog cu Tatăl prin El, precum a intrat El prin jertfa Lui ca om în acest dialog cu Tatăl şi cu noi. Smereniei Lui trebuie să-i răspundă smerenia noastră, pentru realizarea tainei întâlnirii cu El în iubire.

Locul în care Se află El că Arhiereu este încăperea cea mai dinăuntru, cea mai ascunsă şi mai curată a inimii, pentru că numai aceea poate fi în modul cel mai uşor sensibilizată şi deschisă lui Dumnezeu. Numai adâncul virtual omenesc se poate deschide adâncului nesfârşit dumnezeiesc.

Sfântul Marcu Ascetul continuă: "Dacă încăperea aceea nu se deschide prin Dumnezeu şi prin nădejdea raţională şi înţelegătoare, nu putem cunoaşte în chip sigur pe Cel ce locuieşte în ea şi nu putem şti de au fost primite jertfele de gânduri, sau nu... Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea mai sus pomenită, Arhiereul ceresc primeşte gândurile întâi născute ale minţii şi le mistuie în focul dumnezeiesc."

Hristos face slujba de Mijlocitor ca Arhiereu nu într-un loc străin de noi, ci între abisul inimii noastre şi abisul dumnezeiesc, aflându-Se în amândouă şi fiind punte între ele, căci le are în Sine pe amândouă. Că astfel de Arhiereu, El vrea să deschidă abisul inimii noastre abisului lui Dumnezeu, să trezească setea nesfârşită de iubire a inimii noastre pentru a se adăpa din nesfârşitul izvor al iubirii dumnezeieşti. Şi o poate face aceasta aflându-Se cu abisul inimii Sale omeneşti deschis abisului dumnezeiesc în abisul inimii noastre.

De la Hristos sălăşluit în noi la Botez ne vine puterea deschiderii spre Dumnezeu. De la Arhiereul care Se jertfeşte acolo în focul iubirii de Dumnezeu şi de noi, ne vine puterea să alăturăm, cu o căldură din căldura Lui, jertfa noastră la jertfa Lui, renunţarea noastră la noi înşine, pentru ca această jertfă a noastră să fie luată de El împreună cu noi înşine şi mistuită de focul aceleiaşi iubiri de Dumnezeu. De aici se vede că deşi puterea lucrării ne vine de la Hristos, trebuie să dăm şi noi o lucrare, încălzită şi întărită de lucrarea Lui.

"Drept aceea, o, omule care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea şi te pregăteşte ca să primeşti arătarea Celui ce locuieşte în tine. Şi astfel ţi se va arăta ţie Domnul, potrivit făgăduinţei, în chip duhovnicesc, precum Însuşi zice: "Iar Domnul este Duhul; şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea" (II Cor. 3, 17). Atunci vei înţelege ceea ce s-a spus: "Împărăţia

cerurilor înlăuntrul vostru este" (Lc. 17, 21). ***Adică întâlnirea cu Dumnezeu în iubire se face înlăuntrul nostru, în sinergia fierbinte a iubirii.***

Lucrarea pe care o dăm, în baza puterii ce o primim, este rodul unei tainice întâlniri a noastre cu Hristos. Noi actualizăm doar ceea ce ni se dă într-un mod nedeplin actualizat. Dar şi această actualizare o facem cu ajutorul lui Hristos. Iar prin această actualizăm nu numai virtualităţile ascunse în Hristos, ci şi virtualităţile noastre cu ajutorul lui Hristos. În orice caz, de abia în această contribuţie a noastră experiem că nu numai noi producem rezultatul.

Trebuie să lucrăm, ca să cunoaştem că şi Hristos lucrează în noi. Şi cunoaştem această lucrare a lui Hristos mai întâi în duhul nostru, dar o cunoaştem apoi şi în noile simţiri duhovniceşti ale trupului nostru. Îl cunoaştem pe Hristos pnevmatizat, dar totuşi prezent în trupul nostru, deci ca trup, pnevmatizând şi trupul nostru, sfinţindu-l şi pe el în toate faptele lui, împreună cu gândurile sufletului.

Imboldurile spre gânduri şi fapte curate ne vin de la Hristos, dar odată concepute şi săvârşite, le întoarcem tot lui Hristos. Îi întoarcem darul Lui cu dobânda noastră. Interpretând cuvântul psalmistului: "Din templul Tău Îţi vor aduce Ţie împăraţii daruri în Ierusalim" (Ps. 68, 30), ***Sfântul Marcu Ascetul zice: "Aceasta pentru că mintea, care e împăratul fiecăruia, ia întâi din templul cel ascuns al inimii îndemnurile bune şi frumoase de la Hristos, Care locuieşte acolo, şi le duce până la vieţuirea virtuoasă, pe care proorocul a numit-o Ierusalim; şi apoi iarăşi le aduce prin intenţia cea bună lui Hristos, Care i le-a dăruit mai înainte."***

Diadoh al Foticeii spune şi el: "La început, harul îşi ascunde prezenţa sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului, că atunci când omul se va întoarce cu tărie spre Domnul să-şi arate printr-o negrăită simţire prezenţa sa în inimă... Deci dacă omul va începe să sporească în păzirea poruncilor şi să roage neîncetat pe Domnul Iisus, focul sfântului har se va revărsa şi peste simţurile mai dinafară ale inimii, arzând cu totul neghina păcatului."

Firea omenească este mereu în mişcare şi mereu aceeaşi fire în esenţa ei. Bi-polaritatea: substanţa-energie e valabilă şi aici. Firea omenească e prin ea însăşi în mişcare, dar nu încetează să fie mereu aceeaşi fire în esenţă şi să nu se epuizeze în nici o mişcare. Ceea ce îi vine de la Hristos e puterea de a se mişca potrivit voii celei raţionale conforme cu voia lui Hristos, adică de a nu se mişca fără voia ei, în mod neliber. Şi e mai mare putere în mişcarea conformă cu această voie. Prin mişcarea astfel întărită şi adusă la normalul ei nu prea mărim numai pe Hristos, ci creştem noi înşine, sau realizăm ceea ce trebuie să fim, şi prin gândurile noastre

cunoscute şi prin faptele noastre manifestate ne facem, în acelaşi timp, un chip al lui Hristos cel aflat în noi nevăzut; sau Hristos Se face transparent în noi.

Prin gândurile şi faptele acestea, prin care ne facem pe noi înşine, dar şi pe Hristos, stăpâni pe toată fiinţa, gândurile şi faptele noastre, gânduri şi fapte concepute şi săvârşite din puterea lui Hristos, împlinim slujirea noastră preoţească. Prin ea oferim lui Hristos tot ce gândim şi săvârşim, dar şi pe noi înşine, murind lui Hristos din puterea morţii Lui şi vieţuind Lui din puterea Învierii Lui. Prin aceasta dezvoltăm îngroparea şi învierea noastră cu Hristos de la Botez. De bunurile ce le vor primi drepţii prin înviere, numai cei tari în credinţă se învrednicesc, "cei care mor în fiecare zi pentru dragostea lui Hristos, adică se ridică mai presus de toată preocuparea (egoistă) a vieţii de aici şi nu mai cugetă la nimic decât la un singur lucru: să ajungă la dragostea lui Hristos, care este deschizătura cea mai dinăuntru a inimii, unde a intrat ca înainte-mergător Iisus". "Căci nu putem face loc în noi întregii lucrări a Duhului, decât numai prin împlinirea poruncii desăvârşite, adică a morţii" faţă de egoismul manifestat în păcate.

Nu e vorba numai de moartea omului vechi al păcatului, ci de moartea noastră ca subiect în general, pentru ca să vieţuiască în noi Hristos ca subiect (Gal. 2, 20). Dar eu însumi sunt în Hristos. El S-a făcut subiectul dinăuntru al subiectului meu, fără să încetez de a fi în El ca subiect, dar văzându-mă împlinit în El şi plin de bucurie pentru această împlinire. Mi S-a făcut subiect, rămânându-mi în acelaşi timp un Tu, cel mai responsabil Tu pentru mine.

Această încadrare a mea, ca subiect, în subiectul lui Hristos, fiind actul iubirii supreme, e în acelaşi timp actul deschiderii celei mai depline a inimii, a intimităţii mele, prin care ridic viaţa mea, când mă adun din uitarea de mine, din împrăştiere. Inima e menită să fie deschisă spre Dumnezeu ca persoană şi spre oameni, cum e făcută să fie deschisă o fereastră spre cele văzute. Deschiderea aceasta a inimii pentru mine şi pentru Hristos a început la Botez, alungând alipirea la păcatul egoismului, în care credeam că se afirmă eu-ul meu.

Încadrându-se subiectul meu dialogic în subiectul lui Hristos, inima mea se deschide în inima omenească a lui Hristos, deschisă la maximum infinităţii lui Dumnezeu.

***Diadoh al Foticeii** spune că cel ce ajunge la o dragoste intensă, pe de o parte "este ca şi când n-ar fi, şi Dumnezeu se slăveşte în el, pe de alta plânge că nu-L poate iubi cât vrea."*

În aceasta se vede atât încadrarea subiectului sau în Iisus, cât şi deosebirea sa de El. Chiar în plânsul său că nu poate iubi pe Iisus cât vrea, e o uitare de sine. "Datorită dragostei el călătoreşte afară din sine;" "Duhul va grăi în voi" (Mt. 10, 10); "Duhul strigă: Avva, Părinte"(Rom. 8, 15); "iar noi avem gândul lui Hristos" (I Cor. 2, 16); "a ieşit odată pentru totdeauna din iubirea de sine pentru dragostea lui Dumnezeu". Hristos sau Duhul lui Hristos S-a făcut subiectul simţirilor lui, al rugăciunii lui, al cuvintelor lui, al faptelor lui. Dar şi, invers, omul e subiectul simţirilor trupului lui Iisus. E o unire fără confuzie. Cine nu împlineşte însă deplin toate poruncile lui Hristos, ci numai unele şi numai în parte, n-a murit deplin lui Hristos şi nu s-a unit cu El, pentru că nu-L iubeşte deplin, deşi poate intra şi el în împărăţie, adică la gustarea bunurilor unei comuniuni parţiale cu El, pe măsura unirii cu El. "Şi cei ce au împlinit poruncile parţial, pe măsura aceasta vor intra în Împărăţie. Dar cei ce voiesc să ajungă la desăvârşire, sunt datori să împlinească poruncile în mod cuprinzător. Iar cea care le cuprinde pe toate este lepădarea sufletului propriu, care este moartea."

Moartea are deci şi înţelesul iubirii depline faţă de Hristos. Dar iubirea e virtutea care încoronează toate virtuţile şi le cuprinde pe toate. Iar virtuţile nu sunt decât deprinderile dobândite de firea noastră prin împlinirea statornică a poruncilor, cu ajutorul puterii lui Hristos, sau al Duhului aflat în inima noastră de la Botez.

Poruncile nu sunt decât poftirea la deschiderea deplină a inimii noastre pentru Hristos, pentru semenii noştri, efectuată şi de noi cu puterea lui Hristos, Care ni Se oferă prin ele cu puterea Lui, dar şi cu apelul la efortul nostru pentru a ne pune de acord cu El în iubire. Dragostea fierbinte de Dumnezeu care încoronează toate virtuţile e un rod al Duhului lui Hristos aflat în inimă, dar şi un răspuns al omului. E o întâlnire deplină cu Hristos plin de infinitatea dumnezeiască în inima noastră. E o revelare deplină a lui Hristos cel aflat în inimă.

***Diadoh al Foticeii** spune: "Iar când nevoitorul se va îmbrăca cu toate virtuţile, şi mai ales cu desăvârşită sărăcie (renunţând la toate pentru Dumnezeu, n.n.), atunci harul îi va lumina firea, într-o oarecare simţire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste."*

***Sfântul Marcu Ascetul** zice: "Dacă vreunul dintre credincioşi, fiindcă a împlinit toate poruncile, află în sine oarecare lucrare duhovnicească pe măsura vieţuirii sale, să creadă că a luat de mai înainte puterea pentru ea, întrucât a primit prin Botez harul Duhului, pricina tuturor virtuţilor, adică nu numai a virtuţilor ascunse duhovniceşte, ci şi a celor arătate; şi nimeni dintre cei virtuoşi să nu-şi închipuie că a făcut vreun bine oarecare prin puterea lui. Căci omul bun, zice*

Cuvântul, nu de la sine, ci "din vistieria cea bună a inimii scoate cele bune" (Lc. 6, 45), iar prin vistieria cea bună înţeleg pe Duhul cel Sfânt ascuns în inimă."

Am văzut că Sfântul Marcu Ascetul socoteşte că şi cei ce n-au împlinit decât parţial poruncile, deci n-au dobândit deplinătatea virtuţilor, pot intra în Împărăţia Cerurilor.

Sfântul Simeon Noul Teolog pare a fi mai exigent. El spune că virtuţile sunt ca nişte foi de aur sau de argint, care, sudate de Sfântul Duh, alcătuiesc un vas în care e vărsat harul Duhului Sfânt. Lipsind o foaie, tot harul va curge prin spărtura produsă în vas.

Cele două opinii se pot concilia, în sensul că fiecare om trebuie să cultive toate virtuţile, căci lipsa totală a uneia (de exemplu smerenia, răbdarea, blândeţea) le alterează pe toate celelalte; dar dată fiind putinţa progresului nesfârşit în bine, nici un om nu poate ajunge vreodată la capătul lor. El trebuie să se silească totdeauna să urce mai sus. Toate virtuţile sunt legate de un grad de iubire care pe de o parte vine din Duhul iubirii sălăşluit în inimă, pe de alta e un răspuns al omului la ea.

Dacă, după Marcu Ascetul, virtutea iubirii încheie progresul omului în virtuţi cu ajutorul harului ascuns în inimă, şi deci el înţelege prin iubire treapta culminantă a virtuţilor, la care nu pot ajunge mulţi, Diadoh al Foticeii, vorbind mai explicit, socoteşte că dragostea de Dumnezeu stimulează tot urcuşul omului, susţine toate virtuţile. Pe linia aceasta Sfântul Simeon a putut spune că omul trebuie să aibă toate virtuţile şi această afirmare nu e contrazisă de Sfântul Marcu Ascetul.

"Harul, spune Diadoh al Foticeii, se ascunde, din însăşi clipa în care m-am botezat, în adâncul minţii. Dar îşi acoperă prezenţa fără de simţirea minţii. Din moment ce începe însă să iubească cineva pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii... Şi pe măsura înaintării sufletului (în renunţarea la plăcerile lumii), îşi de-schide şi harul dumnezeiesc bunătatea lui în minte."

Sfântul Marcu Ascetul cere să aducem lui Hristos ca jertfe toate gândurile noastre din prima clipă a apariţiei lor, cât timp nu sunt amestecate cu ceva rău în ele, cât timp nu sunt muşcate de fiare, cum zice el. Numai aşa le putem păstra curate, sau ne putem uni deplin cu Hristos.

Aceasta e importantă slujirii de preot a omului. Numai aşa se poate aduce omul pe sine curat lui Hristos: dacă aduce toate gândurile sale referitoare la lucruri de la

început lui Hristos, ca să le aducă Arhiereul cel mare Tatălui, sfinţindu-ne. Numai aşa lucrurile nu vor deveni obiecte ale lăcomiei noastre, ale unor tendinţe de plăcere apărute în noi.

În aceasta se manifestă însă nu numai dragostea adevărată de Dumnezeu, care-L vede pe El în toate, ci şi iubirea adevărată de lucruri şi de persoane, care nu le coboară la nivelul de simple obiecte ale plăcerilor şi intereselor egoiste, ci în minunata şi adânca lor taină şi însemnătate ascunsă în raţiunile eterne ale Cuvântului lui Dumnezeu; numai aşa vede persoanele ca partenere libere ale unei iubiri în deplin respect reciproc şi într-o trebuinţă egală a uneia de alta, şi lucrurile, ca mijloace de manifestare a iubirii întreolaltă.

Privirea pătimaşă a lucrurilor, privirea duşmănoasă sau pătimaşă a persoanelor, pune peste ele o ceaţă, dându-le o prea mare însemnătate momentană, care peste scurtă vreme trece în dispreţuirea lor, sau le dispreţuieşte din primul moment. Privirea nepătimaşă le vede în orizontul luminii infinite a lui Dumnezeu şi în rosturile lor de concretizare a înţelepciunii şi iubirii Lui nesfârşite şi mereu variate faţă de noi. De aceea cer Sfinţii Părinţi să privim lucrurile în înţelesurile lor simple, sau curate, despărţite de patimă, prin faptul că le aducem lui Dumnezeu, le punem în legătură cu El, împlinind slujba noastră de preoţi ai creaţiei în faţa lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul ***spune: "Înţeles pătimaş este gândul compus din patimă şi înţeles. Să despărţim patima de înţeles şi va rămâne gândul simplu. Şi o despărţim prin iubire duhovnicească şi înfrânare dacă voim,"*** înţelesul simplu e nu numai înţelesul curat, ci şi înţelesul transparent al lucrurilor, adâncit în lumină şi în iubirea dumnezeiască nesfârşită.

Virtuţile despart practic înţelesurile lucrurilor de înţelesurile pătimaşe care le întunecă şi se comportă ca atare faţă de ele. De aceea virtuţile sunt şi o vedere a transparenţei lui Dumnezeu prin persoane şi prin lucruri. Virtuţile o fac aceasta nemaivăzând lucrurile reduse la simpla lor grosime opacă materială, pentru că au despărţit mintea de patimile trezite sau produse de această grosime care nu stârneşte decât trupul. "Virtuţile despart mintea de patimi." Celui curat toate îi sunt curate. Celui curat toate îi sunt transparente şi el însuşi este transparent pentru Dumnezeu. Cel curat vede prin toate pe Dumnezeu. "Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu."

Astfel prin curăţirea de patimi şi prin dobândirea virtuţilor, omul se ridică la cunoştinţa raţiunilor lui Dumnezeu prin contemplarea lucrurilor în Dumnezeu şi,

prin aceasta, la cunoaşterea lui Dumnezeu Însuşi. Cunoaşterea lui Dumnezeu nu are o bază pur teoretică, ci una practică. Ea are nevoie de un efort de curăţire de patimi şi de dobândire a curăţiei prin virtuţi, de iubirea curată faţă de toate, pentru ca să vadă pe Dumnezeu prin toate. În omul curat cosmosul întreg îşi recapătă strălucirea în Dumnezeu, strălucire care se răspândeşte din Dumnezeu prin el.

Astfel inima omului se deschide lui Dumnezeu printr-o iubire, care este nu numai vârful virtuţilor, ci şi al cunoaşterii lui Dumnezeu, fiind apanajul unei minţi care s-a curăţit de patimi. De altfel virtuţile, curăţând trupul şi sufletul de patimi şi umplându-l de iubirea lui Dumnezeu, curăţă totodată şi mintea de cugetarea pătimaşă, care strâmbă lucrurile şi persoanele şi le închide într-un orizont îngust, ridicând-o prin orizontul larg şi luminos în care le vede, la cunoaşterea lui Dumnezeu. "Când mintea s-a eliberat desăvârşit de patimi, înaintează fără să se întoarcă înapoi, în contemplarea lucrurilor, făcându-şi călătoria spre cunoştinţa Sfintei Treimi."

Această cunoaştere curată a înţelesurilor simple ale fapturilor, simple şi totuşi nesfârşit de adânci, e rodul unei iubiri superioare iubirii lor din interes material trecător.

Chiar iubirea de femeie, care depăşeşte senzualitatea, e o iubire superioară, căci e durabilă, iubind şi respectând femeia în taina ei eternă şi în dimensiunile ei spirituale neîngustate, cunoscute prin această iubire curată în Dumnezeu. În sensul acesta pentru cei înaintaţi în Hristos nu mai e nici bărbat (pentru femeie), nici femeie (pentru bărbat), ci toţi una în Hristos (Gal. 3, 28), pentru că bărbatul şi femeia se întâlnesc în spiritul lor care este identic în adâncimea şi curăţia lui.

Aceasta nu înseamnă că creştinii nu au voie să se împărtăşească de lucruri, că nu au voie să se unească prin căsătorie ca bărbat şi femeie. Lucrurile pot fi folosite, dar nu pentru plăceri, ci pentru menţinerea vieţii în trup şi pentru cunoaşterea şi lauda lui Dumnezeu. Iar iubirea între bărbat şi femeie trebuie să ia totdeauna forma căsătoriei. Numai aşa femeia se actualizează pentru bărbat în plenitudinea fiinţei ei şi bărbatul de asemenea pentru femeie, şi între ei se realizează o adevărată unitate. Prin căsătorie iubirea bărbatului faţă de femeie depăşeşte senzualitatea trecătoare, îngustă şi egoistă, şi iubirea femeii faţă de bărbat la fel.

Numai aşa îşi sunt unul altuia de ajutor în urcuşul duhovnicesc spre Dumnezeu, în împlinirea lor adevărată.

***Sfântul Maxim Mărturisitorul* spune: "Scriptura nu înlătură nimic din cele date no-uă de Dumnezeu spre folosire, dar pedepseşte lipsa de măsură şi îndreaptă lipsa de judecată. De pildă nu opreşte pe om să mănânce, să facă copii, să aibă bunuri materiale şi să le chiverniseasc̆ă în mod drept. Dar îl opreşte de la lăcomia pântecelui, de la desfrânare şi de la celelalte de felul acesta. Nu-l opreşte nici să cugete la acestea (căci pentru aceasta s-au făcut), dar îl opreşte să cugete pătimaş."**

Dar este şi o altă cale care uşurează urcuşul spre Dumnezeu. E calea unei desfaceri mai radicale de cele amintite, din iubirea mai mare de Dumnezeu. "Unele din cele săvârşite de noi după voia lui Dumnezeu, se săvârşesc potrivit poruncii; altele nu din poruncă, ci, cum ar zice cineva, ca o jertfă de bună voie. De pildă, potrivit poruncii este a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, a iubi pe duşman, a nu desfrâna, a nu ucide şi celelalte, pe care, călcându-le, vom fi osândiţi. Iar nu din poruncă este traiul în feciorie, necăsătoria, sărăcia, retragerea din lume şi celelalte. Acestea au înţelesul de daruri, că de nu vom putea să împlinim din slăbiciune vreunele din porunci, să câştigăm prin daruri îndurarea bunului nostru Stăpân."

Motivaţia ce o dă Sfântul Maxim în aceste rânduri aşa ziselor "sfaturi evanghelice", se deosebeşte de cea catolică. Prin împlinirea acestor sfaturi nu se câştigă nişte merite prisositoare, ci se umplu nişte goluri în împlinirea poruncilor. Adeseori unii creştini, conştienţi că nu sunt în măsură să împlinească îndatoririle generale ale creştinilor, îşi iau sarcina să împlinească alte lucruri, pentru a câştiga îndurarea lui Dumnezeu pentru cele ce ştiu că nu le vor putea împlini. Pentru conştiinţa lor împlinirea acestor sfaturi pe care simt că le pot împlini mai uşor, decât pe cele de ordin general creştin, devine o obligaţie. Monahismul a fost astfel o chestiune de chemare. Şi cel ce-şi descoperă aceasta chemare trebuie s-o ia în serios şi, împlinind-o, să nu se mândrească socotind că face mai mult decât era dator să facă şi decât ceilalţi.

De altfel urcuşul în desăvârşire este nesfârşit şi nu se poate spune de nimeni că a trecut dincolo de desăvârşirea sa, încât ceea ce face pe deasupra nu se mai asimilează persoanei sale, ci e un prisos pe care-l poate preda Bisericii pentru a-l pune la dispoziţia celor ce n-au împlinit atâta cât erau datori. Aceasta nu înseamnă un egoism pentru cei ce urcă la trepte foarte înalte de desăvârşire. Dar folosul altora de la ei se datoreşte iradierii directe de putere de la cei mai ridicaţi la cei mai puţin ridicaţi, neavând nevoie de un intermediu oficial care să ia acest surplus în administraţie proprie, pentru o distribuire a lui altora ca unor merite dezlegate de persoanele care le-au câştigat. De altfel toţi creştinii pot câştiga unii de la alţii, fiecare având ceva de comunicat şi de primit de la ceilalţi.

Cel care crede cã ştie tot nu are dragoste

Cunoştinţa lucrurilor foloseşte omului în vreme de ispitã şi de trândãvie. Dar în vreme de rugãciune, îl pãgubeşte (Sfântul Marcu Ascetul).

Pe cel ce se mândreşte cu cunoştinţă, judecata cea dreaptã îl va pãrãsi (Sfântul Maxim mãrturisitorul).

Definiţia cunoştinţei: a te uita pe tine când te gândeşti la Dumnezeu (Sfântul Diadoh al Foticeii).

Calea spre cunoştinţă este smerenia (Sfântul Maxim mãrturisitorul).

Necunoaşterea este o orbire de bunăvoinţă a sufletului (Sfântul Antonie cel mare).

O bunã neştiinţă este mai bunã decât o rea ştiinţă (Sfântul Ioan Hrisostom).

Cel care crede cã ştie tot nu are dragoste (Sfântul Maxim mãrturisitorul).

Încã nu e slugã credincioasã cel ce se reazemã pe simplă cunoştinţă, ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, care a poruncit (Sfântul Marcu Ascetul).

(Viaţa în duh filocalic, Editată de Mănăstirea Pissiota, Bucureşti, 1999)

Arhimandrit Cleopa Ilie - Deosebirea viselor

Sfântul Diadoh al Foticeei, care învaţă desluşit despre deosebirea viselor, zicând aşa: Visele care sunt trimise sufletului din iubirea de oameni a lui Dumnezeu sunt mărturiile neînşelătoare ale unui suflet sănătos. De aceea, ele nu trec de la o înfăţişare la alta, nici nu îngrozesc simţirea, nici nu aduc râsul sau plânsul deodată. Ci se apropie de suflet cu toată blândeţea, umplându-l pe el de bucurie duhovnicească. De aceea, şi după ce s-a trezit trupul din somn, sufletul caută cu mult dor să se prelungească lucrarea visului. Dar în nălucirile aduse de la draci, totul se întâmplă dimpotrivă.

(Arhimandrit Cleopa Ilie, Despre vise şi vedenii şi despre Sfânta Împărtăşanie, Editura Mănăstirea Sihăstria, p. 132)

Jean-Claude Larchet - La ce este buna mânia?

Cea dintâi funcţie a agresivităţii la omul aflat în stare de sănătate (Adam înainte de cădere, omul restaurat în Hristos) este de a se împotrivi la tot ceea ce-l poate îndepărta pe acesta de Dumnezeu, abătându-l din cale spre îndumnezeire, pe care a fost pus la creaţie.

Această putere a sufletului, spun Sfinţii Părinţi, a fost pusă de Dumnezeu în sufletul omului pentru a putea lupta împotriva răului, mai precis pentru a respinge atacurile demonilor, a se împotrivi ispitelor, a nu primi şi a reteza gândurile răutăţii pe care duşmanii i le semănau în suflet.

În Rai, Adam şi Eva erau ispitiţi de diavol. Ei se foloseau de această putere pentru a păzi porunca pe care Dumnezeu le-o dăduse; sau, altfel spus, pentru a rămâne pe calea pe care le-o pusese înainte Dumnezeu atunci când i-a făcut, pentru a rămâne uniţi cu Dumnezeu şi pentru ca să crească duhovniceşte în El. Prin această putere a sufletului sădită în ei de Dumnezeu, puteau să se împotrivească ispitei, respingând momelile celui rău şi ferindu-se astfel de căderea în păcat.

„Mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu care ne-a zidit..., ca o armă a dreptăţii", spune Sfântul Diadoh al Foticeii. Dacă s-ar fi folosit de ea împotriva şarpelui, Eva n-ar fi ajuns să fie stăpânită de plăcerea pătimaşă.

Sfântul Isihie Sinaitul spune, la fel: această putere „ne-a fost dată de Dumnezeu ca o platoşă şi ca un arc”, şi tot el vorbeşte despre folosirea ei „în chip drept, potrivit naturii sale, împotriva lui satana, şarpele".

Sfântul Grigorie de Nyssa spune şi mai precis: „Cât despre iuţime, mânie şi ură, acestea se cuvine să vegheze la porţi, ca nişte câini de pază. Omul folosindu-se de puterea lor firească numai pentru ca să se păzească de păcat şi împotriva furului vrăjmaş care se strecoară înlăuntru pentru a-i răpi comoara sa dumnezeiască, ca să fure, să junghie şi să piardă”.

Sfântul Nichita Stithatul scrie, în acelaşi sens: „Dacă dorinţa şi mintea tind potrivit firii spre cele dumnezeieşti, mânia este pentru ele o armă de dreptate împotriva şarpelui care şopteşte cugetului şi-l amăgeşte să se facă părtaş plăcerilor trupului”; „Din fire, partea pătimaşă (iuţimea) a sufletului spune Evagrie, luptă cu demonii”; „trebuie să ne folosim de partea irascibilă ca să ne pornim cu mânie împotriva şarpelui”.

(Jean-Claude Larchet, Terapeutica bolilor spirituale, Editura Sophia, București 2001, p.72)

Jean-Claude Larchet - Boala poate fi o cale spre sfințenie

Dintre toate atitudinile recomandate de Părinţi în boală, răbdarea şi mulţumirea ocupă primul loc.

„Dumnezeu nu cere de la bolnav decât mulţumirea şi răbdarea”, scrie Sfântul Ioan de Gaza. Prin aceste două dispoziţii sufleteşti, boala poate constitui una din formele cele mai înalte de asceză şi o adevărată cale spirituală.

„Aceasta este cea mai mare asceză: să te stăpâneşti în boală şi să-I aduci lui Dumnezeu cântări de mulţumire”, învaţă Maica (Amma) Sinclitichia.

Şi Părinţii laudă aceste două virtuţi rând pe rând, subliniind puterea pe care o au ele de a-l conduce pe bolnav până pe cele mai înalte culmi ale vieţii duhovniceşti şi de a-i dobândi mântuirea.

Astfel, despre prima, Sfântul Ioan Casian scrie: „Ce avantaj prezintă uneori boala, aceasta se vede îndeajuns din fericirea în care ne este arătat Lazăr, săracul plin de bube. Scriptura nu ne spune de nici o virtute a lui. Marea sa răbdare de a suporta lipsa şi boala îl face ea singură vrednic de fericita soartă de a fi primit în sânul lui Avraam.

Sfântul Ioan Hrisostom, care se referă chiar la această parabolă, subliniază, de asemenea, că Lazăr n-a făcut nimic extraordinar, decât că a suferit cu răbdare boala odată cu sărăcia şi că numai acest lucru l-a făcut vrednic de mântuirea cea veşnică.

Sfântul Macarie, la rândul său, afirmă că, „atunci când sunt pradă diferitelor necazuri, fie provocate de oameni [...], fie născute din bolile trupului, sufletele vor primi aceleaşi cununi şi aceeaşi îndrăzneală ca şi martirii, dacă au păstrat răbdarea până la sfârşit!”

În ce priveşte mulţumirea, Sfântul Diadoh al Foticeii scrie: „Dacă [sufletul] primeşte cu mulţumire supărările bolilor, va cunoaşte că nu este departe de hotarele neprihănirii”.

Şi Avva Pimen nu ezită să spună: „Dacă se întâlnesc trei oameni şi unul păzeşte pacea lăuntrică, al doilea mulţumeşte lui Dumnezeu în boală şi al treilea slujeşte cu inimă curată, aceştia trei fac aceeaşi lucrare”.

Sfântul Grigorie de Nazianz, de asemenea, ne îndeamnă să avem pentru bolnavi mult respect şi veneraţie, căci unii dintre ei, prin această cale de încercări şi necazuri, ajung la sfinţenie: „Să respectăm boala pe care o însoţeşte sfinţenia şi să-i cinstim pe cei ale căror suferinţe i-au dus la biruinţă; poate că printre aceşti bolnavi se ascunde un nou Iov”.

(Jean-Claude Larchet, Teologia bolii, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 1997, pp. 85-87)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Rugăciunea hrăneşte mintea şi-i dă viaţă

Sfântul Evagrie Ponticul ne învaţă: Precum pâinea este hrană trupului şi virtutea hrană sufletului, aşa rugăciunea duhovnicească este hrana minţii. Rugăciunea hrăneşte mintea şi-i dă viaţă. Când mintea se mişcă către Dumnezeu şi se uneşte cu El, este sănătoasă şi plină de viaţă; în această stare, ea primeşte mângâierea lui Dumnezeu, deoarece aflându-se întru El, dobândeşte sănătate şi discernământ. Facultatea perceptivă a minţii - simţirea minţii - constă în „gustarea precisă a realităţilor distincte din lumea nevăzută" (Sfântul Diadoh al Foticeei).

În viaţa duhovnicească, este esenţial ca mintea să fie în stare a deosebi lucrarea şi mângâierea lui Dumnezeu de lucrarea diavolului. Într-o minte sănătoasă care se îndeletniceşte neîncetat cu realităţile dumnezeieşti, „partea pătimitoare" a sufletului devine „armă dumnezeiască" (Sfântul Talasie Libianul).

Numai astfel se poate vorbi despre sănătatea sufletului în ansamblul său. Mintea este căruţa care mână sufletul fie înspre Dumnezeu, fie înspre diavol şi păcate. În orice caz, când mintea e sănătoasă, ea are deplina încredinţare a împlinirii voii lui Dumnezeu. Porunca Sfântului apostol Pavel referitoare la dobândirea unei minţi curate şi vii este limpede: „Fiecare să fie pe deplin încredinţat în mintea lui” (Romani 14, 5).

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă: știința sfinților părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, p. 150)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Purificându-ne mintea, dobândim totodată şi o adevărată cunoaştere de sine

Purificându-ne mintea, dobândim totodată şi o adevărată cunoaştere a noastră înşine. Filosoful Varlaam susţinea că sfinţenia şi desăvârşirea nu pot fi aflate „fără împărţire, raţionamente şi cercetare analitică", pretinzând că cel ce voieşte să posede perfecţiunea şi sfinţenia trebuie să înveţe „metodele de a distinge, raţiona şi cerceta analitic".

Sfântul Grigorie Palama s-a opus categoric acestei concepţii, declarând-o „o erezie a stoicilor şi a pitagoreicilor" şi încredinţându-ne că noi, creştinii, nu considerăm ceea ce aflăm prin cuvinte şi raţionamente drept adevărata cunoaştere, ci doar ceea ce este demonstrat prin făptuire şi vieţuire - care este nu numai lucru adevărat, ci şi lucru neîndoielnic şi de necombătut.

Nimeni nu poate ajunge la cunoaşterea de sine, continuă Sfântul Grigorie Palama, prin intermediul diferenţierilor, raţionamentelor şi cercetărilor analitice, dacă nu şi-a slobozit mintea de închipuiri şi de slava deşartă, sau de orice gânduri rele, printr-o pocăinţă aspră şi smerită şi printr-o intensă asceză. Cei care nu s-au lepădat de închipurile deşarte şi păcătoase şi care nu şi-au purificat mintea nu-şi dau seama de propria lor netrebnicie - singura cale prin care se poate pune început bun cu-noaşterii de sine.

În zilele noastre, mulţi oameni îşi închipuie că se poate ajunge la cunoaşterea de sine prin auto-analiză şi psihanaliză. Aceasta este însă o amăgire care duce la consecinţe dezastruoase; este foarte probabil ca cel ce se analizează pe sine astfel să ajungă la schizofrenie. Pe de altă parte, metoda ascezei, care foloseşte

procedeele deja enunţate - paza minţii, purificarea ei şi coborârea ei în inimă prin pocăinţă şi rugăciune noetică, precum şi ascultarea poruncilor Mântuitorului Hristos - ne ajută să ne desprindem de închipuiri şi de robia faţă de cele trupeşti şi să ne constatăm jalnica aşezare lăuntrică.

Cunoaşterea de sine este lucrarea Duhului Sfânt. Numai atunci când harul dumnezeiesc, împreună cu propriile strădanii, ne luminează sufletul, vom cunoaşte cu precizie fiecare detaliu legat de fiinţa noastră. Tămăduirea minţii vădeşte existenţa patimilor. Numai luminaţi şi învredniciţi de Duhul Sfânt, ne vom înarma împotriva acestora; când mintea este tămăduită, ea se desprinde de năluciri şi vătămări deşarte (Sfântul Diadoh al Foticeei).

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă: știința sfinților părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, pp. 168-170)

Mitropolit Hierotheos Vlachos -Din însăşi clipa în care ne-am botezat, harul se ascunde în adâncul minţii

Legătura dintre minte şi inimă este de asemenea evidentă şi în scrierile Sfântului Diadoh al Foticeei, care arată că „din însăşi clipa în care ne-am botezat", „harul se ascunde în adâncul minţii". Deşi el „îşi acoperă prezenţa faţă de simţirea minţii, din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătăţile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simţirea minţii"; iar atunci „când va vinde cineva toată bogăţia lumească, va afla locul în care stă ascuns harul lui Dumnezeu", căci, în adevăr, „harul lui Dumnezeu se sălăşluieşte în însuşi adâncul sufletului, adică în minte, de aceea din însuşi adâncul inimii simţim oarecum izvorând dragostea dumnezeiască, când ne gândim fierbinte la Dumnezeu".

Întrucât pe vremea Sfântului Diadoh predominau concepţiile eretice ale mesalienilor - anume că harul lui Dumnezeu şi satana sălăşluiesc împreună în acelaşi loc în sufletul credinciosului - Sfântul face o distincţie clară între ceea ce se cunoaşte din Sfintele Scripturi şi ceea ce percepe mintea: „Eu însă am înţeles din dumnezeieştile Scripturi şi din însăşi simţirea minţii că înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă sufletul din afară spre cele bune, iar satana foieşte în adâncurile lui, încercând să stăvilească toate ieşirile dinspre dreapta ale minţii. Dar din ceasul în care ne renaştem, diavolul e scos afară, iar harul intră înăuntru". Deci, harul şi satana nu coexistă în acelaşi loc: „De aceea harul, lucrând prin simţirea inimii, înveseleşte trupul celor ce sporesc în cunoştinţă cu bucurie negrăită, iar dracii, lucrând prin simţurile trupului, robesc sufletul, îmbiindu-l, ucigaşii, cu sila spre

cele ce nu vrea, mai ales când ne află umblând fără grijă şi cu nepăsare pe calea credinţei".

Când acţionăm după dorinţele trupului, harul dumnezeiesc, care sălăşluieşte în adâncul inimii duhovniceşti de la Sfântul Botez, este covârşit de patimi, iar efortul nostru trebuie să se îndrepte prin vieţuire ascetică spre alungarea norilor şi spre ridicarea lespezilor care îl acoperă.

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă: știința sfinților părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, pp. 182-183)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Cele mai grele bătălii ale vieții se dau în inima omului

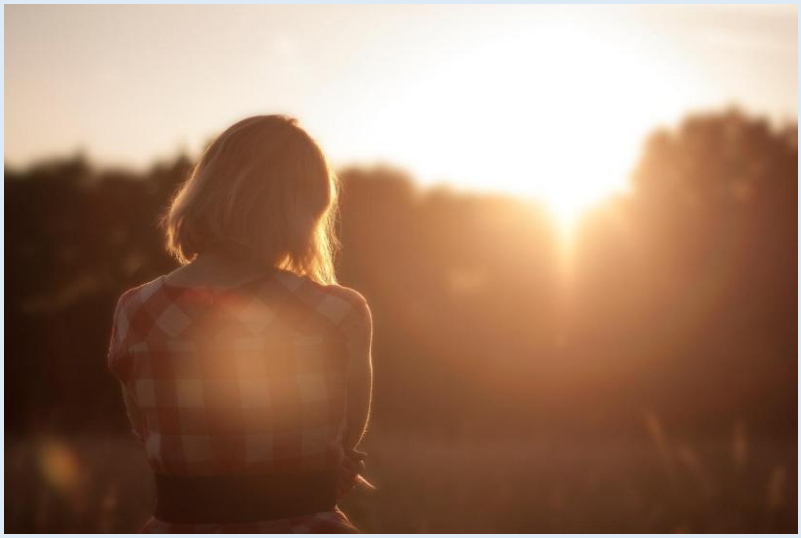

Din inimă pornesc și gândurile rele, dar și cele bune, iar omul este sfâșiat în două direcții opuse. Lupta aceasta poate fi purtată și câștigată numai dacă ni-L luăm pe Dumnezeu ca aliat.

Sfântul Talasie Libianul îşi exprimă convingerea că inima bună nutreşte gânduri bune, „căci precum este comoara ei, aşa sunt şi gândurile ei”.

Faptul că atât gândurile bune, cât şi cele rele pornesc din inimă, nu înseamnă că harul dumnezeiesc şi satana se află în ea în acelaşi timp. Sfântul Diadoh al Foticeei precizează acest lucru: „E drept că inima izvorăşte şi din sine gânduri bune şi rele, dar nu rodeşte prin fire cugetările rele, ci amintirea răului i s-a făcut ca un fel de deprindere din pricina rătăcirii dintâi, însă cele mai multe şi mai rele dintre gânduri le zămisleşte din răutatea dracilor; dar noi le simţim pe toate ca ieşind din inimă”.

În continuare, Sfântul Diadoh arată că „harul îşi ascunde prezenţa sa în cei botezaţi, aşteptând hotărârea sufletului”. Dacă omul păzeşte poruncile lui Hristos şi cheamă neîncetat numele Lui, „focul sfântului har se va revărsa şi peste simţurile mai de dinafară ale inimii, arzând cu totul neghina pământului omenesc”. Aflându-se în această stare de sporire a păzirii poruncilor şi chemând neîncetat numele Domnului, „adierea Duhului Sfânt” va stinge săgeţile diavolului „încă pe când sunt în aer”, înainte ca ele să atingă trupul.

Prin urmare, în inimă are loc cea mai mare luptă a nevoitorului creştin.

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă. Știința Sfinților Părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, pp. 189-190)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Tratament și vindecare pentru gândurile rele

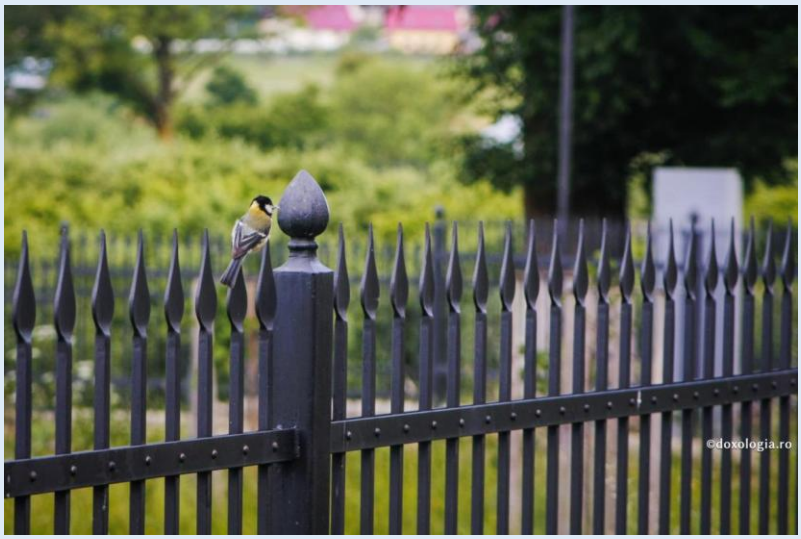

După cum în cazul bolilor trupeşti şi sufleteşti există atât tratamente profilactice, care se ocupă de prevenirea bolii, cât şi tratamente propriu zise, care se administrează după declanşarea acesteia, la fel se întâmplă şi în cazul bolilor gândurilor.

Tratamentul propriu-zis constă în aceea de a nu îngădui gândurilor să pătrundă în minte şi s-o subjuge. Căile de realizare a acestui obiectiv sunt: trezvia, paza minţii, isihia şi tăierea gândurilor rele. Sfântul apostol Pavel îl îndemna pe ucenicul său Timotei: „Tu fii treaz în toate, suferă răul, fă lucru de evanghelist, slujba ta fă-o deplin!” (II Timotei 4, 5). (...)

Pe de altă parte, pentru a ne păstra mintea curată şi a dobândi neîncetata aducere aminte de Dumnezeu, trebuie să ne lepădăm chiar şi de gândurile cele bune, fiindcă şi acestea ne pot îndepărta treptat de Dumnezeu.

Sfântul Isihie Sinaitul ne previne: „Ia seama să nu ai niciodată în inima ta nici un gând, nici neraţional, nici raţional”, iar Sfântul Siluan spunea: „Sfinţii au învăţat cum să se lupte cu vrăjmaşul. Ei ştiau că vrăjmaşul foloseşte gânduri potrivnice pentru ca să ne amăgească, aşa că de-a lungul vieţii ei au respins astfel de gânduri. La primă vedere, s-ar părea că un singur gând potrivnic nu are nici o putere, dar, nu peste mult timp, el va abate mintea de la rugăciune, tulburând-o şi împiedicându-i concentrarea. Prin urmare, respingerea gândurilor potrivnice nu e doar un lucru bun, ci un lucru esenţial, după cum la fel de esenţial este să avem mintea curată în Dumnezeu” (Arhimandritul Sofronie).

Trebuie să ne păzim ochiul sufletului de orice gând rău, la fel cum ne păzim ochiul trupesc de orice obiect care-l poate vătăma.

Atunci când cineva se obişnuieşte cu sfânta nevoinţă a respingerii tuturor gândurilor, mintea lui gustă din bunătatea Domnului şi se învredniceşte de darul deosebirii gândurilor: „Cei ce se nevoiesc trebuie să-şi păstreze cugetarea pururea netulburată, ca mintea, deosebind gândurile ce trec prin ea, pe cele bune şi trimise de Dumnezeu să le aşeze în cămările amintirii, iar pe cele întunecoase şi drăceşti să le arunce afară din jitniţele firii” (Sfântul Diadoh al Foticeei).

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă. Știința Sfinților Părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, pp. 261-263)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Când este nepotrivit zelul de a-I fi plăcut lui Dumnezeu?

Dumnezeu îngăduie aceste ispitiri, pentru ca omul să conştientizeze că, în pofida înfloririi oricăror virtuți, numai prin smerenie şi umilinţă îşi poate câştiga mântuirea.

Atât timp cât suntem în viaţa aceasta, supuşi stricăciunii şi morţii, nu trebuie să contenim lupta cu patimile.

Prin urmare, chiar cel care a biruit „aproape toate patimile" va mai fi războit totuşi de doi draci: „Dintre aceştia, unul supără sufletul, ducându-l de la multa iubire de Dumnezeu la o râvnă nelalocul ei, încât acesta nu mai vrea să placă şi altul lui Dumnezeu, afară de el". Cu alte cuvinte, acest fel de drac împinge sufletul către un zel nepotrivit, de a atinge desăvârşirea el singur şi nimeni altul, de a-I fi bineplăcut Domnului, el singur şi nimeni altcineva.

„Iar celălalt [drac] supără trupul, stârnindu-l printr-o anumită aprindere spre pofta împreunării." Dumnezeu îngăduie această ispitire, deoarece „când vede Domnul pe vreun nevoitor înflorind bogat în mulţimea virtuţilor, îl lasă să fie întinat de acest drac, ca să se socotească pe sine mai nevrednic decât toţi oamenii din viaţă" - şi astfel, prin smerenie şi umilinţă, să-şi câştige mântuirea: „Cu primul drac ne vom lupta folosind multă smerenie şi dragoste, iar cu al doilea, prin înfrânare, nemâniere şi gândire adâncă la moarte. Simţind astfel neîncetat lucrarea Duhului Sfânt, ne vom ridica şi deasupra acestor patimi, întru Domnul". (Sfântul Diadoh al Foticeei)

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă: Știința Sfinților Părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, p. 340)

Mitropolit Hierotheos Vlachos - Două forme ale spovedaniei

Textele biblice şi patristice ne vorbesc despre două forme ale spovedaniei. Prima este mărturisirea noetică (a gândurilor), pe care o facem în rugăciune, iar a doua este mărturisirea propriu-zisă, cea prin care aducem cu smerenie la arătare păcatele în faţa doctorului nostru duhovnicesc, care este şi psihoterapeutul nostru, în acelaşi timp.

Una din cele mai pilduitoare definiţii ale umilinţei sau smereniei ne este dată de Sfântul Ioan Scărarul: „Umilinţa este o neîncetată remuşcare a conştiinţei care, prin mărturisirea gândurilor, uşurează focul inimii.”

Mărturisirea noetică duce la smerenie, iar smerenia dă mângâiere sufletului nostru. În plus, mărturisirea este o neîncetată pocăinţă care ne absoarbe întru totul, îndepărtându-ne mintea de la orice alt gând: „Mărturisirea este uitarea firii, de vreme ce printr-însa, cineva a uitat să-şi mănânce pâinea (Psalmul 101, 5)” (Sfântul Ioan Scărarul).

La fel învaţă şi Sfântul Diadoh al Foticeei, care ne îndeamnă să înfăţişăm neapărat Domnului greşelile săvârşite, fie chiar şi cele fără de voie, şi să nu încetăm de a face aceasta până când conştiinţa nu ne asigură că am fost iertaţi: „Trebuie prin urmare să aducem îndată Stăpânului mărturisire întinsă şi despre greşalele fără de voie, adică să împlinim cu prisosinţă canonul obişnuit (căci nu este om care să nu facă greşeli omeneşti), până se va încredinţa conştiinţa noastră prin lacrimile dragostei despre iertarea acestora” (Sfântul Diadoh al Foticeei).

Să fim însă atenţi la felul în care ne mărturisim Domnului: „Trebuie să luăm aminte la simţirea cu care facem mărturisirea, ca nu cumva conştiinţa noastră să se mintă pe sine, cugetând că s-a mărturisit de ajuns lui Dumnezeu.”

Deseori, când ne mărturisim lui Dumnezeu, suntem încredinţaţi că am făcut mărturisirea cum se cuvine - ceea ce este o autoamăgire care ne va îndepărta de iertare şi de îndreptare, înfricoşându-ne mai ales în ceasul morţii: „Dacă deci nu ne vom mărturisi cum trebuie şi pentru greşelile fără voie, vom afla în noi, în vremea ieşirii noastre, o oarecare frică nelămurită. Trebuie să ne rugăm, noi ce iubim pe Domnul, ca să ne aflăm atunci în afară de orice frică.”

Mărturisirea faţă de Dumnezeu în rugăciune nu se poate substitui spovedaniei făcute părintelui şi psihoterapeutului nostru duhovnicesc, după cum nici aceasta nu se poate substitui mărturisirii întru inima rugăciunii aşezate la picioarele Crucii Domnului nostru Iisus Hristos. Este esenţial ca cele două feluri de mărturisire să se împletească.

În orice caz, după mărturisirea prin rugăciune, trebuie să ne spovedim şi părintelui nostru duhovnic, căruia Dumnezeu i-a încredinţat darul Duhului Sfânt de a ierta păcatele.

(Mitropolit Hierotheos Vlachos, Psihoterapia ortodoxă: știința sfinților părinți, traducere de Irina Luminița Niculescu, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, pp. 315-316)

Ierotheos, mitropolit al Nafpaktosului - Curăţirea minţii

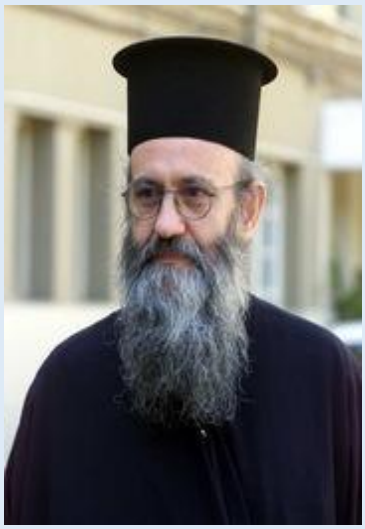

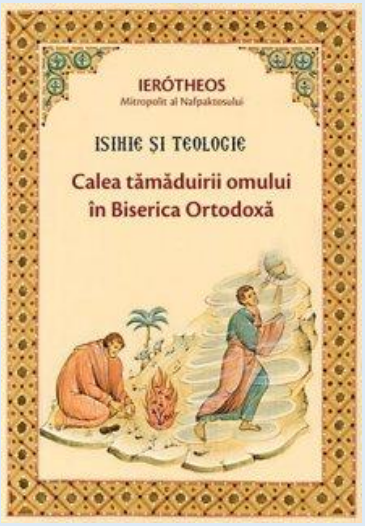

Energia-lucrarea şi curăţirea minţii

Sfântul Diadoh al Foticeii arată, totodată, şi modul în care se săvârşeşte înlăuntrul omului lucrarea minţii, acest însemnat organ al sufletului, precum şi calea prin care ajungem la curăţirea ei, astfel încât să poată funcţiona corect. Descrie toate acestea în cadrul a trei capete, slujindu-se de fiecare dată şi de imagini-chipuri ale vieţii de zi cu zi. Socotim de trebuinţă a ne opri asupra lor şi a le pune în legătură cu cele scrise de Sfântul Diadoh, pentru a putea, astfel, înţelege învăţătura sa ascetică cu privire la această temă însemnată ce arată calea de tămăduire a omului, potrivit Tradiţiei ortodoxe ascetico-niptice.

Prima imagine este preluată din viaţa pescarilor, din petrecerea lor pe mare şi îndeletnicirea cu pescuitul. Când marea este liniştită, pescarii pot străbate cu privirea apele ei până în adâncuri şi pot vedea toţi peştii ce mişună într-însa. Cu totul altfel stau lucrurile când apa este tulburată de vânturi. În negura tulburării, marea ascunde tot ceea ce ne îngăduie să vedem când este liniştită. Atunci meşteşugul pescarilor se vădeşte a fi cu totul nefolositor, căci nu le este cu putinţă să pescuiască.

Sfântul Diadoh leagă această pildă de viaţa duhovnicească, referindu-se la lucrarea minţii. Pescarul este mintea omului, în vreme ce prin mare înţelege cugetarea. Vedem în chip limpede legătura dintre mintea-nous şi cugetarea-raţiune (diânoia). Când cei ce se nevoiesc îşi păzesc cugetarea-mintea „netulburată de valuri" - pentru aceasta fiind mai cu seamă trebuinţă de luptă - mintea, asemenea unui pescar, poate deosebi toate gândurile ce trec prin lăuntrul ei. Pe cele trimise de

Dumnezeu le aşază atunci „în cămările amintirii", iar pe cele pervertite („întunecoase") şi drăceşti „le aruncă afară din jitniţele firii". Când însă adâncul cugetării (diânoia) este răscolit de mânia nedreaptă, pricina pentru care cugetarea nu rămâne „netulburată de valuri", mintea contemplativă (o theoritikâs nous) pătimeşte şi nu mai are puterea de a deosebi gândurile şi de a le chivernisi după cuviinţă.

Prin urmare, din această pildă vedem limpede faptul că mintea-nous joacă un rol însemnat pe calea străbătută de om pentru a ajunge la îndumnezeire. Ea transfigurează cugetul-raţiune (diânoia) şi trupul, deosebeşte gândurile dumnezeieşti de cele drăceşti, primeşte harul lui Dumnezeu şi lucrează, desigur, în trup schimbarea către viaţa cea dumnezeiască. Este trebuinţă însă şi de o luptă ascetică, strâns legată de păstrarea cugetării într-o stare de netulburare. Cugetarea se tulbură îndeosebi din pricina mâniei nedrepte. Aşadar, ea este cea care tulbură puterea cuvântatoare-raţională a sufletului (to dianoitiko), urmarea fiind că mintea-nous nu-şi mai poate săvârşi lucrarea - deosebirea gândurilor.

Astăzi omul se îndeletniceşte cu multe probleme de ordin social, politic sau religios. Însă, oricâte soluţii ar afla în privinţa lor, va continua să fie stăpânit de nelinişte, dacă nu va afla un mod de a-şi rezolva problemele existenţiale. În esenţă, astăzi oamenii vor să găsească un mijloc de a se vindeca, de a prinde „peştii" cei mari care mişună în adâncurile minţii şi sufletului lor şi care îi obosesc, îi înnebunesc. Tirania gândurilor, pătrunderea în marea vieţii noastre a gândurilor drăceşti dă naştere sentimentelor de vinovăţie, depresiei şi unei mari dureri sufleteşti. Calea tămăduirii de toate acestea o aflăm în sânul Tradiţiei noastre ortodoxe niptice.

A doua imagine de care se slujeşte Sfântul Diadoh este cea a ochiului omenesc. Când ochii sunt sănătoşi, pot vedea şi cele mai mici gâze, însă când suferă vreo vătămare, atunci chiar şi lucrurile mari abia le zăresc, „iar pe cele mici nici nu le prind cu simţul vederii".

Această imagine este potrivită şi pentru cele ale sufletului. în privinţa acestuia şi îndeosebi a minţii - care este şi se numeşte ochiul sufletului - lucrurile stau întocmai ca şi în cazul ochiului trupesc. Sufletul se întunecă prin „iubirea de lume", prin iubirea materiei şi a lucrurilor lumii. În această stare, sufletul, chiar cunoscând că a săvârşit un păcat mare, precum uciderea, de pildă, rămâne liniştit, iar pe celelalte nu numai că nu le poate zări, ci le socoteşte încă drept izbânzi. Dimpotrivă, dacă omul leapădă orbirea, atunci şi cele mai mici greşeli le va vedea ca fiind mari şi va plânge pentru ele.

Însemnat este faptul că, potrivit Sfântului Diadoh al Foticeii, oamenii „a căror minte nu e răpită niciodată de la pomenirea lui Dumnezeu", „îşi cunosc cu de-amănuntul toate greşelile lor". Aceasta însă este lucrarea celor puţini, căci puţini sunt cei a căror minte nu se dezlipeşte niciodată de pomenirea lui Dumnezeu.

Vedem aici în chip limpede că păcatul orbeşte mintea şi, în genere, sufletul omului, aşa încât nu mai poate vedea adevărata realitate pe care o trăieşte. Nu-şi cunoaşte moartea duhovnicească. Păcatul nu trebuie înţeles drept încălcarea unei legi, nu înseamnă depozitarea unor stări în aşa-numitul subconştient, ci este o boală a ochiului sufletului, boala ce prin minte trece, desigur, şi asupra trupului. În fapt, mintea întunecată este mânată de simţurile şi de patimile trupului. Omul se află atunci într-o desăvârşită necunoştinţă (agnoia).

Aceasta înseamnă că mintea, care înainte de cădere era luminată, iar acum s-a întunecat, trebuie să primească lumina harului lui Dumnezeu, aşa încât să poată ocârmui cu bună rânduială întreaga existenţă a omului. Dreapta orientare a minţii este o lucrare de mare însemnătate pe calea străbătută de om către dobândirea îndumnezeirii şi a sfinţeniei.

A treia imagine este legată de petrecerea tâlhărească şi răpirea de prăzi. Numai cel mai puternic decât tâlharul îl poate lega pe unul ca acesta şi poate slobozi prăzile pe care le-a răpit. În chip lămurit imaginea îşi află temeiul în însuşi cuvântul Mântuitorului Hristos (Matei 12:29).

Iată şi felul în care trebuie să o înţelegem: tâlharul este diavolul, iar prada, sufletul omului pe care acesta l-a luat în stăpânire, îndepărtându-l de Dumnezeu. Cel mai tare decât diavolul, Care îl poate slobozi pe om, este numai Duhul Sfânt.

Într-adevăr, potrivit Sfântului Diadoh: „Numai Duhul Sfânt poate să curăţească mintea". Câtă vreme boala nu este una morală sau sufletească (la nivelul simţă-mintelor omului), ci duhovnicească, pricinuită de înrobirea sufletului întreg de către diavol, înseamnă că dobândirea curăţiei nu are nimic de a face cu metode tehnice şi consilieri psihologice, nici cu prescripţii de medicamente, ci cu împărtăşirea de darurile Preasfântului Duh. Omul are trebuinţă să primească în inimă harul Sfântului Duh, de care s-a învrednicit la Taina Sfântului Botez, iar de fiecare dată când acesta se împuţinează sau se acoperă de patimi, se cere o desăvârşită pocăinţă.

Prezenţa Duhului Sfânt în inima omului aprinde „sfeşnicul cunoştinţei", ce lumi-nează întreaga lume lăuntrică a omului. Când în cămările sufletului există acest

sfeşnic, atunci „nu numai că se fac arătate în minte acele mici şi întunecate atacuri (momeli) ale dracilor, ci se şi slăbesc, fiind date de faţă de lumina aceea sfântă şi slăvită". Numai prin această lumină a cunoştinţei putem înţelege ce se petrece înlăuntrul nostru, nu prin introspecţii, prin aşa-numita „autoîmplinire" (auto-realizare, engl. self-realization) sau pe calea psihanalizei. Cunoaşterea fiinţială (yparxiaki gnosi) este împărtăşire de harul Duhului Sfânt, în vreme ce cunoaşterea intelectuală, cerebrală este rezultatul însuşirii unor învăţături omeneşti.

Prin Taina Sfântului Botez şi a Mirungerii, Duhul Sfânt Se sălăşluieşte în adâncul inimii omului, de unde nu mai pleacă niciodată, numai lumina Sa se întunecă din pricina patimilor. Îndemnul Sfântului apostol Pavel: „Duhul să nu-L stingeţi" (I Tesaloniceni 5:19) înseamnă să nu ne facem pricină a întoarcerii Feţei Duhului Sfânt de la noi, cunoscând că depărtarea Sa va lăsa mintea „înceţoşată şi neluminată".

Deopotrivă cu această energie-lucrare a harului dumnezeiesc este neapărată trebuinţă şi de împreună-lucrare a omului, de vreme ce toate sunt roade ale si-nergiei.

Trebuie să fim împreună-lucrători, străduindu-ne în orice chip să-L odihnim pe Duhul Sfânt, mai cu seamă prin pacea sufletului, „ca să avem sfeşnicul cunoştinţei luminând în noi totdeauna".

Ierotheos, mitropolit al Nafpaktosului - Cum ia naştere rugăciunea în inimă

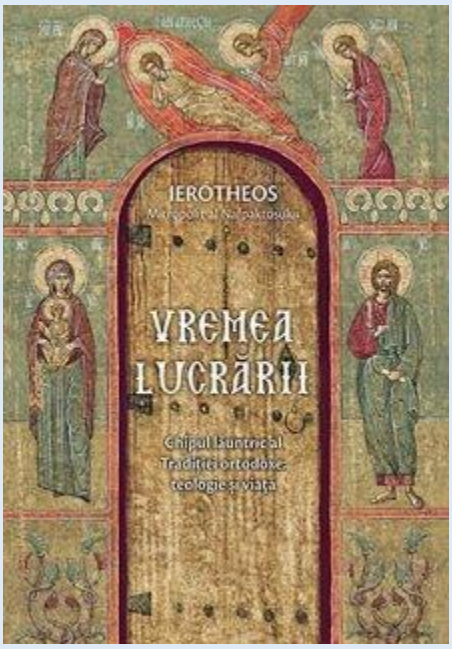

Prin rugăciunea neîncetată - raţională, pentru început - şi prin străduinţa de a ne aduna mintea în inimă, aflăm harul dumnezeiesc pe care l-am primit la Sfântul Botez şi care este prezent de atunci înlăuntrul inimii noastre.

Potrivit învăţăturii Sfântului Diadoh al Foticeii, prin Sfântul Botez, harul lui Dumnezeu pătrunde în adâncul inimii şi nu se mai pierde niciodată. Chiar şi săvârşirea păcatului nu duce la pierderea acestui har, ci numai la o acoperire a sa.

Aşadar, după cum spune Sfântul Grigorie Sinaitul, prin păzirea poruncilor lui Hristos, pe de o parte, şi prin rugăciune, pe de altă parte, ajungem să aflăm harul lui Dumnezeu care este prezent de la Sfântul Botez înlăuntrul inimii. Mintea, asemenea unui burghiu, pătrunde „forând" înlăuntrul inimii, iar de aici se revarsă harul, care îl inundă în întregime pe om.

Prin urmare, rugăciunea nu este o lucrare omenească, nu se întemeiază pe străduinţele omului şi nici nu este, totodată, o stare psihologică. Nu se poate dobândi prin eforturi omeneşti, deoarece întoarcerea minţii în inimă se săvârşeşte prin lucrarea harului dumnezeiesc, iar nu prin strădania omului, nici într-o atmosferă stăpânită de un duh antropocentric.

Descoperirea inimii şi, mai mult, a harului lui Dumnezeu sălăşluit într-însa are multe urmări. Omul dobândeşte în chip limpede simţirea prezenţei harului dumnezeiesc. În vremurile noastre, numim acest fapt „trăire".

Sfinţii Părinţi ai Bisericii întrebuinţează, însă, o expresie care cred că redă mai bine lucrurile. Vorbesc despre prezenţa dumnezeiescului har înlăuntrul nostru „întru simţire şi încredinţare". Sufletul dobândeşte cunoştinţa („vestire"), iar trupul, simţirea prezenţei lui Dumnezeu.

Primul lucru care ia naştere în om este ceea ce Părinţii numesc „fericită întristare", omul simţind, adică, bucurie pentru unirea minţii cu inima, care ani de-a rândul au fost despărţite. Bucuria este asemănătoare celei pe care o trăiesc doi fraţi, despărţiţi unul de altul ani îndelungaţi, în clipa când se reîntâlnesc. Simte, de asemenea, bucuria iubirii de Dumnezeu. În această stare, omul este covârşit de uimire şi neîncetat întreabă precum întreba şi Maica Domnului după cercetarea sa de către înger şi primirea veştii că îl va naşte pe Hristos: „Cum va fi [mie] aceasta?" (Luca 1:34), cu deosebirea că el nu spune: „Cum va fi?", ci „Cum este [mie] aceasta?"

Nu se cunoaşte pe sine vrednic de acest mare dar. Inima îi este cu totul străpunsă de iubirea pentru Dumnezeu. Totodată, ieşind la iveală patimile dinlăuntrul său, simte întristare şi pocăinţă. În lumina harului dumnezeiesc, care este prezent cu prisosinţă înlăuntrul inimii, omul îşi vede patimile, toate mişcările grosolane şi împotriva firii din suflet. Astfel, trăind deopotrivă bucuria şi întristarea, devine deosebit de simţitor. Se întâmplă, desigur, ca de multe ori, de îndată ce începe să rostească rugăciunea, ochii să-i devină două izvoare de lacrimi. Fie şi numai la amintirea rugăciunii sau a Numelui lui Hristos plânge, cuprins de dragoste. Iar aceasta se întâmplă adeseori. Inima îi devine nespus de simţitoare.

Totodată, la începutul lucrării rugăciunii minţii, se descoperă inima duhovnicească, omul ajungând, astfel, să înţeleagă bine existenţa şi prezenţa ei, care se vădeşte prin săltările şi, deopotrivă, prin bătăile acesteia.

Îmi dau seama cât de greu este să vorbim despre astfel de lucruri, dat fiind faptul că nu avem experienţa duhovnicească a unei asemenea vieţi şi, mai mult decât atât, în măsura în care confundăm trăirile duhovniceşti cu manifestările de natură psihologică. Cu toate acestea, vorbesc încredinţat fiind că cei care s-au împărtăşit fie şi într-o mică măsură de această viaţă vor înţelege despre ce este vorba şi vor cunoaşte adevărul celor spuse. Iar cei care se vor osteni să ajungă la această stare le vor înţelege mai târziu.

În orice caz, este o realitate faptul că în răstimpul rugăciunii, în adâncul inimii trupeşti se aud, deopotrivă cu bătăile fireşti ale acesteia, alte bătăi mai rapide, duhovniceşti, cu care rugăciunea minţii îşi potriveşte, de altfel, curgerea. Cu alte cuvinte, rugăciunea inimii începe să se lucreze de la sine. În această stare, omul cunoaşte limpede şi face deosebirea între cele două bătăi, care sunt de provenienţă diferită. Ajunge, chiar, să simtă ca pe cât de departe este cerul de pământ, pe atât inima duhovnicească de cea trupească.

Dincolo de aceste bătăi, inima - şi cea duhovnicească şi cea trupească - saltă. Este ceea ce Sfinţii Părinţi numesc „săltarea inimii". În mod surprinzător, aceasta nu are, însă, urmări asupra organului trupesc, al inimii de carne. Omul nu ajunge să sufere de afecţiuni ale inimii, de vreme ce săltarea aceasta este de o cu totul altă natură. Trebuie notat că dacă totuşi apare vreo afecţiune a inimii, ea este urmarea modului în care omul lucrează rugăciunea, anume cu nelinişte şi strădanie omenească, cu mândrie, egoism şi întrebuinţând fără socotinţă metodele psiho-somatice.

Când harul lui Dumnezeu pătrunde, însă, în inimă, atunci săltarea este una, sfântă, binecuvântată, mântuitoare, are un duh sănătos. Astfel, viaţa aceasta, răspândindu-se în întreg trupul omului, nu are o înrâurire ce predispune spre boală. Vorbind despre inima duhovnicească trebuie să o înţelegem, desigur, potrivit Părintelui Teoclit Dionisiatul, în lumina întreitei sale alcătuiri, din cele trei puteri ale sufletului: raţională, poftitoare şi mânioasă. Această inimă duhovnicească este, în orice caz, legată de dragostea pentru Dumnezeu care se exprimă prin intermediul celor trei puteri sufleteşti. Venirea harului humnezeiesc în inimă are drept urmare ivirea unei călduri, de asemenea, de o altă natură. La început, căldura aceasta este una duhovnicească, dar mai apoi se răspândeşte în tot trupul.

În această stare, omul trăieşte naşterea sa din nou. În Biserica Ortodoxă, nu înţelegem naşterea din nou cea duhovnicească la modul abstract şi sentimental, ci pragmatic şi duhovnicesc. Astfel, această naştere din nou este în primul rând una duhovnicească, mai apoi, însă, se împărtăşeşte şi trupului.

Este vorba mai întâi despre o naştere din nou duhovnicească. Odată cu aceasta, omul devine persoană. Iar prin persoană înţelegem omul adevărat. Dintr-o monadă cu caracter individual, biologic, omul devine persoană. În calitate de persoană, se eliberează şi se izbăveşte de orice tiranie venită din afară. Îl iubeşte pe Dumnezeu şi pe aproapele. Nu-şi mai adună toate puterile pentru împlinirea intereselor sale personale. Deşi înfruntă multe ispite - prigonire de la oameni, dispreţ din partea

celor dragi, greutăţi materiale etc. - nu simte apăsarea lor. S-a eliberat de orice înrâurire din afară.

În al doilea rând, naşterea din nou este şi una trupească. Lucru firesc, de altfel, deoarece sufletul omului se află într-o strânsă legătură cu trupul şi nu se poate despărţi de el câtă vreme se află în această viaţă.

Sfântul Grigorie Palama spune că prin suflet harul dumnezeiesc se revarsă şi asupra trupului, care se înnoieşte şi el deopotrivă cu sufletul născut din nou. Simţim, atunci, şi transfigurarea trupului. Astfel, chipul lui Moise strălucea, iar cel al întâiului mucenic Ştefan era ca o faţă de înger. Mai mult decât atât, trebuie adăugat faptul că această transfigurare a trupului înseamnă, pe de o parte, eliberare de cugetul trupesc, iar pe de alta, simţirea acestui trup asemenea celui al unui prunc. În răstimpul rugăciunii, chiar şi trupul dobândeşte o subţirime. Devine deosebit de uşor şi gingaş asemenea trupului unui prunc nou-născut.

Această naştere din nou este legată de dragoste, de adevărata iubire faţă de Dumnezeu şi de oameni. Firește, când vorbim despre dragoste, nu avem în vedere idolul ce ia locul celei adevărate, ci despre acel rod al curăţiei inimii. Omul îl iubeşte, atunci, pe Dumnezeu, întrucât pentru el Dumnezeu nu este o valoare sau o persoană din trecutul istoriei, ci Dumnezeul Cel Viu. Relaţia cu El este una personală şi ea îi dăruieşte, totodată, cunoaşterea lui Dumnezeu.

Sfântul Grigorie Palama, vorbind despre întreita alcătuire a sufletului, spune că în ceea ce priveşte îndreptarea acestuia către Dumnezeu, se face distincţia între: minte (nous), dragoste (eros) şi cunoaştere (gno-sis). Când lucrarea ei este, desigur, după fire şi mai presus de fire, mintea curată dobândeşte, adică, dragostea de Dumnezeu, iar aceasta aduce cu sine cunoaşterea Sa adevărată şi personală.

Dobândind dragostea de Dumnezeu, omul îi îmbrăţişează în iubirea sa şi pe semenii săi. Iubirea aceasta nu este, însă, una omenească şi altruistă, ci una izvorâtă din şi prin harul lui Dumnezeu. De vreme ce omul îl iubeşte pe Dumnezeu, iubeşte şi ceea ce îi este iubit lui Dumnezeu. De altfel, persoana nu cunoaşte singurătate. Persoana, care este rodul naşterii din nou, trăieşte o împreună-perihoreză ipostatică cu ceilalţi. Omul vieţuieşte ipostatic, simte comu-niunea cu semenii şi trăieşte drama lor, intră în ipostasul celorlalţi. Atunci ia naştere rugăciunea pentru toată lumea şi putem spune că omul trăieşte într-o oarecare măsură agonia şi rugăciunea lui Hristos din grădina Ghethsimani. Inima îi este deosebit de simţitoare şi în lumina acestei sensibilităţi duhovniceşti înţelege

problemele mai însemnate ale celorlalţi, de îndată ce îi vede şi se roagă pentru ei. Poate cunoaşte chiar şi gândurile pe care aceştia le au într-un anumit moment.

În acest fel, omul dobândeşte harisma străvederii. Nu este, însă, lipsit de suferinţă. Suferă atât de mult pentru ceilalţi şi pentru întreaga zidire, chiar şi pentru animale, încât toate puterile sufletului şi ale trupului său se unesc în rugăciunea pentru ceilalţi. Atunci aceştia se vindecă cu adevărat, se tămăduiesc. Şi desigur, inima celui care se roagă are vestire de ajutorul pe care îl primeşte celălalt. Trebuie să adăugăm faptul că, pe cât sporeşte această rugăciune pentru ceilalţi, pe atât şi omul are putinţa de a simţi cercetarea lui Dumnezeu ca Lumină. Este grăitor faptul că celor care s-au învrednicit de această harismă a rugăciunii pentru ceilalţi li s-a dat marele dar al vederii lui Dumnezeu. Aceasta întrucât există, într-adevăr, o strânsă legătură între Ghethsimani şi Cruce, între Patimă şi înviere.

Chiar şi numai din cele spuse până acum se poate vedea caracterul social al rugăciunii. Noi credem de obicei că lucrarea socială constă într-o ajutorare exterioară a oamenilor. Fără să judecăm lucrurile la modul absolut, spunem că odată cu aflarea minţii, cu pogorârea sa în inimă şi cu începutul lucrării rugăciunii pentru sine şi pentru întreaga lume, omul devine prin excelenţă sociabil. De altfel, el însuşi îşi află tămăduirea iar apoi, odată tămăduit, îi poate vindeca şi pe ceilalţi. Iese atunci de sub cumplita tiranie a iubirii de sine şi dobândeşte adevărata iubire de Dumnezeu şi de oameni.

În inima în care se lucrează de la sine rugăciunea neîncetată izvorăsc înţelesuri duhovniceşti, iar aceste înţelesuri sunt, desigur, dezbarate de închipuire. Omul devine sălaş şi izvor al teologiei. Dobândeşte o minte teologică, de vreme ce teologia nu înseamnă tâlcuirea învăţăturii Sfintei Scripturi şi a Părinţilor prin prisma raţiunii, ci este rodul unei minţi curate care înţelege ceea ce pentru alţii este de necuprins şi de nepătruns. Omul devine teolog şi, totodată, un „organism viu". Iar astfel ajunge să poată dezvolta, la rândul său, un punct din învăţătura Sfinţilor Părinţi şi devine purtător al Tradiţiei, sporind-o încă mai mult şi îmbogăţind istoria Bisericii. Spun aceasta deoarece unii susţin că Sfântul Grigorie Palama a dezvoltat teologia isihastă.

A făcut, desigur, aceasta, însă nu prin prisma cugetării şi raţiunii sale, ci având o minte teologică, a dezvoltat experienţa pe care el însuşi o dobândise, de altfel, aceeaşi cu cea întâlnită în vieţile sfinţilor. După cum un medic cu o pregătire temeinică cunoaşte îndată, văzând schimbarea în exterior a trupului, ceea ce se petrece înlăuntrul lui, tot astfel şi Sfântul Grigorie Palama înţelegea din cuvântul unui sfânt, experienţa lui plină de sfinţenie, ca unul ce deţinea el însuşi aceeaşi

experienţă. Aceasta se petrece cu orice om a cărui minte este luminată. La nevoie, unul ca acesta ar putea ţine piept cu izbândă unei noi erezii ce ar aduce vătămare mădularelor Bisericii.

De aceea Sfântul Simeon evlaviosul spunea: „Dobândeşte-L pe Dumnezeu şi nu vei mai avea nevoie de cărţi."

Îndeletnicindu-se cu studiul Sfintei Scripturi, omul care a dobândit rugăciunea minţii vede, totodată, înţelesurile ce rămân ascunse celorlalţi. De aceea, singura metodă pertinentă, „ştiinţifică" de înţelegere a Sfintei Scripturi este cea mijlocită de tâlcuirea sfinţilor. Lectura Sfintei Scripturi îl mişcă adânc pe cel ce lucrează rugăciunea. Citirea unui cuvânt îi poate aduce un plâns îndelungat. Vede în lumina harului Duhului Sfânt raţiunile făpturilor, adică lucrarea proniatoare şi chivernisitoare a lui Dumnezeu în întreaga zidire. Devine simţitor faţă de toate. Desigur, nu asemenea omului care le vede sentimental, ci ca un proroc care trăieşte în harul lui Dumnezeu. Iar această cunoaştere este, firește, început al contemplării, ce ajunge până la vederea slavei Sfintei Treimi în firea omenească a Cuvântului.

Atunci putem spune că omul trăieşte începutul învierii sale.

Toate acestea arată că adevărata dispoziţie sociabilă a omului trece în chip necesar prin rugăciunea minţii în inimă şi nu poate fi concepută în afara ei. De asemenea, arată faptul că rugăciunea minţii este strâns legată de naşterea din nou a omului şi de calea pe care acesta o are de străbătut pentru a ajunge la mântuire. De aceea, rugăciunea minţii nu este doar o lucrare a monahilor, ci a tuturor celor care vor şi se ostenesc să se mântuiască.

Ierotheos, mitropolit al Nafpaktosului
Articol din cartea „Vremea lucrării", Editura Sophia

Arhiepiscopul Antonie de Golânsk şi Mihailovsc - Cum să fie mintea lucrătoare?

Cum şi în ce chip să fie mintea lucrătoare?

Aşa precum zic Sfinţii Părinţi, adică mintea să se păzească deasupra inimii, privind în inimă, nimic gândind sau cugetând, ci numai pe singure cuvintele rugăciunii lucrându-le şi zicându-le, adică: „Doamne Iisuse Hristoase Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă”, astfel încât să se acopere mintea întru adâncul inimii, iar nu în partea poftitoare. Că singură lucrarea cea neînşelată a celor ce au început de curând la rugăciune este: în inimă a începe cu mintea şi în inimă cu mintea a o săvârşi.

Deci mult meşteşugăreţul, zavistnicul şi vicleanul diavol se sileşte în tot chipul să-i înşele pe cei ce au început să se roage, mai ales prin acestea două viclenii: prin năluciri să-i răpească şi prin partea poftirii să-i facă să curvească cu el. Pe cei mijlocii şi pe cei desăvârşiţi, prin neascultare să-i arunce în prăpastia părerii şi a mândriei. Drept aceea, pentru ca să nu te înşeli, ţine foarte tare ascultarea şi smerenia. Şi nu numai că nu te vei înşela, ci încă şi pe toate măiestriile şi mrejele vrăjmaşului le vei sfărâma.

Deci când vei simţi dureri sau mişcare sau fierbinţeală de-a dreapta sau în piept sau sub piept, sub inimă, la cap, în frunte, între ochi, la urechi, la mână, la spate sau la picior, nici la una dintre acestea să nu gândeşti. Ci numai la singure cuvintele rugăciunii să privească mintea ta, deasupra inimii, unde ţi-am arătat, după cum zice Sfântul Diadoh: „cu cât se lucrează poruncile, (pe atât) şi darul se înmulţeşte”.

(Arhiepiscopul Antonie de Golânsk şi Mihailovsc, Calea rugăciunii lăuntrice, Manualul isihiei, Editura Bunavestire, Galaţi, 2003, p. 79)

Ieromonah Sava Aghioritul - Ascultarea: smerenia pusă în practică

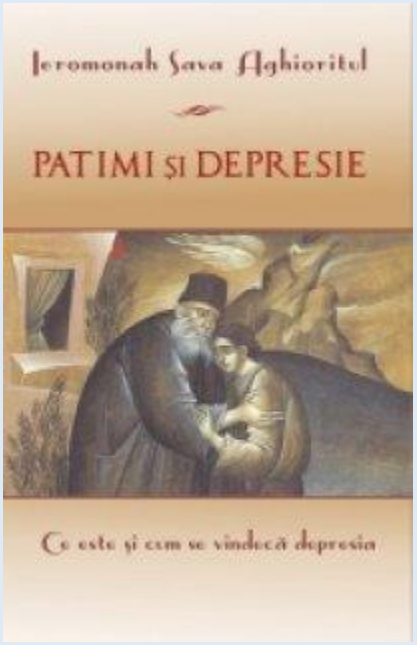

Ca să plece îngâmfarea, este necesară ascultarea faţă de îndrumătorul duhovnicesc.

Sfântul Diadoh al Foticeii ne învaţă că ascultarea a fost recunoscută ca cea dintâi dintre virtuţile fundamentale, pentru că alungă îngâmfarea (adică părerea cea mare pe care o are cineva despre sine) şi naşte înlăuntrul nostru smerenia. De aceea şi celor care o primesc cu mulţumire se face poarta care conduce spre iubirea lui Dumnezeu. Adam a nesocotit ascultarea şi s-a prăvălit în abisul tartarului. Domnul a iubit ascultarea şi, rânduind mântuirea noastră, S-a făcut om şi a ascultat de Părintele Său până la moarte - şi aceasta în timp ce nu era deloc mai prejos decât Acela - ca să piardă păcatul neascultării omenirii prin ascultarea Sa, şi să readucă la viaţă fericită şi veşnică pe cei care vor trăi în ascultare.

Prin urmare, întâi de toate, de această virtute trebuie să se îngrijească cei care vor să se războiască cu îngâmfarea diavolească. Şi această virtute, cu timpul, ne va arăta în chip negreşit toate căile virtuţilor.

Egoismul, opusul smereniei, apare prin faptul că omul care este stăpânit de ea nu vrea să se lepede de voinţa sa, nu primeşte poruncile, îndreptările, nu face ascultare. Are o părere mare, profundă despre sine şi pentru aceasta nu leapădă uşor ideile şi poftele lui.

Bătrânul Porfirie învaţă: „Vedem la aceşti depresivi şi la toţi cei care au înlăuntrul lor tendinţa de a se răzvrăti şi de a se chinui, că atunci când le spui ceva ca să le tai voia, sar asupra ta, reacţionează, înţelegeţi?"

Cei care sunt stăpâniţi de depresie şi răzvrătire au egoism şi se pornesc împotriva celui care le stă împotrivă.

Cel care nu-şi taie voia prin ascultare, ci face ceea ce doreşte, acesta trăieşte înlăuntrul duhului rău şi se chinuieşte.

Bătrânul îi spunea unui asemenea împlinitor al voii proprii, un ucenic nesupus, care suferea şi de depresie: „Faci doar ceea ce vrei şi în acest fel ţi s-a învârtoşat voia, şi de aceea trăieşti într-un duh rău şi te chinuieşti". Când omul îşi face voia sa, intră sub stăpânirea celui viclean şi se chinuieşte. Ascultarea izbăveşte pe om de stăpânirea duhului viclean.

Omul depresiv are un egoism care apare din voia puternică pe care o are. Cel smerit (cel vindecat) nu mai are propria sa voie, ci se străduieşte totdeauna să împlinească voia lui Dumnezeu. Niciodată nu se necăjeşte şi nici nu se chinuieşte, pentru că are ascultarea, care este smerenia lucrătoare. Mereu, prin viaţa lui împlineşte cererile cuprinse în Rugăciunea Domnească, îndeosebi pe cea care spune: „Facă-se voia Ta!"

Părintele Porfirie cel înţelept spunea unui fiu duhovnicesc: „Când eram călugăr cam de vârsta ta, am fost înştiinţat că într-o chilie trăia un bătrân ciudat. Orice ucenic mergea să-l slujească, nu răbda posomoreala şi capriciile lui, şi în două-trei zile îl părăsea şi pleca. Aceasta s-a întâmplat multă vreme, în cele din urmă, n-a mai vrut nimeni să meargă să-l slujească şi atunci am hotărât să mă duc eu. Am făcut intenţia mea cunoscută celorlalţi călugări, şi aceia au încercat să mă împiedice.

- Să nu îndrăzneşti, mi-au zis, pentru că vei da de greş şi vei deznădăjdui, eşti foarte tânăr şi nu este bine să-ţi începi viaţa monahală cu o asemenea experienţă! Au încercat atâţia călugări cu răbdare şi bunătate nemaiîntâlnită şi au eşuat, şi vei reuşi tu să slujeşti acelui bătrân ciudat? Să nu încerci! Te vei supune unei chinuiri fără rost, care nu se va deosebi cu nimic de chinul nostru, de vreme ce vei sluji în zadar. Însă au încercat să mă convingă fără folos. Deci le-am zis: «Mă voi duce, chiar dacă nu voi reuşi nimic!»

Într-adevăr, fără să pierd vremea, am pornit spre chilia în care locuia bătrânul. Am bătut în poartă şi mi-a spus să intru. I-am dat bineţe şi în acelaşi timp m-am plecat, bătându-i metanie: «Binecuvântează, părinte!»

- Ce cauţi aici?

- Uite, am aflat că eşti singur şi neputincios şi am venit să te slujesc.

- Să te întorci de unde ai venit! Pleacă deîndată!

Zicând aceasta, mi-a arătat fereastra, adică să plec pe fereastră şi nu pe poartă. Şi eu, ca întotdeauna, am făcut ascultare deplină. Am ieşit pe fereastră. Aceasta înseamnă ascultarea".

Ascultarea este smerenia lucrătoare. Smerenia şi ascultarea atrag harul dumnezeiesc, care îl vindecă pe om, îl izbăveşte de toate patimile şi de depresie.

Acelaşi fiu duhovnicesc al Bătrânului consemnează: „Adevărul este că Părintele stăruia mult asupra ascultării şi o socotea îndatorirea şi în acelaşi timp obligaţia oricărui fiu duhovnicesc".

El însuşi, voind să arate cât de însemnată era pentru el ascultarea, consemnează în a sa epistolă-testament, pe care ne-a lăsat-o nouă, tuturor, următoarele: „Am plecat de la părinţii mei pe ascuns şi am venit la Kavsocalivia, în Sfântul Munte şi am fost ucenic la doi Bătrâni fraţi de sânge: Pantelimon şi Ioanichie. S-a întâmplat să fie foarte evlavioşi şi virtuoşi şi i-am iubit foarte mult. De aceea, prin rugăciunile lor, am făcut adâncă ascultare. Aceasta m-a ajutat foarte mult, am simţit şi marea iubire faţă de Dumnezeu şi m-am bucurat de foarte multe bunătăţi". Ascultarea adevărată face viaţa lipsită de tristeţe, de griji, plină de desfătare şi de bucurie.

Avva Moise îi spunea unui frate: „Vino, frate, spre adevărata ascultare, acolo unde există smerenie, acolo unde există putere, acolo unde există, bucurie, acolo unde există îndelungă-răbdare, acolo unde există iubire de fraţi, acolo unde există cucernicie, acolo unde există iubire. Pentru că cel care face ascultare curată, a împlinit toate poruncile lui Dumnezeu".

Marius Matei - Miza Sfântului Diadoh

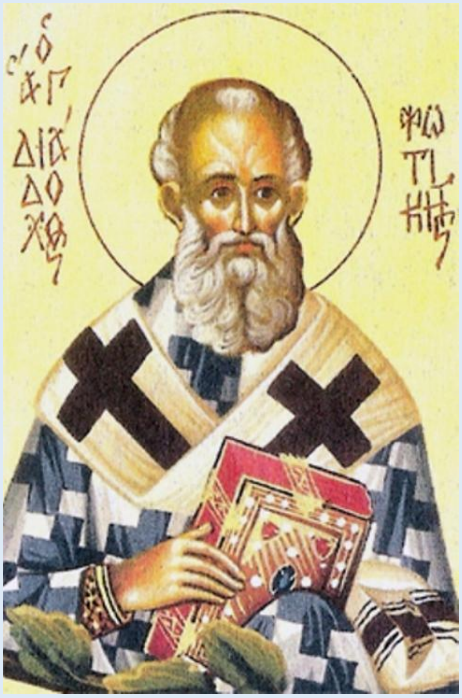

Sfântul Diadoh al Foticeii, scriitor filocalic de secol V. Marele ascet consideră că scopul vieţii noastre este unirea cu Dumnezeu prin iubire. Botezul nu înseamnă sfârşitul luptei duhovniceşti. Ci abia debutul unui lung şir de confruntări. Abia după ce înaintăm puţin în viaţa duhovnicească începem să simţim lucrarea harului. Ideea este să renunţăm prematur, să nu fim nici laşi, nici fricoşi. Harul nu se ascunde de noi, doar că nu poate fi simţit câtă vreme nu am scăpat de patimi. Hotărârea de a Îl iubi pe Dumnezeu trebuie să fie extrem de categorică. Abia ulterior vin binecuvântările. Aceasta este teologia de pateric a Sfântului Diadoh, atât de actuală.

Numai harul şi nimic altceva înlătură zbârcitura păcatului.

Suntem invitaţi să gustăm din dulceaţa Sfântului Duh. Nu stăm indiferenţi, ne implicăm în viaţa Bisericii, pentru a trăi în Hristos. Credinţa autentică este cel mai adecvat mod de a combate ereziile. Cea mai mare depărtare de Adevăr o reprezintă negarea păcatului. Această minciună are consecinţe nefaste, pentru că desenează confuzie pe câmpul de luptă duhovnicească.

Păcatul nu este un duşman imaginar, ci obstacolul din calea fericirii şi a veşniciei.

Noi dorim dragostea lui Dumnezeu, aşa cum fiecare copil tânjeşte după iubirea părinţilor. Nu negăm realitatea proniei, ci ne bucurăm zilnic de harul primit gratuit, zi de zi. Fără curăţirea de patimile trupeşti, nu putem discuta despre altceva. Fără despătimire, nu există îndumnezeire.

Cine vrea să fie cu Iisus înviat, trebuie să sufere cu Iisus şi pe Cruce.

Viaţa duhovnicească începe cu frica de Dumnezeu, consideră marele ascet. Indiferenţa religioasă este un blocaj sufletesc vindecabil. Ne putem reveni. Putem scăpa de nonşalanţă şi egoism. Prin acceptarea Crucii, putem accede către înviere. E nevoie de multă credinţă. Înaintea dragostei, este frica. Treptat, frica se transformă în dragoste. Sigur, termenii nu trebuie raportaţi la relaţiile umane. Între Dumnezeu şi noi este o dragoste („hesed") pe care nici un cuvânt nu o poate cuprinde. Un nepăsător va prefera patimile, câtă vreme un vigilent le va ocoli, se va duela cu ele şi le va birui, prin puterea lui Iisus. Noi trebuie să îndeplinim cu evlavie poruncile, iar Poruncitorul ne va răsplăti.

Singurul medicament este dragostea, iar manifestarea dragostei divine către noi este Euharistia.

Doar Euharistia este leacul nemurii, antidotul morţii. Este expresia fierbinte a dorinţei de salvare. Este linişte şi veşnicie. Nu putem dobândi veşnicia altfel. Pregătindu-ne pentru Euharistie, ne înfrânăm. Postim de rele, priveghem, participăm la Liturghie, centrul vieţii noastre. Dumnezeu este pe primul loc în viaţa noastră. Dacă nu este pe primul loc, nu mai este deloc. Noul mod de viaţă este explicat de marele ascet prin expresia „curăţirea minţii" de către Duhul Sfânt. Depinde doar care sunt priorităţile noastre. Pentru ce avem timp. Cum câştigăm banii şi cum îi cheltuim. Cât ne pasă de alţii. Dar, mai ales, cât ne pregătim pentru propria moarte.

Miza este să nu deznădăjduim niciodată.Cu ochii ţintă spre Iisus, mergem prin mijlocul morţii. Împreună cu Iisus, viaţa devine o trăire.

Protos. lect. dr. Vasile Bîrzu - Mărturii patristice despre viaţa şi opera Sfântului Diadoh al Foticeei

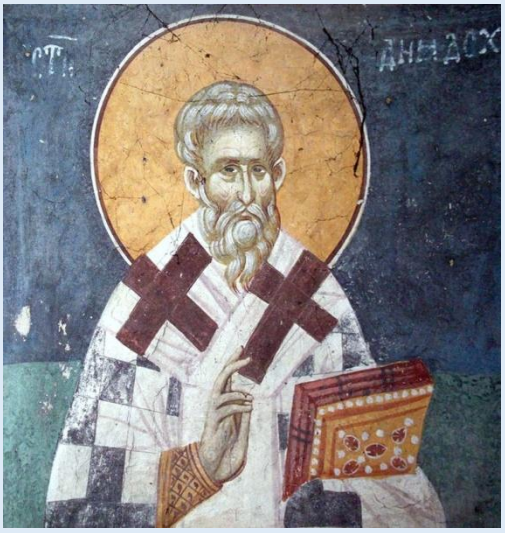

Protos. dr. Vasile Bîrzu, lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă Andrei Şaguna, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. E-mail: perevasile@yahoo.fr

Rezumat: Studiul prezintă o scurtă sinteză a principalelor referiri la viaţa şi lucrarea duhovnicescului şi filocalicului Părinte al Bisericii, Sfântul Diadoh al Foticeei, evaluând percepţia lor de către unii cercetători ca influenţat de mesalianism. Astfel, se subliniază afinitatea şi strânsa legătură dintre lucrarea şi tematica spirituală a Sfântului Diadoh, şi diferite alte lucrări şi dispute spirituale ale epocii sale, şi doar puţine detalii biografice şi istorice permit considerarea lui ca succesor al sintezei tradiţiei spiritualităţii creştine care s-a dezvoltat acum.

Cuvinte-cheie: Diadoh al Foticeei, mesalianism, tradiţie bisericească

Încercăm, în cele ce urmează, să reconstituim, din datele păstrate în izvoarele istorice şi patristice, dar şi din analiza contextual-doctrinară a operei sale, viaţa şi ataşarea doctrinară a operei Sfântului Diadoh al Foticeei, aducând, astfel, mărturii în plus privind nevalabilitatea încadrării scolastice - ca sinteză dintre mistica macariană şi cea evagriană şi ca rezumat strâns şi deliberat al Omiliilor Pseudo-Macariene - a operei sale de către critica patristică a secolului trecut, prin reprezentanţii ei de seamă, Friedrich Dor [1] şi Herman Dorries [2].

[1] *Fr. Dörr - Diadochus von Photike und die Messalianer Ein Kampf zwischen währer und falscher Mystik im fünften Jahrhundert, Freiburg im Breisgau, 1937, p. 17.*

Există informaţii ce arată legătura strânsă dintre disputele epocii în care a fost scrisă opera Sfântului Diadoh, dar mai există încă şi alte date ce confirmă prezenţa uniformă a problematicii comuniunii harice şi a vederii lui Dumnezeu în epocă în spaţiul mediteranean, precum şi cazuri de alte opere ale altor Sfinţi Părinţi (decât Pseudo-Macarie), filosofi sau scriitori ce se constituie, prin tematica lor înrudită cea a Centuriei gnostice a Sfântului Diadoh, ca un precedent argumentând perceperea mai distanţată de corpusul Pseudo-Macarian al răspunsurilor sau îndreptărilor aduse de Sfântul Diadoh doctrinei messaliene.

Înrudirea operei Sfântului Diadoh cu cea a altor scriitori spirituali

Există asemănări şi paralele tematice între Diadoh şi filosoful stoic Epictet nu numai în ceea ce priveşte stilul literar, aşa cum este arătat de către E. des Pla- ces [3] , dar este de asemenea posibil să se afirme că Sfântul Diadoh împrumută de la Epictet cu aceeaşi naturaleţe ca şi de la Pseudo-Macarie, imagini, metafore, comparaţii sau teme comune tuturor discursurilor de filosofie morală din epocă, şi că le transpune în capitolele sale teologice [4].

Scriitorul bisericesc Origen, în scrierile sale Contra lui Celsus, Despre Principii şi Convorbiri cu Heraclide, afirmând pentru prima dată doctrina despre sim-ţământul dumnezeiesc, foloseşte expresii şi imagini similare celor regăsite şi la Sfântul Diadoh al Foticeei, fapt ce ne permite să-l privim pe Sfântul Diadoh ca inspirându-se şi, direct, din Origen, iar nu doar din Omiliile pseudo-macariene.

În Despre Principii Origen afirmă aceeaşi concepţie vetero-testamentară despre divinitate repetată şi de Sfântul Diadoh: „Dumnezeul nostru e foc mistuitor”, explicând la fel ca Sfântul Diadoh că „Dumnezeu mistuie gândurile rele ale cugetului, faptele de ruşine, poftele păcătoase...”[5]

---

[2] *H. Dörries, Diadochus und Symeon: Das Verhältnis der κεφάλαια γνωστικά zum Messalianismus, în Wort und Stunde I, Göttingen, 1966, p. 396-399.*

[3] *Edouard des Places, Introduction, S. Ch. 5, p. 60.*

[4] *Există numeroase exemple elocvente asupra liberei utilizări şi dezvoltări de către Diadoh a unor teme şi expresii originare la Epictet, ca de exemplu: necesitatea păstrării tăcerii interioare M 90 < KG 70; distincţia între tribunalul judecătorilor şi tribunalul dreptăţii M 109 < KG 63, 64; comparaţia sufletului cu un bazin plin de apă M 183 < KG 22, 26; recomandarea de a evita băile şi locurile publice M 202 - 206 < KG 52; etc. cf. Les Maximes d'Epictète, philosophe stoïcien, traduites par Dacier, Paris 1865.*

[5] *Deut. 4, 24, cf. KG 28.*

Exegeza origenistă întemeiată în citatul din Psalmul 35, 9: „Întru lumina Ta vom vedea lumină” îl inspiră, probabil, pe Sfântul Diadoh atunci când defineşte contemplările dumnezeieşti ale sufletului drept „vederi în văzduh de lumină ale lucrărilor luminii” [6]. În Despre Principii, I, 1, IX, tâlcuind fericirea a şasea, Mt 5, 8, Origen traduce şi defineşte „simţământul dumnezeiesc” drept „cunoaştere de Dumnezeu”, aceasta realizându-se printr-o „lucrare a inimii curate ce are putere înţelegătoare” [7]. El defineşte „cugetul trupesc” la fel cum îl va defini şi Sfântul Diadoh, în acelaşi context al existenţei a două suflete în om, unul ceresc sau divin şi altul trupesc sau inferior [8].

Definirea de către Sfântul Diadoh a vederii lui Dumnezeu ca strălucire a luminii firii divine în Fiul întrupat, ca strălucire a frumuseţii divine realizată în-totdeauna prin voinţa lui Dumnezeu ce manifestă slava divină, iar nu prin însăşi natura divină [9], definire similară celei a Sfântului Irineu al Lyonului din Adversus Haereses, arată înrudirea concepţiei Sfântului Diadoh cu cea a acestuia şi confirmă afinitatea Sfântului Diadoh la spaţiul cultural teologic apusean [10] .

În Solilocviile sale, scrise la anul 387, Fericitul Augustin dezbate aceeaşi problemă a posibilităţii cunoaşterii lui Dumnezeu prin simţurile duhovniceşti şi raţiune,

---

[6] *Despre Principii I, 1, I, PSB 8, p. 45, cf. KG 75, ed. rom. p. 451; „văzând cele ale lumii într-un aer de lumină” [cf. Ps. 35, 9].*

[7] *Cf. KG 28, 30: simţirea minţii constă în gustarea precisă a realităţilor distincte din lumea nevăzută, 88, În Despre Principii, IV, 4, X, p. 312, explicând citatul din Pilde 2, 5, „vei dobândi cunoaşterea de Dumnezeu”, Origen afirmă că „realităţile duhovniceşti nu le gustăm cu simţurile trupeşti, ci cu un alt simţ, numit dumnezeiesc. Cu acest simţ trebuie să contemplăm şi noi fiinţele cugetătoare... şi cu el să ascultăm ce zicem şi să cugetăm ce scriem. Căci fiinţa dumnezeiască ştie chiar şi ce meditäm noi în tăcere înlăuntrul nostru”.*

[8] *Despre Principii III, 4, II, cf. KG 42, 88, p. 462. În Convorbiri cu Heraclide, Origen dezvoltă doctrina despre omul lăuntric şi simţurile spirituale ale acestuia folosind, între altele şi expresii din Ps. 33, 8 şi 1 Pt 2, 3, regăsite şi la Sfântul Diadoh KG 30; găsim aceeaşi concepţie harică, energetică despre „simţul dumnezeiesc” care simte, atunci când există, puterea divină tămăduitoare şi mângâietoare, pre¬cum şi despre „oasele” sufletului referindu-se prin ele, la fel ca şi Sfântul Diadoh, la structura sau fiinţa profundă a omului ce rezidă în „armonia sufletului şi statornicia cugetului” p. 339, cf. şi K. Rahner, Le debut d’une doctrine des cinq sens spirituels chez Origene, RAM p. 113-145.*

[9] *Frumuseţea lui Dumnezeu e fără formă şi nu se cunoaşte decât în manifestarea slavei divine, fiind însăşi virtutea lui Dumnezeu ce se comunică rugătorului contemplativ, aşa cum învaţă tradiţia isihastă pe care Sfântul Diadoh o anticipă cu aproape un mileniu, doar atunci când voieşte Dumnezeu: Vedere, 15 (173, 9-10), cf. şi 19, 20 (175, 6-10): .. .KaAAog 2eou f| 8o£a eari Jfg ouaiag xou 2eou.*

[10] *AdeversusHaereses IV, 20, 5; PG. 7, col. 1035: „de la el însuşi, omul nu-l vede pe Dumnezeu, însă Dumnezeu, fiindcă vrea aceasta, se face văzut de oameni, şi anume de aceia pe care îi vrea El, când vrea El şi cum vrea El.” Definirile asemănătoare, centrând în voinţa divină posibilitatea vederii lui Dumnezeu, se întâlnesc de asemenea şi la Sfântul Epifanie al Salaminei şi la Sfântul Grigorie de Nyssa, aşa cum vom vedea mai jos.*

enunţând formule a căror similaritate cu cele ale Sfântului Diadoh, confirmă încă o dată preocuparea comună a epocii în această privinţă.

O analiză mai atentă a operelor celor doi autori ne permite perceperea primului cap al Centuriei Sfântului Diadoh ca posibilă rezumare a capitolelor al 6-lea şi al 7-lea din cartea I a Solilocviilor augustiniene, presupunând deci o influenţă din partea operei Fericitului Augustin asupra Sfântului Diadoh, fapt posibil să se fi întâmplat dacă ne gândim şi la dependenţa jurisdicţională a provinciei Epirului vechi, unde a activat Sfântul Diadoh, de scaunul Romei. Deşi putându-se revendica din rădăcina platoniciană şi stoică comună, ce identifică virtutea cu raţiunea dreaptă şi desăvârşită, raportarea de către ambii autori a împlinirii acesteia în viaţa duhovnicească la cele trei virtuţi cardinale creştine: credinţa, nădejdea şi dragostea, face posibilă existenţa unei influenţe a operei Fericitului Augustin asupra Sfântului Diadoh şi, oricum posibilitatea unei raportări mult mai largi a operei acestuia [11].
De asemenea, confirmând posibilitatea influenţei Fericitului Augustin asupra Sfântului Diadoh al Foticeei, sunt similarităţile tematice şi de expresii existente în capitolele cărţilor X şi XI din Confesiunile Fericitului Augustin şi Centuria gnostică a Sfântului Diadoh, în special tema memoriei ca sediu al prezenţei divine în om, la care se ajunge depăşind simţurile trupeşti şi ajungând „la largile câmpii şi spaţioasele [sale] palate..., unde sunt strânse comorile imaginilor şi gândurilor noastre” [12].

De aceea se poate conchide că similaritatea tematică, de expresii şi de limbaj între unele locuri din scrierile Sfântului Diadoh şi cele din operele unor Sfinţi Părinţi anteriori din care cu siguranţa s-a inspirat, confirmă încadrarea mai largă a operei diadohiene în cadrul aceluiaşi curent de precizare a tradiţiei mistagogice a Bisericii: „Atunci când omul, atingând nestricăciunea trupului, ajunge mai aproape de Dumnezeu, ne spune Sfântul Diadoh, aşa va fi văzut Dumnezeu de oameni, aşa

---

[11] *Scopul Solilocviilor este similar dezbaterii Vederii Sfântului Diadoh, „de a-L cunoaşte pe Dumnezeu şi ce anume este sufletul”, Aug. c. I, cap. 2, iar definirea raţiunii ca şi ochi al spiritului, a virtuţii perfecte, ca fiind raţiunea ce a ajuns la ţinta propusă, vederea lui Dumnezeu socotită ca „frumuseţea unică şi adevărată”, expresie oarecum regăsită şi la Sfântul Diadoh, atestă iarăşi cel puţin posibilitatea necircumscrierii stricte a operei Sfântului Diadoh nu doar la disputa messaliană. Fer. Augustin, Soliloquia, PL, vol. XXXII, col. 869-904; vezi de asemenea şi Paul Ludwig Landsberg, Les sens spirituels chezS. Augustin, în Dieu vivant, nr. 11, 1948, pp. 83-105.*

[12] *Fericitul Augustin, Confesiuni, X, 7; cf. de asemenea şi X, 5 şi X, 8-20 similară expresiilor „cămările amintirii” şi „jitniţele firii” regăsite şi la Sfântul Diadoh, precum şi distincţia şi analiza ce o face Fericitul Augustin (cartea XI, 6, 7) între Cuvântul lui Dumnezeu şi cuvintele omeneşti; cf. KG 7, 11.*

cum poate, la rândul său, şi omul să-l vadă pe Dumnezeu" («g Sdwrai BdAiv dv0pumog iSeiv 0eov), adică „într-o virtute a slavei lui Dumne-zeu" (ev âpsx^ So^pg) [13].

În capitolul 89 al Centuriei sale, Sfântul Diadoh, referindu-se la sinergia re-alizării de către om a asemănării cu Dumnezeu, găseşte limitele acesteia în ca-pacitatea redusă a omului de a primi această asemănare. El spune: „Iar când se va asemăna cu virtutea lui Dumnezeu (vorbesc de asemănare, cât e cu putinţă omului), atunci va purta şi asemănarea dragostei dumnezeieşti".

În ambele citate Sfântul Diadoh centrează posibilitatea omului de a-L „închi-pui", sau de a se asemăna cu Dumnezeu prin lucrarea minţii în contem-plaţie, în voinţa sau puterea omului de a face aceasta. Sfântul Epifanie al Salaminei, primul din tradiţia şi disputa antropomorfită, exprimă aceeaşi idee spunând tot în acelaşi mod paradoxal: „Dumnezeul nevăzut Se face văzut cum, când şi cui vrea El, atât cât poate îndura firea celor cărora li se arată"[14] , iar 10-15 ani mai târziu, Sfântul Grigorie de Nyssa, în Omilia la Praznicul Sfântului mucenic şi arhidiacon Ştefan, leagă la fel, folosind o expresie asemănătoare, posibilitatea contemplaţiei lui Dumnezeu şi îndumnezeirea de capacitatea redusă a omului: „Întrucât însă nu e cu putinţă să schiţeze vreo trăsătură a slavei Tatălui, atletul Ştefan privea raza Lui în chipul (eidos) în care s-a arătat oamenilor: căci în măsura în care e cu putinţă firii omeneşti (de a-L contempla pe Dumnezeu), El S-a arătat în acest chip"[15]. Similaritate de limbaj, (chip, formă, rază) pentru a descrie acelaşi scop al contemplaţiei, observată de oricine analizează atent operele acestor Părinţi duhovniceşti, confirmă continuitatea şi dezvoltarea dinamică a tradiţiei mistagogice a Bisericii.

În perioada 395-431, în scrierile sale duhovniceşti, Sfântul Nil Ascetul critică pe anumiţi monahi, uşor de identificat cu reprezentanţii messalienilor, care „fugind din mănăstiri, fiindcă nu vor să ţină pravila vieţii, se destrăbălează prin oraşe"[16] .

---

[13] *Vedere 13 (172, 25-26), 14 (172, 24-26 - 173, 1-2).*

[14] *Panarion 70, 7,6-9 (239).*

[15] *PG* 46, 713; de posibilă inspiraţie gregoriană la Sfântul Diadoh e de asemenea doctrina despre simţurile trupului ca ferestre ale sufletului, *Viaţa lui Moise, PSB* 29, p. 38, unde întâlnim expresia „simţirea trupească şi sufletească, spre care e îndemnată să se *rostogolească* firea omenească", cf. KG 41 (109, 1-2) ámwAíaOpaev, 88; *cf.* de asemenea *Despre rugăciunea Domnească,* cuv. V, p. 448: „Cine n-a cunoscut ce se spune prin ghicitura Scripturii: «Prin ferestre a intrat moartea» *(Ier.* 9, 21)? Căci Scriptura a numit ferestre simţurile prin care sufletul cade, alipindu-se de lucrurile care-i plac". cf. KG 57 (118, 5).

[16] *Sfântul Nil Ascetul, Cuvânt ascetic, cap. 8, FG I p. 194 (12-14), în FR I, ed. Harisma, Buc.*

Apartenenţa acestora la monahism şi tematica scrierilor Sfântului Nil îmbinând elemente de filosofie platonică şi aristotelică preluate prin filiera evagriană cu cele de vădită inspiraţie messaliană, arată sinteza activă ce avea loc în epocă tocmai pentru a integra în Biserică pe cei ce deviau în trăirea credinţei[17].

Prezenţa messalienilor în Asia Mică, în provincia Galatia, precum şi men-ţionarea, în cap. 21 din De voluntaria paupertate, de către Nil despre mani-festarea lor zgomotoasă la Constantinopol, alături de călugării achimiţi conduşi de Adelfie şi Alexandru Achimitul, ne sugerează atmosfera spirituală în care s-a putut forma şi a scris Sfântul Diadoh. Faptul că una din relatările Sfântului Nil despre aceşti călugări, anume că ei „cred că evlavia ar fi un prilej de agonisire de lucruri” [18], se aseamănă întru totul cu cea din Epistola [19] Sfântului Chiril al Alexandriei către Calosyrius, episcop de Arsinoe, despre unii călugări cu excese ascetice şi antropomorfice din Egipt, arată larga răspândire a acestora, a proble-maticii spirituale în curs de precizare pentru care erau asimilaţi şi etichetaţi ca messalieni şi, în cele din urmă, faptul că messalianismul era doar un caz particular al problemei de fond privind relaţia sufletului cu harul, iar o corectă înţelegere a scrierilor duhovniceşti ale perioadei, şi deci şi a operei diadohiene, trebuie să ţină cont de aceasta.

1993, p. 200.

[17] *Tema simţurilor duhovniceşti şi combaterea cerşetoriei călugărilor prin oraşe sunt notele anti-mesaliene ale scrierilor Sfântului Nil Ascetul regăsite în scrieri precum: Cuvânt ascetic, scris pe la anul 425, Migne PG 79, 720-809 Către Magna, diaconiţă din Ancyra, despre sărăcia de bună voie, scrisă pe la anul 427, Migne PG, 79, 967-1060.*

[18] *Sfântul Nil Ascetul, op. cit., cap. 7, FG I p. 193 (28-30), FR I, p. 199. Date despre acest conflict oferind posibilitatea unui raport cu istorisirea despre Adelfie şi messalieni ne sunt furnizate de scrierea De voluntaria paupertate şi de corespondenţa Sfântului Nil al Ancyrei, precum şi de Viaţa lui Alexandru Achimitul, care ne furnizează numeroase exemple de rechiziţii forţate în favoarea săracilor şi a monahilor ambulanţi, ce tulburau viaţa municipalităţilor bizantine. Vie d'Alexandre l'Acemete, ed. E. de Stoop, Patrología Orientalis 6, 5, Paris, 1911, & 24, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 48, 49, 50; cf. de asemenea Voobus, History of Asceticism in the Syrian Orient II (CSCO 1971) Louvain, 1960, 185-196.*

[19] *Epistola 82 a Sfântului Chiril, în PG 77, col. 376, cf şi Acta Conciliorum oecumenicorum 1.1.5, pp. 126. 29-31, ed. Ed. Schwartz, Collectio Palatina, 36, apud C. Stewart, op. cit. p. 48. Sfântul Chiril relatează în scrisoarea către Calosyrius, episcop de Arsinoe, despre unii călugări din regiunea Calamon, la S-V de Arsinoe, în Egipt, ale căror practici ascetice şi spirituale erau greşite, unele dintre ele asemănându-se întrucâtva cu cele messaliene: concepţii antropomorfice, zel deosebit în asceză, revendicarea stării de nepătimire (amaOeia) atinsă doar prin rugăciune fără a lucra, contestarea sfinţeniei pâinii euharistice a doua zi de la consacrare. Această mărturie atestă larga răspândire a concepţiilor messaliene, perceperea messalienilor ca membri ai Bisericii şi eforturile ce se făceau în epocă spre a fi încadraţi deplin în Biserică.*

Din spaţiul oriental de unde venea Rufin Sirianul, din Palestina de astă dată, e relatată tot în corespondenţa Sfântului Chiril al Alexandriei, prezenţa, pe la 431-437, a unui grup de monahi cu concepţii antropomorfite asemănătoare celor combătute de Sfântul Diadoh în Vederea sa şi, de asemenea, cu concepţii apropiate de ale messalienilor în privinţa stării de nepătimire, apatheia [20].

Prezenţa maniheilor la Roma în iarna anului 443-444, procesul [21] care li s-a intentat, precum şi scrisorile, predicile şi cuvântările [22] în care Papa Leon avertizează împotriva lor mărturisesc, împreună cu Constituţia împăratului Valentinian III din iunie 445 [23], despre criza maniheană petrecută în Roma la jumătatea veacului al V-lea, criză care relevă actualitatea perpetuă a proble-maticii modului lucrării harului în suflet, întreţinută de dualismul gnostic manihean căruia îi răspunde indirect şi Sfântul Diadoh. Acest maniheism (posibil cunoscut Sfântului Diadoh datorită apartenenţei sale jurisdicţionale de patriarhia Romei), alături de prezenţa pelagienilor de-a lungul celei de a doua jumătăţi a secolului al V-lea în Dalmaţia, învecinată Epirului [24], sugerează contextul spiritual marcat de materialism mistic şi raţionalism voluntarist căruia scrierile Sfântului Diadoh a răspuns. Iar la răspândirea acestuia au contribuit şi invaziile şi raidurile vandale în Africa, Epir şi Italia, antrenând dislocări ale populaţiilor cărora i-au căzut victimă şi Sfântul Diadoh.

---

[20] *Cyril of Alexandria, Selected Letters, Răspunsul 12, p. 178-179, la întrebarea cu vădită conotaţie messaliană dacă „încetarea desăvârşită a plăcerilor trupeşti poate fi atinsă în această viaţă?" Mai pe larg despre acest grup şi despre asemănarea sa cu messalienii în introducerea lui Lionel Wickham la scrisorile chiriliene, şi la Al. Golitzin, op. cit., p. 213-217.*

[21] *Cf. „Saint Leon le Grand et le Manicheism Romain", în Studia Patristica, vol. XI, pp. 203209, Croniconul lui Prosper de Aquitania, PL 27, col. 721 , cf. de as. Art. Manicheism, în D. Sp., tom. X, col. 201.*

[22] *Ep. 7, PL 54, 620-622, cf. Tractatus 16,4-5, CCL 138, p. 64-66, şi Sermo XV, XXIV, XXXIV, XLII, LXXVI, precum şi Epistola papei Leon către episcopul Turribius din 21 iulie 447, atestând continuitatea prezenţei maniheilor în Roma la jumătatea secolului V.*

[23] *Ep. 8, PL 54, 622A-624A. Prezenţa călugărilor din Siria în spaţiul apusean e confirmată şi în secolul al VI-lea, când la papa Grigorie a venit din Siria la Spolete un călugăr pe nume Isaac, care pretindea a nu face altceva ziua şi noaptea decât a se ruga. Papa Grigorie îi aduce elogii, în Dialogurile sale, chiar după cele aduse Sfântului Benedict de Nursia, închinându-se înaintea sfinţeniei lui. Adalbert de Vogue, Le monachisme en occident avant Saint Benoit, Vie Monastique 35, p. 22, 1998, Abbaye de Bellefontaine.*

[24] *Urmaşii papei Leon şi Papa Ghelasie scriau în jurul anului 490 împotriva pelagienilor prezenţi în Dalmaţia, admonestând episcopii din zonă, fiind menţionată înfăţişarea înaintea pontifului Romei a unui bătrân Seneca ce predica pelagianismul în Picenum. L Duchesne,* Histoire ancienne de l'Eglise, *tome III, Paris, 1911, p. 664-665.*

Existenţa între scoliile Scării Sfântului Ioan Scărarul a unei scolii pusă sub numele lui Isaia Pustnicul la treapta a 27-a a Scării, identică practic cu capitolul 57 din Centuria gnostică a Sfântului Diadoh, arată cel puţin receptarea de către tradiţia bizantină a Centuriei diadohiene în cadrul aceleiaşi spiritualităţi sinaitice din care a făcut parte atât Isaia Pustnicul, cât şi Sfântul Diadoh şi Ioan Scărarul. Dacă într-adevăr scolia la capul 27 al Scării sau KG 57 din Centuria Sfântului Diadoh aparţine lui Isaia Pustnicul ce a trăit pe la anul 370 în pustiul Egiptului, atunci, practic, am avea o dovadă a inspiraţiei Sfântului Diadoh nu doar din Omiliile lui Pseudo-Macarie Egipteanul, ci şi din scrierile lui Isaia Pustnicul, ucenicul [25] lui Macarie.

În acest caz ar avea dreptate Părintele Stăniloae când fixează scrierea Centuriei Sfântului Diadoh pe la începutul sec. al V-lea ca rezumare a spiritualităţii Omiliilor pseudo- macariene [26]. Însă potrivirea foarte clară a capitolului 57 al Centuriei diadohiene în text, susţinută de capitolele ce îl preced şi îl urmează, îndreptăţeşte opinia că totuşi fie copiştii, fie cei ce au alcătuit scoliile la Scară, au atribuit greşit în scolii „unui text necunoscut al Avvei Isaia" acest text (atribuit Sfântului Diadoh de întreaga tradiţie manuscrisă), potrivit lui Isaia Pustnicul doar prin faptul că tema „cetăţii virtuţilor străjere la poarta vieţuirii curate" e destul de des întâlnită la el [27], deşi atribuirea acestui text Sfântului Diadoh e întărită de identitatea completă şi de stilul viu şi colorat specific Sfântului Diadoh. Frecvenţa cu care se întâlnesc, de altfel, în opera cuviosului Isaia Pustnicul nenumărate teme comune atât Omiliilor pseudo-macariene, cât şi Sfântului Diadoh, confirmă ipoteza vehiculată tot mai mult actualmente, a unei lecturi sau înţelegeri a Sfântului Diadoh independente sau cel puţin mai distante de Omiliile pseudo-macariene, anume în contextul general al spiritualităţii secolelor IV-V, din care s-au inspirat şi aceşti autori. Oricum, se poate afirma cu siguranţă inspiraţia Sfântului Diadoh din spiritualitatea pustiului Egiptului pe baza unor similarităţi tematice şi de exprimare ce pot fi identificate în ambele surse [28].

---

[25] *Cuviosul Isaia Pustnicul a trăit, după cum ne relatează monahul Augustin în Prologul la prima ediţie (1911) a* Cuvintelor duhovniceşti, *pe la anul 370 în pustiurile Egiptului, fiind contemporan cu Sfântul Macarie Egipteanul şi, deci, contemporan cu Evagrie Ponticul (mort la 399). Faptul că Isaia Pustnicul i-a fost ucenic Sfântului Macarie Egipteanul se deduce şi din* Apophtegmata Patrum *M 26:* Patericul Egiptean, *p. 136, Ed. Alba Iulia, 1990.*

[26] *FR 5, Buc. 1995, p. 293.*

[27] *Cuv. 4, 7, 12;* FR *12, p. 58, 66; tema nepătimirii ca şi „cetate a virtuţilor" în suflet era, de altfel, destul de întâlnită în epocă, dezvoltând o adevărată doctrină eclesiologică prin* De civitate Dei *a Fericitului Augustin.*

[28] *A se observa prezenţa messalienilor în pustiul egiptean, cf. Avva Luchie 1, preocuparea comună la avva Daniel 9 şi la Marcu Ascetul despre identitatea patriarhului Melchisedec; de asemenea şi similaritatea dintre M 19: „Zis-a avva Macarie: de s-a făcut întru tine defăimarea*

Spre această concluzie ne îndreaptă şi atmosfera generală a epocii, orientată de Sfinţii Părinţi spre conciliere şi reintegrare a ereticilor în sânul Bisericii, efortul de aducere la Ortodoxie a comunităţilor monahale eustaţiene şi messaliene, de îndreptare a operelor duhovniceşti după care acestea se conduceau, efort atestat de Regulile Sfântului Vasile cel mare, de tratatele Despre învăţământul creştin şi Despre feciorie ale Sfântului Grigorie de Nyssa, şi de corpusul Omiliilor pseudo-macariene. Toate aceste opere relevă tocmai existenţa unui mediu spiri-tual în care ideile au avut o largă circulaţie, fiind întrebuinţate ca atare în scopul realizării unei sinteze a tendinţelor diverse în cadrul Tradiţiei [29].

Menţionarea de către Sfântul Grigorie de Nyssa a mesopotamienilor „care reînnoiesc printre noi harismele Bisericii primare", ca angajaţi prin zelul lor deosebit în slujba readucerii în Biserică a macedonienilor disidenţi, arată des-făşurarea concretă a acestui efort al epocii de îndreptare a spiritualităţii, iniţiat de afirmarea dogmei homoousianităţii de către Sinodul I Ecumenic [30].

Formându-se la şcoala pustiului şi în duhul tradiţiei capadociene, Sfântul Di-adoh a continuat această tradiţie ce iniţiase ea însăşi, dintru început, o sinteză între tradiţia biblică evreiască şi siriană şi cea elenă mai filosofică şi intelectuală. E tocmai sinteza dintre tradiţia protomonastică siriană (ai cărei exponenţi au fost şi mesalienii), plină de teme şi imagini ale misticii iudaice, şi tradiţia mona-hismului egiptean ce va face ca tot „ceea ce găsim la scriitorii din secolul al V-lea în continuare să fie o interpretare, în diferite proporţii, a diferitelor tradiţii din care

---

ca lauda şi sărăcia ca bogăţia şi lipsa ca îndestularea, nu vei muri..." cu definiţia a 4-a a Sfântului Diadoh (84, 8-9), precum şi similaritatea în ce priveşte sfătuirile de evitare a îmbăierilor publice: Avva Daniel 12 şi cap. 52 al Centuriei diadohiene.

[29] *A existat un proces general de îndreptare a tendinţelor deviante sectare şi eretice prezente în diferite părţi ale Bisericii, proces îndrumat de diferiţi episcopi sau conducători. Cercul de asceţi eustaţieni „caracterizat printr-o sensibilitate faţă de messalieni şi faţă de Omiliile pseudo-macariene" a acceptat reforma vasiliană a mănăstirilor în anii 364-370, doi dintre ei venind, aşa cum ne spune Sfântul Vasile, în ajutorul său pentru a întemeia Vasiliada. (Ep. 119, Saint Basile, Letters, trad. Y Courtonne [CUF, 3 vol.] Paris, Les Belles Lettres, 1957-1966). De altfel, Eustaţie al Sebastiei discuta liber cu Sfinţii Ierarhi Vasile şi Grigorie pentru a îndrepta spiritualitatea grupurilor de asceţi din Asia Mică (cf. Ep. 223, 5), existând posibilitatea, dată de citarea unor manuscrise de către istoricul Sozomen, ca „Asceticonul vasilian să fi fost compus de către Eustaţiu al Sebastiei". Cf. Vincent Desprez, Le Monachisme Primitif Ed. Bellefontaine, 1998, p. 329. Sfântul Vasile cel Mare formulează capitolele 21-84 despre păcat ale Regulilor sale Mici în contextul premessalian, distingându-se tocmai defectele doctrinare şi spirituale ale messalienilor: acedia sau paralizia spirituală datorată refuzului muncii fizice (Reg. 21, 80), precum şi problema omului ca şi colaborator al păcatului (Reg. 75). Vincent Desprez, idem, pp. 363, 364.*

[30] *În Omiliile XI, 11; XVIII, 12-22; XXIV, 3.*

fiecare autor individual s-a inspirat... ", anume cele 3 mari tradiţii: siriană, grecească (reprezentată eminamente la acest nivel prin operele lui Eva-grie ce se răspândesc atât în Siria, cât şi în Apus prin Ioan Cassian) şi latină-apuseană, care „au interacţionat între ele direct şi indirect şi adesea în manieră neaşteptată, pe baza rădăcinilor comune în mesajul Evangheliei" [31]. Iar spiritua-litatea Sfântului Diadoh, ce prelucrează cu instrumente evagriene expresii şi imagini ce se regăsesc doar în tradiţia biblică iudaică sau siriană (tema golirii de sine [msarrquta>kenosis>gimnos], a nunţii sufletului cu mirele Hristos [nimfa-gogia], a harismei teologiei ca bucurie a acestei nunţi, tema lucrării pământului inimii, etc.), şi precizează, atât faţă de mesalianismul răsăritean, cât şi faţă de pelagianismul apusean, coordonatele comuniunii harice şi ale vederii lui Dumnezeu, poate fi înţeleasă doar în contextul acestor tradiţii.

Plasarea vieţii Sfântului Marcu ascetul de către majoritatea cercetătorilor înainte de Sinodul de la Efes din 431 [32] şi faptul că tradiţia manuscrisă afirmă perceperea operelor lui în cadrul Corpusului pseudo-macarian [33] şi întotdeauna precedând scrierile Sfântului Diadoh, oferă un precedent clar privind larga circulaţie a ideilor messaliene în epocă în mediul monahal, din care s-a putut inspira şi Sfântul Diadoh.

Lipsa unei relaţii directe de filiaţie între Marcu Ascetul şi Pseudo Macarie-Simeon, dovedeşte nevalabilitatea celei imaginate de critica modernă între Sfântul Diadoh

---

[31] *M. Parmentier, Saint Gregory of Nyssa s Doctrine of the Holy Spirit, reproducere din Ekklesi-astikos Pharos, vol. 58 (1976), 59 (1977), şi 60 (1978), pp. 725, 726, arată căile prin care capadocienii şi Grigorie de Nyssa, în special, au putut lua contact cu spiritualitatea de factură biblică siriană, prin vizitele Sfântului Vasile cel mare şi ale sale (prin anii 381) în Siria, precum şi prin legăturile dintre eustaţieni şi messalieni.*

[32] *Sebastian Broock, The Syriac Fathers on Prayer and the Spiritual Life, Preface: Oriental Christianity, p. XXXIII.*

[33] *Principalele trei ipoteze privind perioada desfăşurării activităţii Sfântului Marcu Ascetul îl plasează undeva în Palestina sau Egipt, polemizând împotriva nestorianismului, cândva în perioada 380-431.* Cf *Jean Gribomont* Marc le Moine, *art. în D. Sp. tom. X , (1977), cols. 274-283, cu bibliografia aferentă. Kallistos Ware susţine o ipoteză mixtă între Dr. Chadwick şi Grillmeier, situând viaţa Sfântului Marcu ascetul între 430-535, ca avvă al unei comunităţi monastice aproape de Tars, opunându-se evagrianismului; oricum între cei doi a existat, conform ipotezelor, doar o diferenţă de câteva decenii a perioadelor când au trăit: p. XL-XLI; K. Ware,* Marc le Moine, Traités spirituels et théologiques, *Introduction, p. XV, col. Spiritualité orientale, nr. 41, 1985. Conţinutul doctrinar al tratatelor* Despre legea duhovnicească, Despre botez *şi* Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte *atestă participarea sa la corijarea ideilor messaliene ce se vehiculau în epocă, încadrarea sa în efortul general al epocii de a le îndrepta şi aduce în cadrele spiritualităţii ortodoxe.*

şi Pseudo Macarie-Symeon. Combaterea în cadrul disputei messaliene a „celor ce cred că se îndreptează din fapte”, temă specifică disputei pelagiene, relevă iarăşi perceperea ca înrudite în epocă a celor două dispute. Ceea ce a făcut ca ideile lor să fie preluate de majoritatea scriitorilor duhovniceşti în cadrul procesului general de corijare a lor ce a existat în epocă, a fost acel fundament mult mai profund, biblic şi apocaliptic, din care se inspiră monahismul în ansamblu şi Omiliile pseudo-macariene în mod particular. Deficienţa antropologică a doctrinei Sfântului Marcu ascetul ce concepe ca necesară şi pocăinţa pentru păcatul originar [34], neînţelegând dualismul moral al stării omului de după Botez ce moşteneşte încă infirmitatea sau dualitatea voinţei [35], îndreptăţeşte opinia că Marcu ascetul a fost, totuşi, anterior Sfântului Diadoh sau, oricum, nu a cunoscut opera Sfântului Diadoh.

Foarte probabil Sfântul Diadoh s-a putut inspira din Marcu ascetul, dovadă în acest sens fiind nenumăratele expresii şi puncte doctrinare comune [36] generate de acelaşi mediu confesional dominat de ideile messaliene. De asemenea, dezvoltarea de către Marcu ascetul, în aceste opere antimessaliene, a temei liturghiei minţii confirmă tendinţa generală, reliefată deja, de definire a spiri-tualităţii epocii prin polarizare în jurul idealului comuniunii şi vederii lui Dumnezeu prin interiorizarea liturghiei, tendinţă iniţiată de controversa antropomorfită.

Revenind la Evagrie şi Pseudo-Macarie, analiza operelor acestor autori relevă, prin înrudirile de expresii şi limbaj, continuitatea şi unitatea lor în cadrul aceleiaşi tradiţii, ce poate fi numită, aşa cum o face şi părintele Gabriel Bunge, „spiritualitatea din Kellia şi Sketis” [37].

Inspiraţia operei Sfântului Diadoh din Omiliile pseudo-macariene şi din Evagrie e indiscutabilă, mărturie în acest sens stând nenumăratele locuri comune ambilor autori. Însă, opera sa nu trebuie ataşată doar acestora, şi mai ales, aşa cum arată şi Marcus Plested într-un foarte bine orientat studiu [38], nu trebuie privită ca rezultatul „combinării eclectice a două tradiţii spirituale divergente”, orige-nismul evagrian

---

[34] *Critica teologică a stabilit asemănarea între operele De temperantia, PG 65 col. 1053-1069 şi Discursul 4 + discursul 8, între Deparadiso et lege spirituali şi Omilia 37, colecţia II, între Deparaene- si şi Omilia a 5-a a lui Macarie-Simeon şi între fragmentul PG. 65, col. 903-904 şi colecţia I, discursul 2, 1; Kallistos Ware, Ibidem.*

[35] *De poenitentia, PG 65, 981C.*

[36] *Idem, PG* 65, 981AB.

[37] *Kallistos Ware descrie, în general, punctele de asemănare şi deosebire între Sfântul Diadoh şi Marcu ascetul în Marc le Moine, Traités spirituels et théologiques. Introducere, p. XL-XLII.*

[38] *G. Bunge, „Evagre le Pontique...”, p. 357.*

şi messalianismul macarian, percepute astfel, în mod fals, de către critica teologică modernă. Prezenţa comună în ambele „tradiţii" a temei simţurilor duhovniceşti, analiza conceptului de voug la Evagrie şi la Macarie reliefând similaritatea înţelegerii acestuia la cei doi autori duhovniceşti , precum şi alte teme comune sunt mărturii ale evoluţiei tradiţiei duhovniceşti unice a Bisericii spre definirea modului comuniunii şi vederii lui Dumnezeu.

„Opoziţia dintre Evagrie şi Macarie, între care Sfântul Diadoh ar efectua sinteza, este, într-o anumită măsură, mai mult aparentă decât reală." Încă în Omiliile Pseudo-Macariene e prezentă o „cultură filosofică difuză de coloratură platonică şi în mod cert origenistă", mărturie a corectivului ce i se aduce încă de la acest nivel experienţei duhovniceşti materialist-sentimentale messaliene. „Sfântul Diadoh continuă şi desăvârşeşte această sinteză prezentă în germen la Macarie [39]" , încadrându-se, conform unui alt erudit patrolog, P. Christou, în efortul de definire a modului cunoaşterii şi vederii lui Dumnezeu, având origini la filozofii Platon şi Aristotel şi continuând prin toţi Sfinţii Părinţi anteriori şi posteriori lui, printr-o „modificare relativă" şi diversificare, pentru a da doar un exemplu, „a terminologiei definirii treptelor vieţii spirituale" din teologia origenistă şi evagriană pe care şi-a impropriat-o [40].

Rezumând, am putea reduce la trei numărul autorilor principali din care se inspiră îndeaproape Sfântul Diadoh: Evagrie Ponticul, Pseudo Symeon-Macarie şi Marcu ascetul, deşi scurta sa operă relevă de asemenea, de departe, o impropriere liberă a teologiei ascetice şi mistice pauline, a stilului literar colorat şi expresiv al părinţilor capadocieni [41] şi latini (Fericitul Augustin, Sfântul Ioan Cassian), a ecourilor înţelepciunii apoftegmice a Părinţilor Pustiei şi a filosofiei şi terapeuticii spirituale

---

[39] *Marcus Plested, Macarius and Diadochus: An Essay in Comparison, Studia Patristica, vol. XXX, Oxford, 1995, pp. 235-240.*

[40] *Împotriva intelectualismului evagrian, Gabriel Bunge a arătat că „Evagrie defineşte nousul drept chip al lui Dumnezeu ce se referă la relaţia personală a creaturii cu Creatorul ei... Nousul lui Evagrie nu este, aşadar, un intelect, ci caracterul personal al existenţei create." G Bunge, Das Geistgebet. Studien zum Traktat De Oratione des Evagrios Pontikos Koinonia XXV, Köln, 1987, p. 11, iar în Comentariul la proverbe (In Prov. 11: 17, S C 340, p. 224), Evagrie defineşte ca „trup" părţile irascibilă şi concupiscentă ale sufletului, o definiţie subînţeleasă şi la Pseudo-Macarie în acelaşi context al localizării chipului lui Dumnezeu din om, în suflet ca substanţă intelectuală (rfg voepag oriaiag) a omului, II, 15, 23, ca voinţă liberă, II, 15, 23 şi ca virtuţi. III, 26, 7, 2. „Sufletul este un trup subtil, iar chipul lui Dumnezeu e în «trupul sufletului»", III, 18, 2, 1.*

[41] Marcus Plested, *Ibidem,* p. 239, 240.

greceşti, toate purtând amprenta stilului propriu şi a mediului doctrinar complex din care se inspiră şi căruia îi răspunde.

Sfântul Diadoh trebuie înţeles, aşadar, în cadrul efortului de precizare conce-ptuală a modului cunoaşterii şi vederii lui Dumnezeu, ca cel ce adoptă şi expri-mă spiritualitatea sa într-un limbaj marcat de influenţele complexului de tradiţii a căror confluenţă şi interrelaţionare am subliniat-o.

Erudiţie şi surghiun - modelul vieţii apostolice întrupat de Sfântul Diadoh

Perioada în care e plasată cu aproximaţie viaţa Sfântului Diadoh, aproximativ 400-486, a fost marcată de prezenţa ereticilor messalieni în spaţiul Asiei Mici şi în partea apuseană a Imperiului Bizantin, dar şi de criza acută a celorlalte dispute dogmatice şi spirituale. De aceea măsurile luate de autorităţile bisericeşti împotriva diferiţilor eretici şi pentru rezolvarea disputelor şi integrarea reprezentanţilor acestora, e imposibil să fi trecut neobservate pe lângă cel ce avea să devină „un aşa mare pontif", după cum îl caracterizează istoricul Victor de Vita.

Decretul imperial împotriva „răutăţii ereticilor", dat la 30 mai 428 de împăratul Teodosie interzicând messalienilor dreptul de a se aduna şi a se ruga pretu-tindeni pe pământul roman [42], Sinoadele antimessaliene de la Constantinopol (426) şi cel ecumenic de la Efes, din 431, criza monahismului din capitala bizan-tină [43], procesul desfăşurat între 455 şi 460 la Comana în Cezarea Capadociei împotriva călugărului Lampetius, acuzat de messalianism în baza concepţiei sale despre nepătimire [44], au fost probabil cunoscute Sfântului Diadoh şi au influenţat în mare măsură orientarea sa spirituală, alături de alte evenimente şi dispute din viaţa bisericească.

„Sfântul Diadoh nu pare să fi avut contacte directe cu asceţii mesopotamieni precum Pseudo-Macarie, însă e posibil să fi avut acces la lista Sinodului din 426 de la Constantinopol, ce s-a transmis de către presbiterul Timotei în secolul al VII-lea, şi a cunoscut capetele de acuzare din lista Sfântului Ioan Damaschin (provenind de

---

[42] *PC. Christou, Double Knowledge according to Palamas, Studia Patristica IX, 1969, pp. 2029, p. 28.*

[43] *De exemplu, atât Sfântul Grigorie de Nazianz, cât şi Sfântul Diadoh folosesc aceeaşi referinţă la Ecclesiat 1, 18 „cel ce adaugă ştiinţă, adaugă durere", pentru a sublinia necesitatea cunoaşterii teologice; Grigorie de Nazianz,* Despre preoţie, *cap. LXXV, p. 217, ed. IBM al BOR, Bucureşti, 1998, cf. KG 60 (120, 5-7).*

[44] *T. Mommsen,* Codex Theodosianus*, 16.5.60, apud C. Stewart,* op.cit.*, p. 47.*

la Sinodul din Efes din 431, conform lui Dörries [45]), care relevă ideea coexistenţei păcatului şi a harului în suflet [46]".

Sinodul de la Calcedon din 451, ale cărui acte le semnează, şi marile tulburări ale vieţii bisericeşti provocate de persecuţiile ariene împotriva ortodocşilor din Cartagina, conduse de regii vandali Genseric şi Huneric în perioada 470-486, prin influenţa ce au avut-o asupra sa, ne obligă să vedem în Sfântul Diadoh un participant activ la efortul de sintetizare a Tradiţiei bisericeşti, „un spirit ce se îngrijea de ortodoxia credinţei, apt prin aceasta pentru însărcinarea episco-pală"[47], deschis cunoaşterii întregului context spiritual şi doctrinar al epocii, iar nu circumscris doar unei anume dispute.

Datele istorice referitoare la viaţa sa, foarte puţine la număr şi provenind din doar câteva surse situate la distanţă mare în timp şi spaţiu unele de altele: Biblioteca patriarhului Fotie al Constantinopolului ce-l menţionează printre opozanţii monofizitismului combătut la Sinodul al IV-lea Ecumenic, pe „episcopul de Foticeea numit Diadoh" [48], tot el menţionându-l ca fiind „mult superior şi lui Ioan Carpathiul" [49]; episcopul Andrei de Cezareea în Therapeutica sa [50]; scrisoarea episcopilor provinciei Vechiului Epir semnată, printre alţi episcopi, şi de „Didacus episcopus Fotice" şi adresată de aceştia împăratului Leon I după asasinarea patriarhului Proterios al Alexandriei, în anul 457 [51], şi Istoria persecuţiei vandalilor ce-l prezintă pe Sfântul Diadoh ca pe „un pontif demn de toată lauda", mort deja pe la anul 486, dar care fusese învăţător al viitorului episcop al Cartaginei, Eugen [52].

---

[45] *Este vorba de criza determinată de răspândirea ideilor „antisociale" şi contestatare a autorităţii politice şi episcopale de către Alexandru Achimitul, călugăr sirian originar din Mesopotamia, şi de găzduitorul său în Constantinopol, călugărul Hypatios.* Cf *Jean Gribomont,* Le dossier des origines du Messalianisme, *în Epektasis,* Melangespatristiques offerts au Cardinal J. Danielou, *Paris, 1972, p. 617.*

[46] *Theodore Bar Koni, Livres des Scolies, XI, XX, apud J. Gouillard, Quatre proces de mystiques â Byzance, p. 12.*

[47] *H. Dörries, Symeon von Mesopotamien. Die Überlieferung des messalianischen Makari- os-Schriften, Leipzig, 1941, p. 425ss, şi în „Urteil und Verurteilung. Kirche und Messalianer: Zum Umgang der Alten Kirche mit Haretikern", in Wort und Stunde, I, pp. 334-351.*

[48] *Vincent Desprez, Diadoque de Photice: un lectuer ou disciple..., p. 2.*

[49] *Ibidem.*

[50] *Cod 231* PG, *103, c. 1089C, cf şi ed. R Henry* Biblioteque byzantine, *t. 3, Paris, 1962, p. 100s, 231; Fotie vede în Diadoh un „adversar al monofiziţilor şi a lui Marcu Ascetul, acesta el însuşi adversar al messalienilor, dar nu şi al acestora (monofiziţilor)".*

[51] Philokalia *I, 1982, p. 275, cf. Biblioteca patriarhului Fotie, codice 201,* PG *103, 673 A.*

[52] *Cf. Diadoque, Œuvres... p. 84, 85, şi 163 pentru cateheză. Andrei de Cezareea utilizează capitolul 90 al* Centuriei *în* Therapeutica sa, *éd. F. Diekamp,* Analectapatristica *(Rome, 1938) (OCA*

Aceste date îl plasează pe Sfântul Diadoh într-un spaţiu geografic şi context cultural şi teologic deschis atât influenţelor apusene, cât şi celor bizantine şi orientale, la confluenţa disputelor spirituale ce animau întreg spaţiul spiritual mediteranean.

„Cel mai apusean dintre Părinţii Răsăritului şi care avea strânse relaţii cu Apusul” [53], Sfântul Diadoh a putut cunoaşte aşadar atât frământările teologice ale Răsăritului bizantin, cât şi pe cele ale Apusului roman. Epirul Vechi, parte a provinciei greceşti a Imperiului Bizantin, Illiricul eclesiastic, deşi trecut după anul 395 sub cârmuirea politică a părţii de răsărit a Imperiului, rămâne însă subordonat din punct de vedere eclesiastic patriarhatului Romei [54] .

Mediul cultural şi spiritual al Epirului vechi al secolului al V-lea e configurat de câteva elemente definitorii. Dintre acestea creştinismul de origine apostolică, adus de Sfântul apostol Pavel la Nicopole, confruntarea activă dintre cultura greacă şi kerigma apostolică neotestamentară, prezenţa unei colonii iudaice în Epir, vieţuind în zona comercială de pe coasta mării, conferă, alături de toate celelalte interconexiuni spirituale evocate, contextul cultural necesar dezvoltării organice a tradiţiei precizând, pe baza dogmei homoousianităţii, natura şi dinamica comuniunii harice şi a contemplaţiei lui Dumnezeu de către om. Era, de fapt, un mediu îmbibat de messalianism, de materialism mistic sirian, în forme teologice mai elevate decât cele originare siriene, similare oarecum celor îndreptate de Sfântul Marcu ascetul în lucrările sale [55]. Sfântul Diadoh se opune acestora, la fel cum Sfântul Vasile cel mare o făcuse cu câteva decenii înainte împotriva asceţilor extremişti ai lui Eustaţie al Sevastei.

Limbajul şi stilul literar al scrierilor sale duhovniceşti evocă un „mediu cul-tural... similar celui evagrian şi capadocian, care depinde, totuşi, prin tonul plin de speranţă, mai degrabă de spiritualitatea alexandrină şi de sensibilitatea

---

117) 168; utilizarea e semnalată de către DORRIES, Diadochos... 417.

[53] *Mansi, J.D, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Paris-Leipzig, 1901-1927, reedit. de J.B. Martin şi L.Petit. t. VII, c. 619B, şi Schwartz, Acta Conciliorum oecumenicorum, II-5, p. 95, apud D. Stiernon, art. „Diadoque de Photicé”, în Dictionaire de histoire etgeographie ecclesiastique, vol. XIV, 1960, col. 375.*

[54] *Victor de Vita,* De belo vandalico, *(I 5, 22), CSEL, VII, 1881, p. 2, l. 1-3.*

[55] *E. des Places, Diadoche de Photice, Cent Chapitres sur la perfection spirituelle, Paris, 1943, Introduction, p. 64.*

antropologică a lui Clement al Alexandriei [56]. Prezenţa elementelor de antropologie şi mistică stoică confirmă larga sa inspiraţie din tradiţia patristică formată pe această filieră.

Sfântul Diadoh opune spiritualitatea sa, prin care îşi păstoreşte comunitatea de monahi, celei a altor mănăstiri ce, probabil, existau în împrejurimi, marcate pe de o parte de intelectualismul evagrian şi pelagian şi acelora marcate de materialismul eustaţian şi messalian. El scrie, probabil, în calitate de călugăr înainte de a fi ajuns episcop [57], dar fiind deja pregătit pentru a face faţă slujirii
de episcop[58]. Respiră, de asemenea, în stilul său „influenţa posibilă a spiri-tualităţii siriene a lui Afraat persanul, Efrem Sirul şi Ioachim de Sarug, sau cea a unor monahi ce-şi impropriaseră spiritualitatea monastică de largă deschidere socială a regulilor Sfântului Vasile cel mare, punând în practică orientarea lor intelectuală, mistică alexandrină printr-o înţelegere practică, voluntaristă a poruncilor Scripturii [59]”.

Iar acest mediu şi context spiritual propice perceperii operei Sfântului Diadoh la confluenţa marilor dispute spirituale au existat, cu siguranţă, şi în Cartagina în timpul robirii sale de către vandali. Informaţiile furnizate de episcopul african Victor de Vita, în scrisoarea dedicată episcopului Eugen al Cartaginei (481-505) în prologul lucrării sale Istoria persecuţiei vandale, îl înfăţişează pe Sfântul Di- adoh ca un foarte erudit episcop, cu „nenumărate scrieri, ca stelele strălucitoare, ilustrând dogma catolică”, ce s-a aflat în Cartagina cel puţin începând de pe la anul 474, luat probabil rob de vandalii lui Genseric în unul din raidurile lor din anii 467-

---

[56] *Duchesne,* Autonomies ecclésiastiques, Églises separées..., *Paris, 1896, p. 229-279, apud H.I. Marrou, „Diadoque de Photicé et Victor de Vita”, în* Revue des Etudes anciennes, *XLV, 1943, p. 229-230.*

[57] *K. Baus, Il primo monachesimo cristiano: sviluppo ed espansione in Oriente, in Storia della chiesa, ed. H Jedin, II, Milano 1977, p. 404; „la jumătatea secolului al V-lea sirienii sunt prezenţi în întregul Imperiu Bizantin ca principali comercianţi, răspânditori ai materialismului mistic messalian; faima vieţii ascetice a Sfântului Simeon Stilitul, la anul 459, e răspândită de aceştia din Antiohia până în Paris; întemeierea de comunităţi religioase de către aceştia trebuie considerat un fapt foarte facil, dat fiind înclinaţia lor nativă spre misticism”. cf. de as. L. Duchesne, Histoire ancienne de l'Eglisse, vol. III, Paris 1911, p. 311.*

[58] *Vincenzo Messana, Teologia della speranza nella paideia di Clemente Allesandrino, Sales 40 (1978), pp. 591-600.*

[59] *Cf. Des Places, Messalianisme, p. 593; Dorries, Diadochos..., p. 416, făcând paralelă cu nemenţionarea spiritualităţii euharistice în Centuria diadohiană, ca şi în Viaţa lui Antonie scrisă de Sfântul Atanasie şi în Despre feciorie şi Despre învăţământul creştin ale Sfântului Grigorie de Nyssa.*

474, putând educa, deci, în aceste împrejurări pe viitorul episcop Eugen al Cartaginei [60] .

Educaţia solidă ce i-a putut-o da acestuia e confirmată de erudiţia episcopului Eugen al Cartaginei care, datorită harismei şi înţelepciunii sale, a stârnit invidia episcopului arian susţinut de vandali, Cyrila, ce-i interzice a mai sta în scaunul episcopal şi a mai predica. Acest fapt implică o şedere destul de lungă a Sfântului Diadoh în Africa. Atmosfera spirituală a Africii Proconsulare stăpânită de vandali era, aşadar, dominată de arianism şi de maniheism [61], deci oarecum înrudită celei din Epirul Vechi, erudiţia duhovnicească a Sfântului Diadoh tre-buind cu siguranţă, să depună şi aici un efort apologetic care să descrie, prin opoziţie faţă de acestea, modul comuniunii harice şi al contemplării lui Dumne-zeu de către omul duhovnicesc.

Atât contextul geografic şi spiritual, cât şi drama robiei în Africa, transformată în prilej de propovăduire a adevăratei învăţături, au favorizat, aşadar, realizarea de către Sfântul Diadoh a unei sinteze mult mai ample a spiritualităţii veacului al V-lea, aşa cum confirmă stilul său literar erudit trădând „un om de înaltă cultură şi un scriitor înnăscut”[62]. Doar vitregia istoriei ce a făcut ca din „nenumăratele sale scrieri” să nu se păstreze decât câteva, ne împiedică să avem o viziune mai sigură şi mai completă a efortului său literar şi apologetic de definire a învă-ţăturii doctrinare şi duhovniceşti.

Cu siguranţă însă el trebuie înţeles în contextul efortului general al epocii de redefinire a modului comuniunii harice pe baza dogmei niceene a homoousiei, cu dezvoltările ce i s-au adus la Sinodul al IV-lea Ecumenic şi la care a luat parte în mod activ. Şi la fel trebuie înţeleasă şi spiritualitatea sa, ca una ce precizează, prin observaţii de fină analiză duhovnicească, modul experierii, al comuniunii şi vederii lui Dumnezeu tocmai pe baza dogmei niceene şi calce-doniene.

Concluzii

---

[60] *Cf. Vincent Desprez, Diadoque de Photice, et le Pseudo-Macaire, un état des questions; Scrinium II (2006). Universum Hagiographicum, p. 120.*

[61] *Evocator pentru aceasta e relatarea despre un călugăr arian de la curtea regelui Huneric care-şi tatuase pe coapsă inscripţia: „Manichaeus discipulus Christi Iesu”. L Duchesne, Histoire ancienne de l’Eglise, Tome III, Paris, 1911, p. 635.*

[62] [62] *E. de Places, op. cit., SC nr. 5, Introduction, p. 12.*

De aceea putem conchide că Dör şi Dörries au făcut studii de caz în filologie pe baza textelor Omiliilor pseudo-macariene şi a Centuriei gnostice a Sfântului Diadoh, refuzând să încadreze aceste opere în efortul epocii de precizare a spiritualităţii, a raportului natură-har-libertate-contemplaţie. Abordarea lor e speci-fică raţionalismului apusean al şcolilor moderne de teologie, care privesc în istoria spiritualităţii ca într-un domeniu în care pronia şi lucrarea Duhului Sfânt de călăuzire la tot adevărul sunt absente aproape cu desăvârşire. Chiar dacă ar fi existat o relaţie de împrumut sau rezumare atât de strânsă între Sfântul Diadoh şi Pseudo-Macarie, perspectiva din care critica modernă abordează opera Sfântului Diadoh reduce valoarea acesteia pentru istoria spiritualităţii, refuzând să înţeleagă, în contextul refuzului general din partea catolică al teologiei palamite, tocmai plasarea operei Sfântului Diadoh în punctul central al efortului de sintetizare vie, prin trăire personală a tradiţiei vieţii de comuniune şi contem-plare a lui Dumnezeu, punct din care se va extinde linia sau firul călăuzitor al acestei tradiţii atât în Răsărit, cât şi în Apus.

Continuitatea problematicii haritologice, legată de validitatea şi de necesitatea simţirii harului şi sfinţeniei personale a săvârşitorului, susţinută începând de la donatism, messalianism, până la bogomilii din Evul Mediu, arată substratul conflictual generator al unor sinteze succesive în spiritualitatea creştină, făcute de Sfinţi Părinţi ce se vor ridica la statura de teologi ai Duhului Sfânt, denunţând astfel orice concepţie scolastică a rezumărilor şi compilaţiilor operelor ante-rioare, aşa cum susţine Dorries sau Dor.

Esenţială şi ilustrativă pentru înţelegerea în ansamblu a acestui efort al epocii şi pentru înţelegerea modului de decantare a spiritualităţii creştine prin aceste dispute teologice larg răspândite şi strâns legate în acelaşi timp, e remarca Elisabetei Clark cu privire la controversa origenistă, referitoare la unul din aspectele ei înrudite şi definitorii pentru subiectul nostru - antropomorfismul - căruia şi Sfântul Diadoh i-a răspuns. „Pare evident că controversa teologică, dar nu numai o controversă centrată pur şi simplu pe scrierile lui Origen, a jucat un rol mult mai semnificativ decât este sugerat de relatările istoricilor bisericeşti, pentru că disputa despre reprezentarea lui Dumnezeu avea ramificaţii ce se extindeau nu doar la domeniul cultului şi al practicii ascetice, ci şi în cel al antropologiei şi al teologiei în sine. A fost o dispută cu trecutul, un trecut localizat din punct de vedere istoric în conversia egiptenilor băştinaşi de la păgânism (idolatrie) la creştinism, iar din punct de vedere teologic în contro-versa ariană, în mod special cu privire la precizarea limbajului despre Dumnezeu pe care-l precizau dezbaterile dintre arieni şi Părinţii Capadocieni. Controversa e focalizată nu doar pe aceste evenimente ale trecutului recent sau pe teologia scrisă a lui Origen, ci pe concepţiile origeniste în

dezbatere în deşertul egiptean la trecerea în secolul al V-lea, şi aceasta e teologia lui Evagrie Ponticul" [63].

Iar aceasta influenţase, aşa cum am văzut, atât Corpusul pseudo-macarian, cât şi pe Sfântul Diadoh.

La baza precizării spiritualităţii a stat, aşadar, redefinirea dogmei hristologice în întreaga lume creştină mediteraneană a secolului al V-lea, toate disputele spirituale raportându-se la aceasta şi interpretând fiecare deosebit, pe baza ei, modul comuniunii harice. Iar messalianismul, căruia îi răspunde direct, pela-gianismul, ce era încă prezent în Dalmaţia situată la nord de provincia Epir, precum şi nestorianismul şi monofizitismul, ce se combat în Sinoadele ecu-menice şi a căror dezbatere a fost activă în a doua jumătate a secolului al V-lea, sunt stadii ale acestui efort de redefinire, constituind cadrul spiritual al operei Sfântului Diadoh.

Spiritualitatea Sfântului Diadoh poartă amprenta misticii macariene şi evagriene [64], dar şi a tradiţiei apostolice şi patristice a epocii sale, combătând nu doar messalianismul, ci adresându-se contextului spiritual mult mai complex pe care am încercat să-l definim. Centuria sa gnostică sintetizează pozitiv elementele existente în epocă, dezbătând în doar 12 capete (76-82) problematica spirituală şi dogmatică messaliană, referindu-se în acestea în mod direct la unii credincioşi ce profesau un dualism ipostatic în privinţa prezenţei harului în suflet.

Celelalte scrieri ale sale, Vederea şi Cuvântarea la înălţarea la cer a Mân-tuitorului, atribuite lui cu siguranţă de tradiţia manuscrisă, vizează de departe întreaga spiritualitate a veacului al V-lea. De aceea, în expunerea doctrinei sale spirituale, vom reliefa punctele de învecinare şi contact cu doctrina altor scriitori duhovniceşti contemporani lui, precum Marcu ascetul, Isaia pustnicul, Ioan Cassian şi Nil ascetul, ca posibile surse de inspiraţie formate în cadrul aceleiaşi tradiţii macariene şi evagriene.

O preeminenţă a messalianismului în mediul spiritual în care Sfântul Diadoh şi-a scris capetele sale e neîndoielnică. Însă nu trebuie uitat că „marea erezie spirituală a Răsăritului creştin", aşa cum îl numea I. Hausherr [65], îşi trage originile din maniheism şi stoicism în ce priveşte materialismul psihic şi mistic profesat, dar se

---

[63] Elisabeth Clark, *The Origenist Controversy*, ed. cit., p. 50.

[64] *Kallistos Ware: „Marcu Ascetul a adoptat, deliberat, în comun cu Diadoh, o poziţie mediană între mistica materialistă a messalienilor şi «intelectualismul» evagrian",* op. cit., *p. XLI.*

[65] *I. Hausherr, L'erreur fondamentale et la logique du messalianisme, OCP 1 (1935), p. 64.*

înrudeşte şi are puncte de contact, aşa cum am văzut, şi cu marile dispute pelagiană [66] şi origenist [67], ce-şi trăiesc apogeul în prima jumătate a secolului al V-lea.

Răspunzând messalianismului profesat de Omiliile pseudo-macariene [68], Sfântul Diadoh, credem că a formulat, prin ortodoxia operei sale, un răspuns în acelaşi timp şi pelagianismului, prezent şi el în provincia Epirului vechi unde activa Sfântul Diadoh, pentru că şi unul şi altul aparţin naturalismului şi pozitivismului,11[69] întemeind viaţa spirituală nu în comuniunea harică şi sacramentală cu Dumnezeu, ci mai ales în propriul efort ascetic; şi răspunde în acelaşi timp şi origenismului pentru că atât origenismul cât şi messalianismul au comună, raportându-se fiecare deosebit faţă de ea, problema materialismului mistic, a antropomorfismului teo-morfic în speţă.

Acest larg spectru doctrinar căruia, într-o oarecare măsură, îi răspunde opera Sfântului Diadoh a fost cauza aprecierilor elogioase pe care le-au formulat primii cunoscători moderni ai operei sale.

Benedictinul Dom Ceillier afirmă la anul 1740 că „sunt puţine tratate în Antichitate de nivelul cărţii Sfântului Diadoh”[70], iar Părintele Stăniloae, urmându-i pe M.

---

[66] *Ibidem p. 64-96, cf şi referirile Fericitului Ieronim din Dialogus adversus Pelagianos, PL 22. 498.*

[67] *Elizabeth A. Clark,* The Origenist Controversy, *Princeton University Press, New Jersey, în-deosebi în privinţa antropomorfismului atribuit fiinţei divine de marea majoritate a călugărilor simpli egipteni în secolele al IV-lea - al V-lea, a cărui posibilă înrudire cu cel messalian s-ar putea datora călătoriei făcute de Adelfios, conducătorul lor, în Egipt sau înrudirii messalienilor cu ereticii audieni originari tot din Siria; p. 51, nota 52.*

[68] *Teza, recunoscută şi larg acceptată de altfel, a fost lansată pentru prima dată de Ir. Hausherr, în 1935,* L’Erreur fondamentale et la logique du Messalianisme, *OCP I (1935), p. 68, 73, şi dezvoltată de prof. Fr. Dörr în cartea sa* Diadochus von Photike und die Messalianer, ein Kampf zwischen wahrer und falscher Mystic im fünften Jahrhundert, *Freiburg im Breisgau, 1937, extinzând-o şi la scrierile ascetice ale lui Marcu Ascetul. Se cuvine să menţionăm tot aici acuza exagerată adusă de Părintele D. Stăniloae lui I. Hausherr că acesta ar fi acuzat pe Sfântul Diadoh de influenţe semimessaliene prezente în* Capetele *sale* gnostice *(nota 53, p. 26, D. Stăniloae, „În jurul «Omiliilor duhovniceşti» ale Sfântului Macarie Egipteanul”,* MO, *X, 1958, nr. 1-2, pp. 15-38). Dimpotrivă I. Hausherr afirmă clar că datorită folosirii limbajului apropiat de cel messalian, „Sfântul Diadoh a putut fi rău înţeles mai târziu” p. 127, dar că el, ca şi alţi Sfinţi Părinţi ce au folosit doctrina sentimentului sau a supranaturalului conştient a fost „în întregime ortodox”* (tout a fait orthodoxes), *p. 128. (Irene Hausherr,* Les grands courants de la spiritualité orientale, *OCP, 1 (1935), pp. 114-138).*

[69] *Irene Hausherr, L’erreur fondamentale et la logique du messalianisme, OCP 1 (1935), p. 74.*

[70] *Apud Fr Dörr, Ein währe ., Freiburg im Breisgau, 1937, p. 1.*

Viller şi K. Rahner, consideră Centuria gnostică drept „un tratat complet asupra vieţii duhovniceşti, scris de un om care a practicat- o", edificator „despre duhul în care se trăia în lumea monahilor... în vremea sinoadelor ecumenice şi a marilor dispute hristologice, când nici învăţătura despre trăirea creştină nu era lipsită de dispute. [71]"

De asemenea E. Des Places afirmă conclusiv că „dependenţa de Evagrie a Sfântului Diadoh, ce rezultă cu elocvenţă din operele lui Reitzenstein şi ale lui Bousset, din cele ale lui M. Viller, Hausherr, K. Rahner, nu ni se pare să-i fi vătămat episcopului de Foticeea", deoarece „un simţ înnăscut al Ortodoxiei l-a pus la adăpost de origenism, ca şi de mesalianism şi de monofizitism [72]" .

Prof. Ioan Gh. Savin caracteriza Cuvântul ascetic al Sfântului Diadoh ca fiind „poate singura scriere anterioară celei a Sfântului Ioan Scărarul, care se prezintă ca un tot unitar, ca o scriere sistematic concepută şi care cuprinde, în scurt, aproape toate elementele vieţii ascetice, despre care s-au scris, mai târziu, atâtea voluminoase tratate" [73].

De aceea, aşa cum concluziona şi E. Des Places, pentru ortodoxia sa, Sfântul Diadoh a fost la loc de mare preţuire în spiritualitatea practică a mănăstirilor greceşti din Răsărit, îndeosebi prin doctrina despre deosebirea duhurilor (KG 26-40, 75-89), ce a fost adesea copiată separat, dar şi prin teoria despre rugă-ciunea dintr-un singur gând, monologistos, ca prim sintetizator al tradiţiei creştine a invocării numelui lui Iisus (KG 31, 59, 61, 85, 97), fiind „împreună cu Evagrie Ponticul, maestrul spiritualităţii orientale" [74].

Opera sa, deşi nepăstrată în întregime, reprezintă o primă sinteză creatoare a Tradiţiei de până la el şi un prim răspuns echilibrat şi în întregime ortodox dat disputelor epocii, cuprinzând, in nuce, scheletul şi trăsăturile principale ale spiritualităţii răsăritene, care au hrănit şi călăuzit spre noi dezvoltări şi aprofundări pe marii mistici ai Antichităţii târzii creştine, Sfinţii Maxim mărturisitorul, Simeon noul teolog şi Grigorie Palama, fapt ce i-a atras Sfântului Diadoh supranumele de

---

[71] *M Viller s.j. und K. Rahner s.j., Aszese und Mystik in der Vaterzeit. Ein Abriss, Herder, Freiburg im Breisgau, 1939, p. 219; FR I, Sibiu, 1946, p. 329.*
[72] *E. de Places, op. cit., SC nr. 5, Introduction, p. 66.*
[73] *Cf. Ioan Gh. Savin, Mistica şi ascetica ortodoxă, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, 1996, p. 95.*

[74] *E. de Places, op. cit., SC nr. 5, Introduction, p. 66.*

„părinte al isihasmului” [75], dar şi al misticii ascetice, înainte chiar de Dionisie Areopagitul [76].

[75] Pan. K. Cristou, *O Diadoches Photikes kai he didaskalia autou* (1952), reluată şi în *Theologika meletemata III: Neptika kai hesychastika*, Thessalonike, 1977, p.82-83, *cf.* de asemenea Vl. Lossky, *Vederea lui Dumnezeu*, Ed. Deisis, Sibiu, 1995, p. 106.

[76] *J Stiglmayr, Ascese und Mystik des sogenannten Dionysius Areopagita, Scholastik, 2 (1928), pp. 161-207.*

Cărţi despre Sfântul Diadoh, episcopul Foticeii

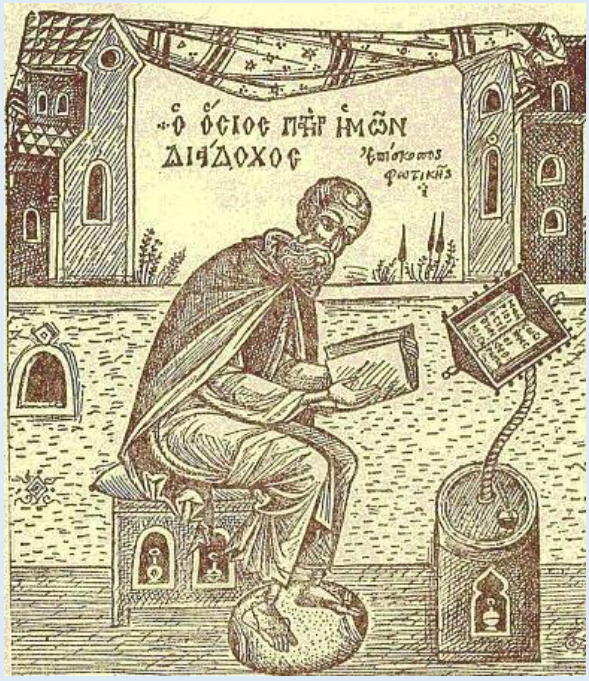

Sfântul Diadoh al Foticeei - Viaţa, activitatea şi învăţătura ascetic-mistică

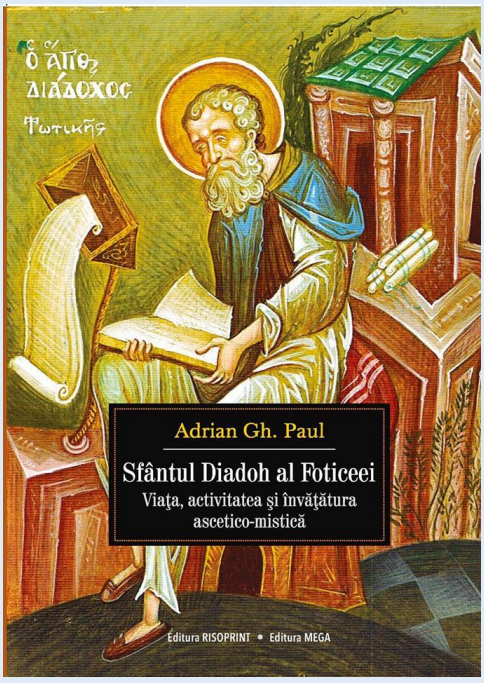

Spiritualitatea ortodox-răsăriteană urmăreşte şi exprimă realizarea desăvârşirii mistice a omului în Hristos, ca mădular al Trupului Său tainic, Biserica, prin

participarea la viaţa divino-umană a lui Iisus Hristos manifestată concret prin săvârşirea de virtuţi şi a faptelor bune, fără de care nu se poate concepe viaţa creştină. Ţinta spiritualităţii ortodoxe, mântuirea îndumnezeitoare şi desăvârşirea omului în Dumnezeu, se realizează, în Biserică, prin unirea deplină a „omului nou" cu Dumnezeu, în dăltuirea chipului divin al lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, în el, întru asemănarea cu El deplină şi actualizată prin lucrarea sfinţitoare a Duhului Sfânt. Aceasta înseamnă că spiritualitatea ortodoxă, teonom-hristic-pnevmatică, exprimă pe larg procesul înaintării creştinului pe drumul desăvârşirii ontologic-morale şi mistice în Hristos, prin nevoinţele ascetice ce vizează curăţirea neîn-treruptă de patimi şi asimilarea virtuţilor prin conlucrarea temeinică cu harul Duhului Sfânt, în scopul dobândirii comuniunii de viaţă şi iubire cu Dumnezeu - Sfânta Treime.

(...)

Lucrarea de faţă descrie în prima parte viaţa şi activitatea duhovnicească şi literară a Sfântului Diadoh, cum şi influenţa majoră pe care autorul a avut-o asupra întregii spiritualităţi creştine din Răsărit şi Apus, ceea ce ni-l prezintă ca fiind o personalitate duhovnicească proeminentă a timpului său, având o contribuţie decisivă la formarea şi consolidarea unor învăţături doctrinare şi spiritual-morale pe care s-a fundamentat şi continuă să dăinuiască Biserica adevărată a lui Hristos până astăzi. Desigur, în această secţiune vom regăsi şi lupta Sfântului Diadoh cu mişcarea eretică messaliană, pe care a reuşit să o descrie în profunzimea învăţăturilor eronate pe care le susţinea, luând atitudine, combătând şi ana-tematizând învăţăturile eronate ce se îndreptau cu înverşunare împotriva Bisericii lui Hristos. (frament din Introducere)

Monah Teoclit Dionisiatul - Tâlcuiri la filocalie. Sfântul Diadoh al Foticeii

Editura: Sfântul Nectarie
An de apariţie: 2008
Nr. pagini: 240

Filocalia pentru copii şi tineri - Recenzie

Povestirile din primul volum al Filocaliei pentru copii şi tineri (Editura Cristimpuri, 2010) au ca sursă de inspiraţie cuvintele de aur ale Sfinţilor şi cuvioşilor Antonie cel mare, Evagrie Ponticul, Ioan Casian, Nil Ascetul, Marcu Ascetul, Diadoh al Foticeii şi Isaia Pustnicul. Aceste poveşti sunt dovada vie că din izvorul filocalic, din învăţătura Sfinţilor Părinţi poate să se adape oricine, sărac sau bogat, mic sau mare, tânăr sau bătrân.Să citeşti Filocalia Sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii nu e un lucru tocmai uşor, fiindcă puterea de înţelegere tine şi de o viaţă cuvioasă a cititorului, dar şi de o anumită pregătire teologică.

Şi pentru că şi copiii să se bucure în tihnă de acest aur al cunoştinţei, am îndrăznit ca din unele cuvinte memorabile ale Părinţilor din vechime să alcătuim câteva poveşti care să-i ajute şi pe copii sau adolescenţi să înţeleagă menirea Filocaliei şi să simtă mângâierea Duhului Sfânt care poate veni şi prin cuvânt.

Autorul cărţii, Cristian Şerban spune despre această lucrare următoarele: "Am început să gândesc un proiect de poveşti ortodoxe, un eventual proiect filocalic pe când citeam primul volum din seria Filocalia Sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii în traducerea Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. Am simţit că aceste cuvinte reprezintă un tezaur inestimabil şi că din acest aur al cunoştinţei, din păcate, mai greu se pot hrăni cei mici sau chiar tinerii care nu au o minimă pregătire teologică. Am subliniat cuvintele care mi-au plăcut la Sfinţii Părinţi…şi am descoperit că această comoară poate fi împărtăşită într-un fel şi celor mici.

Am îndrăznit astfel ca din "osatura" duhovnicească a cuvântului filocalic, din aceste cuvinte care răsună, vibrând în fiinţe şi reverberând de atâta Duh să scriu câteva poveşti. Mărturisesc, că exerciţiul de a scrie o poveste mi s-a părut extrem de anevoios, a fost practic o grea încercare să duc demersul auctorial până la capăt. În pofida micilor poticniri, pot afirma că aceste povestiri au forţa să atingă acele corzi sensibile ale sufletului care nu au mai fost atinse de multă vreme şi care au un dor latent de Dumnezeu".

Mai trebuie menţionat că această carte nu ar fi existat fără ajutorul de mare preţ al vieţuitorilor de la mănăstirea Schitul Lacu din Sfântul Munte Athos şi de asemenea se cuvine a aprecia efortul tinerei artiste Alina Rodica Vieru de a împodobi această lucrare cu ilustraţii realizate în stilul iconografic specific ortodoxiei răsăritene.

Icoane

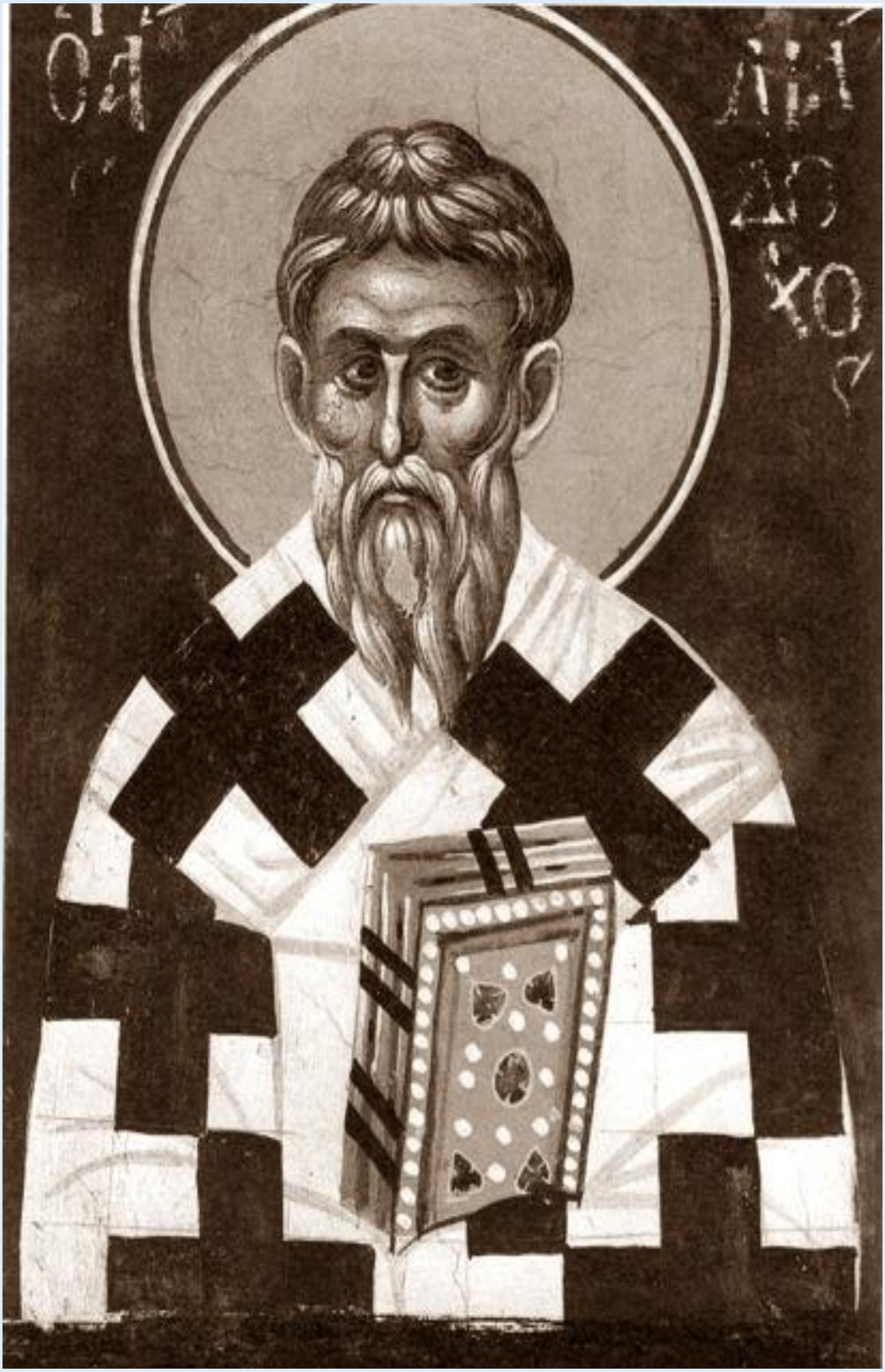

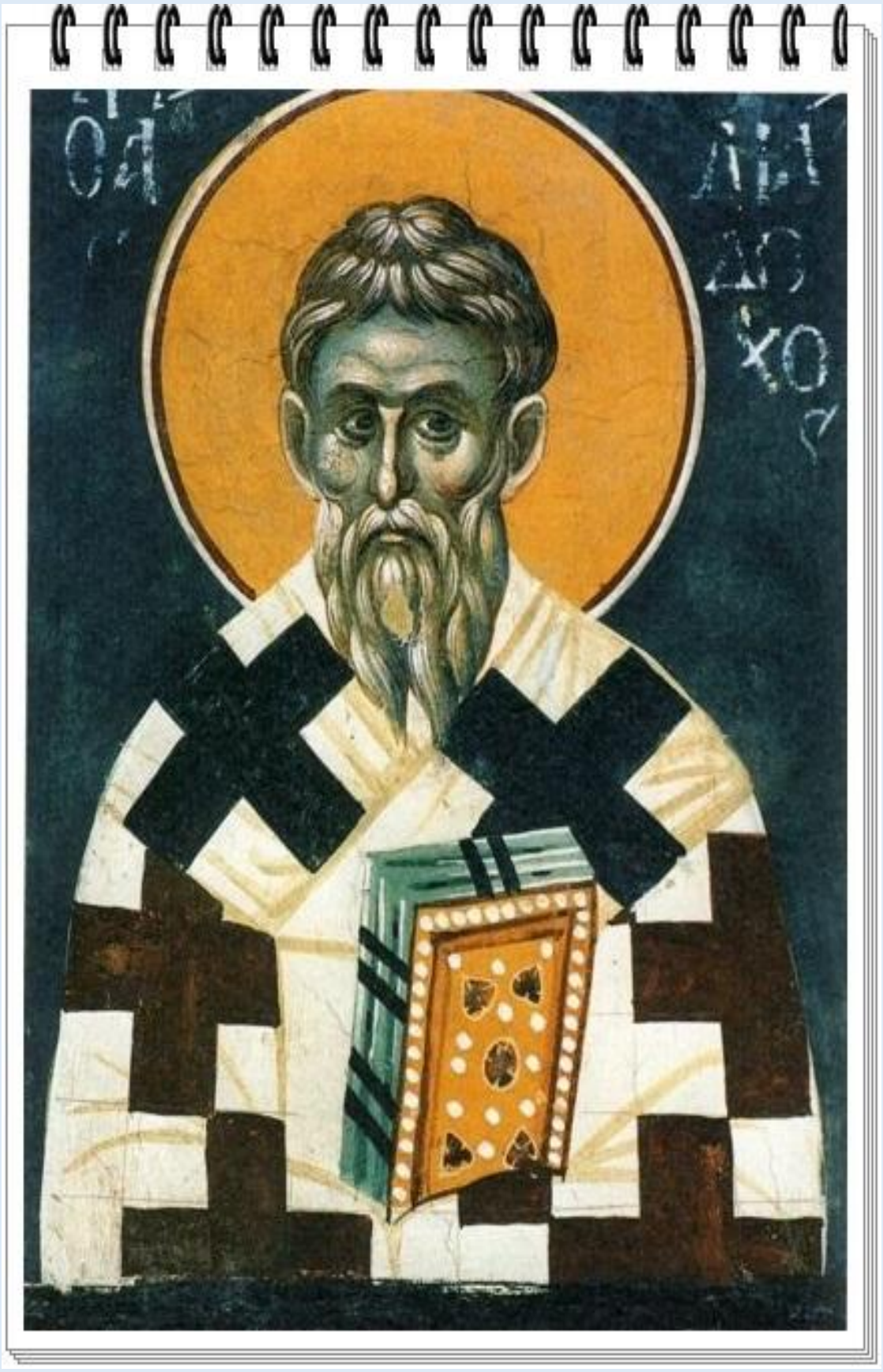

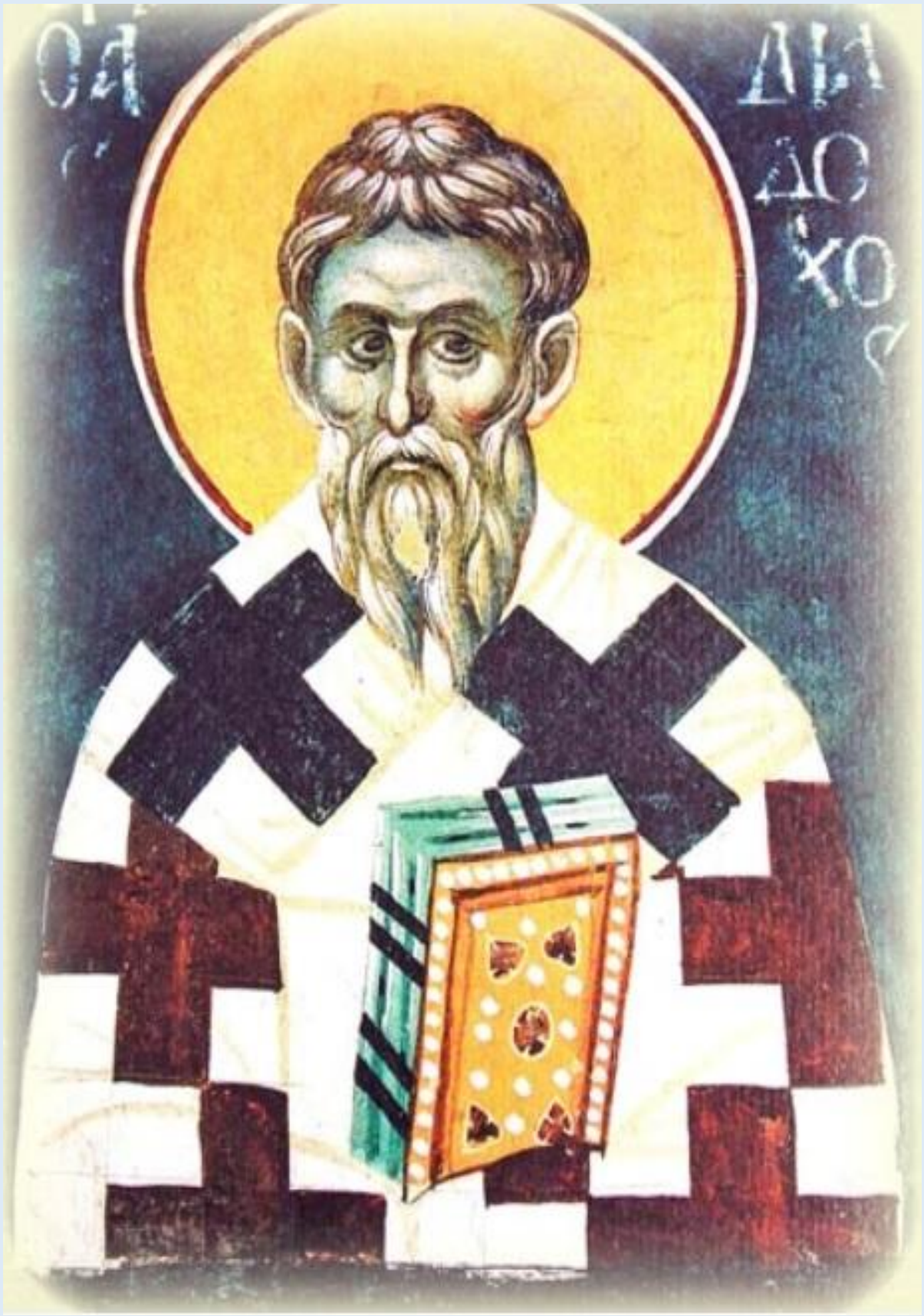

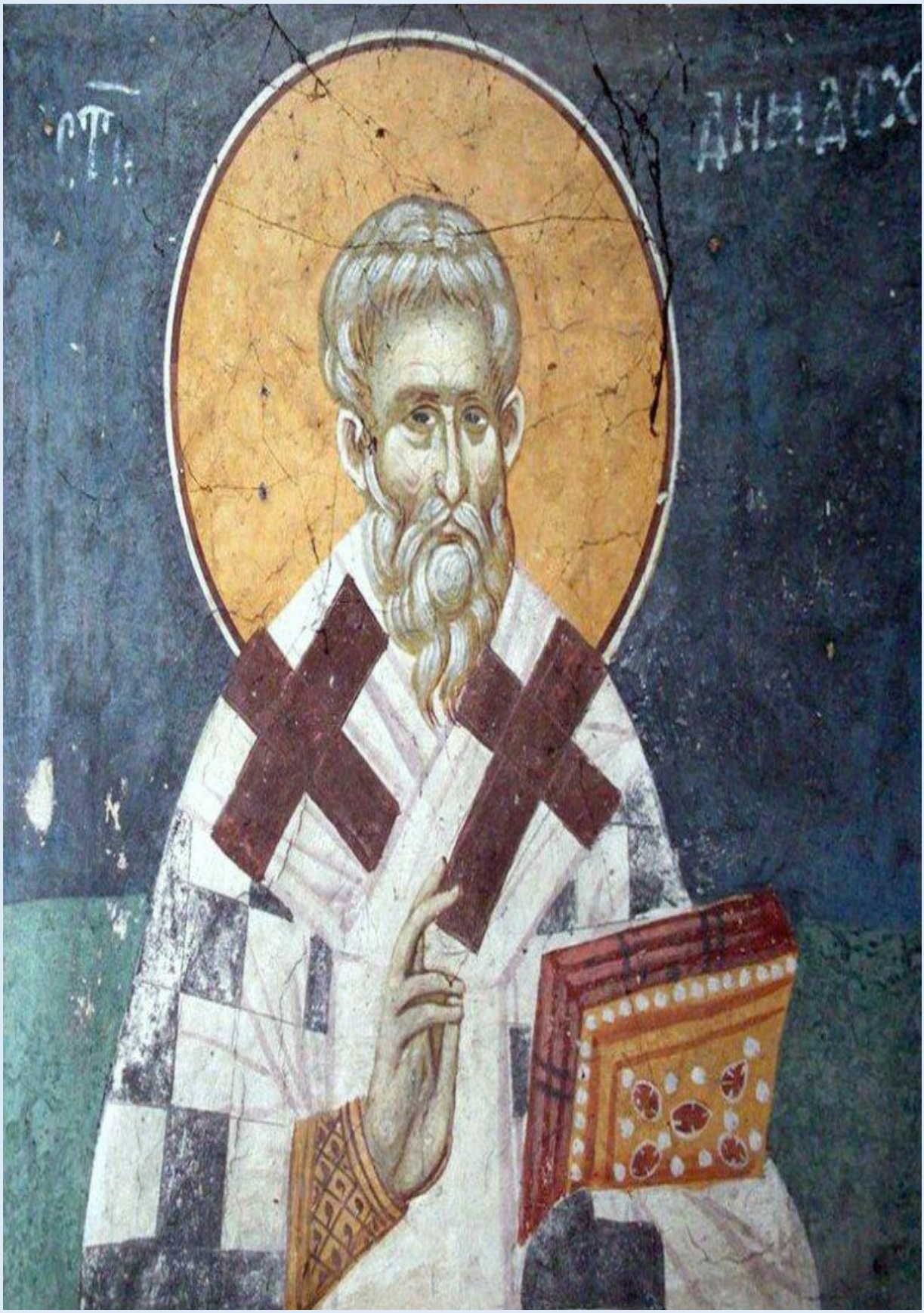

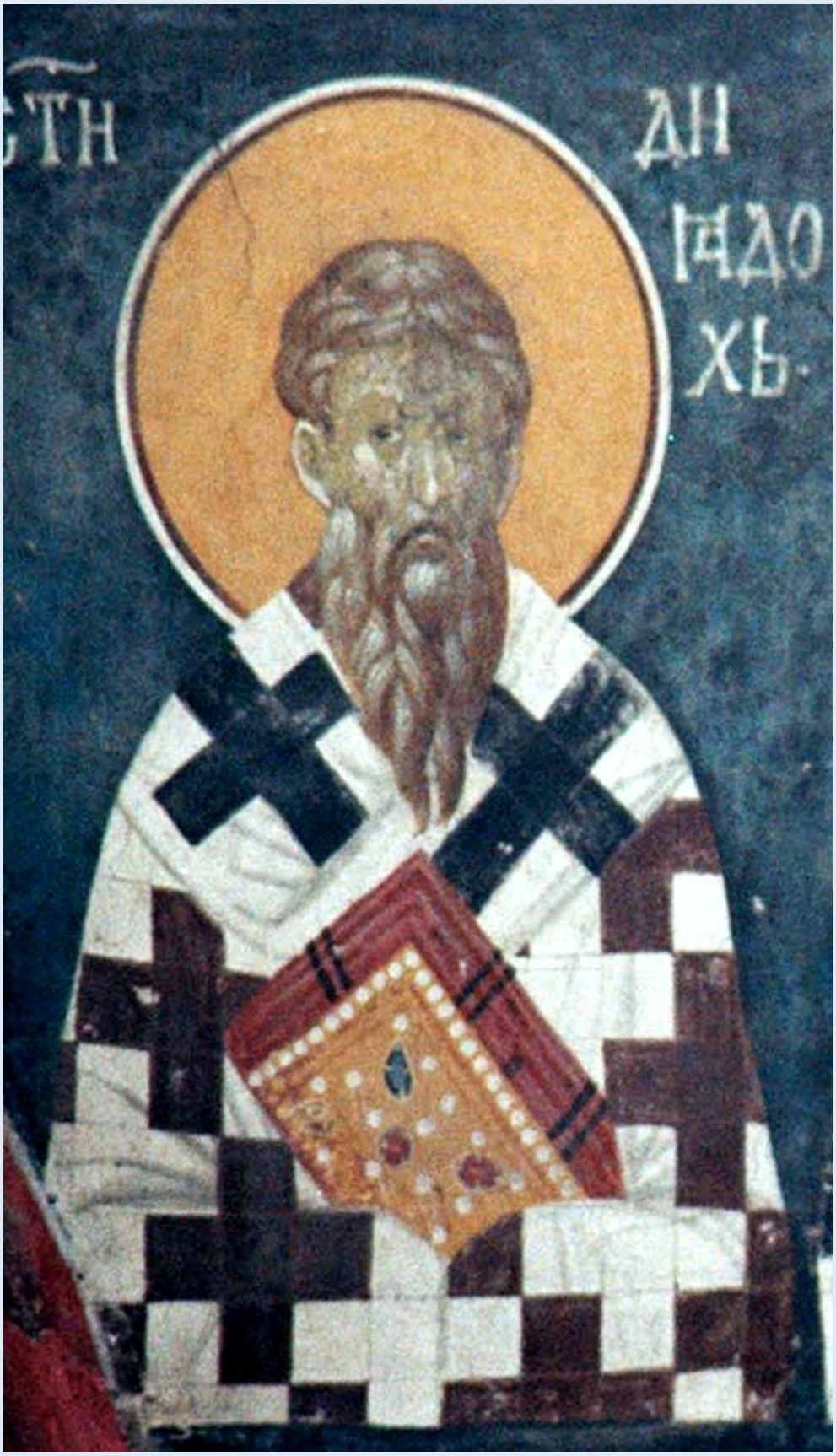
ДН
ІЧДО
ХЬ.

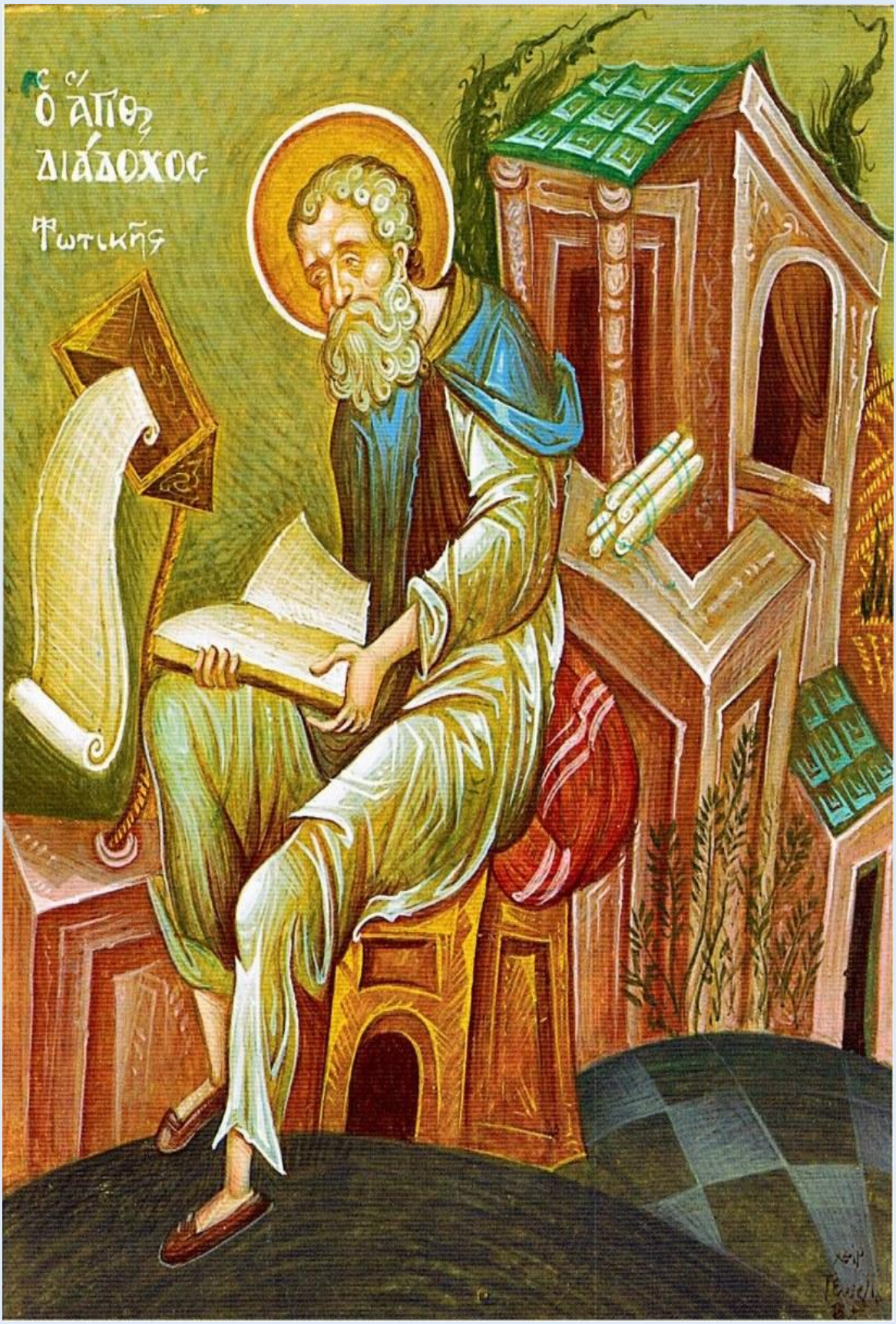
Ὁ ἅγιος
Διάδοχος
Φωτικῆς

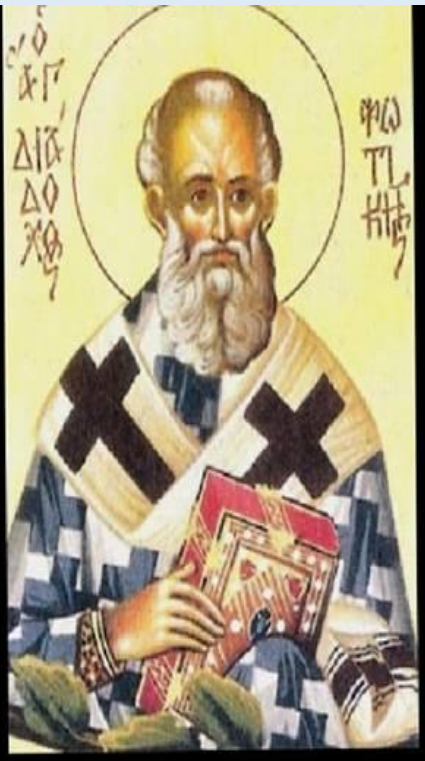

Fb\ De suflet
pentru suflet

Sfântul Ierarh Diadoh al Foticeii

Înainte de Sfântul Botez harul îndeamnă
sufletul spre cele bune din afară, iar Satana
foieste în adâncurile lui, încercând să
stăvilească toate iesirile mintii spre Domnul.
Dar din ceasul în care renastem,
harul intră înlăuntru, iar diavolul e scos afară,
războindu-ne din jurul inimii,
prin gânduri si simtirile trupului

Bucură-te, Sfinte Diadoh, dascăl al isihiei și arhierească mlădiță a împărăției Sfintei Treimi!